

UNIVERZITA PARDUBICE

Fakulta ekonomicko-správní

Ústav regionálních a bezpečnostních věd

Disertační práce

Význam subintegračních seskupení pro regionální rozvoj

Autor: Ing. Pavel Zdražil
Školitel: doc. Ing. Ivana Kraftová, CSc.

2015

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 25. 6. 2015

Pavel Zdražil

Poděkování:

Tímto bych rád vyjádřil poděkování zejména doc. Ing. Ivaně Kraftové, CSc., své školitelce za to, že mi vytrvale poskytovala množství užitečných rad i námětů a na základě vstřícného a přátelského přístupu soustavně vytvářela pozitivně laděné prostředí, čímž ke vzniku této práce významným způsobem přispěla. Dík patří i několika dalším nejmenovaným jednotlivcům, kteří drobnou radou či konstruktivní kritikou ke konečné podobě této práce svým způsobem také dopomohli.

ANOTACE

Disertační práce se zabývá fenoménem subintegrace regionů v rámci integračních seskupení a posouzením případného významu tohoto jevu pro rozvoj účastnících se regionů. Práce pohlíží na rozvoj regionů v kontextu multidimenzionálního přístupu, snaží se tedy hodnotit význam subintegračních seskupení v širších souvislostech rozvoje ekonomického, lidského, environmentálního, bezpečnostního a socio-kulturního aspektu. V úvodních kapitolách je pozornost zaměřena na vymezení základních východisek souvisejících s regionálním rozvojem a regionální integrací. Na základě teoretických poznatků se následně autor pokouší formulovat ucelený pohled na problematiku subintegrace. Následující analýza konkrétních subintegračních seskupení je zaměřena na verifikaci jejich významu v kontextu rozvoje regionů, které se subintegrace účastní.

KLÍČOVÁ SLOVA

Subintegrační seskupení, region, integrace, ekonomický rozvoj, lidský rozvoj, environmentální rozvoj, rozvoj bezpečnosti, socio-kulturní rozvoj.

TITLE

The Importance of Subintegration Grouping on Regional Development

ANNOTATION

This thesis deals with phenomenon of subintegration of regions within integration grouping, and evaluation of possible importance of this effect on development of participating regions. The thesis looked upon regional development as a multidimensional approach, hence it efforts to evaluate the significance of subintegration grouping in a broad context of economic, human, environmental, security and socio-cultural development. The first chapters are focused on establishing fundamentals of regional development and regional integration. Based on theoretical knowledge, the author is attempting to formulate overall view of the subintegration issue. The following analysis of specific subintegration grouping is focused on verification of their importance in the context of development of regions, which are involved in the subintegration processes.

KEYWORDS

Subintegration grouping, region, integration, economic development, human development, environmental development, security development, socio-cultural development.

OBSAH

ÚVOD.....	13
1 REGIONÁLNÍ PŘÍSTUP – NĚKOLIK STRUČNÝCH POZNÁMEK	16
1.1 Problémy spojené s vymezením regionu a rozvoje	16
1.1.1 Stanovení referenční hladiny.....	18
1.1.2 Pojetí regionálního rozvoje	20
1.1.3 Výchozí dimenze rozvoje.....	21
1.2 Úloha regionální politiky.....	26
2 REGIONÁLNÍ INTEGRACE.....	29
2.1 Základní historické etapy v oblasti evoluce regionální integrace.....	32
2.2 Teoretické pojetí problému ekonomické integrace	34
2.2.1 Penetrace pojmu „integrace“ do ekonomické teorie	34
2.2.2 Vymezení pojmu „integrace“ v kontextu ekonomické teorie.....	35
2.2.3 Vztah integrace a spolupráce	38
2.2.4 Nástroj, nikoliv cíl.....	41
2.3 Vymezení použitého konceptu integrace.....	42
2.3.1 Vývojové fáze procesu ekonomické integrace	44
2.3.2 Idea subintegračních tendencí.....	49
2.4 Integrace v prostředí soukromoprávního sektoru	50
2.4.1 Transatlantická dohoda o obchodu a investicích.....	51
2.5 Desintegrace	53
2.5.1 Ekonomicko-lokalizační důvody desintegrace.....	54
3 VYMEZENÍ CÍLŮ, HYPOTÉZ A VÝCHOZÍCH POSTUPŮ DISERTAČNÍ PRÁCE	57
4 TEORETICKÉ POJETÍ SUBINTEGRACE	60
4.1 Problematika integračního a subintegračního seskupování v soudobé teorii.....	60
4.2 Východiska subintegrace.....	65
4.2.1 Pozice seskupovaných entit	66
4.3 Vztah mezi procesem integrace a subintegrace.....	68
4.3.1 Vznik a zánik subintegračního seskupení	69
4.3.2 Konverze procesu	73
4.4 Vymezení subintegračního seskupení	78
4.4.1 Elementární znaky subintegračního seskupení.....	79
4.4.2 Akceptace subintegračního seskupení	82
4.5 Případy subintegračních tendencí.....	84
4.5.1 Příklad Benelux	85
4.5.2 Příklad Visegrádská skupina	86
4.5.3 Příklad Baltské shromáždění.....	88
4.5.4 Příklad Organizace východokaribských států	91
4.6 Subintegrace a teorie klastrů.....	93
Intermezzo	95
5 PŘEHLED POUŽITÝCH METOD.....	97
5.1 Identifikace subintegračního seskupení.....	97
5.2 Evaluace významu subintegračních seskupení.....	98
5.2.1 Úskalí evaluace rozvoje.....	98
5.2.2 Základní východiska evaluace.....	100
5.2.3 Quasi-experimentální metody counterfactual impact evaluation.....	102
5.2.4 Použité metody evaluace - základní.....	105
5.2.5 Použité metody evaluace - doplňkové.....	110
5.2.6 Indikátory evaluace	111

5.2.7	Řešení chybějících hodnot.....	113
6	EVALUACE VÝZNAMU SUBINTEGRAČNÍHO SESKUPENÍ ORGANIZACE VÝCHODOKARIBSKÝCH STÁTŮ	114
6.1	Specifika metodiky (OECS).....	115
6.2	Ekonomický rozvoj (OECS).....	118
6.2.1	Hrubý domácí produkt - HDP (OECS).....	119
6.2.2	Hrubý národní důchod - HND (OECS).....	123
6.2.3	Tvorba hrubého fixního kapitálu - TFK (OECS).....	125
6.2.4	Výdaje na konečnou spotřebu - VKS (OECS).....	126
6.2.5	Export - EXP (OECS).....	128
6.2.6	Shrnutí dimenze ekonomického rozvoje (OECS).....	130
6.3	Lidský rozvoj (OECS).....	131
6.3.1	Populace - POP (OECS).....	131
6.3.2	Očekávaná délka na dožití při narození - ODD (OECS).....	134
6.3.3	Míra závislosti - MZA (OECS).....	136
6.3.4	Shrnutí dimenze lidského rozvoje (OECS).....	138
6.4	Environmentální rozvoj (OECS).....	139
6.4.1	Produkce potravin - PRP (OECS).....	140
6.4.2	Emise CO ₂ - ECO (OECS).....	142
6.4.3	Škody způsobené oxidy uhlíku - COS (OECS).....	145
6.4.4	Shrnutí dimenze environmentálního rozvoje (OECS).....	147
6.5	Rozvoj bezpečnosti a socio-kulturní rozvoj.....	148
6.5.1	Násilná úmrtí - NUM (OECS).....	148
6.5.2	Míra urbanizace - MUB (OECS).....	150
6.5.3	Telefonní přípojky - TEL (OECS).....	152
6.5.4	Shrnutí dimenzí rozvoje bezpečnosti a socio-kulturního rozvoje (OECS).....	154
6.6	Závěry evaluace významu subintegračního seskupení OECS.....	155
7	EVALUACE VÝZNAMU SUBINTEGRAČNÍHO SESKUPENÍ UNIE BENELUX	157
7.1	Specifika metodiky (Benelux).....	158
7.2	Ekonomický rozvoj (Benelux).....	163
7.2.1	Hrubý domácí produkt - HDP (Benelux).....	163
7.2.2	Hrubý národní důchod - HND (Benelux).....	166
7.2.3	Export - EXP (Benelux).....	167
7.2.4	Další ukazatele ekonomického rozvoje - TFK, VKS, PAT, INI, PZB, NEZ (Benelux).....	168
7.2.5	Shrnutí dimenze ekonomického rozvoje (Benelux).....	172
7.3	Lidský rozvoj (Benelux).....	173
7.3.1	Populace - POP (Benelux).....	173
7.3.2	Očekávaná délka dožití - ODD (Benelux).....	174
7.3.3	Míra závislosti - MZA (Benelux).....	175
7.3.4	Další ukazatele lidského rozvoje - VVZ, TEV, STV (Benelux).....	176
7.3.5	Shrnutí dimenze lidského rozvoje (Benelux).....	178
7.4	Environmentální rozvoj (Benelux).....	179
7.4.1	Produkce potravin - PRP (Benelux).....	179
7.4.2	Emise CO ₂ - ECO (Benelux).....	180
7.4.3	Spotřeba energií - SEN (Benelux).....	182
7.4.4	Další ukazatele environmentálního rozvoje - COS, POD (Benelux).....	183
7.4.5	Shrnutí dimenze environmentálního rozvoje (Benelux).....	185
7.5	Rozvoj bezpečnosti (Benelux).....	186
7.5.1	Shrnutí dimenze rozvoje bezpečnosti (Benelux).....	188
7.6	Socio-kulturní rozvoj (Benelux).....	189
7.6.1	Míra urbanizace - MUB (Benelux).....	189
7.6.2	Lékaři - LEK (Benelux).....	190
7.6.3	Telefonní přípojky - TEL (Benelux).....	192

7.6.4	<i>Další ukazatele socio-kulturního rozvoje - VTC, TPO, TKA (Benelux)</i>	194
7.6.5	<i>Shrnutí dimenze socio-kulturního rozvoje (Benelux)</i>	196
7.7	<i>Závěry evaluace významu subintegračního seskupení Benelux</i>	196
8	VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ A PŘÍNOSŮ DISERTAČNÍ PRÁCE	200
8.1	Výsledky disertační práce.....	200
8.2	Možná zacílení dalšího výzkumu	205
8.3	Zhodnocení přínosů disertační práce	207
8.3.1	<i>Přínosy pro rozvoj teorie</i>	207
8.3.2	<i>Přínosy pro relevantní praxi</i>	208
	ZÁVĚR	210
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	213
	SEZNAM VLASTNÍCH PUBLIKACÍ SOUVISEJÍCÍCH S TÉMATEM	230
	SEZNAM PŘÍLOH	232

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Některé okruhy indikátorů základních dimenzí rozvoje	25
Tabulka 2: Benelux z hlediska elementárních znaků subintegračního seskupení	86
Tabulka 3: Visegrádská skupina z hlediska elementárních znaků subintegračního seskupení	87
Tabulka 4: Baltské shromáždění z hlediska elementárních znaků subintegračního seskupení	90
Tabulka 5: OECS z hlediska elementárních znaků subintegračního seskupení	92
Tabulka 6: Evaluační indikátory subintegračního seskupení OECS	115
Tabulka 7: Vymezení zkoumaných entit (OECS)	118
Tabulka 8: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele HDP (OECS)	120
Tabulka 9: Souhrnné výsledky analýzy Grangerových kauzálních vztahů ve vývoji ukazatele HDP (OECS)	122
Tabulka 10: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele HND (OECS)	124
Tabulka 11: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele TFK (OECS)	126
Tabulka 12: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele VKS (OECS)	128
Tabulka 13: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele EXP (OECS)	129
Tabulka 14: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele POP (OECS)	132
Tabulka 15: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele POP – dlouhodobé efekty (OECS)	133
Tabulka 16: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele ODD (OECS)	134
Tabulka 17: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele ODD – dlouhodobé efekty (OECS)	135
Tabulka 18: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele MZA (OECS)	137
Tabulka 19: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele MZA – dlouhodobé efekty (OECS)	138
Tabulka 20: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele PRP (OECS)	140
Tabulka 21: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele PRP – dlouhodobé efekty (OECS)	141
Tabulka 22: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele ECO (OECS)	143
Tabulka 23: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele ECO – dlouhodobé efekty (OECS)	144
Tabulka 24: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele COS (OECS)	146
Tabulka 25: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele NUM (OECS)	149
Tabulka 26: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele MUB (OECS)	150
Tabulka 27: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele MUB – dlouhodobé efekty (OECS)	151
Tabulka 28: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele TEL (OECS)	153
Tabulka 29: Evaluační indikátory subintegračního seskupení Benelux	159
Tabulka 30: Vymezení zkoumaných entit (Benelux)	162
Tabulka 31: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele HDP (Benelux)	164
Tabulka 32: Souhrnné výsledky analýzy Grangerových kauzálních vztahů ve vývoji ukazatele HDP (Benelux)	165
Tabulka 33: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele HND (Benelux)	166
Tabulka 34: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele EXP (Benelux)	167
Tabulka 35: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatelů TFK, VKS, PAT, INI (Benelux)	169
Tabulka 36: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatelů PZB, NEZ (Benelux)	171
Tabulka 37: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele POP (Benelux)	174
Tabulka 38: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele ODD (Benelux)	175
Tabulka 39: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele MZA (Benelux)	176
Tabulka 40: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatelů VVZ, TEV, STV (Benelux)	177

Tabulka 41: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele PRP (Benelux).....	180
Tabulka 42: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele ECO (Benelux).....	181
Tabulka 43: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele SEN (Benelux).....	183
Tabulka 44: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatelů COS, POD (Benelux).....	185
Tabulka 45: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatelů DON, TRC, UNU, UPP (Benelux).....	187
Tabulka 46: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatelů MUB (Benelux).....	190
Tabulka 47: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatelů LEK (Benelux).....	191
Tabulka 48: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatelů TEL (Benelux).....	193
Tabulka 49: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatelů VTC, TPO, TKA (Benelux).....	195

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Vymezení referenční hladiny regionu pomocí modelu přesýpacích hodin	20
Obrázek 2: Výchozí dimenze rozvoje	23
Obrázek 3: Teoretická škála ekonomické integrace	48
Obrázek 4: Vznik subintegračního seskupení	70
Obrázek 5: Zánik subintegračního seskupení.....	72
Obrázek 6: Konverze integračního procesu na proces subintegrační I	74
Obrázek 7: Konverze integračního procesu na proces subintegrační II	75
Obrázek 8: Konverze integračního procesu na proces subintegrační III.....	76
Obrázek 9: Konverze subintegračního procesu na proces integrační.....	77
Obrázek 10: Integrace Visegrádské skupiny do Evropské unie	88
Obrázek 11: Přístup regresní diskontinuity	104
Obrázek 12: Přístup diference v diferencích	105

SEZNAM ZKRATEK A AKRONYMŮ

A-D	Anderson-Darlingův test
ADF	Rozšířený Dickey-Fullerův test
ASEAN	Sdružení národů jihovýchodní Asie
BALTASAM	Baltské shromáždění
BAFTA	Baltské zóna volného obchodu
BENELUX	Unie států Belgie, Nizozemí a Lucembursko
BNLX	Unie států Belgie, Nizozemí a Lucembursko (<i>definováno pro potřeby analýzy</i>)
CARICOM	Karibské společenství
CEFTA	Středoevropská zóna volného obchodu
CIE	Counterfactual Impact Evaluation
COS	Škody způsobené oxidy uhlíku (<i>ukazatel analýzy</i>)
CRCM	Karibské společenství (<i>definováno pro potřeby analýzy</i>)
DON	Dopravní nehody (<i>ukazatel analýzy</i>)
E 17	17 evropských zemí (<i>definováno pro potřeby analýzy</i>)
EC	Evropská společenství
ECO	Emise CO ₂ (<i>ukazatel analýzy</i>)
ECO _(ORG)	Organizace pro hospodářskou spolupráci
ECSC	Evropské společenství uhlí a oceli
EFTA	Evropské sdružení volného obchodu
EGTC	Evropské sdružení pro územní spolupráci
EMU	Evropská měnová unie (Eurozóna)
EU	Evropská unie
EU 9	9 zemí Evropské unie (<i>definováno pro potřeby analýzy</i>)
EXP	Export (<i>ukazatel analýzy</i>)
HDP	Hrubý domácí produkt (<i>ukazatel analýzy</i>)
HND	Hrubý národní důchod (<i>ukazatel analýzy</i>)
ICD	Mezinárodní klasifikace nemocí (dle Světové zdravotnické organizace)
ILO	Mezinárodní organizace práce
IMF	Mezinárodní měnový fond
INI	Investice do infrastruktury (<i>ukazatel analýzy</i>)
INTERREG	Program evropské přeshraniční územní spolupráce
IS	Integrační seskupení

ISCED	Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání (dle Organizace spojených národů)
GATT	Všeobecná dohoda o clech a obchodu
K-S	Kolmogorov-Smirnovův test
KRBK	Region Karibik (<i>definováno pro potřeby analýzy</i>)
LEK	Lékaři (<i>ukazatel analýzy</i>)
M-W	Mann-Whitneyův U test
MERCOSUR	Společný trh jihu
MSG	Melanesian Spearhead Group
MUB	Míra urbanizace (<i>ukazatel analýzy</i>)
MZA	Míra závislosti (<i>ukazatel analýzy</i>)
NATO	Severoatlantická aliance
NAFTA	Severoamerická dohoda o volném obchodu
NEZ	Nezaměstnanost (<i>ukazatel analýzy</i>)
NUM	Násilná úmrtí (<i>ukazatel analýzy</i>)
obyv.	Obyvatel
ODD	Očekávaná délka dožití při narození (<i>ukazatel analýzy</i>)
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OECS	Organizace východokaribských států
p. b.	Procentní bod
PAT	Patenty (<i>ukazatel analýzy</i>)
POD	Produkce odpadů (<i>ukazatel analýzy</i>)
POP	Populace (<i>ukazatel analýzy</i>)
PRP	Produkce potravin (<i>ukazatel analýzy</i>)
PZB	Přeprava zboží (<i>ukazatel analýzy</i>)
RSS	Regionální bezpečnostní systém
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
S-W	Shapiro-Wilkův test
SEN	Spotřeba energií (<i>ukazatel analýzy</i>)
SIS	Subintegrační seskupení
SRDTOOLS	Sustainable regional development tools
STV	Studenti v terciálním vzdělávání (<i>ukazatel analýzy</i>)
TEL	Telefonní přípojky (<i>ukazatel analýzy</i>)
TEV	Terciální vzdělávání (<i>ukazatel analýzy</i>)

TFK	Tvorba hrubého fixního kapitálu (<i>ukazatel analýzy</i>)
TKA	Turismus - kapacity (<i>ukazatel analýzy</i>)
TPO	Turismus - pobyty (<i>ukazatel analýzy</i>)
TRC	Trestné činy (<i>ukazatel analýzy</i>)
TTIP	Transatlantická dohoda o obchodu a investicích
UN	Organizace spojených národů
UNU	Úmrtí následkem útoku (<i>ukazatel analýzy</i>)
UPP	Úmrtí při přepravě (<i>ukazatel analýzy</i>)
USA	Spojené státy americké
USD	Americký dolar
V4	Visegrádská skupina
VKS	Výdaje na konečnou spotřebu (<i>ukazatel analýzy</i>)
VTC	Články ve vědeckých a technických časopisech (<i>ukazatel analýzy</i>)
VVZ	Výdaje na vzdělávání (<i>ukazatel analýzy</i>)
WB	Světová banka
WHO	Světová zdravotnická organizace
WTO	Světová obchodní organizace

Poznámka:

Vzhledem k příliš vysokému počtu použitých zkratk a akronymů, není tento seznam zcela vyčerpávající. Zkratky využívané z důvodů úspory místa v rámci grafického znázornění či v záhlaví tabulek jsou vždy uváděny v poznámce k danému objektu. Akronymy používané pro jednotlivé regiony v rámci analýzy vycházejí z mezinárodní normy ISO 3166-1 alpha-2 a jsou vždy vyčerpávajícím způsobem vymezeny v úvodních částech dané kapitoly (konkrétně Tabulka 7 a Tabulka 30). Vzhledem k jejich značnému množství, ale také faktu, že jsou vždy využívány jen v rámci dané kapitoly, nejsou do výše uvedeného souhrnného přehledu zahrnuty.

ÚVOD

Za jeden z charakteristických znaků ubikvitního procesu globalizace lze pokládat především prohlubování vzájemných vazeb mezi individuálními entitami, a to na všech zájmových úrovních ekonomického, respektive celospolečenského, uvažování. Jinými slovy, s globalizací je neodmyslitelně spojen simultánně probíhající proces integrace, který konstruuje kapacity ke koordinovanému kolektivnímu konání, a to nejen v oblasti hospodářství. Dicken (2011) k možnému pojetí globalizace, jež je nepochybně možné reflektovat i v prostředí integrace, uvádí, že krom ekonomické sféry je nutné akcentovat zejména politickou, kulturní a sociální dimenzi.

Proces globalizace lze považovat za objektivní realitu a současně dlouhodobou cestu, která je spojena se značně protikladnými účinky (Fárek, 2013). Podobně i na proces integrace je zřejmě vhodné pohlížet jako na fenomén, který není pouze domnělý, ale reálně může pro zúčastněné aktéry znamenat četná pozitiva, stejně tak ovšem je schopen při volatilitě stěžejních proměnných nepochybně ústít i v sérii naprosto nežádoucích konsekvencí. Zmíněná dvojsečnost integrace se plně vyjevila obzvláště v průběhu posledních let, kdy celosvětová ekonomická krize zřetelně prokázala, že vysoká míra propojenosti spolupracujících celků nezakládá na proliferaci výhradně efektů pozitivních, ale zpravidla se nedistancuje ani od přenosu efektů negativních. Realita přesto obvykle potvrzuje převahu pozitivních dopadů integračních procesů, proto ji zřejmě lze chápat za jev podporující pozitivní vývoj hospodářství (Fárek, Kraft, 2006).

Současně je tedy nejen – ač v otázce ekonomické integrace obzvláště - nutné vycházet z elementárního předpokladu, že každý jev je ze své podstaty striktně relativní, a tudíž je třeba na něj nahlížet komplexně; respektive, dosažené absolutní difference, ať již s pozitivním nebo negativním vyústěním, jsou vždy závislé na daném kontextu. Konkrétní případy dobré či neuspokojivé praxe, které umocňují žádoucí či nežádoucí aspekty integračních tendencí vyplývají vždy ze specifických často ryze unikátních a nereprodukovatelných atributů geopolitické, kulturně-historické, sociálně-ekonomické, případně i jiné povahy, které lze zpravidla velmi obtížně kvantifikovat. Přičemž navíc bývá vliv těchto atributů – zejména co do míry, jakož i orientace působnosti - předmětem sporů nejen v rámci nazírání z hlediska odlišných předpokladů dílčích humanitních a společenských disciplín, ale i v rámci jejich jednotlivých oborů. Individuální závěry o integračních procesech tak nejen že nelze jednoznačně generalizovat, ale ani případně z těchto zevšeobecněných abstraktních závěrů není možné reversně dedukovat univerzálně žádoucí strategie, postupy a prostředky směřující

k dílčí či celkové optimalizaci integračního procesu do podoby idealizované předlohy, pro potřebu jeho následné efektivní duplikace ve specifickém prostředí docela odlišných komplexů.

Lze zřejmě konstatovat, že naznačená úvaha o nutnosti hledání nikoliv univerzálních, ale „široce modifikovatelných modelů“ je principiálně kompatibilní s aktuálními mainstreamovými koncepty teorie regionální politiky, které byly vyvíjeny pod vlivem Porterova rozsáhlého pojednání o významu konkurenceschopnosti a strategie dosahování konkurenční výhody (1998c) nejen v kontextu korporací¹, ale i národů², jakož i na jejich subordinačních úrovních, které sám Porter výslovně řádově vymezuje jako „*regionální, zemské i municipální*“ (1998b: XI). Současně se tyto aktuální koncepty zpravidla neomezuji na hledání jediného „one-size fits all“ modelu, jenž by byl univerzálně aplikovatelný, který ale vzhledem k výše uvedeným specifickým okolnostem, do nichž je každý region zasazen, nemůže existovat (Bristow, 2011; Kitson, Martin, Tyler, 2004; Tödtling, Trippel, 2005).

Libovolnou formu ekonomické integrace, se všemi svými klady i zápory, lze nepochybně také považovat za využitelný potenciál, který může svým způsobem představovat formu konkurenční výhody, jejímž prostřednictvím může region, respektive subjekty v něm situované, profitovat v hyper-konkurenčním prostředí globalizaci podléhajícího trhu. Přitom, jak vyplývá z Porterova konceptu (1998d), je uvažovaná výhoda neurčitá a velice široce uchopitelná, čímž může nabývat nejen tradičních ekonomických³, ale i dalších velmi různorodých⁴ podob, přesto je zpravidla dosažitelná bez ohledu na charakteristiky výchozích dispozic.

I přes nespornou komplikovanost má právě výzkum integračních procesů nepopiratelný význam, protože se jedná o problematiku dlouhodobě aktuální, která je pro rozvoj hospodářství velmi podstatná (El-Agraa, 2011) a která na základě předpokladů možného dosahování prospěchu – pramenících z mnoha konkrétních případů - v konkurenčním prostředí vytváří tlak na relevantní autority – ať již ve smyslu regionálních, či soukromoprávních -, aby se možností integrace jimi zastupované entity seriózně zabývaly

---

¹ Celý Porterův koncept konkurenceschopnosti je primárně vybudován na mikroekonomických základech, respektive významu podniků a jejich integrace do přirozeného okolí, jejichž prostřednictvím působí na další aktéry, jež v této „sféře vlivu“ provozují své aktivity.

² respektive národních států

³ Ve smyslu nákladové výhody - zejména dosahování úspor (kvantitativní atributy).

⁴ Ve smyslu diferenační výhody – zejména kvalitativní atributy.

a zvažovaly její možné přednosti i nedostatky v rámci plánování vlastních strategických koncepcí.

V kontextu problematiky regionální integrace, kterou lze považovat za koncept značně komplikovaný, ačkoliv v rámci ekonomické teorie, i přes četné spory,⁵ v rámci základních kontur již etablovaný, se však nabízí jeden poměrně specifický fenomén, který dosud nebyl v rámci odborné literatury adekvátně reflektován – akcelerovaná integrace specifických částí integračního celku, které se vzájemně integrují intenzivněji než mateřský celek, čímž se od něho mohou významně odchylovat, respektive jsou schopny vytvořit integrační seskupení uvnitř integračního seskupení. Takové dílčí články regionálních integračních seskupení – jinými slovy, **subintegrační seskupení** - si na základě prostorové kompaktnosti bývají často bližší nejen fyziologickými a psychologickými dispozicemi obyvatel, ale rovněž řadou dalších předpokladů. Například podobnými klimatickými podmínkami, ale do jisté míry i podobnými prvky krajinné sféry nebo vzájemně úzce souvisejícím historickým vývojem; všechny tyto i mnohé další faktory mají na rozvoj daných oblastí doslova kardinální vliv. Současně vytváří potenciál pro intenzivní spolupráci a sdílení omezených kapacit, jehož aktivním využíváním, vedle vlastního rozvoje, vzájemnou integritu nadále umocňují.

Právě problematika subintegračního seskupování na regionální bázi, respektive pojmenování, obsáhlá věcná argumentace, zasazení do stávající teorie a odpovídající explikace v reálném světě existujícího fenoménu, jakož i empirickou analýzou podložený význam tohoto fenoménu pro žádoucí rozvoj regionů je faktickým *raison d'être* tohoto textu.

---

⁵ Jsou diskutovány v dalších kapitolách.

1 REGIONÁLNÍ PŘÍSTUP – NĚKOLIK STRUČNÝCH POZNÁMEK

V souvislosti s uvažováním problematiky integrace, respektive subintegrace, v kontextu regionálního rozvoje se za zcela zásadní logicky nabízí nejprve stručně pojednat o výchozích postulátech, na nichž je přístup regionální ekonomie obecně vybudován. Jedná se zejména o vymezení základní entity – regionu - a pohledu na související pojmy, s nimiž je v kontextu ekonomické teorie zpravidla neodmyslitelně spojována. Zmiňovaná problematika však již byla nesčetněkrát dopodrobna vymezována a diskutována jinými autory, viz například: Pike, Rodríguez-Pose, Tomaney (2006); McCann (2001); Maier, Tödtling (1997); či z českých a slovenských autorů Buček, Reháč, Tvrdoň (2010); Hudec, et al (2009); Ježek (2008); Macháček, Toth, Wokoun (2011).

Smyslem této, z hlediska koncepce následujícího textu, stále ještě částečně uvádějící kapitoly není do nekonečna opakovat již tisíckrát vyřčené skutečnosti, vyjmenovávat specifické nomenklatury, nástroje, definice, příslušné instituce či jinak bezduše vyplňovat stránky, z hlediska celé práce vedlejším či méně důležitým textem. Smyslem je naopak volnější formou přednesu pouze upozornit na některé významné teoretické otázky a souvislosti, jimž, dle názoru *autora pojednání*,⁶ není v tradiční odborné literatuře věnován dostatečný akcent, nebo jsou obvykle zatíženy vágností, a současně, jejichž pojetí je pro korektní kognici následující problematiky regionů v kontextu integračního a subintegračního seskupování doslova kruciólní.

1.1 Problémy spojené s vymezením regionu a rozvoje

Je jistě vhodné podotknout, že stěžejní pojem koncepce regionálních věd – „region“ - může být, na základě interpretace, do jisté míry neurčitý, protože vymezení regionu představuje značně variabilní koncepci, kterou je vždy nezbytné podřizovat specifickým požadavkům (Maier, Tödtling, 1998). Rozhodně nemusí být – a součástí elementární úvahy o možnosti formování a vývoji subintegračních seskupení tato premisa samozřejmě také neplatí - striktně spjat výlučně s administrativním vymezením územních celků, respektive vymezením jejich součástí, ač je takový přístup v rámci zjednodušení mnohdy

---

⁶ S úmyslem zjednodušení orientace čtenáře v rámci předkládaného textu, považuje autor této práce za vhodné jasně odlišit vlastní názory a poznámky ke komentovaným dílům od reinterpretovaných poznámek jiných autorů v případě, že se na ně v rámci literární rešerše ve snaze o zvýšení čtivosti textu opakovaně neodvolává přímo jejich vlastním jménem, ale obecným označením „autor“. V pasážích, v nichž by tak mohlo dojít k naznačené, ač zcela neúmyslné, mystifikaci, se autor této práce konsistentně označuje za „*autora pojednání*“, přičemž tento fakt zdůrazňuje itálikou.

zcela opodstatněně využíván. Typicky v rámci empirických analýz je tento často suboptimální způsob přístupu k problematice regionů – zejména díky metodice sběru a sledování statistických ukazatelů, jež jsou primárně určeny pro potřeby administrativním členěním determinovaného politicko-byrokratického aparátu - faktickou zjednodušující podmínkou, jejíž akceptace však jako jediná umožňuje relativně adekvátní uchopení vymezeného problému prostřednictvím intencionální analýzy.

Z výše uvedených logických důvodů muselo být k nastíněnému, ač z hlediska výchozího uvažování nežádoucímu, zjednodušení přistoupeno i v analytické části tohoto textu, kde budou regiony, respektive jejich dílčí jednotky, považovány za ekvivalentní s vykazovanými územními statistickými jednotkami, pro které jsou jisté sady ukazatelů sledovány a veřejně vykazovány.

V obecném smyslu – při abstrakci od specifických potřeb analýzy - je region nicméně příhodné chápat poněkud volněji, jako propojený, neizolovaný organismus, respektive při akcentaci pohledu teorie systémů jako otevřený systém, četně interagující s okolím (Hudec, et al, 2009) a nesvazovat jej výhradně do rigidních správně determinovaných ohraničení. Region je ze své podstaty nepochybně formován a rozvíjen spíše prostřednictvím antropogenních činitelů – společnými zájmy, navázanými vztahy, mentalitou, historickou zkušeností, kulturou, apod. Nezanedbatelnou roli při vymezení regionu pochopitelně zastává i přirozené prostředí definované geografickými a geologickými faktory, jež do jisté míry rovněž determinují výše zmíněné antropogenní dispozice. Nelze též pomíjet, že se v podstatě jedná o platformu, která je vystavena rozličným zájmům mnoha aktérů (Hudec, Urbančíková, 2009).

V tradičním pojetí jsou faktory, na jejichž základě lze každý region jednoznačně charakterizovat, členěny na složku exogenní a endogenní. Tödtling se však od tohoto klasického konceptu částečně odklání, když doplňuje třetí kategorii – indogenní faktory (2011). Indogenní faktory dle Tödtlinga vznikají přirozeně a/nebo jsou tvořeny regionálními ekonomickými zdroji celé společnosti, respektive tyto faktory vycházejí z tradice a nelze je krátkodobě ovlivňovat prostřednictvím uplatnitelných nástrojů regionální politiky, jedná se o unikátní, čistě vnitro-regionální činitele. Mezi takové zdroje lze řadit zejména půdu a přírodní zdroje, rezidentní pracovní sílu, tradiční nabyté znalosti a zkušenosti, ale i charakter a tradici regionálního podnikání (Tödtling, 2011).

Třebaže se na prvotní vzezření jedná o pouhé nepatrné rozšíření stávající teorie prostřednictvím vymezení specifické subsložky v rámci faktorů endogenních, *autor pojednání*

je toho názoru, že se naopak jedná o zásadní vymezení pomyslné distinkce mezi relevantními faktory, ve smyslu pojmenování skutečné unikátní v tradiční literatuře obvykle vágně pojímané esence, která každý region zásadně determinuje. Byť je tato esence v jistých ohledech kvantifikovatelná, zůstává převážně kvalitativní, je rozvinutelná, není však zcizitelná ani duplikovatelná, tudíž se zdá být její hypotetická rekurence z praktického hlediska irelevantní, a proto lze zřejmě konstatovat, že není mezi jednotlivými regiony komparabilní. Jinými slovy, jedná se o teoretickou fundaci omezenosti nahlížení na problematiku regionů a jejich rozvoje ve smyslu „one-size fits all“, a tedy i zdůvodnění neúspěchů, které z experimentů o zopakování jinde úspěšných strategií vycházely.

1.1.1 Stanovení referenční hladiny

Dalším tradičním úskalím při uvažování libovolného problému v kontextu regionálního rozložení je fakt, že regionem může být v širším smyslu stejně tak chápáno území jediného státu, oblasti, kraje, ale i pouze seskupení několika municipalit nebo naopak nadnárodní uspořádání nezávislých států či jejich subordinačních územních jednotek, dokonce i oblast zahrnující celý kontinent, při značně hypertrofovaném uvažování časoprostorových souvislostí snad dokonce celé planety a světa. Je tedy nezbytné vždy jednoznačně precizovat postavení zkoumaných entit v rámci relevantní hierarchické struktury.

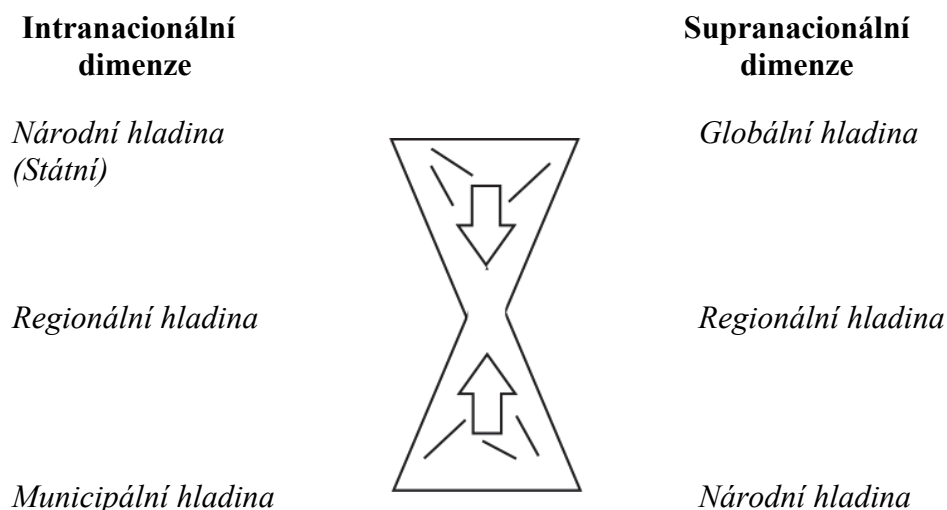
Soudobá teorie zná přirozeně celou řadu hierarchických kategorizací regionálních jednotek, které akcentují různé významové znaky, různou míru agregace, a které je možné při vymezení referenční hladiny využít. Lze jmenovat například hierarchizaci podle Hampla (2005), který na základě svých dlouholetých studií organizace společnosti na území České republiky navrhuje pro vymezení regionů definovaných prostřednictvím socio-ekonomických charakteristik poměrně rozsáhlou škálu založenou na vztahu podřízenosti, v jejímž rámci definuje nejnižší řádovou entitu až na úroveň tzv. subregionu. Pro potřeby tohoto textu se však zdá být vhodnějším přihlídnout k méně podrobné, zato však obecnější a proporčně vyváženější hierarchii – ve smyslu uvažování spíše relativně větších celků, nadnárodní útvary nevyjímaje - o které hovoří Maier s Tödtlingem (1997), respektive kategorizaci regionů v trojici dimenzí, ve vztahu k národnímu státu: intranacionální (subnárodní), internacionální (transnárodní) a supranacionální (nadnárodní).

Barry Buzan a Ole Wæver (2003) v daném kontextu správně navrhují, že každý koherentní regionálně založený přístup musí nejprve zcela jasně oddělit regionální a globální úroveň, respektive vymežit zkoumanou referenční hladinu. Oba autoři vzhledem ke svému primárnímu výzkumnému zaměření cílí uvedený požadavek do oblasti studií bezpečnosti

a mezinárodních vztahů – kde bývá region zpravidla pojímán v kontextu supranacionálních mocenských entit, právě proto hovoří o stanovení distinkce pouze mezi hladinou regionální a hladinou globální -, jejich tvrzení je však nepochybně možné generalizovat, neboť vhodné vymezení referenční hladiny, je elementární otázkou, na kterou je při každé regionálně orientované úvaze nezbytné nalézt akceptovatelnou odpověď.

Při vymezování vhodné referenční hladiny se opět nabízí zásadní, částečně již nastíněný, problém adekvátnosti, tentokrát ovšem ne ve smyslu disponibility datových vstupů na úrovni požadovaného územního vymezení pro potřeby empirické analýzy, ale ve smyslu případné aplikovatelnosti jejího výstupu. Jinými slovy, přiměřená determinace regionu tak, aby pro potřeby ovlivňování rozvoje dílčích regionálních jednotek – graduující v požadovaném vývoji celku -, dávala smysl a současně, aby na zvolené úrovni výzkumu (referenční hladině) existovaly nástroje, jimiž lze realizaci rozvoje v nezbytné míře ovlivňovat. V případě pominutí tohoto elementárního požadavku lze vyjadřovat pochybnosti o faktické účelnosti naznačeným způsobem prováděných výzkumů, neboť sebekvalitnější výstup, jež necílí na konkrétního příjemce, je pouze výjimečně transformovatelný pro následné využití v reálném prostředí.

Vymezení libovolné referenční hladiny, na níž se zájmový region nachází, lze graficky vyjádřit pomocí jednoduchého modelu přesýpacích hodin (Waever, 1995), který byl původním autorem využit k demonstraci postavení jednotlivce a státu v rámci globální dynamiky bezpečnostní politiky. Model však nepochybně lze velmi dobře přenést a uplatnit i pro demonstraci postavení regionu, jako relativně úzce vymezené entity, která sdružuje jednotlivé prvky, ale současně je limitována vyšší instancí. Entity, kterou lze současně pojímat jako nárazovou hladinu, na níž se střetávají zájmy, včetně zájmů zcela antagonistických, a objektivní realita z nižší i vyšší úrovně současně, přičemž úlohou regionální hladiny – respektive regionu, který je jí definován - je nalézání oboustranně akceptovatelných kompromisů a funkčních spojnic obou krajních úrovní. Waeverův základní model, přenesený a volně přepracovaný pro potřeby vymezení regionu v intranacionálním i supranacionálním pojetí současně, ilustruje Obrázek 1.

Obrázek 1: Vymezení referenční hladiny regionu pomocí modelu přesýpacích hodin

Zdroj: vlastní, volně přepracováno podle Waever (1995)

V rámci zjednodušení je zřejmě vhodné vzdát se uvažování individuálních zájmů jednotlivců, na Obrázku 1 jsou tak pro potřeby vymezení regionální hladiny za nejnižší relevantní úroveň analýzy považovány kolektivní zájmy, konkrétně zájmy municipalit.

1.1.2 Pojetí regionálního rozvoje

Další stěžejní termín, který v rámci předejití možným desinterpretacím pramenícím z příliš širokých možností výkladu až vágnosti (Macháček, 1999) zasluhuje bližší pozornost – „rozvoj“ -, je primárně spojen s překonáváním existujícího stavu ve prospěch stavu budoucího – „ušlechtilejšího“. Pro potřeby následujícího pojednání je uvažován ve smyslu širšího společenského vnímání, který neakcentuje výlučně snahy o ryze ekonomické posílení zájmové lokality, která se mnohdy v důsledku scestného stírání rozdílů mezi pojmy „rozvoj“ a „růst“ v některých studiích objevuje. Rozvoj regionu lze totiž pojit i s kvalitativními charakteristikami, zatímco růst je svoji povahou veličinou striktně kvantitativní, růst je tedy pouze jednou, nikoliv však jedinou dimenzí, na jejímž základě lze směřování regionálního rozvoje charakterizovat. Vzájemná substituce obou pojmů je tak nežádoucí, přestože vztah mezi oběma veličinami je částečně podmiňující. Růst je v podstatě možné označit za prosté vyjádření dynamiky veličin, které reprezentují ekonomické charakteristiky regionu, ve vymezeném časovém intervalu. Lze jej tak nepochybně považovat za vyjádření potenciálu, který je pro následný rozvoj regionu využitelný a který jeho rozvoj současně významně determinuje. Růst je tedy nepochybně možné označit za zpravidla podmiňující, nikoliv však postačující předpoklad rozvoje. Víturka a Tóthová (2014) v podobném kontextu rovněž

dokládají, že vývoj vyspělosti daného území není možné odvozovat pouze od hospodářského růstu, ale spíše právě na základě ekonomického rozvoje.

Třebaže by požadovanou specifikaci rozvoje bylo možné pojímat z několika různých hledisek – strukturálním vývojem ekonomiky a společnosti počínaje, technologickou podmíněností a inovačními cykly konče -, obvykle se jako příhodné jeví doplnit pojem „rozvoj“ adjektivem „udržitelný“, jenž, jakožto etablovaný koncept, zasazuje výchozí substantivum do kontextu vývoje lidského žití, respektive udržení prosperující lidské společnosti. Udržitelný rozvoj v sobě totiž výrazně obsahuje právě i humánně orientovanou složku – ať již se jedná o zájem samotného uhájení druhu, jakož i zajištění minimálně současně kvality lidské existence i pro generace příští, ačkoliv samozřejmě spojené s předpokladem jejího soustavného zvyšování -, kterou lze bezpochyby považovat za neodvozený cíl jakékoli inovační činnosti (Zdražil, 2015b; Zdražil, 2014b). V současnosti snad nejprotežovanější definice udržitelného rozvoje, zformulovaná Světovou komisí pro životní prostředí a rozvoj, říká:

„Udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který zajistí potřeby současných generací, aniž by bylo ohroženo splnění potřeb generací příštích, a aniž by se to dělo na úkor jiných národů.“
(UN, 1987)

Definice, byť byl její prvotní účel cílen spíše do oblasti environmentální, se zaměřením na význam nesnižování kvality životního prostředí – pojmenovat žádoucí rozvoj vzhledem k racionálnímu využívání přírodních zdrojů a ochraně životního prostředí -, je nepochybně velmi dobře použitelná i pro oblast rozvoje obecně, ať již ve smyslu globálním, či regionálním – kde by samozřejmě bylo vhodné poněkud modifikovat použitý rozměr lidské společnosti⁷.

1.1.3 Výchozí dimenze rozvoje

Úvahu, na jejímž základě není rozvoj spojen výlučně s vývojem determinovaným ekonomickými veličinami – ač kardinální význam ekonomické dimenze je logicky nepopíratelný -, nýbrž je na rozvoj pohlíženo spíše ve smyslu širšího celospolečenského kontextu, respektive udržitelného rozvoje, je nepochybně vhodné dále rozvinout a pro potřeby

---

⁷ Při regionálním uvažování – ve smyslu regionů na nižší referenční hladině než stát - nemusí být v řadě případů národ dostatečně triviální entitou, na níž by bylo možné koncept nadále rozvíjet. Zdá se tedy vhodné uvažovat spíše o vymezení, z kvantitativního hlediska, nižší hierarchické úrovně lidské společnosti, která je samozřejmě adekvátní vůči konkrétnímu pojetí regionu. Jako příklad lze zřejmě uvádět specifičtější vymezení jednotlivých složek národa jako lidského společenství na úrovni etnika či komunity.

následné evaluace subintegračních seskupení více konkretizovat. Ať již je na rozvoj regionu pohlíženo ve formě konsolidovaného celku, či odděleným sledováním dílčích individuálních jednotek, lze při snaze o reflexi dalších faktorů, které šířeji postihují stav reálného světa, zřejmě uvažovat o zjednodušené kategorizaci dopadů rozvoje do několika základních dimenzí.

V tomto kontextu je možné zmínit přístup vyvinutý v rámci mezinárodního projektu pro přípravu rozvojových strategií a hodnocení regionálního rozvoje: „*Metody a nástroje pro hodnocení dopadů kohezní politiky na udržitelný rozvoj regionu*“⁸ (Ekins, Dresner, Dahlström, 2008; SRDTOOLS, 2006) (dále jen „SRDTools“), kde je tvůrci na rozvoj pohlíženo v kontextu čtveřice hlavních dimenzí – vytvořený kapitál, přirozený kapitál, lidský kapitál, sociální kapitál. Tato základní kategorizace je vcelku jasná a logická, lze však namítat, že podceňuje význam některých základních aspektů, jejichž ráz je pro harmonický rozvoj regionu v rámci každé z jednotlivých dimenzí, a tedy i v komplexním uvažování, poměrně zásadní.

Konkrétně lze namítat zejména vztah k riziku, respektive bezpečnostní problematiku obecně. Mnohé studie totiž dokazují, že pocit vlastního bezpečí, bezpečné prostředí a funkční justice jsou pro občany a jejich spokojený život naprosto zásadní, protože pozitivně působí na stabilitu příjmů, bydlení, ale i předvídatelnost okolí a očekávání (Narayan, et al, 2000). Ismail a Hendrickson (2009) v tomto kontextu dále poukazují, že problémy v otázkách bezpečnosti a vymahatelnosti práva lze pokládat nejen za překážky rozvoje, ale také faktory, které svým dílem přispívají k penetraci chudoby do společnosti. Dále lze zřejmě také konstatovat, že přístup SRDTools nedostatečně rozlišuje mezi významem každé z vymezené čtveřice dimenzí a strukturami vazeb mezi nimi.

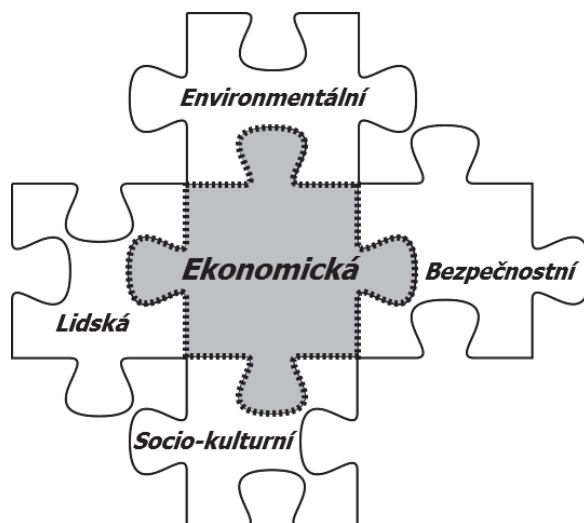
S přihlédnutím k výše řečenému se tedy nabízí rozčlenění indikátorů rozvoje do pěti výchozích dimenzí, konkrétně lze navrhnout členění do dimenzí: ekonomického rozvoje, lidského rozvoje, environmentálního rozvoje,⁹ rozvoje bezpečnosti a socio-kulturního rozvoje. Nastíněná kategorizace je logicky pouhým hrubým zjednodušením komplikované reality, lze ji však zřejmě považovat za vhodný prostředek, jímž je možné poukázat právě na další

---

⁸ Vlastní překlad originálního názvu „*Methods and tools for evaluating the impact of cohesion policies on sustainable regional development*“. Někdy se též označuje jako „*The Four Capitals Model*“.

⁹ Na environmentální dimenzi není v rámci tohoto textu pohlíženo ve smyslu činitelů, které se váží pouze a jen k problematice životního prostředí. O environmentální dimenzi je uvažováno v širších souvislostech, respektive jako o faktorech, které jsou pro dané teritorium relevantní, determinují jej a současně jsou nějakým způsobem svázány s prvky živé či neživé přírody. Do této dimenze tak lze řadit například faktory geografické, klimatické, ekologické, surovinové, zemědělské produkce i jiné, respektive veškeré faktory naturogení povahy, ale i část antropogenních činitelů, které vyjadřují vliv člověka na vývoj přirozeného prostředí daného teritoria.

stěžejní aspekty, které s ekonomickým rozvojem těsně souvisejí. Úzká provázanost kvintetu uvažovaných dimenzí rozvoje s výsadním postavením ekonomické dimenze,¹⁰ je zachycen na Obrázku 2.

Obrázek 2: Výchozí dimenze rozvoje

Zdroj: vlastní

Je nutné podotknout, že provázanost mezi jednotlivými dimenzemi pochopitelně není omezena pouze na transmissi prostřednictvím ústředního prvku v podobě ekonomické dimenze, ale může mezi dimenzemi probíhat i přímo. Současně je vhodné uvést, že vazby mezi dimenzemi je možné považovat za ryze reciproční. Toto tvrzení lze zdůvodnit prostým příkladem, na jehož základě lze předpokládat, že změny v bezpečnostních parametrech povedou ke změnám v ekonomických parametrech a naopak:

Zvýšení bezpečnosti, respektive pokles rizika, pravděpodobně může vést k vyšší míře zapojení ekonomických zdrojů, neboť se rentabilita i původně nerealizovatelných akcí může vlivem poklesu faktoru rizikovosti jevit jako relativně vyšší, čímž se jednak fakticky snižuje požadovaná míra výnosnosti, jednak se touto změnou rozšiřuje potenciál k rozvoji v rámci ekonomické dimenze. A naopak dosažení příznivějších výsledků v ekonomické dimenzi umožňuje vyšší alokaci finančních prostředků do oblasti bezpečnosti, kterou tak nadále rozvíjí – podobnou argumentaci hovořící o existenci popisované kauzality předkládá například Steward (2004). Cox (2008) naopak, omezující se pouze na vztah ekonomický rozvoj –

¹⁰ Ačkoliv lze samozřejmě o významu jednotlivých dimenzí polemizovat, vzhledem k tematickému vymezení tohoto textu, který je primárně cílen na problematiku ekonomické integrace a s ní souvisejících jevů, je z hlediska významu ekonomická dimenze rozvoje regionu předřazena ostatním dimenzím, přičemž význam ostatních dimenzí je považován za rovnocenný.

rozvoj spravedlnosti¹¹, hovoří na základě empirických měření pouze o jednostranné kauzalitě, kdy ekonomický rozvoj přispívá k rozvoji spravedlnosti, v opačném směru však vyjadřuje o reálné síle vztahu spíše pochybnosti. Coxovy závěry nicméně nijak neoslabují výše vyvíjenou tezi o souvislostech mezi ekonomickou a bezpečnostní dimenzí rozvoje. Přestože je spravedlnost v otázce rozvoje bezpečnosti sférou vysoce relevantní, lze ji nepochybně považovat za jeden z několika relevantních aspektů, který však reaguje pouze na některé problémy plynoucí z narušení bezpečnosti, navíc často až ex-post.

I přes možné námitky, logickými příklady podobnými vztahu ekonomická dimenze – dimenze bezpečnosti, by jistě bylo možné argumentovat i ve vztazích ostatních dimenzí. Například Křupka s Provaníkovou (2014) v tomto kontextu uvádějí kauzalitu mezi vývojem ekonomických ukazatelů a dostupností zdravotní péče, úrovní vzdělanosti, stavem životního prostředí a kapacitami předcházet chudobě a sociálnímu vyloučení. Lze tedy zřejmě hovořit o jistém druhu funkční spirály, jejímž prostřednictvím je přes ústřední prvek (ekonomickou dimenzi) teoreticky možné dosahovat relativně vyváženého rozvoje v každé z dimenzí průběžně.

Základní okruhy ukazatelů, o nichž by bylo možné v rámci jednotlivých dimenzí rozvoje uvažovat jako o relevantních indikátorech, jež by bylo možné systematicky sledovat a vyhodnocovat, jsou zachyceny v Tabulce 1 níže. O kategorizaci některých indikátorů by samozřejmě bylo možné dlouze polemizovat, například okruh ukazatelů označený jako „lidské zdroje v oblasti vědy a technologií“ by bylo logicky možné klasifikovat i do dimenze lidského rozvoje, ačkoliv je, na základě přesvědčení *autora pojednání* o vyšší míře vypovídající schopnosti, zahrnut v dimenzi ekonomického rozvoje. Vychází přitom z předpokladu, na jehož základě vysoká kvalifikace lidských zdrojů zásadním způsobem ovlivňuje dlouhodobý růstový potenciál regionu (Buček, et al, 2006). V některých případech je tedy navrhovaná kategorizace do značné míry subjektivní.

---

¹¹ ve smyslu justice

Tabulka 1: Některé okruhy indikátorů základních dimenzí rozvoje

Ekonomický rozvoj	Lidský rozvoj	Environmentální rozvoj	Rozvoj bezpečnosti	Socio-kulturní rozvoj
Ekonomická výkonnost	Migrace	Emise	Kriminalita	Obydlí
Tvorba kapitálu	Natalita	Odpady	Požáry	Turistika
Regionální disparity	Naděje na dožití	Energie	Dopravní nehody	Kulturní aktivity
Věda, výzkum, inovace	Vzdělání	Výdaje na ochranu životního prostředí	Uchráněné hodnoty	Sportovní aktivity
Lidské zdroje v oblasti vědy a technologií	Ekonomicky aktivní populace	Zemědělství a produkce potravin	Nemocnost	Informační a komunikační technologie
Malé a střední podniky	Chudoba	Surovinová základna	Prevence	Volební účast
Odvětvová diverzita	Produktivita práce		Efektivnost záchranného systému	Komunitní aktivity
Stavebnictví	Důchody		Sebevraždy	
Přeprava	Trh práce			Filantropie
Zastavěná plocha	Aktivita mladé generace			
Infrastruktura				
Export/import				

Zdroj: vlastní

Jak již bylo uvedeno, v Tabulce 1 jsou prezentovány pouze některé z možných okruhů indikátorů, v jejichž rámci by bylo následně nutné konkrétní indikátory přiřazovat. Exaktní univerzální vymezení závazných indikátorů, na jejichž základě by měla být evaluace prováděna, se totiž nejeví být prospektivně zcela adekvátním počinem. Uvažované evaluační indikátory je vždy třeba volit jednak s ohledem na specifické požadavky zkoumaného problému, jednak s vědomím existence tzv. „adekvačního problému“, který lze s analýzou socio-ekonomických procesů neodmyslitelně spojovat a který již byl, ač v jiné rovině, okrajově zmíněn jako omezení při vymezování územních entit regionální analýzy. Adekvační problém souvisí obecně s faktem, že ke každému sledovanému jevu je nutné přiřadit příslušný ukazatel, který dokáže tento jev co nejlépe popsat a kvantifikovat. S tím dále souvisí také skutečnost, že k danému jevu je třeba přiřadit odpovídající soubor dat (Jílek, Moravová, 2007). V konkrétních analýzách je tak nutné zohledňovat nejen požadovaný výstup a jeho základní účel, ale také dostupibilitu a kvalitu vstupních proměnných ve smyslu relevantnosti sledovaných jevů, jakož i relevantnosti zkoumaných objektů, na jejichž základě je celá analýza vyvíjena.

Při pohledu na Tabulku 1 se jako další na první pohled poněkud problematické pojetí může jevit i paralelní uvažování některých značně souběžných, či naopak protikladných činitelů. Kupříkladu je možno dedukovat, že zvyšování produkce statků bude v řadě případů determinovat vyšší objem produkce odpadů, stejný vztah, ač z hlediska kýženého vývoje indikátorů ryzí antagonismus, lze předpokládat i u dvojice okruhů přeprava – emise; ekonomická výkonnost – emise; apod. Na druhou stranu je také racionální predikovat značnou míru souvztažnosti u dvojic ukazatelů v oblastech vzdělání – informační a komunikační technologie; ekonomická výkonnost – věda, výzkum, inovace; apod., tedy rovněž indikátory, u nichž lze o značné míře vzájemné determinovanosti hovořit.

V konečné evaluaci rozvoje však tyto závislostní tendence nelze vnímat jako zásadní metodickou překážku. Samozřejmě by způsobovaly nemalé problémy při evaluaci založené výhradně na vývoji vlastních ukazatelů sledované entity; v případě, že však bude evaluace prováděna s ohledem na vývoj daných ukazatelů v prostředí i dalších věcně však přímo souvisejících entit, na jejichž základě lze stanovit objektivní měřítko, není zřejmě sebemenší důvod se jakkoliv obávat, že by prováděná evaluace, třebaže i významně závislých ukazatelů, postrádala smysl.

Před opuštěním problematiky pojetí regionálního rozvoje je též patřičné krátce podotknout, že krom výše zmíněného přístupu, který byl pro potřebu tohoto pojednání zvolen za primární, by logicky bylo možné na rozvoj regionu, při akcentaci širších souvislostí, pohlížet i prostřednictvím řady jiných koncepcí. Petr, Křupka a Provazníková (2010) jmenují některé ze základních přístupů, respektive agregovaných či kompozitních indikátorů, které lze k elementárnímu hodnocení rozvoje do jisté míry rovněž využívat; konkrétně index lidského rozvoje,¹² index štěstí nebo tzv. „ekologickou stopu“. Vzhledem ke kompozici těchto ukazatelů a dostupnosti relevantních datových vstupů však nejsou tyto přístupy v rámci této práce využitelné.

1.2 Úloha regionální politiky

V aspektu teorie je logicky předním způsobilým zadavatelem a současně odběratelem výstupů regionálního výzkumu politicko-byrokratická reprezentace, která si uvědomuje existenci prostorových disparit v teritoriích, k jejichž správě byla legitimizována, a projevuje zájem ony disparity ovlivňovat. Tato autorita je totiž neustále konfrontována s požadavky obyvatelstva ve směru očekávání pozitivního rozvoje, respektive permanentního navyšování

---

¹² respektive Human development index (HDI)

kvality životních podmínek. Uvedený nárok je možné obvykle interpretovat zejména v kontextu reálného zvyšování disponibilních příjmů, zvyšování zajištění – což lze zpravidla chápat jako obsáhlejší problematiku spočívající zejména v posilování robustnosti systému sociálního zabezpečení při současném potlačování exkluze, ale také zvyšování resilience proti náhlým nežádoucím změnám, zejména v oblastech ekonomického a demografického vývoje a mimořádných událostí (OECD, 2014) - a v neposlední řadě dosahování spravedlnosti – jak ve smyslu obvykle všeobecně respektovaného negativního vymezení, tak ve smyslu méně konsensuálních pozitivních práv, jimiž lze sice nežádoucí disparity ve společnosti alespoň zčásti regulovat, která jsou však mnohdy nekonzistentní a vůči původnímu záměru implicitně kolizní.¹³

Z výše jmenovaných složek kvality životního standardu jsou z regionálního hlediska logicky relevantní všechny tři. Všechny jsou totiž v jistých ohledech determinovány specifickými faktory, které jsou pro každý region unikátní, čímž vytvářejí reálný potenciál pro vznik regionálních disparit. Je-li tedy cílem mocenské autority regulace těchto disparit, pak je právě regionálně akcentovaná politika nepochybně jedním z hlavních transmisních kanálů, jímž je celý decizní aparát se všemi svými regiony a sídly, respektive v nich žijícími občany, propojitelný a současně, jímž může na bázi individualizovaného přístupu na libovolné referenční hladině, všude tam kde onu potřebu vnímá, své konání v mezích svěřených kompetencí aktivně a obhajitelně diferencovat.

Významným nástrojem je v této souvislosti bezpochyby redistribuční mechanismus, jehož prostřednictvím, respektive alokací finančních prostředků, lze vyvíjet snahu o alespoň částečnou kompensaci existující nerovnováhy. Současně je však využití tohoto nástroje jasnou známkou intervencí správního aparátu do přirozeného vývoje, jejichž obhajování, či naopak odmítání je již tradičním sporem, který odbornou ekonomickou komunitu dlouhodobě zásadně polarizuje. Tento spor je v podstatě logickým vyústěním klasických dichotomií – rozvoje a kompenzace, konkurence a koheze (Thielemann, 2002) -, jež vycházejí z obecného názorového přístupu k ekonomické vědě. Bez ohledu na konkrétní názorový proud je tak zřejmé, že jen samotná existence regionální politiky jako intervencionistického nástroje je již ve své podstatě nekonsensuální a nelze se tedy podívat polemikám, které se váží k její teoretické či faktické účinnosti.

---

¹³ Důkazem tohoto tvrzení může být prostý případ libovolného přerozdělování finančních prostředků. Bez ohledu na dosahovanou efektivitu samotného redistribučního procesu, se jedná vždy a pouze o relativní dosahování spravedlnosti, neboť i v tomto případě platí elementární účetní princip podvojnosti – co jeden nabude, musí jiný pozbýt. Jedná se tedy v podstatě jen o hru s nulovým součtem, jejíž výsledek se odvíjí od majority, respektive norem, které je majorita schopna uvést v platnost.

V souladu s rozšiřováním Evropské unie o ekonomicky méně rozvinuté země Mediteránu a následně bývalého „východního bloku“, logicky doprovázené růstem regionálních disparit napříč celým seskupením, se pak regionální politika EU¹⁴ vyvinula v nejrobustnější a nejs sofistikovnější nástroj k řešení regionálních disparit, k němuž v globálním srovnání nelze nalézt přiměřený ekvivalent. Současně se však v těchto zemích regionální politika stala spíše synonymem pro jednu z dílčích komponent, a to redistribuci finančních prostředků ze strukturálních fondů – respektive strukturálních a investičních fondů - a fondu soudržnosti. Přestože reálná efektivita těchto intervencí z hlediska účinků na ekonomický vývoj regionů je dle četných empirických studií notně nejistá – například studie Beugelsdijka s Eijffingerem (2005) či Mohla s Hagenem (2010) hovoří v jejich prospěch, zatímco studie Sala-i-Martina (1996) či Zdražila (2015d) pozitivní efekt neprokazují - je kvantitativní stránka rozpočtové kapitoly z pohledu regionální politiky jednoznačně dominující, respektive ostatní aspekty potlačující. Vytratil se přitom původní spiritus agens regionální politiky, tedy úsilí o vyrovnávání regionálních disparit, spočívající ve snaze o jednostranné neomezování regionů rozvinutých, ale v posilování regionů nerozvinutých (Zdražil, 2015c), nikoliv však jejich ex-post sanací, ale naopak konstrukcí předpokladů pro ex-ante potlačování či případně celkovou eliminaci existujících diferencí.

---

¹⁴ respektive Politika hospodářské, sociální a územní soudržnosti

2 REGIONÁLNÍ INTEGRACE

Do 30. let dvacátého století, kdy se světový obchodní systém potýkal s následky ekonomické krize dosud nepoznaného rozsahu a současně se nalézal ve stavu značné fragmentace, se vzájemná spolupráce omezovala nanejvýše na bilaterální úroveň (Bhagwati, 1992). Sofistikovanější vztahy v mezinárodní obchodní spolupráci v tomto období prakticky neexistovaly, což bylo vzhledem k majoritnímu postavení euro-atlantické civilizace s dominujícím Britským impériem, jehož doktrína čerpala z protežování liberalizovaných trhů, respektive klasický přístup vycházející ze smithovskey-ricardovského pojetí ekonomiky (Smith, 2001; Ricardo, 1956), mohutně podporovaného zlatým standardem, zcela logické. Postupná eroze britského koloniálního zřízení paralelně doprovázená výskytem zásadních ekonomických depresí – „dlouhou“ depresí v 70. letech devatenáctého století počínaje a „velkou“ depresí 30. let dvacátého století konče - eskalovala ve zhroucení zlatého standardu a opuštění liberalismu, čímž jednoznačně podnítila ke vzniku protekcionismu a méně intenzivních forem imperialismu (Ruggie, 1993).¹⁵ Mimo jiné tak bylo definitivně ukončeno století, v němž se spoléhalo na samoregulační mechanismy volného trhu (Polanyi, 1957). Ztížená forma uskutečňování ekonomických transakcí, která vzešla z náhle vybudovaných bariér a fragmentovaných trhů, podněcovala k nalezení nového způsobu alespoň částečného oživení dřívějšího stavu, respektive dospěla k uvažování elementárních forem dobrovolné spolupráce, případně až integrace, s ohledem k přepravním nákladům, však spíše v lépe dosažitelném – regionálním milieu. Velice trefnou poznámku k příčině obratu, respektive k důvodu opětovné změny orientace od protekcionismu zpět k integraci učinil Myrdal (1956), který se domnívá, že po vleklém období desintegrace, ke které na počátku 20. století prokazatelně docházelo, byla situace ve smyslu dosahování žádoucího ekonomického rozvoje nadále neudržitelná, a tudíž se již zkrátka muselo se světovou ekonomikou něco udělat, respektive se ji pokusit prostřednictvím integrace a z ní plynoucích předností opětovně rozvíjet.

S postupem času bylo díky úsilí o zvyšování vlastní konkurenceschopnosti prostřednictvím rozšiřování trhů, ústící ve snahu o spolupráci prostřednictvím pozvolného odstraňování

---

¹⁵ Na první pohled se snad může zdát Ruggieho použití poněkud expresivnějšího výrazu „imperialismus“ v rámci dané myšlenky jako poněkud nevhodné, dle *autora pojednání* je však na místě, neboť je zde zjevně míněna pouze změna orientace na primárně regionální bázi, která je vzhledem k vyššímu operativnímu potenciálu materiálních i nemateriálních kapacit v případě náhlé omezenosti zdrojů zcela racionální. Změna se tedy týká konzervativnějšího vymezení zájmové sféry, z hlediska samotného principu se však o zásadní změnu v přístupu nejedná.

překážek v mezinárodním obchodě umožněno postupné otevírání spíše izolovaných, národních ekonomik procesu otevřené globalizace (Kraft, Kraftová, 2007). V souvislosti s touto změnou se objevil nový trend postupného formování vzájemně si konkurujících nebo také naopak spolupracujících, regionálních seskupení, která se i nadále organizovaně rozvíjela. Tento proces spolupráce a do jisté míry i koordinace se souhrnně označuje jako regionální integrace (Cihelková, 2010).

Přirozený stimul regionální ekonomické integrace – rozšíření a propojování stávajících trhů, které zakládá na potenciál dosažení úspor z rozsahu - je zcela racionální, ekonomické zájmy zpravidla nejsou ojedinělým cílem integračních aktivit, lze je však pokládat za jeden z nejpodstatnějších jasně odůvodnitelných faktorů jejich iniciace. Zvyšování konkurenceschopnosti, pramenící ze snižování jednotkových nákladů na produkováné statky, je často doprovázeno i dalšími kroky integrace v podobě mobility a dostupnosti výrobních faktorů. Na integraci však je vhodné pohlížet i v širších souvislostech, neomezující se na výlučně ekonomický účel koordinovaného soužití, ale spíše jako na socio-ekonomický proces, který se dotýká všech oblastí společenského života.

Naproti tomu, při ekonomicky orientovaném studiu a popisu integračních tendencí je vhodné vycházet z čistě ekonomického pojetí, respektive za iniciační tendence integrace považovat pouze úspory z rozsahu a alokaci výrobních faktorů, což celou problematiku značně zjednodušuje, nezbytně totiž nevyžaduje simultánní uvažování nutných změn v oblasti vlastnických vztahů, koncentrace a centralizace kapitálu, které se v řadě případů značně vymykají zažitým představám a racionálním úvahám o fungování ekonomické reality (Varadzin, 2013).

Jmenovaná nevyhraněnost na čistě ekonomické faktory integrace se jeví být o to smysluplnější, že bez ohledu na teoretické předpoklady byla v praxi většina fungujících forem regionální integrace konstituována – typicky pak Evropská unie - z důvodů primárně politických, přestože je obhajitelnost těchto seskupení zpravidla prezentována v kontextu dosažení ekonomických benefitů (El-Agraa, 2011). Přijetí politické iniciace integrace, respektive El-Agraa deklarovanou impotenci ekonomických argumentů pro nezprostředkovaný akt, který by proces zahájil, vrhá na celý koncept ekonomické integrace a její studium stín přeceňování, v extrémním případě by snad dokonce bylo možné považovat ekonomickou integraci za pouhý „vedlejší efekt“ politicko-mocenských zájmů. Taková úvaha je však nepochybně lichá, o čemž svědčí řada argumentů uvedených v této i jiných pracích (viz např. Balassa, 1961; Machlup, 1977; Molle, 2006), ale také důraz, který je obecně

v rámci ekonomických studií problematice integrace soustavně věnován. I výše jmenovaný El-Agraa v citovaném textu (2011) nakonec dodává, že na prvotní motivy integrace není nutné brát přespřílišný zřetel, jedná se totiž o jev, který je pro ekonomický vývoj relevantní a jemuž je třeba správně porozumět – s čímž se lze nepochybně zcela ztotožnit, zvláště pak má-li být integrace racionálně rozvíjena a využívána jako unikátní preeminence kteréhokoliv integračního seskupení.

Molle (2006: 17) k ekonomické povaze iniciace integrace, jakož i její následné eskalaci, přemítá, že za ochotou dobrovolně podstupovat části vlastních kompetencí ve prospěch vyšší autority stojí zpravidla nejméně jedna, obvykle však kombinace, z následující pětice pohnutek:

- snižování transakčních nákladů – zejména prostřednictvím harmonizace, až unifikace pravidel, podmínek a norem, platných na území integračního seskupení;
- dosahování úspor z rozsahu – optimalizací produkčních procesů v oblasti soukromých i veřejných statků;
- reakce na existenci spill-over efektů – možnost kolektivního zavádění preemptivních opatření a nepředpojatého systému vypořádání vznikajících externalit;
- zvýšení kredibility – integrace omezuje možnost náhlých tendenčních výmyků ze společně nastolených strategií;
- zajištění – zvýšení společné absorpční schopnosti dopadů nepříznivého vývoje ekonomického cyklu a jiných makroekonomických otřesů, stejně jako sdílení rizik, z nich plynoucích.

Balassa – jehož stěžejní rukopis „*The Theory of Economic Integration*“ (1961), jakožto obvyklý základní pramen mnohých následujících prací, zřejmě nelze v rámci žádné relevantní studie spojené s ekonomickou integrací opomenout - pojímá proces započetí regionální integrace jako zahajovací krok postupné ekonomické a politické spolupráce, jejíž následné fáze se vyznačují součinností v sociální oblasti a eskalují k celkové ekonomické integraci, respektive postupující federalizaci až slučování jednotlivých národních ekonomik. V kontextu regionální integrace lze tedy hovořit o vytváření jistých forem integračního seskupování, primárně na regionální bázi, jejichž rozvoj je nadále determinován nejen vývojem individuálních součástí zapojených entit, ale rovněž potenciálem, či reálnou

existencí působení pozitivních a negativních synergických efektů. Tyto efekty a intenzita jejich působení mohou, ale také nemusí být klíčovými iniciátory dalšího rozvoje integračních seskupení. Stejně tak federalizaci, respektive unitarizaci, lze z hlediska integračního procesu zřejmě označit spíše za extrémní dovršení, jehož faktické dosažení ovšem nemusí být – a ve většině případů integračního seskupování vzhledem k zájmům rozdílných societ pravděpodobně nebude - očekávaným konečným cílem.

2.1 Základní historické etapy v oblasti evoluce regionální integrace

Vlnu prvotních integračních iniciativ, která se někdy též souhrnně označuje jako starý (old nebo také first) regionalismus, lze označit za proces, jehož trvání lze uvažovat jen přibližně do 60. let dvacátého století (Bhagwati, 1993). Starý regionalismus je často spojován spíše s regionálními integračními iniciativami v rozvojových zemích, které se hojně objevovaly v průběhu 50. a 60. let (Bhagwati, Panagariya, 1996). Až na několik výjimek, reprezentovaných zejména relativně úspěšným projektem integrace Evropských společenství, však tyto snahy nedosáhly zjevného úspěchu (Ethier, 1998). Regionální integraci rozvojových zemí v závěru první vlny regionálních iniciativ lze charakterizovat na principu seskupování se s cílem substituce importu ze třetích zemí produkcí ze zemí vlastního seskupení, respektive rozšířená a koordinovaná forma protekcionismu, která by se teoreticky měla odrazit v posílení a soběstačnosti celého regionálního integračního seskupení (Bilal, 2001). Z praktického hlediska lze však tento postoj rozvojových zemí částečně považovat i za nepochopení celého konceptu regionální integrace, jejímž principem je sice do jisté míry protežování vlastních kapacit, ne však nepřírozenou formou izolace celého seskupení, ale naopak využitím nabytého širšího potenciálu k jejich posílení ve srovnání s vnější konkurencí. K dosažení úspěchu se tedy integrační seskupení musí vyvarovat snaze o výhradní substituci externích vazeb, která může sice vést k vyššímu stupni vzájemné integrace, ale současně k izolaci a „zakonzervování“ celého seskupení. Uzavřenost seskupení za simultánně probíhajícího procesu globalizace, úzce spojeného s mobilitou výrobních faktorů, transferem technologií a zejména technologickým pokrokem, do značné míry obvykle produkovaným převážně několika specifickými inovačně orientovanými teritorii (Kraftová, Matěja, Zdražil, 2013), však z dlouhodobého hlediska nemůže pro zúčastněné aktéry znamenat úspěch.

Selhání první vlny je obvykle přisuzováno kladení přílišného důrazu na přístup multilaterální liberalizace a nedostatečný akcent na přístup reflektující regionální rozložení (Bhagwati, 1993). Jinými slovy, přílišná euforie z náhlého vědecko-technického pokroku,

který v první polovině 20. století otevíral zcela nové možnosti v oblastech komunikace – ať již ve smyslu přenosu fyzické či nefyzické podstaty - výrazně naddimenzovala očekávání v oblasti ekonomické integrace a mezinárodního obchodu. Vidina celosvětového ekonomického systému částečně utlumila smýšlení o rozvoji v omezeně racionálním – regionálním - rozsahu a měla ambice směřující k ustanovení fungujícího seskupení v globálním kontextu jako přiměřeném a dosažitelném cíli. Tyto hypertrofované ambice se však do reálného vývoje světové ekonomiky v dostatečné míře neodrazily.

Po následné etapě částečného útlumu, se integrační procesy postupně opět začaly významněji projevovat během 80. let dvacátého století, avšak v intenzivnější míře jsou pozorovatelné až v průběhu let devadesátých, přičemž trvají do současnosti. Robson (1998: 1) uvádí, že je tato etapa spojena zejména s prostupováním integrace Evropou, respektive rozšiřováním Evropských společenství, ale také s četnými novými impulzy, jež oživily utlumené integrační tendence v oblastech Latinské Ameriky, Karibiku, Afriky, jihovýchodní Asie i Oceánie, nebo daly vzniknout integračním tendencím dosud neexistujícím. Toto období obnovy regionálního smýšlení se pak obvykle označuje jako nový (new nebo také second) regionalismus. Rozdělení a pojmenování, dnes již etablovaných označení, obou fází zavedl na počátku 90. let Jagdish Bhagwati (1993).

Někteří autoři se však domnívají, že o novém regionalismu je nutno hovořit dokonce již jako o třetí vlně, utlumení integračních tendencí v 60. – 80. letech totiž považují za samostatnou klidnější etapu. Přístup označovaný jako nový regionalismus pak svazují s „novým“ uspořádáním světa, respektive s ohledem na změny související se zánikem světové bipolarity a řadu ekonomických a společenských zvratů, s tímto zásadním přelomem spojených (Cihelková, 2010), čímž počátek etapy posunují spíše na přelom 80. a 90. let dvacátého století.

Další podnětný názor nabízí Teló, který rovněž hovoří o novém regionalismu jako o třetí vlně. V jeho případě však panuje přesvědčení, že v rámci starého regionalismu je nutné označit ještě jednu významnou vlnu regionálního scelování, která se sice vymyká tradičnímu chápání kontextu regionální integrace, nicméně je natolik specifická, že ji nelze samostatně přecházet. Ve 30. letech totiž identifikoval zvláštní formu regionální integrace, jíž označuje jako „*zlý regionalismus*“ (Teló, 2007: 2). Podstatou tohoto označení je sepětí s obdobím, kdy se při dobovačném formování německé a japonské říše v nezanedbatelné míře integrovala rozsáhlá regionální seskupení, ač ne vždy na principu dobrovolné spolupráce. Počátky regionální integrace lze tedy z tohoto hlediska částečně spojovat i s válečnými

aktivitami výbojných mocností, které v rámci posilování vlastních ekonomických zájmů a hledání disponibilních prostředků pro potřeby proliferace válečného průmyslu identifikovaly některé přednosti, které jsou s regionální integrací úzce spojeny. Tato, ač nepochybně poměrně zajímavá myšlenka, však není s elementárním předpokladem tohoto textu kompatibilní, neboť integrace je zde považována za proces spočívající v dobrovolné spolupráci všech zúčastněných aktérů.

Proces formování iniciativ s integračními prvky, které vznikají především na regionální bázi, tedy není pouze výdobytkem posledních desetiletí, ale lze o jeho seriózní existenci hovořit minimálně od počátku století dvacátého. Nelze též nezmínit, že určité výjimky je možné samozřejmě nalézt i z doby mnohem dřívější – například celní unie německých zájmových oblastí Zollverein, tedy jistá forma regionální integrace, nesporně existovala již ve století devatenáctém; stejně tak již v období antických států by zřejmě bylo možné identifikovat několik regionálních seskupení, která by moderním definicím regionálního integračního celku víceméně vyhovovala. Při odhlédnutí od principu dobrovolnosti by jistě bylo možné identifikovat i řadu dalších podobných seskupení, avšak autokratické či silové formování regionálních bloků nelze považovat za díla ryzí regionalizace, ač mohou být do jisté míry s nenuceným vývojem analogické.

2.2 Teoretické pojetí problému ekonomické integrace

Před přistoupením k uchopení stěžejního pojmu tohoto textu – subintegrace, respektive subintegrační seskupení - je jistě nezbytné explicitně definovat termín, od něhož je tato specifická forma součinnosti primárně odvozována, tedy „integrace“. Vymezení základních východisek ekonomické integrace pro potřeby dalšího využití je o to závažnější, že se jedná o teoreticky významnou oblast, ke které existuje nemalé množství ne vždy zcela kompatibilních přístupů, jakož i fakt, že samotný pojem „integrace“ a jeho užívání v rámci širší ekonomické teorie je sám o sobě do značné míry problematický, o čemž svědčí i některé z níže uvedených argumentů.

2.2.1 Penetrace pojmu „integrace“ do ekonomické teorie

Dle Machlupa (1977: 3) lze využívání pojmu „integrace“ v souvislosti s prostorově relevantními procesy v ekonomické teorii identifikovat nejdříve od 40. let dvacátého století, přičemž upozorňuje, že původně nebyl pojem „ekonomická integrace“ aplikován na fenomén integrace regionálních seskupení, nýbrž v podnikovém prostředí, respektive jako označení pro propojování a slučování ekonomických jednotek. Myrdal se vyjadřuje obdobně, když zrod

integrace – jako „nového problému“ v kontextu politicko-ekonomických diskusí a literatury, respektive „*nové vlajkové lodi diskusí orientovaných na otázky mezinárodní politiky*“ (Myrdal, 1956: 9)¹⁶ - situuje do období krátce po skončení 2. světové války. Myrdal navíc podotýká, že způsob, jakým je k integraci přistupováno v soudobé ekonomické teorii¹⁷, je v mnoha ohledech analogický ke starším přístupům z oborů sociologie a antropologie, respektive studiu společenských vztahů v rámci prostorovými charakteristikami definované komunity.

Období konstituce problému integrace v ekonomickém výkladu však logicky není konsistentní s jeho faktickým počátkem, a to ani v rovině reálné – jak již bylo naznačeno v předchozí podkapitole, skutečnými ukázkami integračního seskupování z dob dřívějších - ani v rovině teoretické. Některé ranně teoretické, či snad spíše filosofické fragmenty a úvahy v tomto kontextu uvádí Jovanovich (2005: 1), který na základě svého výzkumu integračních procesů v rozměru evropského kontinentu tvrdí, že konkrétní argumenty hovořící ve prospěch a vybízející k potřebě konání, které lze z dnešního pohledu označit za ekonomickou integraci, je možné nalézat již u některých středověkých autorů; jmenovitě například u Danta Allighieriho ve filosofickém díle „*De monarchia*“ – tedy přibližně na přelomu 13. a 14. století -, v pozdějším období u autorů jako Pierre Dubois, Victor Hugo, či Richard Coudenhove-Kalergi – který na počátku 20. století prosazoval myšlenku založení tzv. Pan-Evropské unie,¹⁸ díky čemuž bývá někdy označován za původce idey novodobé evropské integrace.

2.2.2 Vymezení pojmu „integrace“ v kontextu ekonomické teorie

V obecné rovině lze nepochybně konstatovat, že se jedná o mnohoznačný pojem – své uplatnění nachází v oborech přírodních, společenských i technických věd -, obvykle je „integrace“ zjednodušeně interpretována v kontextu „*sjednocení, ucelení, splynutí, proces spojování ve vyšší celek, začlenění, zapojení*“ (ABZ, 2014). Pro potřebu zamýšleného, v souvislostech regionálního rozvoje převážně socio-ekonomického, pojetí daného problému se ovšem za vhodné jeví vycházet z poněkud komplexnějšího, ale současně jasnějšího vymezení. Lze využít například pojetí integrace jako „*vytváření systému vyššího řádu*

---

¹⁶ V originálním textu Myrdal, o „vlajkové lodi“ doslova nehovoří, jedná se o vlastní verzi překladu výrazu „popular banner“ *autora pojednání*. Důvodem této drobné odchylky v překladu je víra, že v prostředí českého jazyka by doslovný překlad nebyl dostatečně výmluvný.

¹⁷ Vyjádření je pochopitelně vztaženo k době vzniku rukopisu, tedy 50. létům dvacátého století, nicméně principiálně nepozbývá platnosti ani při aplikaci na ekonomii současnou.

¹⁸ více viz rukopis „*Pan-Evropa*“ (Coudenhove-Kalergi, 1993)

z relativně samostatných procesů nižšího řádu“ (Fárek, Kraft, 2006: 237), „*kombinování dvou nebo více objektů za účelem zvýšení jejich efektivity*“ (Cambridge University Press, 2014), ale rovněž „*zaměření na zvyšování efektivity využívaných zdrojů založené na regionálním přístupu*“ (Robson, 1998: 2). Výstupem – integrací - uvedené trojice definic – s přihlédnutím k požadavkům na zohlednění významu jak účelového funkcionálu, tak i hierarchické struktury úzce související se systémovým pojetím regionu - lze dospět k lépe příhodnému vymezení pojmu „integrace“, a to jako:

funkčního propojení dvou nebo více systémů (respektive regionů) nižšího řádu za účelem dosažení vyšší efektivity využívaných vstupů, prostřednictvím vytvoření jediného systému (regionu) vyššího řádu.

V ekonomii obzvláště je nepochybně vhodné přistupovat k pojmu „integrace“ se zvýšenou mírou respektu a obezřetnosti. Jedná se totiž o pojem zatížený vágností, k níž značně přispívá názorově pestrá paleta ekonomů, která, odrážejíc různorodé nazírání, přistupuje k problému často zcela individualisticky. „Integrace“ tak bývá obvykle vymezována v kontextu významově širokých a nejednoznačných termínů, které by v terminologické hierarchii zřejmě spadaly pod obecnější a ještě vágnější pojem „spolupráce“. Odborná komunita se tak při interpretaci sama dlouhodobě potýká s jistou nekonzistencí a neurčitostí, již dále eskalují i v posledních letech patrné četné snahy o laicizaci ekonomické teorie a zjednodušování interpretace netriviálních pojmů,¹⁹ v ideologicky sporné potřebě přibližování výkladu do populárně-naučné podoby, která má za úkol zvýšit penetraci vysoce specializovaných ekonomických znalostí do povědomí širší veřejnosti.

Balassa (1961) k problému nekonsensuálního nakládání s pojmem „integrace“ podotýká, že ačkoliv v každodenním užívání má pojem poměrně jednoznačný význam, v ekonomii do něj někteří autoři včleňují sociální integraci, jiní různé formy mezinárodní spolupráce, někteří pouhou existenci obchodních vztahů mezi nezávislými ekonomikami. Perroux se vyjadřuje v podobném duchu, když konstatuje, že: „*V historii nejasných slov, která nemají zvláštní půvab a která v ekonomických diskuzích ztělesňují neporozumění, patří pojmu integrace jedno z předních míst.*“ (Fárek, Kraft, 2006: 240)

Se základní ideou Perrouxovy poznámky lze nepochybně souhlasit, realita však dokazuje nutnost její revize, neboť onen „*zvláštní půvab*“, který Perroux pojmu v 50. letech nepřisuzoval, si zejména v posledních letech zjevně vyzískal. Rostoucí obliba v užívání

---

¹⁹ viz např. King (2014) nebo Sedláček (2012)

termínu „integrace“ a jeho lingvistických odvozenin v prostředí politicko-byrokratického aparátu pro označování mnohých dokumentů a prostředků²⁰ je toho jasným důkazem. Zmíněná módnost pojmu sice zpravidla při jeho užívání není v rozporu s etymologickým významem, ale budí pochybnosti z nadměrného protežování, jež vede k pokračujícímu prohlubování nežádoucí neurčitosti a ke s ní logicky související obtížné interpretovatelnosti, již tak dosti problematického pojmu, nadále aktivně přispívá.

Demonstrací názorových disparit může být již samotné elementární pojetí ekonomické integrace, a to jako spíše:

- procesu – vývoje spojeného s budováním těsných vztahů (Perroux, 1969), odstraňováním bariér mezi ekonomikami (Pelkmans, 1984), omezováním vzájemné diskriminace (Kahnert, et al, 1969), propojováním oddělených ekonomik, v konkrétních regionech, do větších celků (Machlup, 1977), formování a udržování společných institucionálních prvků²¹ a vzájemné koordinaci (El-Agraa, 2011),
- stavu, respektive stavu i procesu současně – procesu, jehož účelem je dosažení určité kvalitativní i kvantitativní úrovně ekonomické koordinace, respektive stavu, jenž je přímým důsledkem míry propojení integrovaného celku a který vyplynul z racionální specializace a dělby práce. Tímto stavem může být například celní unie (Pinder, 1969) nebo některý z Balassových stupňů ekonomické integrace (Balassa, 1961).

Jediný konsensus, na němž se dle Machlupa (1977) většina teoretiků v problematice ekonomické integrace a důsledků z ní plynoucích víceméně shoduje, spočívá ve třech tradičních důsledcích, a to:

- I.** vede k dělbě práce;
- II.** vyžaduje mobilitu zboží nebo výrobních faktorů, respektive oběho;
- III.** souvisí s diskriminací, respektive nediskriminací, v nakládání se zbožím a výrobními faktory (ve smyslu uvažování původu).

---

²⁰ Zejména v kontextu politiky Evropské unie a jejích členských zemí – příkladem mohou být integrované strategie, integrované nástroje, integrované plány, atd., jež se dostávají do povědomí v souvislosti s programovým obdobím společné regionální politiky 2014-2020.

²¹ Ve smyslu institucí s pevnou adresou, jimž jsou v rámci integrovaného celku podstoupena vymezená práva a povinnosti.

Tinbergen (1954) v rámci svého pokusu o vytvoření přijatelné definice navrhuje členit integraci z hlediska druhu činností vykonávaných participujícími autoritami. Rozlišuje tak integraci:

- negativní – liberalizaci, respektive odstraňování překážek, omezování diskriminace a zjednodušování ekonomických transakcí, jež svoji povahou působí proti rozvoji propojování dílčích ekonomik;
- pozitivní – zajišťování spravedlivých podmínek a žádoucích předpokladů, respektive odstraňování netržních překážek a dalších elementů, které integraci stěžují, zejména prostřednictvím vytváření společných institucí, koordinace a harmonizace politiky, s cílem aktivního podporování fungování propojených ekonomik, ale zprostředkovaně také v lépe rozvržené dělbě práce v rámci celého seskupení, jež považuje za jeden z racionálních efektů, který se po započetí procesu vyjeví.

Negativní integraci je tak v Tinbergenově pojetí zřejmě možné chápat jako specifickou výseč v rámci uskutečňované politiky, která je úzce zaměřena na její převážně ekonomickou podstatu a jejíž dopady jsou poměrně jasně identifikovatelné a kvantifikovatelné. Naopak pozitivní integraci je zřejmě možné chápat mnohem šířeji, neboť v sobě chová i neekonomické aspekty, ale současně také více abstraktně, čímž lze jejím účinkům primárně přisoudit spíše kvalitativní nežli kvantitativní povahu. Lehce odlišný, ač do značné míry kompatibilní, názor nabízí Goode (2010), podle jehož mínění je vhodné rozlišovat integraci vedenou trhem – spontánní, neřízenou - a integraci vedenou politikou – řízenou, zejména na bázi budování a rozvíjení formálních institucí.

Zmiňovanou institucionalizaci a její vliv na vývoj integračního procesu je opakovaně vhodné zdůraznit, neboť ji nepochybně lze – ať již v „tvrdé“ či „měkké“ formě - považovat za základní pojivo, které zabezpečuje trvanlivost a funkčnost libovolného integračního seskupení. Tato zásadní role institucionalizace v rámci procesu regionální integrace navíc nepodléhá změnám, a i přes dynamické změny, jimž je světová ekonomika soustavně vystavována, je její význam dlouhodobě stabilní (Robson, 1998: 2).

2.2.3 Vztah integrace a spolupráce

Jak je z uvedených základních ideových konceptů a poznámek, které se k problematice ekonomické integrace váží, zřejmé, lze na integraci pohlížet různými způsoby a lze ji spatřovat v různých projevech hospodářského i společenského dění. Nabízí se však stěžejní

otázka: Jak lze integraci bezpečně identifikovat, respektive jak ji lze jednoznačně odlišit od projevů běžné spolupráce? Možné řešení tohoto kardinálního problému nabízí Balassa, který soudí, že rozdíl mezi oběma jevy je jak kvalitativní, tak i kvantitativní povahy, přičemž k teoretickému rozlišení předkládá následující vysvětlení: „*Zatímco spolupráce zahrnuje úkony zaměřené na snižování diskriminace, proces ekonomické integrace se stává měřítkem, kterým lze potlačování některých forem diskriminace vyjádřit.*“ (1961: 2). V zájmu správného pochopení celé úvahy Balassa doplňuje tvrzení názorným příkladem: „... *mezinárodní obchodní dohody náleží do oblasti mezinárodní spolupráce, zatímco odstranění obchodních bariér je již projevem ekonomické integrace.*“ (1961: 2). Z těchto argumentů lze tedy zřejmě vyvodit závěr, že integrace je v podstatě specifickou formou (nadstavbou či prohloubením) spolupráce, a tedy spolupráce obecně je nutnou nikoliv však postačující podmínkou ekonomické integrace.

Dalším stěžejním atributem, který je z citovaného pojetí zcela zřejmý, ač dle *autora pojednání* není v tomto (Balassově) ani spisech jiných tvůrců dostatečně akcentován, je fakt, že integrace neprobíhá svévolně, ale je podmíněna aktem vzešlým z volního jednání. Význam tohoto předpokladu lze přiblížit modelovou situací, kdy hranice mezi dvěma regiony je tvořena řekou, kterou překlenuje jediný most – řeka, respektive kapacita mostu, tedy za daných podmínek prostředí tvoří reálnou obchodní bariéru mezi těmito regiony. Vybudovaly-li by regionální autority druhý most, pak by v kontextu Balassova pojetí byla obchodní bariéra částečně eliminována, čímž by bylo definici integrace vyhověno. Avšak pokud by řeka na základě změny v systému podzemních vod či z jiného naturogenního důvodu vyschla, byl by efekt této události – vznik potenciálu pro navýšení míry propojení ekonomik obou regionů - obdobný²², a to při absenci libovolného úkonu, neboť kapacita mostu, respektive stávající obchodní bariéra zůstala nezměněna, avšak změnou v prostředí se tato bariéra stala irelevantní a nadále není faktickou překážkou – o integraci ekonomik by tedy v tomto případě hovořit možné nebylo, ač ji následně lze jako důsledek změny v prostředí zcela nepochybně racionálně předpokládat.

Balassovo pojetí, respektive konkrétní důvod a způsob rozlišení mezi integrací a spoluprací, je jistě obhajitelné a snad i proto je převážnou částí odborné veřejnosti uznávané. V meritu s ním lze nepochybně souhlasit, přesto však na základě dosavadní zkušenosti, s podporou některých odkazů odborné literatury a vycházejí z Balassova výše

---

²² Samozřejmě při abstrakci od veškerých dalších efektů, které existence vodního toku přímo či nepřímo determinuje.

uvedeného příkladu, není *autor pojednání* o jednoznačnosti nastavení ostré hrany mezi fenomény integrace a spolupráce zcela přesvědčen. Při hlubším studiu lze totiž u některých relevantních autorů spatřovat prolínání, či dokonce vzájemné substituování mezi oběma souvisejícími pojmy, jež ve prospěch nejednoznačného momentu, který by bylo možné označit za rozhodnou hranici, hovoří. Za jednu z nejmvlivnějších demonstrací této skutečnosti lze zřejmě považovat práci „*International Economic Integration*“ (Tinbergen, 1954) jednoho z nejvýznamnějších raných teoretiků problematiky ekonomické integrace Jana Tinbergena, která byla v dřívějším vydání z roku 1945 publikována pod názvem „*International Economic Co-operation*“.

Jinými slovy, ačkoliv *autor pojednání* z Balassova konceptu ekonomické integrace primárně vychází a z převážné části se s ním ztotožňuje, domnívá se, že Balassa nadměrně protežuje projevy negativní integrace na úkor integrace pozitivní, ale současně také zcela nedoceňuje význam kvalitativní stránky integrace v porovnání se stránkou kvantitativní. K Balassou uváděnému příkladu si lze totiž pokládat jednu zcela zásadní otázku, na kterou Balassa uspokojivě neodpovídá: Jaký akt lze považovat za odstranění obchodní bariéry? Dojde-li, či naopak nedojde-li, na základě libovolného jednání k eliminaci – dílčí či celkové - existující bariéry, pak je klasifikace tohoto aktu z hlediska procesu integrace zcela evidentní. Ovšem zůstane-li bariéra netknuta, respektive nedojde-li z absolutního hlediska k její změně, přičemž dojde ke změnám jiných proměnných v prostředí – do něhož je bariéra zasazena, čímž může být její účinnost nepřímo relativně snížena -, je odpověď na položenou otázku dosti nejednoznačná. Přitom oněmi změnami v prostředí lze chápat například vývoj v oblasti institucionální složky, ale například i vývoj v oblastech, na něž nemají relevantní autority bezprostřední vliv, či pokud je tento vliv do značné míry sporný, přesto však není na autoritách zcela nezávislý – typickým příkladem takových změn by zřejmě mohly být dopady zavádění inovací, zejména ze strany soukromého sektoru, jež jsou dle dominantních soudobých trendů ekonomického myšlení zásadními determinantami rozvoje každého prosperujícího regionu (Kraftová, Matěja, Zdražil, 2013).

Na základě výše rozvedené myšlenky tedy zřejmě není vždy vhodné doslovně vycházet z Balassovy definice integrace, neboť význam vymezením nepostižitelných faktorů může být v komplexním uvažování pro faktické propojení regionálních ekonomik daleko podstatnější, nežli konkrétní akt dosažení změny u stávajících bariér, přestože se primárně neshoduje s Balassou požadovaným kvantitativním vyjádřením. Stejně tak by na základě zaslepeného následování Balassovy definice zřejmě nebylo možné uvažovat o možnosti existence

integračních procesů a formování seskupení i u regionů nesuverénních, zejména dílčích entit nižšího řádu nežli je úroveň národního státu.²³

Autorem pojednání uváděná kritika tradičního konceptu však v žádném případě neznamená, že by byl Balassův koncept nepoužitelný. Pokus o vymezení jednoznačné hranice mezi integrací a spoluprací je v literatuře poměrně ojedinělý a lze jej – vedle vymezení základních vývojových forem - zřejmě pokládat za jeden z nejvýznamnějších příspěvků celého Balassova díla (1961) k teorii ekonomické integrace. Ostatní *autorovi pojednání* známí teoretici v této oblasti uspokojivý alternativní přístup nenabízejí a omezují se převážně na vyhledávání slabých míst, a nepřilíš konstruktivní kritiku, přičemž o adekvátní a fundovanou emendaci již obvykle neusilují.

2.2.4 Nástroj, nikoliv cíl

V neposlední řadě je nezbytné podotknout, že proces integrace nelze v jeho libovolné formě za žádných okolností považovat za smysluplný cíl, o nějž by mělo libovolné seskupení usilovat. Jedná se totiž o pouhý nástroj, jehož prostřednictvím však je, za předpokladu vhodného užití, možné dosahovat neodvozených cílů, jež by měly být zpravidla spojeny s konečným příjemcem – člověkem -, projevivše se ve formě rozvoje potenciálu, či přímo zvyšování kvality lidského života (Zdražil, 2014b). Molle (2006: 4) mezi tyto, jím označované, „*vyšší cíle politické a ekonomické povahy*“ zahrnuje: ekonomickou prosperitu; zajištění bezpečnosti a míru; demokracii a oblast lidských práv. Sám se však ve svém pojednání nezabývá všemi uvažovanými konsekvencemi, přičemž se zaobírá pouze cílem ekonomickým s odkazem na politický ráz zbylých uvedených.

Důsledné pojmání ryze humánních ideálů – kam, z výše jmenovaných, *autor pojednání* řadí ambice spojené s demokracií a oblastí lidských práv - by i přes svoji nespornou poutavost nepochybně vyžadovalo hlubší filosofické případně snad až extatické uvažování, které však primární intencí této práce rozhodně není, a proto od něj bude v rámci následujících teoretických rozborů i empirických analýz abstrahováno. Ambice spojené s dosahováním humánních potřeb – kam lze naopak řadit dosahování ekonomické prosperity i zajištění pocitu bezpečí - naopak v tomto pojednání své nesporné místo zastávají, přestože lze neskrytě přiznat zásadní nevyváženost ve prospěch stránky ekonomické, která je jednak díky dramaticky vyšší míře desagregace v územním členění ukazatelů a s ní úzce související

---

²³ Význam této problematiky je pro potřeby této práce dále vysvětlen a rozveden v podkapitole 4.2.1.

disponibilitě datových podkladů lépe uchopitelná, jednak je pro naplnění cíle²⁴, který si tato práce klade přece jen významnější.

Zde zcela zjevná analogie k tzv. Maslowově hierarchii potřeb (Maslow, 1943) není v tomto kontextu dílem čisté náhody. O dvojici „spodních stupňů pyramidy“, kam zajištění ekonomických i bezpečnostních potřeb nepochybně náleží, je vzhledem ke konstrukci celé teoretické hierarchie zřejmě možné uvažovat jako o exogenně nejsnáze ovlivnitelných kategoriích, jež jsou však nepostradatelným základem pro další rozvoj lidské osobnosti v rámci „stupňů vyšších“, a tedy i s tímto jevem úzce související kvality života každého jedince.

2.3 Vymezení použitého konceptu integrace

V ekonomické literatuře lze k teorii integrace nalézat řadu více či méně kompatibilních přístupů. Za dominantní myšlenkový proud však lze zcela nepochybně označit integraci plynoucí z liberalizace regionálních trhů, jež působí jako katalyzátor dynamizující počet realizovaných ekonomických transakcí. Základním východiskem klasických teorií integrace je tedy rostoucí aktivita ekonomických subjektů v soustavě fungujících trhů. Dle Balassy (1961) lze teorii ekonomické integrace považovat za nedílnou součást teorie mezinárodní ekonomiky, nicméně prostřednictvím zkoumání vlivu propojování národních trhů na růst ekonomické výkonnosti a potřeby koordinace jednotlivých hospodářských politik – v rámci seskupení - zasahuje i do oblasti teorie mezinárodního obchodu, a v neposlední řadě zahrnuje i některé prvky teorie lokalizace, jakož i využívá nástrojů lokalizační analýzy – jedná se tedy o problematiku ryze multidisciplinární.

I přes existenci řady názorových diferencí a nuancí, lze u většiny relevantních přístupů, z nichž některé byly výše uvedeny, vnímat společné prvky konceptů regionální integrace. V tomto kontextu je zřejmě vhodné vycházet například z raného a vcelku zjednodušujícího pojetí F. Perrouxe (1969) – se kterým však je možné ve většině základních ideových kontur souhlasit -, podle něhož integrace spočívá ve vytváření těsnějších vztahů mezi určitými oblastmi²⁵ – na nejnižší (první) úrovni představuje volný trh zboží; na střední (druhé) úrovni pojímá volný pohyb výrobních faktorů; a na nejvyšší (třetí) úrovni je synonymem pro faktickou koordinaci hospodářské politiky. Z hlediska Perrouxova konceptu je však jediným rozhodným krokem v celém procesu integrace právě iniciace a úspěšná

---

²⁴ viz kapitola 3

²⁵ ve smyslu vymezených regionů

implementace volného trhu, respektive první úroveň přičemž předpokládá, že veškeré následné fáze budou podníceny přirozenou cestou, kořenice v růstu obchodu, jemuž jakož i dalším vyvolaným atributům integrace se budou nevyhnutelně přizpůsobovat. Většina autorů samozřejmě identifikuje rozhodující stupeň spíše na úrovni intenzivnějšího propojení ekonomik – obvykle, jako je tomu ostatně i v základních východiscích této práce²⁶, se jedná o celní unii (např. Robson, 1998; Lipsey, 1957). Vzhledem k velmi hrubému rozlišení v rámci relativně omezené třístupňové škály, však nelze Perrouxem identifikovanou polohu rozhodného kroku odsuzovat.

Klasické účinky integrace jsou dle Perrouxovy představy (1969) spojeny s realokací zdrojů bohatství, optimalizací velikosti výrobních jednotek, rozšiřováním trhů, pohybem výrobních faktorů, racionální specializací, racionálním využívání směnných relací, zvyšováním konkurenceschopnosti, ale zejména růstem produkce a příjmu, jež jsou přímou konsekvencí plynoucí z působení uvedených efektů. Za vedlejší nikoliv však druhořadé efekty dále uvádí navyšování atraktivity integrovaného seskupení a schopnosti absorpce kapitálu, rozvoj výzkumu a vývoje, jakož i inovační činnosti obecně, ale také významný sklon ke koncentraci ekonomických aktivit, jež vede k proliferaci monopolních či oligopolních struktur – tedy účinku, jehož dopady jsou obvykle spojovány s poklesem dosahované efektivity a nárůstem potenciálu ekonomické moci, jejíž uplatňování lze naopak pro rozvoj lidské společnosti zpravidla považovat za striktně negativní.

Obecně se však většina autorů shoduje, že i přes vědomí dvojakosti integračního procesu, jehož konečné důsledky mohou na dílčí ekonomiky seskupení působit jak v pozitivní, tak také v negativně rovině, pozitivní důsledky obvykle převažují, a proto je integraci možné zpravidla považovat za žádoucí fenomén (Fárek, Kraft, 2006; Machlup, 1977; Molle, 2006). Nelze pochopitelně nezmínit i jiné problematické stránky – neekonomické povahy -, z nichž za nejzávažnější by patrně bylo možné považovat delegaci části kompetencí, udržování vzájemného respektu mezi zúčastněnými stranami, způsob dosahování konsensu, způsob, jakým je k integraci obecně přistupováno nebo řešení vzájemných sporů. Každé z těchto hledisek ovšem lze považovat za problematiku převážně z oblasti práva či filosofie, jakožto stěžejní indikátory důvěry a stability jsou logicky relevantní i pro ekonomické pojetí, nicméně jejich adekvátní řešení není se záměry této práce kompatibilní, a proto je od nich abstrahováno.

---

²⁶ viz podkapitola 4.4

2.3.1 Vývojové fáze procesu ekonomické integrace

V současnosti lze prakticky ve všech částech světa nalézat bezpočet více či méně významných integračních seskupení, někdy – zejména v případě že dosahují vyššího významu, co do rozlohy, či specifické formy moci - souhrnně označovaných jako „trade blocs“ (Wolf, Ritschl, 2011; O’Loughlin, Anselin, 1996; Schott, 1991). Ekonomická teorie, podle dosažené míry intenzity, tradičně rozlišuje pět stupňů integrace, do nichž lze integrační seskupení kategorizovat: zóna volného obchodu, celní unie, společný trh, ekonomická unie a úplná ekonomická integrace (Balassa, 1961). Tuto etablovanou škálu je však vhodné doplnit ještě minimálně o nultý stupeň, respektive zónu preferenčního obchodu, který lze obvykle považovat za skutečný iniciační počín, v jehož rámci lze identifikovat prvky počátečních integračních tendencí.

Velice podnětnou diskusi k významu této nejnižší úrovně regionální integrace nabízejí ve své stati Bhagwati s Panagariyou (1996), kteří poukazují na množství ekonomicky pozitivních efektů, jež jsou s existencí zóny preferenčního obchodu zpravidla spojovány a jež je možné stylizovat do výchozích argumentů, na jejichž základě jsou následující úkony ve smyslu prohlubování regionální integrace obhajitelné. Na druhou stranu je však vhodné neopomíjet ani jisté diskutabilní dopady, či až nestandardní jevy, které využívají nedostatečné institucionální ukotvenosti v těchto ještě stále velmi volných seskupeních, jež se evolučně nacházejí na úrovni nerozvinutých forem ekonomické integrace, z hlediska chování ekonomických subjektů jsou však zcela racionální. Názorným příkladem takového jevu může být tzv. „spaghetti bowl“ efekt, respektive složité transfery výrobků, součástí a polotovarů v rámci nerozvinutých seskupení, jejichž smyslem je využívání daňové diference²⁷, za účelem dosažení nejnižší ceny při doručení kompletního výrobku ke konečnému spotřebiteli (Bhagwati, 1995).

Kategorizace integračních seskupení do Balassových stupňů je samozřejmě spíše teoretická, reálná integrační seskupení jsou často poměrně různorodá a charakteristické rysy pro jednotlivé stupně integrace se u nich prolínají. Základní slabina plynoucí z ryze teoretické konstrukce konceptu se však u tradiční „Balassovy stupnice“ zcela vyjevuje až v průběhu posledních let, a to v souvislosti s reálným vývojem etablovaných a pokročilých integračních seskupení. Balassovo členění je nepochybně vhodné při uvažování méně pokročilých integračních seskupení, u nichž intenzita integračního procesu dosahuje spíše nižších hladin.

---

²⁷ Včetně celních poplatků. Tento jev je logicky platný převážně pro seskupení, která z hlediska ekonomické integrace nedosáhla alespoň úrovně celní unie.

Příklad integračního seskupení současné Evropské unie totiž jednoznačně demonstruje omezenost konceptu na úrovni vyšší kvalitativní hladiny integračního procesu. Dle Laffana, O'Donnella a Smithe (2013: 103) je dokonce škála zcela nevyvážená, přičemž usuzují, že Balassa naprosto neadekvátně podceňuje potřebnou míru pozitivní integrace²⁸ pro dosažení úrovně společného trhu a současně přeceňuje potřebu centralizace, která je nezbytná pro fungování ekonomické unie. Tento nesoulad teorie s praktickým vývojem je zřejmě přičitatelný zejména Balassově představě o směřování integračního seskupování k federalizaci až unitarizaci dílčích ekonomik, kterou však současný obraz Evropské unie jako momentálně nejvýznamnějšího integračního seskupení spíše popírá (Crowley, 2006). Evropskou unii lze totiž považovat za prostředí poměrně pokročilé integrace na úrovni ekonomické, respektive monetární, unie²⁹, u něhož však nedošlo k výraznější centralizaci politicko-správního aparátu (Laffan, O'Donnell, Smith, 2013: 103). Pelkmans (2006) s kritikou souhlasí, přičemž dodává, že Balassou definovaných pět stupňů nebylo poplatných dokonce ani poválečnému období – kdy byl původní rukopis vydán (1961) –, současně však na obranu Balassy dodává, že z hlediska teorie je využití unitárního státu jako cílového modelu pro formování předpokládaného vývoje integračního seskupení vcelku logické, pouze se tento předpoklad v případě evropské integrace³⁰ nenaplnil.

Velice podněcující poznámku k vymezení tradičních stádií (stupňů) ekonomické integrace uvádí Baldwin (2011), který si všímá, že sám Balassa ve svém původním rukopisu pojem „stádium“ (stage), který je v literatuře často využíván, pro označení stavu integrace nikdy nepoužil, ale operuje pouze s „formami“ (forms). Z této skutečnosti Baldwin usuzuje, že hovořit o jakékoliv posloupnosti, respektive integrační škále, je možné považovat za desinterpretaci a holý nesmysl. Po opětovném zhlédnutí rukopisu je nutné dát Baldwinovi částečně za pravdu, protože Balassa (1961) hovoří o „*několika formách, které reprezentují rozdílné stupně integrace*“ – nikde tedy explicitně neříká, že by mezi těmito stavy měla existovat jakákoliv provázanost, respektive, že by se jednalo o posloupnost, současně ale také vysloveně neuvádí, že by tomu tak být nemělo. Balassa ve svém rukopisu vymezuje integraci jako proces i stav, a současně hovoří o projevech integrace v kontextu kontinuální činnosti, dle názoru *autora pojednání* z těchto zásadních poznámek jasně vyplývá, že uvažování

---

²⁸ Ve smyslu definovaným J. Tinbergenem (1954).

²⁹ Lze dokonce tvrdit, že již s prvotními kroky směřování k fiskální unii – viz například „fiskální pakt“, respektive Smlouva o stabilitě, koordinaci, a správě v hospodářské a měnové unii (Evropská Rada, 2012).

³⁰ Evropská unie sice není jediným případem integračního seskupení, díky dosaženému stupni integrace a současně celosvětovému významu je však obvykle v teoriích ekonomické integrace uvažována jako jediné objektivní měřítko.

o určité následnosti mezi jednotlivými formami na základě Balassova výčtu není nikterak vyloučeno, ba naopak jej lze vzhledem k podmíněnosti propojení dílčích ekonomik v jednotlivých stádiích integrace racionálně předpokládat. Tzv. „Balassova stupnice“ totiž demonstruje ryze teoretickou následnost při postupné integraci, čímž nevyklučuje konstituci integrace vzešlou z prvotní tendence přímo na vyšším nežli nejnižším stupni, stejně tak v dalších fázích nevyklučuje jednorázový posun o více než jeden teoretický stupeň, respektive v žádném případě se nejedná o obligátní ordinální sled, jež by muselo každé integrační seskupení v rámci svého vývoje nevyhnutelně absolvovat. *Autor pojednání* se tedy domnívá, že uvažovat o vývoji integračního procesu v souladu s teoretickou následností Balassou definovaných stupňů možné je, samozřejmě však je při aplikaci škály na libovolné integrační seskupení nutné nahlížet ve smyslu „mutatis mutandis“, tedy aplikace je možná po zohlednění nezbytných úprav.

Baldwin na podporu svého mínění dodává, že žádné integrační seskupení, které by následovalo tzv. Balassovu škálu neexistuje a nikdy neexistovalo, protože mezi jednotlivými stupni není žádná návaznost, respektive táže se: „*Proč a jak by jedna forma integrace měla ústit v další?*“ (Baldwin, 2011). Fakticky tak ovšem vyjadřuje nesouhlas s interpretací integrace ve formě kontinuálního procesu. Baldwinova úvaha ani v tomto bodě pochopitelně není ve své podstatě zcela zcestná, bohužel však není podpořena žádným dalším relevantním argumentem – pouze výše zmíněnou odchylkou v pojmosloví. Výtka směřující k absenci reálného příkladu se naopak jeví jako ne zcela smysluplná. Integračních seskupení, která by v současném světě bylo možné kategorizovat do některé formy z „horní poloviny“ Balassovy stupnice, je poskromnu a zpravidla se vyvíjela na základě unikátní zkušenosti, jež by v absolutním pojetí byla zřejmě nenapodobitelná – to však neznamená, že by v jiných případech nebylo možné efektivně využívat jejich zkušeností. Dle úsudku *autora pojednání* se jedná pravděpodobně o nešťastný výklad Balassova konceptu, neboť, jak již bylo naznačeno výše, by Baldwinova kritika byla zřejmě poplatná pouze v případě uvažování integračního procesu jako striktně deterministického, o uplatňování tohoto přístupu by však v oblasti společenských věd bylo možné dlouze a obsáhle polemizovat. Na druhou stranu, zrovna profesora Richarda Baldwina lze zřejmě považovat za jednoho z předních představitelů současné generace ekonomů, kteří se oblastí regionální integrace, včetně její následné implikace pro potřeby formování regionální politiky, dlouhodobě zabývají. Je tedy otázkou, na kolik jsou jeho slova k této části obsáhlé problematiky míněna vážně, a na kolik je lze považovat spíše za snahu o zviditelnění a vymezení prostoru k další diskusi.

V daném kontextu se pro vývoj integrace ve formě určité posloupnosti stavů nabízí i jiný logický argument, vycházející z teleologického nazírání na elementární racionalitu ekonomických procesů (Engliš, 1930), respektive možnosti spojení dvou jevů na základě dostatečného důvodu a v analogii „causy finalis“ ke „cause efficiens“ (Loevenstein, 1934) – jeví-li se totiž postupná regionální integrace jako prospěšná a neexistují-li současně žádné nepřekročitelné překážky jejího dalšího rozvoje, proč by neměla způsobit integrační seskupení i nadále usilovat o její prohlubování, a současně, proč by existovala řada reálných (ryze dobrovolných) případů postupné regionální integrace³¹, pokud by v této podobě pro participující aktéry prospěšná nebyla?

Oku čtenáře tedy jistě neuniká, že v otázce předpokládaného vývoje integrace se *autor pojednání* kloní spíše k teleologickým úvahám, které jsou v souladu s uvažováním některých autorů z oblasti politické ekonomie, jakými jsou například Pastor (2001) či Maxfield (1990), jež na základě svých výzkumů v prostředí amerického kontinentu pojmají proces integrace nejen jako fenomén vymezený, ale současně také jako fenomén samohybný. Fakticky by tak z jejich závěrů zřejmě bylo možné integraci zpodobnit se soběstačným mechanismem akce-reakce – je však nutné podotknout, že by byl tento mechanismus existenčně závislý na přítomnosti a svolnosti lidského činitele, respektive ochotě integrační proces vůbec podstupovat, rozhodně tedy nelze uvažovat o žádné teoretické anomálii ve smyslu perpetua mobile.

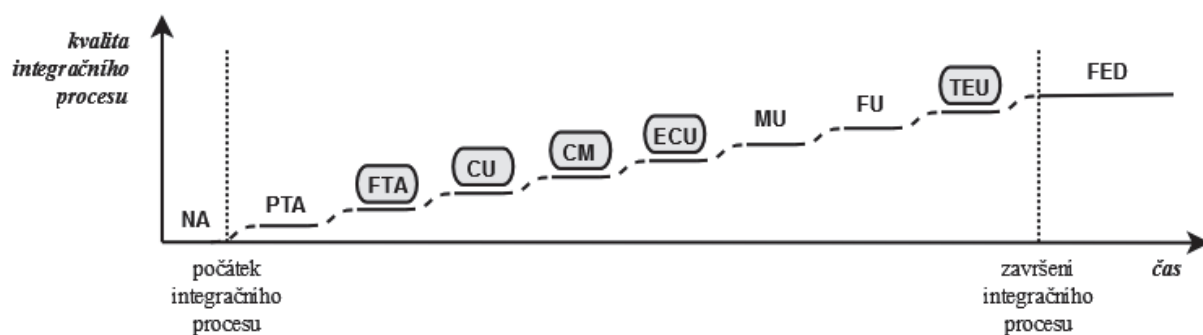
Ačkoliv škála ekonomické integrace podle Balassy, i vzhledem k uvedené problematičnosti, nepochybně není zcela ideálním modelem, lze ji patrně považovat za relativně vhodný zjednodušující nástroj pro základní popis stavu integrace každého seskupení. Existence řady navazujících prací, které se snaží škálu rozvíjet formou zjemňování a vymezení dílčích forem či možnosti jejich alternace (viz např. Crowley, 2006; Molle, 2006; a další) samozřejmě poskytuje rozšířené možnosti kategorizace. Avšak tyto koncepty nabízejí pouze podružná a polovičatá řešení, přičemž základní slabinu výchozí škály – možnost univerzální aplikace na veškerá specifická integrační seskupení - neřeší. Jejich použitelnost je stejně tak dobře vyvratitelná jako koncept uváděný Balassou, proto se zdá být protežování tradičního a v odborné komunitě zavedeného pojetí (Balassova) v rámci této práce jako vhodné a zcela přiměřené. Balassou definované základní formy ekonomické integrace, včetně možných rozšíření o další stupně, zasazené do teoretického

---

³¹ Příkladem může být EU, OECS, CARICOM, apod.

vývoje od iniciace integračního procesu po jeho završení ve formě transformace do podoby federativního uspořádání jsou schematicky znázorněny Obrázkem 3.

O kvalitě integračního procesu je zde přemítáno v souladu s Hegelovým dialektickým názíráním na smyslové poznání (2003), respektive v souladu se „*Zákonem o transformaci kvantity v kvalitu a vice versa*“ (Engels, 1940: 26), který byl na základě Hegelových představ dále rozvíjen. Je tedy uvažováno, že libovolná změna v kvalitě je možná jen a pouze za předpokladu, že dojde ke změně kvantitativních charakteristik sledovaného jevu, v tomto případě se primárně jedná o změnu v intenzitě integračního procesu. Jednotlivé formy teoretické škály ekonomické integrace lze pak zřejmě ztotožňovat s postupující kvantitativní gradací integračního procesu, neboť ačkoliv jsou kvalitativně rozdílné, jsou také jednoznačně identifikovatelné a změřitelné.

Obrázek 3: Teoretická škála ekonomické integrace

Poznámky: Zvýrazněné položky označují původních 5 forem ekonomické integrace, které definoval Béla Balassa.

NA – žádná forma integrace;	PTA – zóna preferenčního obchodu;
FTA – zóna volného obchodu;	CU – celní unie;
CM – společný trh;	ECU – ekonomická unie;
MU – monetární unie;	FU – fiskální unie;
TEU – úplná ekonomická unie;	FED – federace.

Zdroj: vlastní zpracování, na základě prací Balassy (1961), Crowleyho (2006) a Mollea (2006)

Četné odchylky od předpokládaného vývoje integrace v souladu s teoretickou Balassovou škálou, či její libovolnou modifikací, jsou pochopitelně nejen teoreticky možné, ale prakticky i zcela reálné – v tomto kontextu lze nepochybně argumentovat řadou faktických monetárních unií³², ať již oficiálně konstituovaných³³, neformálně respektovaných³⁴, či vyloženě

³² Monetární unie je v literatuře obvykle považována za jeden ze znaků, respektive, při jemnějším členění škály (viz například Crowley, 2006), dílčích fází ekonomické unie.

³³ Například využívání eura v Andoře, San Marinu a Vatikánu.

³⁴ Například využívání amerického dolaru jako jedině nebo rovnocenné měny v Salvadoru a Panamě.

„parazitických“³⁵, jejichž existence není podložena žádnou jinou formou ekonomické integrace. Škála rovněž prakticky nezohledňuje možnost tzv. „několikarychlostní integrace“ v rámci jediného seskupení, kdy se některé části integrují intenzivněji než jiné, respektive než celek či majoritní část, lze tedy hovořit o určitých subintegračních tendencích, které mohou ústít ve formování dceřiných integračních seskupení uvnitř původních (mateřských) integračních seskupení – a právě charakteristika a evaluace oné problematiky je skutečným spířitem agens tohoto rukopisu.

2.3.2 Idea subintegračních tendencí

Státy se v rámci vzájemné spolupráce a posílení významu seskupují do relativně volných mezinárodních organizací globálního typu – Organizace spojených národů (UN), Světová obchodní organizace (WTO), apod. - nebo těsnějších regionálních, často integračních, seskupení – Evropská unie (EU)³⁶, Karibské společenství (CARICOM), Sdružení národů jihovýchodní Asie (ASEAN), apod. Tyto organizace jsou díky několikaletému působení již dobře zavedeny, mají své orgány, nástroje, politiky a působí napříč národy i kulturami, ač intenzita jejich spolupráce je logicky značně rozdílná. Kvůli širokému záběru však nemohou akcentovat specifické rozdíly a požadavky individuálních členů, natož jejich dílčích regionálních jednotek. Logicky se tak vyvinula řada teritoriálních iniciativ menšího dosahu, které často na regionální bázi sdružují související oblasti a jejich obyvatele, jež spojují společné cíle a své zájmy prosazují více či méně kolektivně (Zdražil, 2012). Jednotlivé články těchto regionálních integračních seskupení si bývají často bližší nejen fyziologickými a psychologickými dispozicemi obyvatel, ale rovněž řadou dalších předpokladů. Například podobnými klimatickými podmínkami, ale do jisté míry i podobnými prvky krajinné sféry nebo vzájemně úzce souvisejícím historickým vývojem, všechny tyto, i mnohé další faktory, mají na rozvoj daných oblastí doslova kardinální vliv.

V otázce dosažené úrovně procesu ekonomické integrace jsou existující regionální seskupení značně diferencovaná. Zatímco některá seskupení již několik let realizují projekt ekonomické, konkrétně monetární, unie (např. EU, respektive EMU) nebo dosáhla alespoň společného trhu (např. CARICOM), jiným seskupením se sotva podařilo dospět do stádia celní unie (např. MERCOSUR), nicméně naprostá většina iniciativ integračního seskupování

---

³⁵ Například využívání eura v Černé Hoře jako jediné měny před rokem 2010, a to bez dohody s emitentem (Evropskou centrální bankou), který se proti těmto nepovoleným praktikám ohrazoval – viz např. článek od T. Barbera (2007) v listu Financial Times: „*Montenegro warned on use of EU currency*“.

³⁶ Možná námitka hovořící o EU jako kontinentálním seskupení není s jejím uvažováním jako regionálním seskupení v rozporu, viz podkapitola 1.1.1.

končí na úrovni bilaterálních či multilaterálních zón volného obchodu (např. ASEAN, NAFTA, EFTA), či zón preferenčního obchodu (např. ECO_(ORG), MSG) – tedy v nejnižších vývojových fázích ekonomické integrace.

V rámci vzniknuvších integračních seskupení se pak v některých specifických případech vykristalizují menší regionální celky, které se na principu dosahování vzájemného prospěchu dále integrují intenzivněji, nežli ostatní části seskupení. Díky reciproční komplementaritě obvykle tyto celky disponují regionálními konkurenčními výhodami – ve smyslu definovaném Porterem (1998a) či Buddem a Hirmisem (2004) -, jež jsou důsledkem právě vyšší úrovně intenzity regionální integrace. Takové celky lze, v kontextu jejich vzniku, označit za subintegrační seskupení (Zdražil, 2014c).

Záměrem této podkapitoly bylo pouze poukázat na existenci specifického fenoménu, který může být nedílnou součástí procesu regionální integrace a který lze vzhledem ke své povaze zřejmě označit za subintegrační seskupování. Představení ucelené úvahy o existenci a významu subintegrace, jakož i seskupování na této subordinační úrovni je elementárním cílem tohoto pojednání a je dále dopodrobna rozvedeno, počínaje kapitolou 4 (Teoretické pojetí subintegrace).

2.4 Integrace v prostředí soukromoprávního sektoru

Netřeba připomínat, že proces integrace, ač ne vždy v ryze regionálním pojetí, významně zasahuje i soukromoprávní subjekty, pro které je typické úsilí o zvyšování zisku, nezřídka kdy i penetraci na mezinárodní trhy, jež s sebou často nutně přináší kontinuální procedury navazování a budování partnerských vztahů mezi nezávislými podnikatelskými jednotkami – tedy nepochybně se jedná o jistou analogii k regionální integraci územních jednotek. Soudobá hyper-konkurence tlačící na snižování cen a růst kvality, nacházení úspor z rozsahu a zvyšování kapitálové síly tak logicky vybízí k integraci internacionálních, jakož i původem lokálních, podnikatelských jednotek do větších, mnohdy nadnárodních korporací, a to jak na horizontální, tak vertikální úrovni produkčního řetězce, včetně případné kombinace aktivit bez zjevné souvislosti. Ačkoliv je i integrace v soukromoprávní sféře historicky primárně cílena na určité regionální dispozice, následkem procesu globalizace dosáhl i zde proces integrace významné proliferace, čímž dal v oblasti soukromého sektoru vzniknout řadě nadnárodních subjektů. Tyto subjekty, nezřídka s globálním dosahem, převyšují svým vlivem a ekonomickým významem podstatnou množinu menších a z celosvětového hlediska méně významných států, ale i zemí, které lze nad nejmenší pochybnost považovat za poměrně významné a ekonomicky vyspělé. Na podporu tohoto

tvzení lze uvést poněkud mediální, přesto pro názornost ne zcela zavrženíhodné srovnání maloobchodního gigantu Wal-Mart Stores, který měl, na základě odhadů magazínu Fortune, v roce 2014 hrubý obrat nepatrně vyšší, než kolik činil hrubý domácí produkt 28. nejvýkonnější ekonomiky světa – Republiky Rakousko (Fortune, 2015; IMF, 2014). Není snad třeba podotýkat, že Wal-Mart Stores rozhodně není žádnou anomálií, ale naopak je těsně následován řadou dalších globálně působících subjektů, jejichž vliv a ekonomickou moc je možné označit přinejmenším za impresivní.

Na základě historického vývoje lze pak předpokládat, že význam korporací nadále poroste. I tuto realitu integračních tendencí v soukromé sféře lze považovat za jeden z impulsů pro obdobné reakce regionů, ať již na úrovni státu nebo nižších správních jednotek, ke sdružování se do kompaktnějších seskupení, jejichž prostřednictvím mohou snáze čelit mocenským vlivům rostoucích soukromoprávních organizací. Podnětem k integraci veřejného sektoru, v kontextu soužití se sektorem soukromoprávním, ovšem není výlučně vlastní ochránářský stimul – výše naznačený -, naopak významné pobídky často přicházejí i z privátní sféry, která má na prohlubování regionální integrace obvykle rovněž zájem, ač se toto konání může zdát na první pohled lehce antagonistické. Soukromoprávní sektor na integraci naléhá se záměrem o snižování celních bariér, jakož i na odstraňování dalších překážek liberálního pojetí ekonomiky, ať již z hlediska mobility statků, výrobních faktorů a transferu technologií, či simplifikaci legislativního prostředí, po jejichž eliminaci se zpravidla otevírají nové tržní možnosti, či se výrazně zvyšuje prostor pro rozvoj trhů stávajících.

2.4.1 Transatlantická dohoda o obchodu a investicích

Příkladným aktem iniciované ekonomické integrace, která je privátním sektorem jednoznačně plně podporována, snad dokonce významnou měrou iniciována (viz níže), je i aktuálně připravovaná „*Transatlantická dohoda o obchodu a investicích mezi EU a USA*“ (TTIP), do níž jsou vkládány naděje na posílení liberalizace vzájemného obchodu a investic mezi Evropskou unií a Spojenými státy americkými (USA). Zjednodušeně řečeno, jsou v současné době v rámci přípravy tohoto dokumentu zhmotňovány představy obou stran o podobě uvažovaného integračního seskupení na kvalitativní úrovni prvního stupně Balassovy škály (Balassa, 1961), respektive zóny volného obchodu, prostřednictvím integrace trhů zboží a služeb – odstraněním celních bariér, ale nejen těch. Za mnohem významnější než jen odstranění celních překážek lze nepochybně považovat uvažovanou zásadní simplifikaci až případnou unifikaci rozdílů v oblastech zahraničních investic, zadávání

veřejných zakázek, a zvláště pak vzájemnou akceptaci v oblasti technických regulí, standardů a schvalovacích procesů spojených s uváděním nových výrobků a služeb na trh (Rada Evropské unie, 2013), jež lze při zachování stávajících podmínek považovat za opatření jednoznačně směřující primárně ve prospěch soukromoprávního sektoru.

Vzhledem k dosavadnímu neuvolnění plného oficiálního textu připravovaného návrhu³⁷, lze v současné době vycházet pouze z oficiálních prohlášení vyjednávacích stran, zveřejněných dokumentů a průběžných zpráv z jednotlivých kol vyjednávacích rozhovorů, ale do jisté míry snad také z neveřejného (přesto neoficiálními cestami, prostřednictvím redaktorů týdeníku Die Zeit, zveřejněného) pracovního návrhu dohody, ve stavu ke 2. 7. 2013 (Die Zeit, 2014). Oficiálně je připravovaná smlouva proklamována jako iniciativa vzešlá z letité spolupráce a nadstandardních vztahů mezi EU a USA, ve světovém měřítku nejrozsáhlejších (The White House, 2014), vybudovaných na sdílených principech a vyznávání společných hodnot (Rada Evropské unie, 2013). Na základě zdůvodnění TTIP poskytované úředním informačním serverem Evropské komise, kde se hovoří o eliminaci bariér, „*kteří soukromým společnostem nevyhnutelně přinášejí časové i finanční náklady, chtějí-li působit na obou trzích*“ (Evropská komise, 2014) nebo o prospektivních obecně formulovaných exportních možnostech firem, přičemž tradiční středobod a konečný beneficiant aktivit Evropské komise – občan EU - v tomto oficiálním odůvodnění výslovně zmíněn není a lze jej identifikovat pouze v konstatování: „*dodatečný ekonomický růst prospěje všem*“ (Evropská komise, 2014) – s odvoláním na očekávané zvyšování nabídky i poptávky po zboží a službách, jakož i růst vládních a soukromých úspor, dle odhadů v řádech milionů euro, jež zprostředkovaně vyústí ve tvorbu nových pracovních příležitostí (Evropská komise, 2014), ale současně v základních východiscích návrhu smlouvy obsažené výslovné odmítnutí jakékoliv formy integrace v oblastech pohybu fyzických osob a pracovního trhu (Die Zeit, 2014) - se zdá být naprostá převaha zacílení dohody na dopady směřující primární benefity výlučně do privátní sféry více než zjevná. Rovněž přítomnost mnoha tajností s přípravou TTIP³⁸ a úniky pracovních verzí připravované smlouvy – ač tyto

---

³⁷ stav k 15. 6. 2015

³⁸ Například fakt, že pouhé pověření k vyjednávání ze 17. 6. 2013 bylo oficiálně přiznáno a odtajněno až po zveřejnění výše citovaného neoficiálního pramene, respektive 9. 10. 2014. Nebo fakt, že z pracovních návrhů znění připravovaného dokumentu bylo dosud zcela veřejně konzultováno pouze několik dílčích fragmentů, postupně uveřejňovaných až od 7. 1. 2015.

Okrajově je také zcela na místě konstatovat, že po nástupu Evropské komise pod vedením Jean-Clauda Junckera byla v dosavadním průběhu roku 2015 zveřejněna řada dříve utajovaných informací souvisejících s vyjednáváním o možné podobě TTIP, přičemž i míra informovanosti o aktuálních krocích ve vyjednávání je ze strany Evropské komise jednoznačně vyšší. Lze předpokládat, že zvyšování informovanosti o TTIP ve směru k veřejnosti bude i nadále pokračovat, díky čemuž mohou některé zde uváděné argumenty s odstupem času

dokumenty až do okamžiku oficiálního zveřejnění logicky nelze považovat za absolutně věrohodné - svádí k různorodým domněnkám a spekulacím o pravé povaze připravovaného integračního projektu.³⁹

Z pohledu druhé strany – občana - však současně lze obecně konstatovat, že rozšiřování tržních možností obvykle spěje k posilování konkurence⁴⁰, která tlačí na snižování koncové ceny produkce a navyšování její kvality, což zpravidla spotřebitelé pocítí prostřednictvím absolutního či relativního navýšení kupní síly. Následně tak vytváří potenciál k navýšení koupěschopné poptávky, tedy impuls kvitovaný naopak sektorem produkčním. Formování integračních seskupení teritoriálními jednotkami veřejného sektoru, bez ohledu na původ prvotních impulsů, lze tedy pokládat za širší zájem, na jehož uskutečňování může profitovat notně široké spektrum aktérů. I přes existenci nesporných rivalitních tendencí tedy žádoucí vztahy všech sektorů v naznačeném kontextu nelze považovat za striktně protichůdné. Naopak aktivní a cílenou spolupráci soukromoprávního a veřejného sektoru, ze které bude profitovat i sektor domácností, je možné považovat za jednu z elementárních podmínek úspěšné implementace regionální politiky a pozitivního rozvoje integrujících se regionů (Cini, 2001). V podobném duchu hovoří i Víturka (2011), který uvádí příklad pozitivní změny v podnikatelském prostředí regionu, jež stimuluje podnikatelskou aktivitu, pozitivně působí na využívání lidských zdrojů a tvorbu inovací, a tím generuje synergické efekty, které jednak dále prohlubují integraci, ale současně zvyšují konkurenceschopnost daného regionu.

2.5 Desintegrace

O holém faktu, že k integraci dochází a docházelo, jistě netřeba vést žádné vleklé spory, avšak jak již je tomu ve všech svobodných vědních disciplínách od nepaměti, každý jev je založen na principu duality, a tedy při existenci libovolného jevu, je k němu možné přidružit i jev zcela antagonistický.⁴¹ Problematika regionální integrace není pochopitelně z tohoto pravidla výjimkou, kromě integrace lze tak hovořit i o možnosti desintegrace,

---

vznít jako málo opodstatněné. Předcházející entropie a s ní související potenciál pro různé dohady a spekulace tak doznávaly, a časem zřejmě i doznávat budou, jistého oslabení. Ani tato částečná náprava předchozího stavu však dříve zaseté pochyby a nedůvěru jistě nemůže zpětně zcela vymýtit.

³⁹ Nutno podotknout, že i přes nastínění připravované smlouvy, snad v lechce negativní konotaci, není *autor pojednání* jejím zarytým odpůrcem, a už vůbec ne příznivcem četně se objevujících dezinterpretací, extrémních, hysterických až konspiračních názorů, na jejichž základě je připravovaná smlouva promyšleným plánem globálních korporací, jež povede k oslabení pozice spotřebitele a redistribuci bohatství ve společnosti, ve směru od občana ke korporacím. Viz například texty zveřejněné v některých médiích – The Guardian (Monbiot, 2013) nebo Parlamentní listy (2014), ale i mnohých dalších.

⁴⁰ Ačkoliv logicky může vést i ke koncentraci až monopolizaci – viz podkapitola 2.3.

⁴¹ Jedná se v podstatě o alternativní vyjádření elementárního filosofického vztahu teze – antiteze.

respektive rozkládání regionálních seskupení formou uvolňování existujících vazeb a dekompozice stabilizačních prvků ústící v konečnou emancipaci dílčích částí, z nichž bylo původní seskupení konstituováno. Případná desintegrace je logicky zcela v rozporu s výše uváděnými benefity, které zpravidla regionální integraci obhajují. Ohlédnutí se do historie však prozrazuje, že desintegrace rozhodně není nikterak ojedinělým fenoménem a že příkladů, kdy se nějaký integrovaný celek rozložil lze nalézt celou řadu, proto je zřejmě vhodné věnovat tomuto specifickému fenoménu několik řádek i v rámci zachování komplexity na integraci převážně pozitivně nahlížejícího textu.

Lze zřejmě konstatovat, že z historického hlediska se většina seskupení, potažmo zemí, desintegrovala primárně z jiných nežli výhradně ekonomických důvodů. Na doložení tohoto tvrzení by bylo nepochybně možné argumentovat zejména národnostními, sociálními a politickými příčinami, následovanými konkrétním výčtem případů, v nichž během posledního století k desintegraci došlo. Například by bylo možné zmiňovat desintegraci Svazu sovětských socialistických republik, respektive celé jím řízené Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP), Socialistické federativní republiky Jugoslávie, České a Slovenské Federativní Republiky, V Říšské radě zastoupených království a zemí, a zemí svaté Štěpánské koruny uherské⁴², či desítek dalších podobných rozkladů, nicméně otázky z oblasti hospodářství by nejspíše ani v těchto vybraných, ani mnohých jiných, případech nezůstávaly příliš upozaděny.⁴³ Problematika neefektivního hospodářství a makroekonomické nestability (Gros, Steinherr, 1991), ztráta trhů, respektive přerušování klíčových obchodních tras (Williamson, 1993), neúspěchy v provádění ekonomických reforem (Stiglitz, 1999), existence regionálních disparit či forma jejich řešení prostřednictvím nastavení redistribučního mechanismu veřejných financí (Zdražil, 2015c) – to jsou jen některé, leč nikoliv jediné, z problémů, jimiž by nepochybně bylo možné v uvedených případech desintegrace věcně argumentovat.

2.5.1 Ekonomicko-lokalizační důvody desintegrace

Přístup ekonomické geografie nabízí v této souvislosti poměrně zajímavý pohled na možné důvody desintegrace, založený na prostorové distribuci ekonomických aktivit. Krugman (1998) na základě svého výzkumu hovoří o paralelní působnosti centripetálních a centrifugálních efektů, respektive dostředivých a odstředivých sil. Dostředivé síly vedou

---

⁴² Rakousko-Uherská monarchie

⁴³ Při ohlédnutí do hlubší minulosti by se pak logicky nabízely i příklady v podobě Svaté říše římské, Římského impéria, Perské říše, či stovek dalších významných, dnes již neexistujících útvarů.

k centralizaci a jsou plně kompatibilní s tradičním marshallovským pohledem na dosahování úspor (Marshall, 1920), lze je tedy současně považovat za síly, které působí na ekonomickou integraci pozitivně. Odstředivé síly, které Krugman (1998: 8) v daném kontextu označuje za „méně standardní, ale zato vysvětlující“, jsou naopak spojeny s decentralizací, k níž primárně vede imobilita výrobních faktorů a lidský činitel, respektive migrace na základě vývoje hodnoty pozemkové renty a lidských preferencí⁴⁴. Decentralizace obyvatelstva je pak logicky spojena s decentralizací trhů, které obyvatelstvo následují a současně tedy s relativním posilováním periferií.

Následně by zřejmě bylo možné argumentovat, že posilující regiony mohou na základě dosahování zvýšené míry populace i ekonomické moci žádat revize existujících institucí ve prospěch navýšení vlastního vlivu v rámci seskupení – což může být spojeno s nevolí dosavadních lídrů a lze tedy hovořit o vytvoření určitého potenciálu pro případnou desintegraci integrovaných regionů. Naznačená úvaha vedoucí k desintegraci, vycházející z Krugmanova pozorování, je však především teoretická, nepochybně lze hovořit o platnosti naznačených závěrů, zejména na mikroregionální úrovni, respektive migraci obyvatel z centrálních aglomerací do menších sídel, současně je ale také nutné dodat, že zřejmě neexistuje jediný případ, při němž by odstředivé síly převážily dostředivé síly natolik, aby k desintegraci seskupení na základě popisovaného scénáře skutečně došlo. Případy dosud zaznamenaných desintegrací tedy nepochybně kořenily primárně v jiných závažných problémech.

V rámci tohoto stručného pojednání však není pro vysoký stupeň komplikovanosti k adekvátnímu postižení tak obsáhlé problematiky jakou desintegrace bezesporu je dostatek odpovídajícího prostoru, a vzhledem k primárnímu zaměření textu by zřejmě takové snahy ani nebyly příliš účelné, proto se zdá být zmínění tohoto fenoménu postačující a úvahy na toto téma dále rozváděny nebudou.

Z čistě formálního hlediska však ani desintegrace nemusí být vždy vnímána za ekonomicky a společensky negativní jev. Při pohledu na desintegraci jako na určitou formu krize, která narušuje a vychyluje vývoj zasažených entit, lze jistě hovořit o jejím významu, respektive o jejím faktickém ztotožnění s nutnou podmínkou přechodu mezi dvěma vrcholy. Při opuštění převážně abstraktního odvozování významu desintegrace by zřejmě bylo možné konstatovat, že stejně tak jako sebelepší přístroj bude jednoho dne i přes veškeré snahy o jeho

---

⁴⁴ Ve smyslu zvyšování kvality života, například migrace z přelidněných, emisí a hlukem zahlcených center do méně rozvinutých oblastí.

řádnou údržbu a revitalizaci z důvodu technicko-technologického pokroku nahrazen, se i lidská společnost permanentně vyvíjí, přičemž je tento vývoj třeba v rámci existujících institucí reflektovat a je dobře představitelné, že ne vždy může být takové promítnutí vývoje do vybudovaných struktur možné. Pak zřejmě i lze z prospektivního hlediska považovat dočasnou desintegraci za pozitivní vývoj, neboť se na nových nezátížených základech mohou konstituovat nové instituce, čímž se může rozpadnuvší se spolupráce v rámci seskupení opět, ač v jiné formě, obnovit⁴⁵. Bylo by zřejmě možné připodobnit takový vývoj k bájnému fénixovi, který na konci svého života musí shořet a být na okamžik popelem, aby se následně mohl naplněn novými silami znovu zrodit a žít.

---

⁴⁵ Viz například současná integrace některých zemí bývalé RVHP v rámci integračního seskupení Evropské unie.

3 VYMEZENÍ CÍLŮ, HYPOTÉZ A VÝCHOZÍCH POSTUPŮ

DISERTAČNÍ PRÁCE

S přihlédnutím k dosavadnímu výzkumu dané problematiky se jako elementární východiska pro stanovení cíle práce jeví úvahy o přínosnosti intenzivních forem regionální spolupráce, které přerůstají v integraci v rámci existujících integračních seskupení, respektive:

Zda, a případně jak, tato subintegrační seskupení, v obecném kontextu regionálního rozvoje, ovlivňují regiony, které se tohoto odvozeného procesu účastní?

O subintegraci je uvažováno jako o fenoménu, jenž se může, ale také nemusí z prvotních forem intenzivní regionální spolupráce vyvinout, je vybudován na teleologických základech, respektive je založen na principu vzájemné výhodnosti a dosahování užitku, jenž primárně plyne z racionálního využívání přirozených dispozic specifických regionálních bází. Současně je uvažována signifikantní závislost mezi intenzitou integračního procesu a rozvojem regionálních celků v širším než výlučně ekonomickém pojetí. Koncept tedy může skýtat potenciál, přesto kupodivu dosud není v současné ekonomické teorii etablován, respektive není v ní ukotven vůbec. Vhodné teoretické vymezení lze však nepochybně považovat za podmiňující východisko, na jehož základě je možné odvozovat analytický rámec a vyvíjet efektivní řešení praktických problémů, současně je také nezbytným předpokladem k uplatnění těchto řešení v reálném světě (Wacker, 1998). S vědomím oné skutečnosti byla formulace cíle této práce do jisté míry ovlivněna.

Ústředním cílem disertační práce je navrhnout ucelenou teoretickou koncepci fenoménu subintegrace; a s využitím tohoto teoretického konceptu následně zhodnotit význam subintegračních seskupení z hlediska rozvoje jejich ekonomické, lidské, environmentální⁴⁶, bezpečnostní a socio-kulturní dimenze.

Dosažení cíle by mělo alespoň částečně vyplnit existující mezeru v soudobé ekonomické teorii a poskytnout tak výchozí teoretickou základnu pro další rozvoj konceptu subintegrace, jakož i vybudit odbornou komunitu k rozpoutání širší diskuse o potřebnosti a významu tohoto přístupu v problematice regionálního rozvoje a integrace.

Dále by mělo přinést jednoznačnou odpověď na otázku směřující k účelnosti dobrovolné integrace, vykonávané nad rámec deklarovaných dispozic stanovených mateřským

---

⁴⁶ Pojem environmentální zde není synonymem pro ekologický, ale je uvažován v širším kontextu prostředí daného teritoria, viz podkapitola 1.1.3.

integračním seskupením, respektive subintegrace. Zodpovězení této otázky umožní mimo jiné usuzovat o účelnosti finančních prostředků vynakládaných v rámci systematické podpory cíle „územní spolupráce“, který je v rámci kohezní politiky EU dlouhodobě vykazován, ale také o smysluplnosti financování podobných projektů v obecném měřítku.

Cíl navržení teoretické koncepce fenoménu subintegrace bude naplněn prostřednictvím teoretického rozboru problému a následné explanace; zhodnocení významu subintegračního seskupování bude docíleno na základě verifikace stanovených hypotéz,⁴⁷ ve znění:

- H1: *V rámci ekonomické dimenze rozvoje dosahují regiony subintegračních seskupení odlišné dynamiky vývoje sledovaných ukazatelů než regiony v jejich okolí.*
- H2: *V rámci neekonomických dimenzí rozvoje dosahují regiony subintegračních seskupení odlišné dynamiky vývoje sledovaných ukazatelů než regiony v jejich okolí.*
- H3: *V případě, že je dynamika vývoje sledovaných ukazatelů mezi regiony subintegračního seskupení a regiony mimo seskupení odlišná, pak je vývoj těchto ukazatelů u regionů subintegračního seskupení z hlediska žádoucích tendencí více pozitivní než u regionů mimo subintegrační seskupení.*

V zájmu úspěšného naplnění cíle disertační práce se nabízí fragmentace výzkumu do sledu pěti bezprostředně navazujících fází, respektive dílčích cílů:

- I. Na základě rešerše literatury, následované teoretickým rozбором problému, navrhnout ucelenou teoretickou koncepci fenoménu subintegrace.
- II. Identifikovat subintegrační seskupení pro následnou evaluaci.
- III. Navrhnout metodiku evaluace významu subintegračních seskupení.
- IV. Prostřednictvím vypracované metodiky evaluovat identifikovaná subintegrační seskupení.
- V. Vyhodnotit výsledky evaluace.

Po naplnění všech dílčích cílů bude možné verifikovat stanovené hypotézy a usuzovat o významu subintegračních seskupení pro regionální rozvoj, respektive usuzovat o existenci

---

⁴⁷ S ohledem na tematické vymezení práce, která je primárně cílena na problematiku ekonomické integrace a s ní souvisejících jevů, je v kontextu významu jednotlivých dimenzí rozvoje regionu ekonomická dimenze považována za významnější, a proto je předřazena ostatním dimenzím, přičemž význam ostatních dimenzí je považován za rovnocenný. V návaznosti na tuto skutečnost jsou z hlediska formulace hypotéz dimenze rozvoje regionu členěny na ekonomickou a neekonomickou.

subintegračních seskupení jako o podstatných či podružných činitelích, které zvyšování úrovně života obyvatelstva do značné míry determinují.

Ačkoliv v rámci samotné práce budou dopady existence subintegračních seskupení hodnoceny ex-post, bude na základě zjištěných skutečností možné usuzovat ex-ante, jaký dopad by mělo zformování subintegračního seskupení pro potenciálně vhodné regionální jednotky, které tak dosud nečiní.

4 TEORETICKÉ POJETÍ SUBINTEGRACE

Podobně jako je Cicerem v prvním svazku jeho slavného rukopisu „*De Oratore*“ na sporu Scaevoly s Crassem demonstrována neúčinnost a pomíjivost teoretických konceptů při absenci adekvátních praktických problémů, Antoniovými ústy doplněna o kritiku existence četných nadbytečností a zmatečných pouček, které jsou zaneseny v soustavně čteně revidovaných teoretických pravidlech rétoriky, je notně nevyhovující i úplně opačná situace, respektive existence praktických problémů, které nejsou soudobou teorií dostatečně reflektovány. Při absenci základní podpory ve formě teoretického rozvoje konkrétního tématu je případné dosahování efektivity reálných procesů zřejmě dílem pouze čiré náhody, čímž není adekvátní využití, jimi skýtaného potenciálu, nikterak zaručeno. Zvyšování efektivity, respektive případná optimalizace, je tak primárně závislá na existenci teoretického ukotvení, na které následně lze bez větších obtíží formou soustavného posuzování výchozího konceptu kriticky reagovat.

Je možné konstatovat, že odborných statí na téma ekonomické spolupráce nebo integrace je bezpočet, neřeší však problém, respektive možnost, subintegrace. Tuto kapitolu tak lze, v návaznosti na problémy a skutečnosti uvedené v předchozích kapitolách, chápat jako pokus o doplnění stávající ekonomické teorie o alternativní pohled na dosud neadekvátně reflektovanou problematiku – subintegraci -, která však nepochybně disponuje nevyužitým potenciálem, jenž je vhodné nadále rozvíjet, protože v konečném důsledku může ústit k akcelerovanému rozvoji regionů, respektive progresivnějšímu zvyšování životních podmínek jejich obyvatelstva, což lze nepochybně považovat za tradiční neodvozený cíl každé legitimní autority.

4.1 Problematika integračního a subintegračního seskupování v soudobé teorii

Existuje sice řada vědců, odborníků z aplikační sféry, veřejné správy nebo jiných pracovníků zabývajících se regionálním rozvojem v kontextu světové ekonomiky s akcentem na oblast integrace a formování regionálních seskupení, převážná většina se však zaměřuje na problematiku integrace v rámci „trade blocs“. Respektive, jejich referenčními objekty jsou státy a regionálními integračními seskupeními jsou vnímána spíše ve smyslu nadnárodního supraregionu, nežli dílčí intra- či internacionální iniciativy. Nutno připustit, že je takové přehlížení specifických forem integrace na úrovni nižších regionálních jednotek logické – odlišit na nižší referenční hladině formy intenzivní integrace, respektive

subintegraci, od běžného procesu obligátní spolupráce nižších správních celků v rámci suverénního státu je u čistě intranacionálních iniciativ poměrně obtížné, či v některých případech zcela nemožné. U internacionálních iniciativ je sice identifikace spolupráce na první pohled snazší, jelikož je založena spíše na fakultativním charakteru, na druhou stranu ale bez dostatečné vůle k integraci na nacionální úrovni, jež poskytuje dostatečnou autonomii dílčím jednotkám a podporuje jejich další úzkou spolupráci – respektive až subintegraci -, není internacionální úroveň subintegrace umožněna. V uvažovaném pojetí navíc subintegračním seskupením nemusí být vždy každá subintegrační iniciativa. Znakem subintegračního seskupení by mělo být posilování rozvoje ve vícedimenzionálním kontextu, signifikantní zejména v ekonomické výkonnosti celého propojeného regionu, uskutečňované na principu vzájemného prospěchu – „win-win“ -, ale simultánně rozpoznatelné i v dalších oblastech společenského bytí (Zdražil, 2014a).

V rámci ekonomické teorie se řada autorů problematikou formování a významu různých integračních seskupení zabývala, ač obvykle jen na bázi formování integračních seskupení nižšího stupně – zón volného obchodu (Bagwell, Staiger, 1997; Richardson, 1993; Panagariya, Findlay, 1994). Z významnějších prací nutno jmenovat i dílo Paula Krugmana (1989), na základě jehož modelu bylo možné svět rovnoměrně rozložit do bloků, respektive zón volného obchodu nebo vyšších forem integrace. Principem těchto bloků je vzájemná spolupráce mezi členy a nastavování podmínek vůči nečlenům tak, aby byly maximálně protežovány vlastní trhy, tedy určitá forma protekcionismu uvnitř seskupení, doprovázená diskriminací vně. Podrobnější analýzy přínosů a modelování vývoje těchto seskupení nejsou obvyklé, a pokud jsou, je nutné je přijímat s určitou rezervou, neboť modelování objektů tak obrovských, složitých a nestálých, které jsou pod neustálým vlivem dynamicky se měnícího politického prostředí, je značně náročné (Krishna, 1998).

Velice přílehlavou poznámku k problematice integračního seskupování přednesl, již jmenovaný, „guru“ moderních regionálních přístupů, respektive jeden z předních protagonistů a zakladatelů přístupů „nové ekonomické geografie“ a „nové teorie růstu“ – jež lze považovat i za elementární východiska této práce - nositel Nobelovy ceny za ekonomii Paul Krugman. Krugman (1991b) soudí, že formování integračních seskupení je z hlediska ekonomické teorie naprosto absurdním jevem, neboť existence zón volného obchodu a vyšších forem integrace by měla svádět spíše k vytváření spill-over efektů v otázce objemu transakcí mezi zainteresovanými aktéry nežli k vytváření nových příležitostí, které by měly být zdrojem potenciálu k dalšímu ekonomickému rozvoji. Tato skutečnost se projevovala

právě i u, výše nastíněné, nepřilíš úspěšné integrace rozvojových zemí v polovině dvacátého století.⁴⁸ Vzápětí však Krugman dodává, že v praxi se paradoxně taková seskupování a prohlubující se integrace velmi dobře osvědčují, jelikož jsou integrační seskupení často tvořena spíše rozdílnými regionálními celky, které se na základě komplementarity vhodně doplňují – tuto část je naopak nutné vztáhnout k období tzv. „nového regionalismu“. Ten samý autor dále podtrhuje významnost regionálních integračních seskupení, zejména v návaznosti na zklamání z nadějí vkládaných do celosvětové liberalizace obchodu, jež měla být docílena prostřednictvím spolupráce v rámci organizace GATT⁴⁹ (Krugman, 1991b).

Krugmanova poznámka ukrývá jednu velmi podstatnou myšlenku, která přisuzuje kardinální význam právě komplementaritě rozdílných regionů. Z ryze ekonomického hlediska lze s tímto poznatkem nepochybně zcela souhlasit. Při uvažování širších nežli výlučně ekonomických příčin integrace však lze uvažovat, že integrace je často výrazně podporována právě i existencí dalších zájmů, ať již obvyklých politických, historických, společenských či jiných. V takovém případě by naopak zřejmě bylo možné často hovořit o příznivějších výchozích podmínkách pro konstituci i následný rozvoj integračního seskupení, které je utvářeno v širším celospolečenském kontextu, právě mezi regiony, které jsou si v mnoha ohledech spíše relativně podobné, nežli vyloženě rozdílné.⁵⁰ Lze tak zřejmě usuzovat, že proces integrace je formován různými tendencemi, které mohou být částečně v rozporu, současně je tak toto poznání zcela v souladu s tradiční dialektickou logikou dosažení nexu, respektive vývoj na základě syntézy složek teze a antiteze.

V podobném duchu jako výše citovaný Krugman (1991b) se k problematice integračního seskupování v aspektech ekonomické teorie vyjadřuje i Bergsten (1991), jenž s myšlenkou teoretického nonsensu, který se však v praxi poměrně dobře osvědčuje, principiálně souhlasí, avšak v otázce vlivu zklamání z pomalého vývoje liberalizace prostřednictvím GATT se domnívá, že integrační seskupování není ryzím důsledkem selhání pomalé liberalizace, ale probíhalo by i bez této skutečnosti.⁵¹ Bhagwati (1993) dále podotýká, že integrační seskupování se osvědčuje především právě v regionálním kontextu, což v podstatě koresponduje s Krugmanovou kritikou GATT, není však v rozporu ani s Bergstenovou domněnkou o svébytnosti tohoto jevu. Selhávání integračních snah v globálním kontextu (např. právě GATT, respektive WTO), tedy při absenci specifického regionálního podtextu

---

⁴⁸ viz podkapitola 2.1

⁴⁹ Všeobecná dohoda o clech a obchodu

⁵⁰ rozvedeno viz podkapitola 4.4.2

⁵¹ Nutno podotknout, že názory byly publikovány před rokem 1995, tedy v době před transformací GATT na WTO.

takto rozsáhlých iniciativ, lze zřejmě přičítat značným disparitám mezi významně diferencovanými částmi světa a antagonistickým zájmům, které podstatně znesnadňují přijetí jakéhokoliv konsensu a následnou aplikaci zásadních kroků. V naznačených případech je tak nepochybně možné hovořit o spolupráci, nikoliv však přímo o integraci. K tomuto z globalizace pramenícímu fenoménu existují dokonce názory, dle kterých rozsáhlé integrační iniciativy nejenže selhávají, ale v některých ohledech jsou takové uměle živené a nepřírozené svazky dokonce kontraproduktivní (Kono, 2007).

K potřebě definování přímo subintegračního seskupení – tedy nového a snad poněkud nezvyklého prvku regionálního rozvoje - přístupy zmíněných autorů v naznačené podobě použít nelze. Subintegrační seskupení je totiž nutné považovat za entitu vznikající v rámci nastíněných regionálních integračních seskupení. Práce zabývající se problematikou integračních seskupení však mohou do jisté míry posloužit jako vhodné teoretické „manuály“, na jejichž základě je možné nový prvek odvozovat.

Pro navození bližší představy o pojmu „subintegrační seskupení“ lze uvést jednu z definic „regionálního integračního seskupení“, tedy pojmu významově do značné míry souvisejícího – v regionálním integračním seskupení musí být splněny/existovat následující podmínky (Cihelková, et al, 2007):

- volný pohyb zboží a služeb;
- volný pohyb pracovní síly;
- volný pohyb kapitálu;
- koordinace hospodářské politiky;
- společná obchodní politika;
- spolupráce v dalších oblastech;
- institucionální struktury;
- systém řešení sporů.

S těmito požadavky se lze v rámci zamýšleného pojetí subintegračního seskupení do jisté míry ztotožnit. Z výčtu podmínek je však patrné, že regionálním integračním seskupením je autorkou míněno pouze na úrovni seskupení států, tedy za předpokladu formování subintegračního seskupení mezi nižšími správními celky není osvojení zmíněných podmínek zcela adekvátní. Podmínky existence systému řešení sporů nebo společné obchodní politiky jsou na nižší referenční hladině regionální hierarchie neakceptovatelné, není však vyloučeno, že neexistují, respektive, že nejsou poskytovány mateřským integračním seskupením,

případně orgány národní úrovně, které jsou do integračního seskupení začleněny. Naopak je pravděpodobné, že bude-li k procesu subintegrace docházet v rámci integračního seskupení na úrovni vyšší referenční hladiny (rozuměje seskupování států), mohou být tyto předpoklady naplňovány. Rovněž požadavky spojené s mobilitou výrobních faktorů a produkovaných statků jsou vzhledem k uvažovaným výchozím předpokladům subintegračních seskupení poněkud nadnesené a objektivně použitelné pouze u forem integračních seskupení na vyšší referenční hladině.

V jedné z dalších prací přisuzuje stejná autorka pojmu „regionální integrační seskupení“ mnohem volnější interpretaci, respektive připouští existenci více typů seskupení a pokládá za ně: „*uskupení dvou či více států, které nabývají různých forem spolupráce (regionální fórum, zóna volného obchodu, celní unie, společný trh, měnová unie, hospodářská unie, politická unie)*“ (Cihelková, 2012: 25). Uvedená definice se shoduje s vymezením vyšší (mateřské) entity subintegračního seskupení, tedy entity v rámci práce označované jako „integrační seskupení“.

Dle jiného autora by se regionální integrační seskupení mělo vyznačovat zajištěním volného obchodu, společnou obchodní politikou, mobilitou výrobních faktorů, společnou měnovou a hospodářskou politikou a jednou vládou (Juan, 2003). Takové pojetí je však poměrně přísné, společná měnová a hospodářská politika jsou znaky opravdu intenzivních integračních procesů, kterých na celém světě dosáhlo jen několik málo seskupení. Jediná vláda pak signalizuje spíše federativní uspořádání nežli „pouhou“ pokročilou součinnost, respektive vyvinuvší se v intenzivní formu integrace. Pro potřebu definování subintegračního seskupení je tedy Juanovo pojetí zcela nevyhovující. V rámci této práce je pojem „subintegrační seskupení“ pojat jako forma spolupráce, respektive integrace, která však není založena pouze striktně na politických a ekonomických faktorech, ale přesahuje i do jiných oblastí společenských věd, respektive oblastí společenského života.

Ač ne zcela v kontextu zamýšleného výzkumu, existují práce popisující jevy, které do jisté míry připomínají zkoumání projevů subintegrace, ovšem pouze v kontextu malých států (Hey, 2003; Ingebritsen, et al, 2006; Moosung, 2006). Dále existují práce zaměřené na problematiku formování zemí do regionálních aliancí a popis jejich struktur (Panke, 2010; Mouritzen, Wivel, 2005). Většina těchto studií je však úzce zaměřena pouze na některý z konkrétních celků, či na malé státy obecně a zabývá se specifickými problémy daných seskupení. Studie nabízející odtážený objektivní pohled na celou problematiku formování

a významu subintegračních seskupení v zamýšleném pojetí nebyla v rámci rešerše disponibilních zdrojů nalezena.

4.2 Východiska subintegrace

Teoretické pojetí subintegrace vychází z doktríny teorií „nové ekonomické geografie“ (Krugman, 1994; 1995; Porter, 1996; Fujita, Krugman 2004) a „nové teorie růstu“ (Romer, 1986; Krugman, 1991a; Barro, Sala-i-Martin, 1992; 2004), jež částečně koření v předpokladech neoklasických ekonomických přístupů. Jedná se tedy o postoj vycházející z neoliberálních dispozic abstrahovaný od uvažování klesajících výnosů z rozsahu a dokonalé konkurence, které jsou substituovány rostoucími výnosy z rozsahu a nedokonalou konkurencí; to vše při snaze o modelování úspor a výhod v duchu lokalizačních teorií (Blažek, Uhlíř, 2002).

Uvažovaná formace a vývoj subintegračních seskupení je však současně zcela kompatibilní s některými prvky keynesiánských přístupů diferencovaného vývoje. Lze formulovat předpoklad, na jehož základě se budou subintegrační seskupení vyskytovat zejména v oblastech, které lze označit za relativně sourodé. Není však důvod k rozlišování mezi charakterem těchto oblastí, formace subintegračních seskupení je tak přípustná v potenciálních pólech intenzivního rozvoje, jakož i ve spíše zaostávajících periferních oblastech. V tomto kontextu lze tedy hovořit o jisté analogii k teoriím růstových pólů (Perroux 1950; Friedmann, 1972). V souladu s uvažováním subintegračních seskupení spíše v prostředí menších regionálních celků, je uvažován i vysoký význam aglomeračních středisek, v jejichž milieu subintegrační seskupení vznikají, tedy úvaha částečně vycházející ze základních lokalizačních principů centrálních lokalit (Christaller, 1966; Lösch, 1954), dále rozpracovaná v teorii růstových center (Boudeville, 1966), jakož i logicky související uvažování prostorových dispozic (Isard, 1960). Současně je předpokládán jistý vliv historických souvislostí, respektive kumulace příčin (Myrdal, 1957), jakož i související růst úspor spojený s růstem produktivity (Armstrong, Taylor, 2000).

Z komplexního hlediska, respektive uvažování subintegračního seskupení jako jednoho z prvků globálního systému, je tak o subintegračním seskupení uvažováno v souvislostech polarizovaného rozvoje jako o entitě, která se bude od svého okolí odlišovat dispozicemi i vývojem. Při abstrakci od ostatních entit, respektive uvažování subintegračního seskupení jako jediné existující, či izolované entity, je však o subintegračním seskupení naopak uvažováno jako o relativně sourodém regionu, který se rozvíjí na základě hlubší formy integrace spojené s dosahováním úspor, liberalizací a stíráním existujících regionálních

disparit, respektive koresponduje s východisky neoklasických principů. Současně, lze na základě neoklasických předpokladů uvažovat, že každý region dlouhodobě směřuje ke svému stavu rovnováhy, který závisí na lidské, kapitálové, technické a technologické vybavenosti a dalších specifických dispozicích. Buček, Reháč, Tvrdoň (2008: 95) v tomto kontextu hovoří o tzv. „konvergenčních klubech, v nichž strukturálně podobné regiony směřují k podobnému stavu rovnováhy“ – i to je nepochybně jedna z paralel, jíž lze na problematiku subintegračního seskupování nahlížet.

4.2.1 Pozice seskupovaných entit

K otázce integrace, respektive subintegrace, existuje jeden zásadní rozpor mezi tradiční literaturou zpravidla prezentovanou teorií a touto prací. Většina relevantních teoretiků – Balassou (1961) a Bhagwatim (1993) počínaje, přes El-Agrau (2011), Pelkmanse (1984), a mnohé další, Tinbergenem (1954) konče - uvažuje o procesu integrace pouze na úrovni nezávislých států; například Myrdal (1956) v daném kontextu uvádí, že aby byla integrace efektivní, musí být založena na integraci národnostní. Obecně tedy neuvažují možnost integrace na úrovni nižších správních celků, které nedisponují vlastní suverenitou. Představa, že by byla možná integrace regionů na hladině nižšího řádu zcela nezávisle na státech, jichž jsou tyto regiony součástí, je skutečně kategoricky vylučitelná. Připustí-li se však možnost, že tyto státy jsou již součástí jediného integračního celku, respektive se podílí na procesu – čímž tedy vyjadřují vůli k integraci vlastních ekonomik - je nutno se tázat: Proč by v jejich rámci nemohl existovat další integrační, respektive subintegrační proces, který by probíhal i na nižší referenční hladině? – samozřejmě za předpokladu, že je to vzhledem k povaze primárního integračního procesu uskutečnitelné.

Autor pojednání je toho mínění, že odpověď na položenou otázku je striktně pozitivní a tudíž uvažuje o možnosti iniciace sekundárního integračního procesu v rámci primární integrace nejen na referenční hladině národních států, ale rovněž na hladině jejich nižších správních celků. Je si přitom plně vědom specifických dispozic, které jsou s každou referenční hladinou neodmyslitelně spojeny, nestaví se tedy proti elementárnímu teorému regionální ekonomie, který říká: „vývoj regionů se liší od vývoje států“ (Porter, 2003), pouze se domnívá, že v případě integračního, respektive subintegračního, seskupování jsou tyto procesy principiálně analogické (ne však identické).

Při vymezení každého subintegračního seskupení, je tak nepochybně zcela zásadní uvažovat charakter zkoumaného celku, respektive míru nezávislosti jeho participantů. Jedná-li se o subintegrační seskupení formované na úrovni nezávislých států, případně zemí, jež sice

nedisponují plnou vlastní suverenitou, současně lze u nich však považovat autoritu vykonavatele suverenity za spíše formální – za typické příklady takových regionů lze zřejmě považovat „quasi země“, respektive zámořská teritoria, která nejsou přímou součástí vlastního státu, z ekonomického hlediska jsou víceméně samostatná, legálně však spadají pod autoritu svého suveréna (například Zámořská území Spojeného království) - nebo zda se jedná o nižší správní celky, které nedisponují vlastní suverenitou v žádné formě. Nutno podotknout, že právě existence reálných příkladů integrace regionů nedisponujících vlastní svrchovaností⁵² je zásadním argumentem proti výše uvedenému jednostrannému smýšlení o integraci výlučně na úrovni nezávislých států.

Na základě uvedených rozdílů v původu integrujících se regionů lze zřejmě vymezit dva typy subintegračních seskupení:

- subintegrační seskupení I. řádu – vznikající na bázi suverénních regionů, či regionů s relativně vysokým stupněm autonomie (zemí a „quasi zemí“);
- subintegrační seskupení II. řádu – vznikající na bázi nesuverénních regionů (nižších správních celků).

U obou typů lze logicky předpokládat, že země, ze kterých se subintegrační seskupení vyvinulo, respektive země, pod jejichž suverenitu nižší správní celky spadají, jsou nedílnou součástí (mateřského) integračního seskupení. Rozdílnost ve formování každého z těchto typů je vzhledem k rozlišovacímu atributu zcela zřejmá, subintegrační seskupení II. řádu jsou v rozsahu svého vzniku i vývoje striktně limitována svými vykonavateli suverenity. Je tak otázkou, v kolika reálných případech regionální integrace je o této spíše teoretické variantě možné objektivně hovořit jako o subintegračním seskupování – podstatnou roli samozřejmě sehrává způsob vymezení integračního procesu, prospektivně by za tuto formu mohly být označitelné některé iniciativy vytvořené na základě evropských sdružení pro územní spolupráci (EGTC), případně některé euroregiony.

Existence subintegračního seskupování I. řádu je naopak jasně prokazatelná – lze zřejmě jmenovat například Organizaci východokaribských států (OECS) v rámci Karibského společenství (CARICOM)⁵³, do jisté míry by bylo možné argumentovat i Evropskou měnovou unií (EMU) v rámci EU – tato konkrétně se však s teoretickým vymezením subintegračního

---

⁵² Například ostrov Montserrat – členská země seskupení OECS, nad kterou však vykonává suverenitu Spojené království.

⁵³ Ač právě i zde se jedná o kombinaci zemí disponujících plnou suverenitou a zemí, nad nimiž je suverenita formálně vykonávána vzdálenou autoritou.

seskupení⁵⁴ v řadě dalších specifických požadavků mívá. V obecné rovině lze však předpokládat, že ať již bude subintegrace probíhat na úrovni I. či II. řádu, bude její konečný dopad na rozvoj participujících regionů ve většině základních kontur analogický.

4.3 Vztah mezi procesem integrace a subintegrace

Ačkoliv by skutečný rozdíl mezi integrací a subintegrací mohl na základě letmého porovnání obou jevů vyznít jako spíše marginální až formální – spočívající pouze v prostém uvažování vyšší a nižší formy řádu jediného procesu, což lze vzhledem k existenci obligátních vazeb, faktickou podmíněností a kontinuitu řady vztahů skutečně považovat za velmi podstatný společný znak obou jevů - opak je pravdou. Rozdíl mezi těmito fenomény z hlediska vývoje a podmínek trvání, podněcujících impulsů – vedoucích k počáteční iniciaci, průběžné adaptaci, respektive konečné terminaci -, ale rovněž fakt, že je třeba na oba procesy pohlížet jako na související, přesto oddělené jevy – z praktického hlediska lze totiž jejich vztah považovat za relaci mezi jevem dominovaným a dominujícím -, je nepochybně zcela principiální.

Za podmiňující, nikoliv však postačující, předpoklad subintegrace je nezbytné považovat integraci. Subintegraci lze totiž jinak chápat jen jako, v omezeném rozsahu dosahovanou, vyšší kvalitu integračního procesu, která kvalitu deklarované integrace nutně převyšuje – v případě nižší, či rovnocenné kvality by její existence byla v přímé kolizi s paralelně koexistujícím dominujícím procesem, čímž by z teleologického hlediska (viz Engliš, 1930; Loevenstein, 1934) zcela postrádala elementární účel svého opodstatnění.⁵⁵ Respektive, pokud by zformovaná subintegrační seskupení nevykazovala pozitivní teleologickou kvalitu, čili v jisté míře neprodukovala pro své iniciátory zřetelnou formu kladného užitku, neexistoval by – při uvažování dodatečných nákladů, které každý integrační proces nevyhnutelně do jisté míry také evokuje - žádný racionální argument pro jejich formování a fungování.

V této souvislosti se samozřejmě nabízí zcela logická otázka směřující k podstatě potřeb, jež je možné prostřednictvím evokovaného užitku uspokojovat. V idealizovaném případě je možné uvažovat o saturaci potřeb striktně celospolečenských, vedoucích výhradně ke zvyšování potenciálu, či přímo kvality životních podmínek obyvatelstva daných teritorií (Zdražil, 2014b). Jinými slovy, příjemcem užitku by byl v tomto případě neodvozený

---

⁵⁴ viz podkapitola 4.4

⁵⁵ Změna v kvalitě je možná jen za předpokladu, že dojde ke změně kvantitativních charakteristik, viz dialektické nazírání na kvalitu podkapitola 2.3.1.

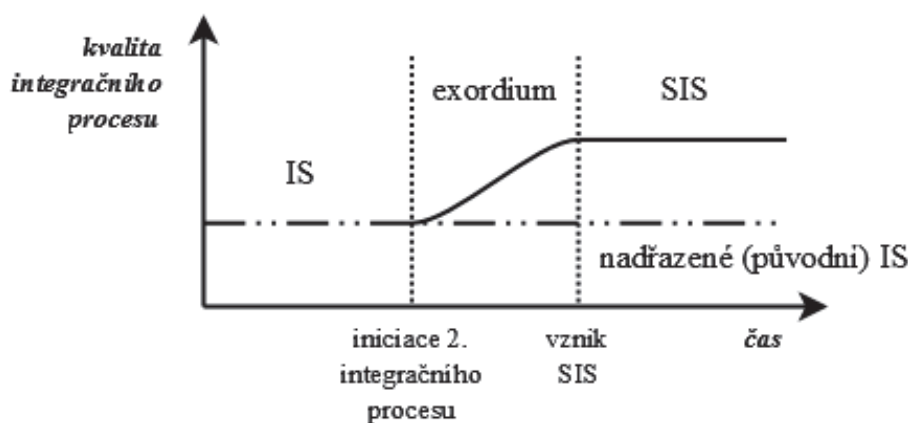
iniciátor, tj. občan, který své názory a požadavky formou volebního procesu delegoval. Lze totiž předpokládat, že libovolná forma konání s cílem regionální integrace nemá bez aktivní participace legitimního politicko-mocenského potenciálu příslušného regionu, ani případného státu, v rámci jehož svrchovaného území je daný region vymezen, sebemenší šanci na úspěch. Rovněž je možné uvažovat o druhé extrémní situaci, tedy o výlučném uspokojování potřeb individuálních aktérů či mocenských struktur, bez ohledu na faktický zdroj, povahu a legitimitu jejich moci. Ani jeden z nastíněných stavů by nebyl v rozporu s předpokládanou striktní účelovostí subintegračního seskupování, ve smyslu dosahování pozitivní teleologické kvality. Reálný dopad libovolných integračních aktivit však nelze uvažovat jako čistě vyhraněný, naopak je možné předpokládat, že bude z integrace, respektive subintegrace, plynoucí užitek distribuován jak do řad obyvatelstva daného regionu – jež výměnou za tento získaný užitek poskytne integrační iniciativě potřebnou legitimitu -, tak mezi jiné iniciátory a zájmové skupiny – jejichž primární záměry i dosahované benefity mohou být značně variabilní.

Pro potřebu explicitního oddělení významu pojmů „subintegrace“ a „integrace“ je zřejmě vhodné podotknout, že subintegraci lze považovat za výslednou diferencii v intenzitě integračního procesu, která je mezi dvěma integračními procesy jednoznačně identifikovatelná – dle Balassova pojetí (1961) integrace je tuto „kvalitativní mezeru“ rovněž možné bezpečně označit za kvantifikovatelnou. Právě existující diference v dosahované kvalitě dvojice integračních procesů je oním kardinálním signálem, na jehož základě je možné o subintegraci uvažovat, respektive je vyjádřením podmínky, na jejímž principu nemůže subintegrační seskupení vzniknout ani trvat mimo existující integrační seskupení. Struktury vzniklé bez naplnění tohoto základního axiomu by, bez ohledu na další příznaky a dosahovanou kvalitu integračního procesu, teoreticky mohly být označitelné vždy a pouze za seskupení integrační, nikoliv však subintegrační. V daném pojetí subintegrace jako kvalitativní diference je současně zakořeněn předpoklad nekolidování s procesem primární integrace, od něhož se subintegrace nutně odvozuje – respektive, je logickým vyústěním stanovené relace mezi dominujícím (spiritus agens primární integrace) a dominovaným procesem (spiritus agens subintegrace).

4.3.1 Vznik a zánik subintegračního seskupení

Schématické vyjádření diferenciace dvojice integračních procesů, respektive iniciace a vznik subintegračního seskupení v existujícím (mateřském, nadřazeném) integračním seskupení, je zachyceno Obrázkem 4. Z Obrázku 4 lze vypožorovat další – dosud explicitně

nezmíněný, ač nepřímě naznačený - elementární předpoklad s fenoménem subintegrace spojený. Jedná se o časovou prodlevu mezi iniciací vznikuvšího integračního procesu a vznikem subintegračního seskupení, tento interval je faktickým exordiem⁵⁶, po jehož trvání dochází k formování subintegračního seskupení, a to jak z hlediska jeho legitimizační (vůči aktérům subintegračního seskupení, integračního seskupení a dalším relevantním entitám), emancipační (ve vztahu k integračnímu seskupení), tak technické podstaty (implementace vlastních obligatorních prvků a systémů, s vyšší formou integrace spojených). Jinými slovy, kvalitativní disparity mezi oběma procesy v období exordia soustavně narůstají až do okamžiku dosažení požadované kvality, který lze zřejmě ztotožnit s okamžikem, od něhož lze nabytou diferencí jednoznačně identifikovat – tento moment lze označit za skutečný vznik subintegračního seskupení a je současně plně kompatibilní s výše uvedeným okamžikem rozlišení mezi spoluprací a integrací.⁵⁷ Exordium tak lze definovat jako časový interval ohraničený iniciací integračního procesu na straně jedné a faktickým vznikem, respektive nabytím plného potenciálu k vykonávání požadovaných funkcí, subintegračního seskupení na straně druhé.

Obrázek 4: Vznik subintegračního seskupení

Poznámky: IS znamená integrační seskupení; SIS znamená subintegrační seskupení

Zdroj: vlastní

Odchytky ve vývoji dvojice integračních procesů v dynamické fázi exordia lze obecně považovat za nestálé a poměrně obtížně kvantifikovatelné, proto není v tomto časově omezeném stadiu nezbytné (případně ani spolehlivě možné) mezi oběma procesy jednoznačně diferencovat. To ovšem neznamená, že by intenzita integračních procesů teoreticky měřitelná nebyla. V kontextu empirických analýz vývoje reálných subintegračních seskupení tak bude zřejmě vhodné od vyčleňování problematicky uchopitelné fáze exordia abstrahovat, lze totiž

⁵⁶ iniciační etapou

⁵⁷ viz podkapitola 2.2.3

předpokládat, že v obecné rovině bude délka intervalu této iniciační etapy poměrně krátká, čímž bude při posuzování delších časových etap případné zkreslení vykalkulovaných hodnot relativně malé či nevýznamné.

Situace naznačená na Obrázku 4 je přirozeně pouze modelová, v reálném vývoji lze předpokládat, že u řady integračních, respektive subintegračních seskupení, bude v dlouhém období, v omezené míře, docházet k pozvolnému či skokovému zvyšování kvality jednoho, případně obou integračních procesů. Exordium tak není vhodné považovat za jedinou vývojovou etapu, v jejímž rámci může k diferenciaci integračních procesů docházet, jeho teoretický význam spočívá právě v relativní časové omezenosti, během níž je dosaženo zásadní kvalitativní disparity, respektive kritické hranice, na jejímž základě lze oba integrační procesy jednoznačně identifikovat.

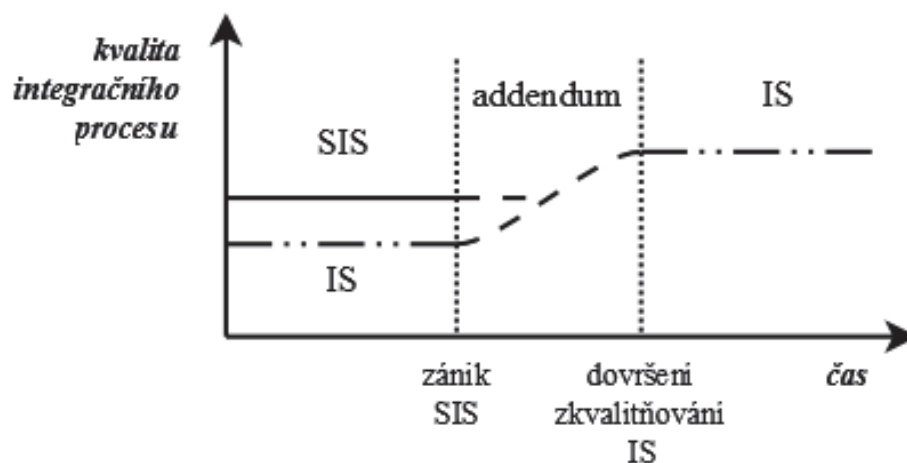
Z naznačených předpokladů vybudovaných na teleologickém základu účelovosti plyne ještě jeden závažný avšak z praktického hlediska pravděpodobně ojedinele naplňovaný závěr, a to teoretická pomíjivost každého subintegračního seskupení. Pokud totiž je prohlubování integrace pro zapojené participanty signifikantně prospěšné, pak budou tito participanté zřejmě soustavně usilovat o zvyšování intenzity integračního procesu, což v dlouhém období (případně velmi dlouhém období) nevyhnutelně povede k postupnému obětování vlastní nezávislosti, výměnou za to ovšem budou seskupení užitek z integrace plynoucí systematicky navyšovat. Uváží-li se však, že proces internacionální integrace je shora fakticky limitován vznikem federace, v extrémním případě dokonce splynutím dílčích entit v jediný unitární celek, pak lze v dlouhém období subintegrační seskupení označit jedine za přechodné útvary, dočasně vznikající jako akcelerované odnože procesů regionální integrace.⁵⁸ Lze zřejmě konstatovat, že se jedná o zásadní implikaci, která jednak zdůvodňuje význam samotného subintegračního seskupování, jednak je do jisté míry odpovědí na otázky směřující k pomíjivosti a zpravidla skrovnému počtu integračních i subintegračních seskupení v historii i v současném světě.

Možný zánik subintegračního seskupení formou federalizace mateřského integračního seskupení je zcela kompatibilní se situací zachycenou na Obrázku 5, okamžik federalizace lze v tomto kontextu označit za kritickou hladinu v kvalitě integračního procesu, které integrační seskupení může, ale z logických důvodů také nemusí nutně dosáhnout. Případná federalizace

---

⁵⁸ Zmíněná implikace je logicky platná pouze pro seskupení států, které suverenity disponují. V případech subintegrace nižších správních celků je subintegrace na úkor států jen velmi obtížně představitelná, tato eventualita by neměla v rámci uznávaného mezinárodního práva své místo. Limitu integračního procesu je tak v případě seskupení tohoto typu nutné přirozeně uvažovat na nižší kvalitativní hladině.

jednotek tvořících pouze subintegrační seskupení formou dosažení kritické hladiny je rovněž možná, i v tomto případě subintegrační seskupení zaniká a vzniknuvší entita se dále účastní mateřského integračního seskupení jako federace.

Obrázek 5: Zánik subintegračního seskupení

Poznámky: viz poznámky k Obrázku 4

Zdroj: vlastní

Obrázek 5 obecně zachycuje zánik subintegračního seskupení prostřednictvím zvýšení kvality integračního procesu mateřského integračního seskupení, na niž nebude ze strany subintegračního seskupení reagováno, čímž dojde k odstranění existující difference, a subintegrační seskupení tak přestane vykonávat své funkce z pozice samostatné entity. Obdobně jako v případě vzniku subintegračního seskupení i v případě zániku je nutné uvažovat existenci přechodného období, po jehož trvání bude jednoznačná identifikace integračních procesů značně ztížena – v tomto případě se však nebude jednat o narůstání kvalitativních disparit, ale o faktickou konvergenci obou integračních procesů. Z racionálních důvodů nelze vyloučit ani situaci zániku subintegračního seskupení formou prosté desintegrace sebe samého, avšak s pokračující integrací na nižší kvalitativní úrovni, v rámci mateřského integračního seskupení. V extrémním případě nelze samozřejmě vyloučit ani úplnou desintegraci, tedy kompletní zpřetrhání struktur, včetně desintegrace nadřazeného integračního celku.⁵⁹ Vzhledem k uvažování o ekonomické integraci, respektive subintegraci, jako o jevu, který je pro rozvoj regionů primárně pozitivní (viz výše) je však o desintegraci uvažováno jako spíše o jevu minoritním – proto zde není obrázek vystihující takovou situaci uváděn, principiálně by se však jednalo o zrcadlovou analogii k situaci zachycené Obrázkem 4.

⁵⁹ O desintegraci bylo blíže pojednáno v podkapitole 2.5.

Období zanikání subintegračního seskupení lze nazvat addendem⁶⁰ a lze jej vymezit jako časový interval mezi okamžikem iniciace aktivity, v jejímž konečném důsledku se kvalita integračního procesu stabilizuje nad kvalitativní úrovní procesu, od něž je subintegrační seskupení odvozováno, a okamžikem jejího reálného naplnění. Počátek addenda je rovněž faktickým koncem subintegračního seskupení, neboť je výchozím momentem, od něhož lze hovořit o ukončení plnohodnotného fungování subintegračního seskupení a postupném podstupování funkcí mateřskému integračnímu seskupení až po vlastní úplný zánik. I o addendu lze uvažovat jako o z hlediska teorie zásadní etapě, od které však bude v empirických studiích zaměřených na vývoj a význam subintegračních seskupení vhodné spíše abstrahovat, a to jednak pro obtížnou uchopitelnost spojenou s nejednoznačnou klasifikací dosahovaných efektů na vrub dominujícího či dominantního integračního procesu, jednak pro předpoklad poměrně krátké doby trvání přechodného období, jež v empirických analýzách zaměřených na evaluaci dlouhodobého vývoje zřejmě nezpůsobí zásadní zkreslení.

4.3.2 Konverze procesu

Podrobné vyložení zmíněné podmíněnosti a způsobu formování, respektive zanikání, je pro jednoznačnou diferenciaci fenoménů integrace a subintegrace naprosto zásadní, a to zejména z hlediska potenciálního uvažování kontinuity jednoho z integračních procesů při iniciaci, respektive terminaci, druhého, ve vazbě na kontinuitu integrovaného celku. Jinak řečeno, při konverzi integračního seskupení na seskupení subintegrační, ale rovněž vice-versa, ke které může dojít v závislosti na vývoji integračních tendencí v nejbližším okolí existujícího seskupení.

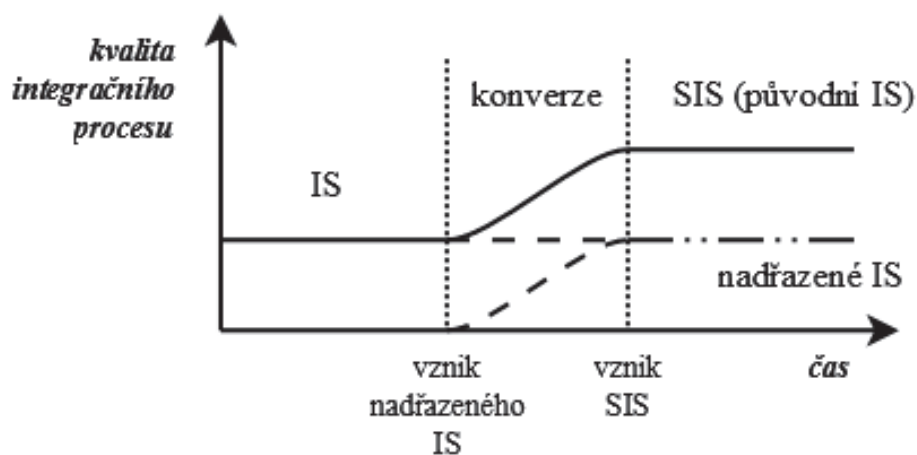
Lze kategoricky odmítnout, že by bylo možné rozmyslet o přímé reciproční kontinuitě obou souvisejících, avšak v obecné rovině nekonzistentních, procedur. Okamžiky v nichž dojde k iniciaci a plné implementaci integračních tendencí – při současném trvání jiného integračního procesu - lze jednoznačně označit za kruciólní momenty, od nichž se formální klasifikace, ale rovněž reálný vývoj nově vzniknuvšího seskupení či již existujícího seskupení s nutností konverze, nadále odvíjí. Jak již bylo zmíněno, paralelní existence dvojice integračních procesů je elementární podmínkou existence subintegračního seskupení, efektivní dualita vykonávání dílčích identických funkcí je však velmi obtížně představitelná. Lze tak uvažovat, že v případě iniciace druhého integračního procesu (jiných teritoriálních jednotek, cílů, způsobů dosažení, atd.) budou, v případě následné koexistence obou procesů,

---

⁶⁰ etapou utlumování

potenciální duality podstupovány integračním procesu s nižší kvalitou, jehož teritoriální působnost je však s přihlédnutím k vymezení obou procesů logicky širší – tento „nový proces“ na nižší kvalitativní úrovni tedy bude z hlediska působnosti jednoznačně dominujícím, zatímco „původní proces“ na vyšší kvalitativní úrovni bude dominován. Stejně tak lze uvažovat o výskytu kolizí, které je rovněž nutné řešit v souladu s existencí a působením integračního procesu s nižší kvalitou. Tuto obligátní proceduru spojenou s podstupováním působnosti mezi integračními procesy – respektive podstupováním působnosti mezi institucemi, které tyto procesy formálně reprezentují -, jakož i možné změny jejich kvalitativní stránky lze označit za konverzi, která je nezbytným exordiem, respektive případným addendem, s fenoménem subintegrace spojeným.

V případě podstoupení části integračních aktivit mateřskému seskupení, čili entitě definované dominujícím integračním procesem, sice uvažovat o přímé kontinuitě vykonávaných aktivit, respektive momentové konverzi aktivit nepodstoupených, do podoby dominovaného procesu (relevantnímu k subintegračnímu seskupení) nelze. Na základě přehodnocení původních integračních záměrů a stanovení nového integračního cíle, vyžadujícího vyšší intenzitu integračních aktivit, které jsou nutně spojeny se zvýšením kvality procesu, než jaké jsou činěny v rámci integračního procesu, jemuž byla část aktivit podstoupena, naopak o konverzi hovořit lze. Zmíněná situace je vyjádřena Obrázkem 6, jedná se samozřejmě pouze o modelové vyjádření (stejně tak u následujících Obrázků 7 – 9).

Obrázek 6: Konverze integračního procesu na proces subintegrační I

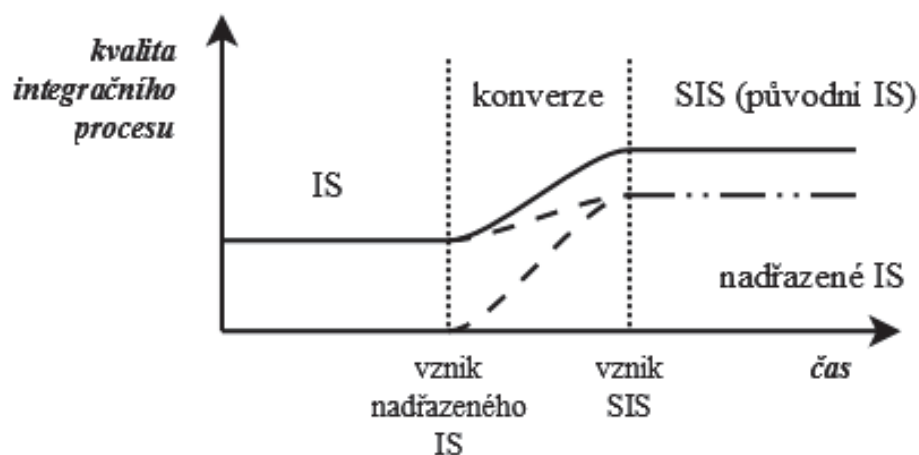
Poznámky: viz poznámky k Obrázku 4

Zdroj: vlastní

Obrázek 6 jasně demonstuje reakci původního integračního procesu na iniciaci druhého integračního procesu, přičemž regionální jednotky původního integračního seskupení se integrují s dalšími jednotkami a vytvářejí s nimi jiné integrační seskupení,

ač z kvalitativního hlediska (v tomto případě) srovnatelné s dosavadním integračním seskupením. Aktéři původního integračního seskupení však současně s formací nového seskupení umocňují intenzitu své dosavadní spolupráce a posilují tak kvalitu tohoto integračního procesu, čímž v rámci vznikajícího integračního seskupení formují integrační seskupení založené na vyšší kvalitě integračního procesu – respektive transformují dosavadní seskupení - avšak zcela kompatibilní s nově formovaným integračním seskupením – subintegrují se a formují subintegrační seskupení, přičemž je jim nadřazeno nově zformované integrační seskupení, s jehož principy fungování nemůže být subintegrační seskupení v rozporu a musí z nich primárně vycházet. Subintegrační seskupení je tedy z hlediska hierarchie integračnímu seskupení vždy podřízeno (je dominováno), ale současně je jím z hlediska dosahované kvality integrace „zdola“ omezeno.

Obdobná situace je zachycena Obrázkem 7, kde je na základě stejných výchozích podmínek naznačena konverze integračního seskupení na seskupení subintegrační. Oproti předchozí situaci je zde však jasně patrná vyšší kvalita dosahované integrace vznikuvšího dominujícího seskupení, jež přesahuje úroveň původního integračního seskupení. Lze uvažovat, že v tomto případě jsou novému objektu podstoupeny veškeré původní integrační aktivity, přičemž bude nové integrační seskupení zajišťovat i další, dosud nerealizované, integrační aktivity, čímž je logicky výchozí omezení, od něhož se musí vznikající subintegrační seskupení diferencovat, vyšší.

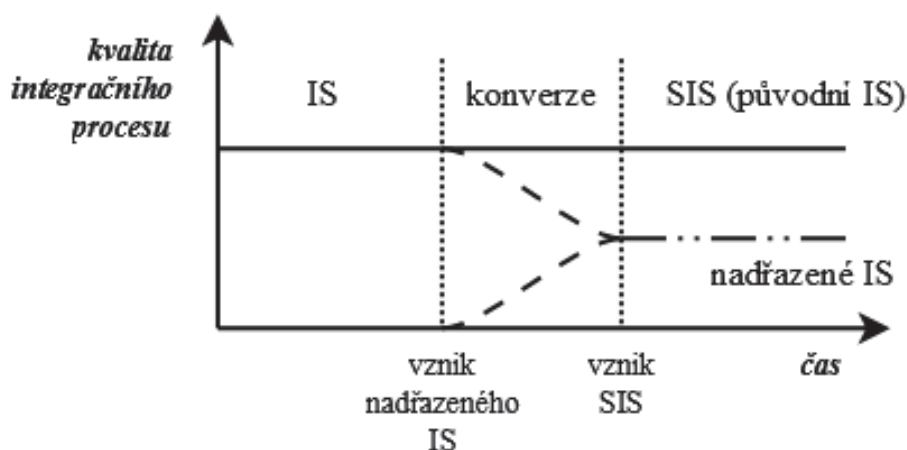
Obrázek 7: Konverze integračního procesu na proces subintegrační II

Poznámky: viz poznámky k Obrázku 4

Zdroj: vlastní

Zcela rozdílná situace je pak vyjádřena na Obrázku 8. Není totiž vyloučena ani možnost vzniku subintegračního seskupení bez nutnosti přizpůsobovat dosahovanou kvalitu integračního procesu. Má-li být kvalita integrace nově formovaného seskupení nižší, než jaká

je u původního integračního seskupení, pak pravděpodobně nevznikne důvod k posilování ani případné degradaci kvalitativní hladiny trvajících integračního procesu.

Obrázek 8: Konverze integračního procesu na proces subintegrační III

Poznámky: viz poznámky k Obrázku 4

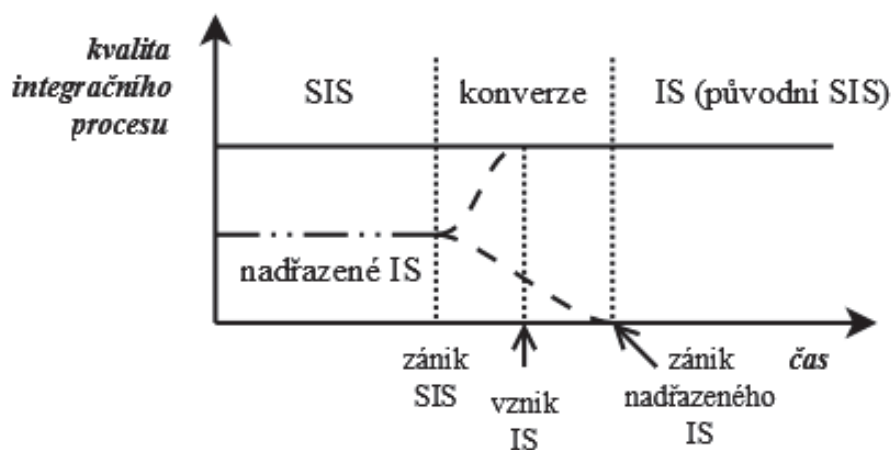
Zdroj: vlastní

Nevychýlenost v kvalitě integračního procesu, která je z Obrázku 8 dobře patrná, by v tomto případě mohla svádět k domněnkám o faktické absenci přechodové fáze konverze. Přestože adaptace původního seskupení teoreticky spočine pouze v podstoupení funkčních dualit a eliminaci případných kolizí, je trvalý proces fakticky determinován vzniknuvším integračním procesem, od něhož se odvíjí nadřazené integrační seskupení – tato skutečnost je nesporně zcela zásadní a zdá se být i pro tento případ dostatečným argumentem k označení přizpůsobovací fáze za konverzi.

Jiná námitka vztahující se k situaci z Obrázku 8 může směřovat k teoretickému významu konverze integračního seskupení na seskupení subintegrační v případě, že se intenzita integrace mezi původními aktéry fakticky nezmění. Lze však uvažovat, že i přes tuto skutečnost se integrací s dalšími aktéry, ač na nižší kvalitativní úrovni, potenciál dosahování benefitů z integrace plynoucích u původních aktérů zvýší, čímž se jejich pozice nadále posílí, ale současně staví původní spolupráci do poněkud odlišného postavení, které je třeba od nového procesu jednoznačně diferencovat.

Možnost terminace mateřského integračního seskupení, kdy však regionální jednotky vytvářející subintegrační seskupení naváží na svoji dosavadní spolupráci a budou v ní pokračovat, ovšem již ve formě neodvozeného integračního seskupení, je rovněž jednou z variant, kdy se stane konverze trvajících integračního procesu zcela nevyhnutelnou – nastíněnou situaci zachycuje Obrázek 9. V takto specifickém případě lze dedukovat, že za účelem nabývání aktivit, původně činěných na úrovni nadřazeného integračního

seskupení, lze do jisté míry využít stávajících funkčních struktur mateřského celku, čímž se proces transformace subintegračního seskupení na seskupení integrační urychlí⁶¹ – moment faktického dokončení konverze integračního procesu (vznik integračního seskupení). Na druhou stranu lze však i po tomto okamžiku po jistou dobu nadále uvažovat o koexistenci původního integračního seskupení, jehož je původní subintegrační seskupení dosud aktérem, čímž je nevyhnutelná dočasná koexistence určitých dualit, případně kolizí. Z uvedených důvodů je i v tomto případě o fázi konverze uvažováno až do okamžiku úplného vypořádání veškerých problematických aktivit, respektive faktického zániku původního (nadřazeného) integračního seskupení.

Obrázek 9: Konverze subintegračního procesu na proces integrační

Poznámky: viz poznámky k Obrázku 4

Zdroj: vlastní

Vzhledem k prospektivnímu předpokladu pozitivního vlivu fenoménu regionální integrace, respektive subintegrace, na němž se řada autorů shoduje (Fárek, Kraft, 2006; Molle, 2006; Machlup, 1977), ale také na základě empirické zkušenosti, vycházející z výše citovaného principu ekonomické racionality, je o terminaci integračních i subintegračních seskupení primárně uvažováno jako o spíše teoretickém problému, jež by se však v realitě obvykle neměl vyskytovat. Realita pochopitelně dokazuje pravý opak, neboť neúspěšných příkladů regionální integrace či přímo desintegrace tradičních celků zaznamenala historie již mnoho, lze však konstatovat, že důvody neúspěchu lze zpravidla spojovat i s jinými nežli výlučně ekonomickými motivy.⁶²

⁶¹ Při relativní komparaci s trváním konverze předchozích uvažovaných variant.

⁶² viz podkapitoly 2.1 a 2.5

4.4 Vymezení subintegračního seskupení

Vzhledem k dosavadní nedostačující etablovanosti pojmu „subintegrační seskupení“ a jeho poněkud volnějším uchopení, je před započítím požadované analýzy nutné explicitně definovat základní východiska, respektive jaké entity budou, nebo naopak nebudou, pro potřeby následujícího textu považovány za subintegrační seskupení a jakým způsobem budou tato seskupení, na jejichž vzorku bude prováděna následná evaluace významu, identifikována.

Jak již bylo nastíněno, na základě předpokladu existence fungujících integračních seskupení se nabízí úvahy o možnosti formování menších regionálních celků v rámci těchto seskupení, které při využívání disponibilních výhod plynoucích z integrace jejich vlastní nebo jejich mateřských územních jednotek, vytvářejí dílčí seskupení, v jejichž rámci dosaženou úroveň formálního integračního procesu převyšují. O takových regionálních celcích lze uvažovat jako o subintegračních seskupeních, přičemž na základě dobrovolnosti uvažované hlubší formy integrace je možno přijmout předpoklad, že setrvávání v procesu subintegrace nebude pro participující regionální jednotky kontraproduktivní.

Vycházejí z pojmu „subintegrační“, lze uvažovat, že zúčastněné regionální jednotky musí existovat v rámci vyššího (mateřského) integračního celku, respektive jedná se o subordinační jednotky integrovaného celku. O subintegraci však není přemítáno výlučně z hlediska řádovosti referenčních hladin, uvažováno je naopak i o subordinaci v rámci integračního procesu, tedy regionální jednotky musí být v porovnání s obligátní úrovní definovanou dominujícím integračním procesem nadstandardně institucionálně propojeny, ať již ve smyslu „měkké“ institucionalizace – vytváření a rozvíjení vztahů a vazeb - či „tvrdé“ institucionalizace – konstituce společných orgánů podpořených decizní legitimitou a „fyzickou adresou“.

Lze předpokládat, že subintegrační seskupení budou tvořena převážně menšími regiony, které jsou omezeny disponibilním územím – jež zpravidla značí i neuspokojivou disponibilitu ekonomických zdrojů, zejména nerostné a lidské povahy - se formou subintegrace budou pokoušet o aktivní zlepšování své relativní pozice ve světě, respektive konstrukci specifické konkurenční výhody, již samostatně nedisponují (Cooke, 2006) a ani disponovat nemohou. Vzhledem k předpokladu omezených prostředků, jež plyne z uvažované „malosti“ subintegrujících se regionů, lze uvažovat, že regiony musí být blízké jak geograficky – což plyne z předpokladů dosahování klasických úspor ve smyslu definovaných Alfredem Marshalllem (1920) -, tak dispozičně – plynoucí z předpokladu

relativní rovnosti mezi zapojenými v rámci decizních procesů, ale i spravedlivé redistribuce dosahovaných benefitů.

Kontraargumentem k požadované geografické těsnosti by mohla být logická výhrada, namítající, že koncept geografické podmíněnosti je již zastaralý a subintegrační seskupení by se tedy mohla teoreticky formovat i na základě řetězení v rámci globálních produkčních sítí – například ve smyslu definovaným Dickenem (2011) -, respektive na základě budování vazeb při úvaze, že charakter distance již není v globalizovaném světě rozhodující proměnnou. Tato síťová varianta však není pro potřeby zamýšleného směřování textu akceptována jako zásadní, vyšší akcent je naopak kladen na prostorově komplexní uspořádání. Respektive, byl přijat postulát o významu krátkých geografických distancí, na jehož základě bude uvažován rozvoj subintegračních seskupení na principu prohlubování integrace regionálních systémů, který v podstatě plyne z Toblerova prvního zákona geografie, jenž říká: „*vše závisí na všem ostatním, ale bližší entity jsou propojeny více než ty vzdálené*“ (Tobler, 1965). Nastíněný směr uvažování plyne z přesvědčení *autora pojednání*, že geograficky blízké entity jsou schopny konstituovat větší množství vazeb, které jsou současně robustnější, a proto jsou i takto vzniknuvší subintegrační seskupení stabilnější vůči náhlým exogenním distorsím, a současně z časového hlediska „trvanlivější“.

Z hlediska legality lze konstatovat, že o formování a následném vývoji subintegračních seskupení je primárně uvažováno na základě intenzivní regionální spolupráce, respektive integrace. Přičemž vymezení způsobu regionální spolupráce je principiálně pojato v souladu s tzv. „*Madridskou dohodou*“ o přeshraniční spolupráci mezi územními orgány (Rada Evropy, 1980).

4.4.1 Elementární znaky subintegračního seskupení

S ohledem na výše uvedené, byla pro potřeby této práce stanovena následující východiska, jimž musí každé subintegračního seskupení vyhovovat. Znaky jsou dle jejich významnosti rozděleny do dvou kategorií:

- **aktivní**, jimž musí seskupení bezpodmínečně zcela vyhovovat – k jejich prokázání je nutné vyžadovat doložení konkrétního argumentu (6 znaků, označeny písmeny velké alfabety);
- **pasivní**, které není třeba explicitně prokazovat, ale lze je racionálně předpokládat (2 znaky, označeny písmeny malé alfabety).

A) Lze identifikovat diferenci mezi dvojicí těsně souvisejících integračních procesů, kterou je možné označit za projev integrace.

Jedná se o jednoznačně nejvýznamnější, ale současně argumentačně nejproblematičtější předpoklad, na jehož základě je možné rozlišit mezi projevy regionální integrace, respektive subintegrace, a „pouhé“ spolupráce.⁶³

B) Subintegrační seskupení je společenstvím regionálních jednotek, vznikající v rámci jednoho či více států. Států, které z hlediska dosaženého stupně ekonomické integrace tvoří přinejmenším **celní unii**.

Pro potřeby této práce byl přijat axiom, na jehož základě je celní unie považována za dostatečně robustní vyjádření stability integračního procesu, od něhož lze další integrační, respektive subintegrační tendence odvozovat. Je tedy v souladu s některými pracemi, které právě celní unii považují za zlomovou formu mezi prospektivně „intenzivní“ a „povrchní“ integrací (viz např. Balassa, 1961; Robson, 1998; Lipsey, 1957). Vinerův argument k celní unii jako „nepotřebné a z ekonomického hlediska přinášející více škody než užitku mezi velkými zeměmi“ (1950: 135) není považován za významný – z důvodu uvažování subintegrace primárně v dimenzi menších regionů.

Požadavek alfa lze z hlediska požadavku beta označit za podmiňující, nikoliv však postačující.

Γ) Subintegrační seskupení je společenstvím 2 či více regionálních jednotek⁶⁴, jež k sobě těsně přiléhají a tvoří tak **kompaktní územní celek**.

Podmínkou těsné přiléhavosti je uvažována situace, kdy pro každou participující regionální jednotku existuje společná hranice s alespoň jednou rozdílnou participující jednotkou.

Existence překážky v podobě vodní plochy je přípustná, v takovém případě lze za součásti jednoho subintegračního seskupení považovat i takové regionální jednotky, jejichž vzdálenost mezi břehy není větší než 150 km. Tato vzdálenost byla přejata z definice teritoriálního omezení přeshraniční spolupráce v rámci programů INTERREG A, respektive cíle evropská územní spolupráce kohezní politiky EU. Omezující podmínka INTERREG se zdá být při uvažování těsné spolupráce pramenící z prostorové kompaktnosti vhodnější nežli druhá

---

⁶³ viz podkapitola 2.2.3

⁶⁴ Respektive územních statistických jednotek, neboť právě pro ně jsou disponibilní statistiky evidovány a zveřejňovány.

uvažovaná možnost – mezinárodně uznávaná hranice výlučné zóny - vzdálenosti 370,4 km při pobřeží, respektive teritoriální vody.

Případné difference v úrovni referenčních hladin zúčastněných regionálních jednotek, z hlediska zvolené územní nomenklatury, nejsou považovány za překážku, protože koncept subintegrace není na statistické hierarchii regionů nikterak závislý.

Δ) Na základě platnosti nejméně jedné **bilaterální/multilaterální smlouvy** je v rámci subintegračního seskupení **opakovaně** vykonávána účelová nebo všeobecná forma teritoriální spolupráce.

Podmínka vychází z principu Asociace evropských hraničních regionů, zahrnuje existenci nejméně jednoho společného projektu.

Existence subintegračního seskupení, tedy není podmíněna jeho formálním založením ve smyslu pojmenování, ačkoliv lze jeho založení racionálně předpokládat. Za prvek dostatečné institucionalizace lze považovat okamžik počátku platnosti uzavřené smlouvy, respektive okamžik vypršení smlouvy lze pokládat za akt rozpuštění subintegračního seskupení.

E) Mezi regionálními jednotkami subintegračního seskupení **neexistuje legitimní vertikální kaskáda vzájemných vztahů.**

Jinými slovy, jednotky jsou si rovny.

Z) Subintegrační seskupení vzniká na základě **horizontální integrace**, integrační proces je iniciován směrem „**bottom-up**“.

Integrace tedy vzniká svévolně, dobrovolně a mezi vzájemně nezávislými jednotkami. Jedná se v podstatě o předpoklad rozšiřující předpoklad epsilon, není s ním však totožný.

η) Orgány subintegračního seskupení **svévolně nezakládají žádnou formu veřejné moci** a ani žádnou **nedelegovanou mocí nedisponují.**

Lze předpokládat, že v případě delegace některých forem veřejné moci bude vnitrostátní právo v souladu s danými specifiky harmonizováno a nebude tedy s nastíněným podstoupením pravomocí v rozporu.

θ) Orgány subintegračního seskupení mají v každé regionální jednotce nejširší **právní způsobilost přiznávanou podle vnitrostátního práva** daného členského státu právníkem

osobám; mohou zejména nabývat nebo zcizovat movitý i nemovitý majetek, přijímat zaměstnance do pracovního poměru a vystupovat před soudem.

Podmínka vychází z přijetí části vymezení evropských sdružení pro územní spolupráci (EGTC) (Evropský parlament, 2006).

4.4.2 Akceptace subintegračního seskupení

Jak již bylo částečně naznačeno, o subintegračních seskupeních je primárně uvažováno jako o relativně sourodých celcích, ačkoliv ani výraznější heterogenita není a priori zavrhována jako zcela nepřijatelná, protože i zcela rozdílné regiony se mohou v rámci své spolupráce poměrně vhodně doplňovat (Krugman, 1991b). Ne každé seskupení, které by formálně vyhovovalo definovaným elementárním znakům, by však bylo možné za subintegrační seskupení označovat. Seskupení, která sice vykazují integrační, respektive subintegrační, tendence, ale reálně je lze zřejmě snáze připodobnit k vynucené spolupráci, která pramení ze specifických dispozic, nebo ke spolupráci, jež vyhovuje předpokladu zéta, současně však vyhovuje předpokladu epsilon pouze formálně, respektive ve skutečnosti je charakteristická nevyváženými a závislými vztahy jednotlivých účastníků, za subintegrační seskupení považovat v uvažovaném pojetí rovnosti participantů nelze.

Naznačenou situaci lze zřejmě nejvhodněji přiblížit konkrétním příkladem, v němž není pro potřeby tohoto konceptu za proces subintegrace u libovolného seskupení považována situace, při níž se relativně velmi malý územní celek úzce přimyká k relativně velkému – až mnohonásobně většímu - územnímu celku a fakticky mu podstupuje část vlastních kompetencí, čímž se v podstatě částečně vzdává vlastní nezávislosti, zatímco větší územní celek nikoliv. Konkrétně lze argumentovat situací „miniaturní“ země Knížectví Lichtenštejnska, která nebuduje vlastní struktury v mezinárodním politickém prostředí, přičemž se nechává zastupovat Švýcarskou konfederací, se kterou současně tvoří celní unii a sdílí švýcarský frank jako oficiální jedinou měnu, jakož i z důvodu příliš nízkého počtu vlastních obyvatel sdílí se Švýcarskem řadu dalších pro chod státu nezbytných, ale z hlediska fixních nákladů velmi náročných aktivit (Lichtenštejnsko, 2015). Obdobným příkladem sdílení, ale faktického přenechání části vlastní nezávislosti většímu sousedovi, by bylo možné

argumentovat i v situaci Rusko-Běloruské unie⁶⁵ nebo mnohých dalších kategoricky nevyvážených projevů regionální spolupráce⁶⁶.

Jinak řečeno, spolupráce takových územních celků, z nichž jeden dosahuje z hlediska rozlohy, počtu obyvatelstva, ekonomické výkonnosti i jiných relevantních ukazatelů několikanásobku menšího územního celku, případně vykonává plnou moc nad některými ze sdílených aktivit, které jsou pro chod menšího celku krucióální, čímž fakticky působí v roli nezpochybnitelného lídra, není v zamýšleném pojetí pokládána za projev subintegračního seskupování.

Nutno však podotknout, že uvedený předpoklad relativní sourodosti není v přímém rozporu s uvažováním unikátnosti jednotlivých subintegračních seskupení. Ambicí subintegračního přístupu v žádném případě není vyvíjet čistě abstraktní matematické modely, které by realitu reflektovaly pouze formálně, snaha je naopak, v aspektu filosofie vědy pramenící ze strukturalismu a kritického realismu, kladena k postihnutí existence společných znaků a následně, na jejich základě, pokusu o identifikaci relevantních kauzálních vztahů, respektive přechod od extenzivní formy výzkumu k formě intenzivní (viz Blažek, Uhlíř, 2002).

Stanovení, na základě kterých konkrétních signálů lze, respektive nelze, o subintegračním seskupení uvažovat, je logicky zcela samostatný problém, jehož řešení zřejmě může být pro potřeby různých typů empirických analýz částečně variabilní. V rámci následného posuzování významu subintegračních seskupení pro rozvoj regionů lze však zřejmě na tuto teoretickou a do značné míry také subjektivní problematiku pohlížet jako na dílčí odbočku od hlavního toku výzkumu, jejíž explorační výzkum však není z hlediska dosažení vymezených cílů naprosto nezbytná. Lze ji tak považovat spíše za podnět pro pokračování výzkumu, neboť odpovědi na otázky, zda je pro rozvoj dílčích regionů výhodou spíše heterogenita subintegračního seskupení a z ní plynoucí komplementarita rozvoje, nebo naopak spíše homogenita a s ní spojená substituční analogie mezi jednotlivými regiony, která je determinantou společného rozvoje, by byly nepochybně velmi přínosné a mohly by rozměr předkládaného konceptu nadále nemalou měrou obohatit.

---

⁶⁵ V současnosti samozřejmě vzhledem k částečnému ochlazení vztahů mezi oběma zeměmi visí nad budoucností této spolupráce velký otazník. Při uvážení jejího fungování v nedávné minulosti by však vhodným příkladem pro ilustrovanou situaci být nepochybně mohla.

⁶⁶ Příklady jsou logicky pouze ilustrační. Ani v jednom ze jmenovaných případů by nebylo možné reálně hovořit o subintegraci, neboť by tato seskupení nevyhovovala předpokladu beta, pro vyjádření principu však lze tyto příklady zřejmě považovat za vcelku přiměřené.

4.5 Případy subintegračních tendencí

Zmíněná problematičnost diferenciací obou jevů, respektive správná identifikace integračního a subintegračního seskupení není otázkou výlučně teoretickou, ale lze ji demonstrovat na reálných příkladech některých integračních procesů, které ve světovém hospodářství dlouhodobě probíhají. Za potenciální objekty, které by na základě uvedených předpokladů zřejmě mohly v rámci evropského prostoru být na úrovni I. řádu považovány za potenciální subintegrační seskupení lze prospektivně označit již zavedené aliance, jakými jsou seskupení států: Benelux, Visegrádská skupina nebo Baltské shromáždění. Mimo Evropu se za kandidáty na ověření možnosti uvažování subintegračního seskupení nabízí zejména, již několikrát zmiňovaná „múza“ celého konceptu, Organizace východokaribských států (OECS). Lze uvažovat i o některých dalších z latinskoamerických, jihoasijských, případně i afrických integračních iniciativ, ač v těchto případech by byl zřejmě problém s nesporným potvrzením všech jmenovaných požadavků. Zmíněná seskupení jsou v následujících podkapitolách zjednodušeně konfrontována s elementárními znaky subintegračních seskupení, která byla definována výše.

Na úrovni II. řádu, respektive intra- a internacionální úrovni regionálních jednotek nižšího řádu než stát mohou být za potenciální subintegrační seskupení zřejmě považovány některé euroregiony nebo evropská sdružení pro územní spolupráci (EGTC). Nelze pochopitelně vyloučit ani jejich výskyt mimo evropský kontinent například v prostředí latinskoamerických zón přeshraniční spolupráce nebo i jiných regionálních integračních iniciativ. Podobné mimoevropské iniciativy na nižších referenčních hladinách však nejsou primární doménou *autora pojednání*, a proto bude od jejich evaluace pro potřeby tohoto textu lépe upustit, nežli se při jejich posuzování dopustit zásadního omylu.

Účelem následujících podkapitol (4.5.1 – 4.5.4) je představit několik konkrétních příkladů, jejichž prostřednictvím lze podpořit samotnou potřebu teorie subintegrace – tedy pomocí reálných ukázek naznačit, proč se nejedná o ryze teoretickou problematiku, ale o fenomén, jehož existenci je zřejmě možné přijímat za zcela reálnou, a tudíž je vhodné tuto problematiku nadále zkoumat a rozvíjet. Současně je však tímto krokem částečně narušena tradiční zásada kontinuity vědeckého textu, podle které deskriptivní metodologická část předchází konkrétním zjištěním. V zájmu neetablovanosti konceptu subintegrace však zřejmě bude vhodné toto zažité pravidlo porušit a nezanechávat teoretické vymezení pramá relevantních dokladů. Pro konkrétní metodologické postupy, na jejichž základě byla subintegrační

seskupení identifikována a následně evaluována, je tedy nutné odkázat na metodologickou část, konkrétně kapitolu 5 (Přehled použitých metod).

4.5.1 Příklad Benelux

Seskupením, na jehož příkladu lze demonstrovat dominovaný integrační proces, probíhající paralelně s dominujícím integračním procesem, je Unie Benelux (dále jen Benelux).⁶⁷ Původně celní unie trojice menších západoevropských zemí – Belgického království, Nizozemí⁶⁸ a Velkovévodství lucemburského -, která začala naplňovat svoji funkci od roku 1948 a následně se samostatně vyvinula ve společný trh zboží, služeb, práce a kapitálu (od roku 1960), přičemž se současně jedná o spoluzakladatelské země Evropského společenství uhlí a oceli (ECSC; vznik 1952), respektive i pozdějších Evropských společenství (EC), dnešní Evropské unie (Benelux, 2015). Víceúrovňová integrace tedy spočívá v zapojení do procesu iniciovaného jednak v rámci vlastního seskupení (Benelux), jednak v rámci rozsáhlejší platformy (ECSC - EC - EU).

I přes vývoj mateřského seskupení EU, které jednotlivé formy integrace, jimiž se Benelux od zbytku seskupení odlišovalo, postupně implementovalo, lze o existující diferenci mezi dvojicí integračních procesů nepochybně hovořit i v současnosti. Vědomí nadstandardní mezivládní spolupráce, která vyústila v částečnou harmonizaci legislativy a faktickou integraci například oblasti duševního vlastnictví, k jejichž realizaci byly konstituovány „fyzické“ instituce – Benelux Organization for Intellectual Property a Benelux Court of Justice - a prodloužení původně padesátileté smlouvy o spolupráci na neurčito (v roce 2008) jsou toho zjevným důkazem. Respektive, lze je zřejmě považovat za dostatečný argument pro přijetí elementárního požadavku alfa.

Z hlediska kompatibility s definovanými elementárními znaky, lze o Benelux uvažovat jako o subintegračním seskupení, o čemž nepochybně svědčí argumenty uvedené v Tabulce 2.⁶⁹ Vývojové etapy tohoto subintegračního seskupení by zřejmě bylo možné

---

⁶⁷ Na základě Smlouvy zakládající Ekonomickou unii Benelux a její revize, respektive „*Treaty Establishing Benelux Economic Union*“ (Benelux, 1958) a „*Treaty Revising the Treaty Establishing Benelux Economic Union*“ (Benelux, 2008). Tyto listiny jsou nadále označovány pouze jako „Smlouva o Benelux“.

⁶⁸ Je zřejmě vhodné podotknout, že se jedná pouze o jednu (evropskou) část Nizozemského království, nikoliv celý stát – viz revidovaná verze Smlouvy o Benelux, článek 36.2., respektive článek 93.2. verze původní.

⁶⁹ Možná námitka směřující k existenci tzv. Belgicko-Lucemburské ekonomické unie jako k entitě, která by mohla zpochybňovat platnost předpokladu epsilon, se nejvíce jako příliš relevantní. Jednak lze Benelux zřejmě považovat za seskupení, které původní cíle této unie do značné míry samo realizovalo, jednak lze například formální monetární unii obou zemí považovat za vyváženou, tedy nelze se domnívat, že by Belgie vůči menší zemi Lucembursko v rámci této spolupráce nějak zásadně mocensky dominovala.

v jistých ohledech schematicky ilustrovat situací konverze integračního procesu na proces subintegrační, který je zachycen na Obrázku 8.⁷⁰

Tabulka 2: Benelux z hlediska elementárních znaků subintegračního seskupení

znak	závěr	odůvodnění
A	✓	viz komentář výše
B	✓	členství v integračním seskupení EU ⁷¹
Γ	✓	3 kontinentální země tvořící kompaktní celek – viz Příloha 1a
Δ	✓	Smlouva o Benelux
E	✓	přímo vyplývá ze Smlouvy o Benelux, části 1 a 2 (1958)
Z	✓	přímo vyplývá z preambule Smlouvy o Benelux (1958)
η, θ	✓	standardní podmínky mezinárodního práva ⁷² , nejsou Smlouvou o Benelux doslova ošetřeny, nejsou jí však nikterak zpochybněny

Zdroj: vlastní

4.5.2 Příklad Visegrádská skupina

Jiným příkladem možné subintegrace se jeví být seskupení tzv. Visegrádské skupiny⁷³ – seskupení České republiky, Slovenské republiky, Polské republiky a Maďarské republiky -, jehož vznik lze datovat do roku 1991. Tato iniciativa byla založena na rozvoji hospodářské spolupráce ve prospěch volného pohybu kapitálu a pracovních sil, vzájemně výhodném obchodování na trhu zboží a služeb, integraci dopravní a technické infrastruktury, spolupráci v oblasti bezpečnosti a zejména koordinaci kroků směřujících k evropské integraci (Visegrádská skupina, 1991)⁷⁴, respektive další spolupráci v oblasti středoevropského regionu (Visegrádská skupina, 2004)⁷⁵.

V případě Visegrádské skupiny však v současnosti nad rámec mezivládní, kulturní a některých dalších oblastí spolupráce zřejmě nelze o reálné integraci hovořit, ač by na základě charakteristiky uváděné v oficiálních prospektech, které skupinu prezentují – jako formu „*alternativy k úsilí o celoevropskou integraci*“ (Visegrádská skupina, 2015) -, bylo zřejmě možné uvažovat o pravém opaku. V tomto případě ovšem nelze o existenci byť jediného kvantifikovatelného, či alespoň věcně relevantního projevu integrace, jednoznačně argumentovat, čímž nelze předpokladu alfa vyhovět. I přes to, že by Visegrádská skupina

⁷⁰ viz podkapitola 4.3.2

⁷¹ Evropskou unii lze nepochybně za celní unii považovat, viz „*Consolidated Versions of the Treaty on European Union and the Treaty of the Economic Functioning of the European Union*“, články 30-37 (Evropská unie, 2010)

⁷² Za mezinárodní právo jsou zde uvažovány Sbírkou smluv Organizace spojených národů (UN, 2015).

⁷³ Nebo také známé jako Visegrádské čtyřky, respektive V4.

⁷⁴ Jedná se o původní deklaraci.

⁷⁵ Jedná se o revidovanou deklaraci, která byla přijata na základě naplnění původního záměru – vstupu všech zemí do Evropské unie a Severoatlantické aliance (NATO).

vyhovovala ostatním elementárním podmínkám, jak je z Tabulky 3 dobře patrné, nelze ji za subintegrační seskupení považovat.

Tabulka 3: Visegrádská skupina z hlediska elementárních znaků subintegračního seskupení

znak	závěr	odůvodnění
A	✘	viz komentář výše
B	✓	členství v integračním seskupení EU
Γ	✓	4 kontinentální země tvořící kompaktní celek – viz Příloha 1b
Δ	✓	Deklarace o Visegrádské skupině ⁷⁶
E, Z, η	✓	přímo vyplývají z Deklarace o Visegrádské skupině (1991) ⁷⁷
θ	✓	standardní podmínky mezinárodního práva, které nejsou Deklarací o Visegrádské skupině zpochybněny

Zdroj: vlastní

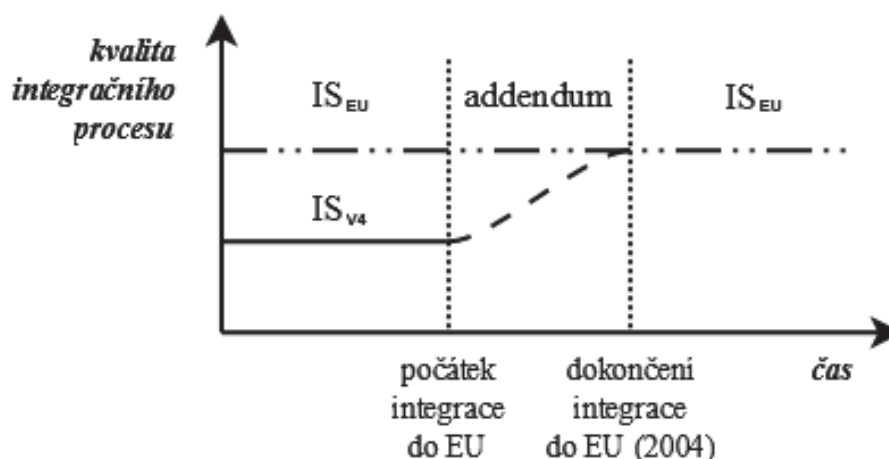
Při pohledu do minulosti by však bylo možné o Visegrádské skupině hovořit jako o integračním seskupení, konkrétně v rozmezí let 1993 – 2004, kdy společně, respektive postupem času i s několika dalšími zeměmi, tvořily Středoevropskou zónu volného obchodu (CEFTA), tedy jednu z faktických forem ekonomické integrace (viz CEFTA, 1992). Se vstupem do EU však státy Visegrádské skupiny z této organizace vystoupily, přičemž dosavadní integrační proces nebyl kvalitativně rozvinut na úroveň, jež by jednoznačně převyšovala kvalitu dominujícího integračního procesu (EU). Nicméně ani v období členství v CEFTA by Visegrádská skupina nevyhovovala požadavku alfa – absence druhého integračního procesu -, čímž by logicky nemohla vyhovovat ani požadavku beta. Proto o Visegrádské skupině jako o subintegračním seskupení hovořit nelze, a to v žádné z jeho dosavadních vývojových etap.

Grafické vyjádření integrace států Visegrádské skupiny do EU je schematicky znázorněno situací zachycenou na Obrázku 10. Dva nezávislé koexistující integrační procesy – IS_{EU} (reprezentující EU), a IS_{V4} (reprezentující Visegrádskou skupinu) - konvergují na základě substituce procesu IS_{V4} kvalitativně vyšším procesem IS_{EU} , respektive integrací států Visegrádské skupiny do EU. Kvalita procesu IS_{V4} však po tomto vývoji nepřekračuje

⁷⁶ „Deklarace o spolupráci České a Slovenské Federativní Republiky, Polské republiky a Maďarské republiky na cestě společné integrace“ (Visegrádská skupina, 1991), respektive její revize „Declaration of Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on cooperation of the Visegrád Group countries after their accession to the European Union“ (Visegrádská skupina, 2004), dále jen „Deklarace o Visegrádské skupině“.

⁷⁷ Deklarace není strukturována, proto zde nejsou odkazy na jednotlivé části textu uváděny.

kvalitu IS_{EU} , přestože členské státy Visegrádské skupiny upravily cíl své spolupráce, proto nelze o konverzi IS_{V4} do podoby subintegračního procesu hovořit.⁷⁸

Obrázek 10: Integrace Visegrádské skupiny do Evropské unie

Poznámky: IS_{EU} znamená integrační seskupení EU; IS_{V4} znamená integrační seskupení Visegrádské skupiny

Zdroj: vlastní

Nutno zdůraznit, že ačkoliv je Obrázek 10 konstrukčně značně podobný předchozím Obrázkům 4 – 9⁷⁹, jedná se o zachycení zcela jiného problému, jenž vyplývá z výše nastíněné situace a s předchozími obrázky vztaženými k zachycení vývoje subintegračních procesů bezprostředně nesouvisí, neboť vývoj žádného subintegračního procesu nezachycuje.

4.5.3 Příklad Baltské shromáždění

Dalším potenciálním subintegračním seskupením by zřejmě mohlo být Baltské shromáždění (Baltasam) – iniciativa Estonské republiky, Lotyšské republiky a Litevské republiky -, přičemž je tato iniciativa do značné míry podobná již jmenované iniciativě Visegrádské skupiny. Respektive, trojice zemí bývalého „východního bloku“, která po jeho desintegraci v první polovině 90. let dvacátého století zformovala platformu regionální spolupráce s cílem rozvoje vlastní demokracie, transformace hospodářství ve směru tržního systému a prospektivní integrace do západoevropského společenství. Po oficiálním ustanovení

⁷⁸ Visegrádská skupina tedy po dosažení původního cíle (vstup zemí do EU a NATO) nezanikla a existuje i nadále, není však podpořena existencí žádného integračního procesu, který by Visegrádskou skupinu odlišoval od integrace v rámci integračního seskupení Evropské unie. Nový cíl však na základě poněkud vágního vymezení – „*spolupráce orientovaná na regionální aktivity a iniciativy zaměřené na posilování identity regionu střední Evropy*“ (Visegrádská skupina, 2004) – zřejmě ani nelze považovat za dostatečný impuls, na jehož základě by se bylo možné domnívat, že v dohledné době by Visegrádská skupina mohla být považována za subintegrační seskupení. Visegrádskou skupinu v současné podobě tak lze zřejmě označit pouze za platformu (či seskupení) regionální spolupráce.

⁷⁹ viz podkapitola 4.3

v roce 1991 vytvořila Baltskou zónu volného obchodu (BAFTA)⁸⁰ – tedy nesporný projev ekonomické integrace (viz BAFTA, 1993) -, která existovala od roku 1994 do roku 2004, kdy se všechny tři země oficiálně připojily k integračnímu projektu Evropské unie (Baltasam, 2015a).

Po tomto milníku, respektive dosažení jednoho z cílů, dosavadní integrace logicky pokračovala v rámci EU, čímž byl původní proces do jisté míry degradován, respektive byl fakticky substituován procesem jiným, a pro případnou konverzi do podoby subintegračního seskupení neexistoval jediný relevantní argument. Platformu Baltského shromáždění tak lze v období po roce 2004 nepochybně označit za spolupráci,⁸¹ zřejmě však nelze hovořit o integraci.

Nicméně, Baltské shromáždění začalo modifikovat své záměry a činit první kroky k „posílení integrace a stability vlastních trhů“, jakož i „společného zdravotního, vzdělávacího a bezpečnostního systému“ prostřednictvím harmonizace dílčích národních politik, konkrétně lze jmenovat „sdílené nástroje k boji proti organizovanému zločinu, obchodování s lidmi a oblasti migrační politiky“ (Baltasam, 2015b), společnou vojenskou akademii (Baltic Defence College), či námořní flotilu (Baltic Naval Squadron). V současnosti země rovněž v rámci Evropské měnové unie (EMU) sdílejí společnou měnu, přestože tento bod lze považovat za formu integrace iniciovanou v rovině celé EU, jedná se v rámci Unie o stále „nadstandardní“ stádium.

Vzhledem k výše zmíněným faktům však zřejmě dosud není možné Baltské shromáždění bezpečně označit za subintegrační seskupení, neboť nalezení jednoznačné difference mezi dvojicí integračních procesů, zejména v ekonomické oblasti, se nejeví být doložitelné, přičemž se prozatím seskupení soustřeďuje převážně na postupnou integraci aspektů bezpečnostní problematiky, což je vzhledem k jejich pohnuté minulosti a snahám o vymanění se z okruhu mocenských zájmů a „her“ východního souseda, respektive Ruské federace, logické. Aktuální konfrontaci Baltského shromáždění se znaky subintegračního seskupení zobrazuje Tabulka 4.

---

⁸⁰ Někdy je označována pouze jako BFTA.

⁸¹ Podobného charakteru jako v případě Visegrádské skupiny.

Tabulka 4: Baltské shromáždění z hlediska elementárních znaků subintegračního seskupení

znak	závěr	odůvodnění
A	✖	viz komentář výše
B	✓	členství v integračním seskupení EU
Γ	✓	3 kontinentální země tvořící kompaktní celek – viz Příloha 1c
Δ	✓	Stanovy Baltského shromáždění ⁸²
E	✓	přímo vyplývá ze Stanov Baltského shromáždění, části 1 a 2 (1999)
Z	✓	přímo vyplývá ze Stanov Baltského shromáždění, části 1 a 6 (1999)
η, θ	✓	standardní podmínky mezinárodního práva, které nejsou Stanovami Baltského shromáždění zpochybněny

Zdroj: vlastní

Znázornění integrace Baltského shromáždění do EU by zřejmě bylo možné ilustrovat Obrázkem 10, jenž zachycuje integraci států Visegrádské skupiny, což jistě není vzhledem k řadě zmíněných paralel mezi těmito seskupeními nikterak překvapující. Avšak, i vzhledem k naznačeným skutečnostem, lze tvrdit, že například v porovnání s Visegrádskou skupinou, je Baltské shromáždění poněkud pokročilejší formou spolupráce, snad na hranici subintegrace. Existuje tak reálný potenciál pro budoucí jednoznačnou diferenciaci integračního procesu Baltského shromáždění od procesu, na jehož základě je formována EU, respektive naplnění jediného dosud nenaplněvaného předpokladu – alfa. V takovém případě by v budoucnu o Baltském shromáždění jako o subintegračním seskupení možné hovořit nepochybně bylo.

Případné naplnění naznačené prognózy by však zřejmě nebylo možné považovat za přímou konverzi integračního procesu v proces subintegrační, která by byla kompatibilní s modelovou situací zachycenou na Obrázku 7.⁸³ Prodleva je totiž v tomto případě nepochybně značná, přičemž dynamika v intenzitě následného vývoje integrace v rámci EU,⁸⁴ znemožňuje přímou kontinuitu, respektive konverzi, dřívějšího integračního procesu. Bylo by tedy nepochybně možné hovořit o částečném obnovení ve smyslu nepřímého navázání na proces předchozí, avšak reálně lze uvažovat spíše o procesu novém – založeném sice na udržované a rozvíjené spolupráci, která reálně byla následkem předcházející samostatné

⁸² „*Baltic Assembly Statutes*“ (Baltasam, 1999) – konstituovány 29. 5. 1999 jako náhrada za původní dokument regulující Baltské shromáždění z 8. 11. 1991, naposledy revidovány 24. 10. 2014, dále jen Stanovy Baltského shromáždění.

⁸³ viz podkapitola 4.3.2

⁸⁴ Bylo by možné argumentovat například vstupem do zemí Schengenského prostoru, či již dříve zmiňované monetární unie.

integrace -, který ale není přímým důsledkem historického vývoje v etapě, která byla současnou integrací⁸⁵ ukončena.

4.5.4 Příklad Organizace východokaribských států

Modelovým příkladem oblasti, ve které se na bázi regionální integrace zformovalo jedno z potenciálních subintegračních seskupení, je karibský region, respektive ostrovní pás v jeho východní části – tzv. Malé Antily. „Mezi členy integračního seskupení Karibské společnosti, jehož vznik se datuje k roku 1973, se totiž zformovala pokročilejší forma integrace – Organizace východokaribských států“ (Zdražil, 2014c). Organizace východokaribských států (OECS) původně vznikla jako integrační projekt sedmi členských zemí organizace Karibského společenství (CARICOM), jež roku 1981 přijaly tzv. Basseterreskou úmluvu⁸⁶. K původní sedmici – Antigua a Barbuda; Společenství Dominika; Grenada; Montserrat; Federace Svatý Kryštof a Nevis; Svatá Lucie; Svatý Vincenc a Grenadiny - se v roce 1984 připojily Britské Panenské ostrovy, v roce 1995 Anguilla a v roce 2015 Martinik (zámořský department Francouzské republiky)⁸⁷. V současné době se tedy jedná o seskupení 7, v širším pojetí 10 zemí, bývalého nebo i současného britského a francouzského zámořského teritoria.⁸⁸

---

⁸⁵ v rámci EU

⁸⁶ „Treaty establishing the Organisation of Eastern Caribbean State“ (OECS, 1981), respektive revidující dokument *Revised Treaty of Basseterre Establishing the Organisation of Eastern Caribbean States Economic Union* (OECS, 2010), dále jen „Basseterreská úmluva“.

⁸⁷ Pozice Martiniku je poněkud složitá, jako francouzský zámořský department je formálně součástí Evropské unie, není však součástí Karibského společenství – ačkoliv jeho zapojení je zřejmě otázkou velmi blízké budoucnosti (Jamaica Observer, 2015) - je tedy otázkou, zda by se v jeho případě dalo ve smyslu zapojení v OECS hovořit o skutečné subintegraci.

Přidružení Martiniku souvisí se relativně aktuální změnou politiky OECS související s nedávnou revizí zakládajícího dokumentu (2010), jehož prostřednictvím dochází k pozvolnému upouštění od relativně uzavřené integrace výhradně současných či bývalých britských zámořských držav a rozšíření integrace (viz články 3 a 27), v současnosti primárně, s francouzskými državami. Dalším teritoriem, jehož přidružení je v blízké době očekáváno, je zámořský department Guadeloupe (OECS, 2015). Je tedy nejasné, jakým směrem se bude seskupení nadále vyvíjet.

⁸⁸ Hovořit o každé z participujících regionálních jednotek jako o „státu“ by z hlediska mezinárodního práva nepochybně nebylo zcela přiměřené, přestože je toto označení součástí oficiálního názvu. Montserrat i oba přidružené regiony bez plného členství – Britské Panenské ostrovy a Anguilla - formálně spadají, i přes vlastní autonomní správu, pod suverenitu Spojeného království, stejně tak Martinik pod suverenitu Francouzské republiky. Nejedná se tedy o státy v ryze tradičním pojetí, jejichž vymezení vychází z filosofie Jeana Bodina. V originálním textu Basseterreské úmluvy (1981) je společné označení „Member States“, na základě článku 2, užíváno pro všechny participující regionální jednotky, přičemž je tato desinterpretace opravena až v revidovaném dokumentu (2010), přesto je zřejmě vhodné plošně neoznačovat účastníky seskupení za „státy“, ale použít obecnějšího označení „země“. Regiony nedisponující plnou vlastní suverenitou by pak bylo v souladu s vymezením subintegračního seskupení I. řádu (viz podkapitola 4.2.1) označit za „quasi-země“, i tyto regiony však budou v rámci zpřehlednění textu nadále zjednodušeně označovány pouze za „země“.

Ani jedna z později připojených zemí však není plně integrována, respektive jedná se pouze o přidružená území.⁸⁹

V nerozšířeném pojetí, respektive při akcentaci pouze plně integrovaných zemí, lze nepochybně hovořit o existenci jednoznačné difference mezi dominujícím integračním procesem, na němž je založen mateřský integrační celek CARICOM, a dominovaným integračním procesem, relevantním výhradně k seskupení OECS. Toto tvrzení lze nepochybně doložit prostřednictvím konstituované monetární unie s jedinou měnou východokaribským dolarem, který je spravován společnou bankovní autoritou – Východokaribskou centrální bankou -, dále pak na základě soudní autority – Východokaribského nejvyššího tribunálu -, Východokaribského úřadu pro civilní letectví či Regionálního bezpečnostního systému (RSS) – z jehož členství je však z pochopitelných důvodů vyjmut Montserrat⁹⁰.

Konformita seskupení Organizace východokaribských států s definovanými elementárními znaky subintegračního seskupení je vyjádřena Tabulkou 5. Jak je z Tabulky 5 jasně zřejmé, OECS všem požadavkům zcela vyhovuje a lze jej tedy bezpečně označit za subintegrační seskupení.

Tabulka 5: OECS z hlediska elementárních znaků subintegračního seskupení

znak	závěr	odůvodnění
A	✓	viz komentář výše
B	✓	členství v integračním seskupení CARICOM ⁹¹
Γ	✓	7 zemí tvořících kompaktní celek (respektive ostrovní země vyhovující definovanému omezení) – viz Příloha 1d
Δ	✓	Basseterreská úmluva
E	✓	přímo vyplývá z Basseterreské úmluvy, články 1-3 (1981)
Z	✓	přímo vyplývá z preambule Basseterreské úmluvy (1981)
η	✓	přímo vyplývá z Basseterreské úmluvy, články 4-6 (1981)
θ	✓	přímo vyplývá z Basseterreské úmluvy, článku 5 (1981)

Zdroj: vlastní

Vznik Organizace východokaribských států, respektive z hlediska intenzity výrazné pozitivní odchýlení od existujícího integračního projektu CARICOM, lze ilustrativně

⁸⁹ Vzhledem ke značně specifickému a diskutabilnímu postavení přidružených území nejsou z logických důvodů tato teritoria považována za relevantní součásti subintegračního seskupení.

⁹⁰ Z důvodů omezené suverenity je Montserrat formálně pouze partnerským teritoriem. Reálně se však působnost RSS tomuto ostrovu nevyhýbá – viz například asistence při obnově po hurikánu Hugo v roce 1989 (RSS, 2012).

⁹¹ Karibské společenství nepochybně lze za celní unii považovat, viz dokumenty „*Treaty Establishing the Caribbean Community*“ (CARICOM, 1973), příloha 1, kapitola 3, respektive „*Revised Treaty of Chaguaramas Establishing the Caribbean Community Including the CARICOM Single Market and Economy*“ (CARICOM, 2001), kapitola 2.

znázornit Obrázkem 4 výše.⁹² Teoreticky by snad bylo možné toto tvrzení o vzniku OECS zpochybňovat argumentem existence takzvané Rady ministrů Sdružení států Západní Indie. Zmiňovanou (zaniklou) organizaci lze však zřejmě považovat spíše za neformální diskusní platformu, která snad měla podobné ambice, nicméně je reálně nikdy nenaplnila, a o integraci v jejím případě hovořit dozajista nelze.

4.6 Subintegrace a teorie klastrů

Prospektivně lze přepokládat, že znalý čtenář se bude po přečtení předchozích i následujících kapitol zaměřených na problematiku subintegrace cítit ochuzen o kritické srovnání navrhovaného přístupu s, v některých ohledech korespondující a svou povahou nepochybně inspiraci evokující, problematikou klastrů, jež se stala v posledních letech oblíbenou, až takřka povinně vynuocovanou, platformou pro téměř veškerou odbornou ekonomicky orientovanou diskusi na téma regionálního rozvoje. Zde by zřejmě bylo možné argumentovat zejména tzv. „*subklastrem*“ (Porter, 2003), o němž Porter hovoří jako o prvku, který může samotný klaster významně ovlivňovat – jistá paralela ke konceptu subintegrace tedy v konceptu klastrů existuje.

Autor pojednání se však domnívá, že koncept klastrů, ač pro rozvoj obecné teorie regionální ekonomie nepochybně přínosný, jednak přílišně hypertrofuje stránku produkčního řetězce – usuzuje tak na základě klasické definice: „Klaster je geografickou koncentrací propojených firem, specializovaných dodavatelů⁹³, poskytovatelů služeb⁹⁴, firem v souvisejících odvětvích a přidružených institucí (například universit, správních orgánů a obchodních asociací) ve specifických oblastech, které si konkurují, ale současně spolupracují.“ (Porter, 1998d: 197), přičemž sám uvažuje o významu širších prostorových faktorů, nejen v intencích primárně mikroekonomické povahy -, jednak se zcela ztotožňuje s tvrzením autorů Rona Martina a Petera Sunleye (2003), kteří k problematice klastrů uvádějí: „Víme, co jimi nazýváme, ale precizně vymezit, o co se vlastně jedná, je již mnohem obtížnější.“ Respektive, oba autoři se domnívají, že jednoznačným problémem spojeným s klastry je fakt, že klasické pojetí postrádá jasné stanovení odvětvového i geografického omezení, jakož i charakteristiku úrovně odvětvové agregace, na níž lze o existenci klasteru uvažovat. Porterova definice rovněž nehovoří o síle vazby mezi firmami ani o způsobu,

---

⁹² viz podkapitola 4.3.1

⁹³ respektive firem

⁹⁴ dtto

jímž by se měl v prostředí koncentrovaných ekonomických aktivit klastr zrodit (Martin, Sunley, 2003).

Primárně z těchto důvodů se tedy *autor pojednání* domnívá, že je lépe od konceptu klastrů, který je sám od sebe do značné míry problematický, při konstituci teorie subintegrace abstrahovat, neboť přestože lze vymezení subintegračního seskupení do jisté míry opírat o charakteristiky, na jejichž základě jsou klastry tradičně vymezovány za shodné – viz například dosahování úspor, význam sociálního kapitálu, transferu a šíření technologií (Skokan, 2004) - a kritické srovnání se tedy logicky nabízí, filosoficky vychází z jiných předpokladů. Současně je přesvědčen, že touto abstrakcí sníží již tak poměrně značný potenciál počátečního neporozumění, který je s uváděním netradičních teoretických přístupů obvykle neodmyslitelně spojován.

Intermezzo

Jak je z výše naznačené aplikace vyvinutého konceptu na fakticky existující objekty regionální integrace patrné, lze zřejmě v případě některých seskupení o specifickém fenoménu subintegrace, skutečně hovořit. Současně také z uvedených příkladů vyplývá, že hranice mezi entitou, kterou za subintegrační seskupení označit lze, a entitou pod vlivem tendencí, které je možné označit za „pouhé“, ač případně intenzivní, projevy spolupráce – nikoliv však integrace - je značně těsná a částečně, v jistých ohledech, jemně adaptabilní, což je dáno subjektivním faktorem, jenž je přítomen při jejím vymezení. Principiálně je tato hranice odvozována z Balassovy izolace obou pojmů (1961), nicméně vzhledem k částečně odlišnému pojetí procesu integrace, ale také neexplicitního vymezení dané distinkce v citovaném rukopise, byl inspirující koncept pro potřeby této práce částečně rozvolněn, respektive doplněn právě o onu složku subjektivity.⁹⁵

Po vymezení problematiky subintegrace a elementárním prokázání její existence je nyní možné a žádoucí přeorientovat dosavadní úsilí k druhému stěžejnímu účelu tohoto textu, a to evaluaci subintegračních procesů, respektive posouzení jejich dopadů na vybrané dimenze rozvoje regionů, které jsou takových procesů součástí. Variant evaluace se přirozeně nabízí nepřeborné množství a předložení jejich vyčerpávajícího přehledu je jednak za kapacitní hranici tohoto pojednání, jednak by zřejmě nebylo vhodné a ani příliš ohleduplné k absorpčním kapacitám čtenáře. Proto je vhodné pohlížet na následující kapitoly jen jako na jeden z možných, nikoliv však jediný způsob hodnocení problematiky subintegračního seskupování.

Výše nastíněnou velice stručnou představou o fenoménu subintegrace a subintegračním seskupování, kterou se *autor pojednání* pokusil vtělit do 4. kapitoly (Teoretické pojetí subintegrace), rozhodně nelze považovat celý koncept za dokonalý a uzavřený. Za nejpalčivější faktické omezení konceptu lze zřejmě jmenovat případnou daňovou diferenciaci, jejíž existence nepochybně může narušovat rovnoměrný rozvoj celého subintegračního seskupení ve prospěch vybraných regionů. Stejně tak by zasluhovalo zodpovězení výše naznačené otázky, zda je pro formování subintegračních seskupení pozitivní spíše homogenita nebo spíše heterogenita regionů, které se subintegrace účastní.

Na základě této práce je tak možno doufat ve vybuzení kritické a konstruktivní diskuse, jejímž prostřednictvím bude nabízený základní pohled na specifickou problematiku nadále

---

⁹⁵ blíže rozvedeno v podkapitole 2.2.3

rozvíjen, a to třeba i včetně zodpovězení nastíněné otázky a zapracování problematiky daňové diferenciaci. Částečné odtržení od modernou protežovaných konceptů na základě poněkud odlišného pojetí jistě může odborné komunitě posloužit jako vhodný podklad pro zrevidování některých dosavadních úvah a přístupů, jakož i rozvíjení teorie regionálního rozvoje v aspektech ekonomické integrace v celé její nezpochybnitelné kráse.

5 PŘEHLED POUŽITÝCH METOD

Na základě níže nastíněných metodických postupů byla provedena analýza významu subintegračních seskupení v kontextu rozvoje jejich dílčích regionů. S využitím některých z níže uváděných metod již byly – převážně formou konferenčních a částečně časopiseckých příspěvků, ale také v rámci dosud nepublikovaných prací - s prozatímní akcentací vývoje ekonomických ukazatelů prověřeny některé elementární principy posuzování významu vybraných integračních iniciativ, které by teoreticky mohly být označeny za subintegrační seskupení, pro jejich participující regiony.

V práci je za účelem dosažení definovaných cílů využito elementárních výzkumných metod, respektive dedukce, indukce, syntézy, analýzy generalizace a zejména komparace. Empirická analýza spočívá ve využití matematických a statistických, okrajově i ekonometrických metod, jakož i v okrajovém využití geografických informačních systémů – k potřebě řešení základních úkonů prostorové analýzy. V rámci evaluace jsou využitelná data reprezentující subintegrační seskupení komparována z hlediska vývoje definovaných indikátorů, mezi nimiž lze nalézt činitele jak stavové, tak tokové povahy, které je možné z jiného aspektu členit jak z hlediska kvantitativního, tak kvalitativního charakteru. Konkrétní všeobecně zavedené metody včetně jejich modifikací, které jsou pro specifické potřeby daného výzkumu nezbytné, jsou uváděny v příslušných podkapitolách průběžně, v logickém sledu jejich návazností.

5.1 Identifikace subintegračního seskupení

Základní postuláty, po jejichž bezvýhradném naplnění lze vůbec uvažovat o případné aplikovatelnosti pojmu subintegrační seskupení na libovolnou množinu územních celků, jsou definovány výše.⁹⁶ Prvotní vytipování regionálních územních celků, které by mohly být blízké vymezení subintegračního seskupení, pro potřebu následné examinace, proběhlo na základě expertní techniky, spočívající v elementární znalosti prostředí světové ekonomiky. Následně bylo přistoupeno ke sběru a podrobnému studiu dostupných dokumentů, které legitimitu vytipovaných seskupení vymezují, ale také k verifikaci požadavku územní kompaktnosti seskupení prostřednictvím základních nástrojů prostorové

---

⁹⁶ viz podkapitola 4.4.1

analýzy v rámci geografických informačních systémů (konkrétně s využitím aplikace QGIS).⁹⁷

5.2 Evaluace významu subintegračních seskupení

Ještě před přistoupením k samotnému popisu způsobu evaluace významu subintegračních seskupení pro rozvoj regionů, které jsou do těchto seskupení zapojeny, je zřejmě vhodné připomenout několik základních teoretických problémů, které jsou s problematikou evaluace rozvoje neodmyslitelně spojeny.

5.2.1 Úskalí evaluace rozvoje

Při procesu evaluace jakýchkoli projevů rozvoje, je nepochybně nutné vycházet z elementárních fyzikálních entit, které existenci současného světa determinují, respektive reflektovat faktory času a prostoru, ale také specifické charakteristiky daného prostředí. Při evaluaci libovolné veličiny je nutné vždy uvažovat existenci trojice uvedených znaků, díky nimž je každé ohodnocení veličiny zcela unikátní a na jejichž základě je daná veličina jednoznačně identifikovatelná a přiřaditelná ke specifické pozici v rámci individuální soustavy každého z těchto znaků. Naznačená úvaha je vyjádřena zápisem (1), kde (a) je označením libovolné veličiny, (x) symbolizuje její kvalitativním ohodnocením,⁹⁸ (t) popisuje čas, (s) popisuje prostor⁹⁹ a (c) popisuje specifické charakteristiky prostředí.

$$a^x = (a^t, a^s, a^c) \quad (1)$$

Lze tak přemítat, že spolehlivě průkaznou evaluaci libovolné veličiny je možné vyvíjet vždy a pouze v jedné z těchto dimenzí – čas, prostor, charakteristiky -, tedy při zachování konstantních znaků u obou ostatních. Z praktického hlediska je tak možné uvažovat o evaluaci na základě komparace n -tic ohodnocení dané veličiny z hlediska:

- času, při zachování jednoty prostoru a neměnných charakteristik;
- prostoru, při zachování jednoty času, respektive pro určitý okamžik nebo interval, a neměnných charakteristik;
- charakteristik daného prostředí, při zachování jednoty prostoru a času.

⁹⁷ Na základě těchto elementárních postupů byly sestaveny podkapitoly 4.5.1 – 4.5.4.

⁹⁸ Pojetí kvality pro potřeby této práce je blíže vymezeno v podkapitole 2.3.1.

⁹⁹ Faktor prostoru je zde pojat ve zjednodušeném vyjádření pomocí jediného charakteristického znaku, není ale v rozporu s tradičním vymezením prostoru v euklidovském pojetí – 3 základních rozměrů.

Je zřejmé, že poslední jmenovaná varianta evaluace je spíše teoretická, neboť charakteristiky daného prostředí lze širěji pojímat jako faktory „ostatní“, jejichž vliv je nepochybně podstatný, současně je však nelze integrovat do jednoznačně strukturované soustavy, respektive vzhledem k vágnosti svého vymezení, jež skýtá potenciál takřka neomezené variability, mohou zřejmě tvořit pouze soustavu nestrukturovanou. Dále je zcela na místě přemítat, že v rámci soustavy, kterou není možné strukturovat, není možné využít ani základní techniky ordinalistického, natož pak kardinalistického měření. Na základě těchto omezení je tedy zřejmá neproveditelnost evaluace charakteristik daného prostředí ve striktním souladu s idealizovaným modelem, ale dokonce neproveditelnost takové evaluace obecně. Prostřednictvím elementární zásady lze totiž usuzovat o nemožnosti prokázání neměnnosti znaku u proměnné, kterou nelze jednoznačně kvantifikovat. Je tak patrné, že v zájmu potřeby evaluace rozvoje, ať již z hlediska prostorové či časové dimenze, je účelné na dimenzi charakteristik daného prostředí striktně nelpět, ale naopak od ní částečně abstrahovat, respektive ponechat její případné vyjádření na expertní zkušenosti příslušného hodnotitele, který je za úspěšnou realizaci požadované analýzy zodpovědný.

V případě evaluace na základě časové změny je zřejmě možné hovořit o faktické komparaci faktorem času jednoznačně vymezených stavů na hranicích jimi ohraničovaného intervalu, respektive na počátku a konci evaluované etapy (případně i v dalších relevantních okamžicích) nebo prostřednictvím znaku, kterým lze daný interval popsat, ve vztahu ke konkrétnímu prostorovému útvaru (regionu). V případě evaluace na základě rozmanitosti v prostoru je naopak možné fakticky hovořit o hodnocení vybudovaném na vzájemné komparaci prostorově vymezených entit, respektive regionů, které je relevantní k jedinému neopakovatelnému okamžiku nebo intervalu. V praktickém uplatnění je však zcela logické, že i v kontextu faktorů času a prostoru je v nelaboratorních podmínkách reálného světa přiměřená tolerance nekonsistencí nevyhnutelná. Sebekvalitnější informační základna totiž není schopna poskytovat natolik optimalizovaná data, která by výše zmiňovaným předpokladům vždy a zcela vyhovovala. I u faktorů prostoru a času je tedy nezbytné přispění expertního zásahu vzešlého ze zkušenosti hodnotitele, v jehož gesci se zpracování posuzovaného problému nachází.

Výše uvedené problémy spojené s evaluací libovolné veličiny jsou pochopitelně zcela zřejmé a v běžné analytické činnosti natolik samozřejmé, že jejich opětovné připomínání se může jevit jako neopodstatněné až zbytečné. Jejich účelem však nebylo poukazovat na logická omezení, ale demonstrovat, že i sebeelementárnější analýzy, které nejsou prováděny na základě opakovatelných laboratorních pokusů, respektive veškeré socio-

ekonomické analýzy i analýzy z mnoha jiných oborů, jsou ze své podstaty principiálně závislé na přispění posuzovatele, který do hodnotících procesů zasahuje již od toho nejzákladnějšího stádia – sběru a přípravy datových podkladů. Proto se možná hypertrofovaná kritika nasazení případných, třebaže na první pohled snad i poněkud nestandardních, postupů nebo lpící na přehnaně exaktním vyjádření zjištěných výsledků v rámci kterékoliv socio-ekonomické analýzy může jevit jako relativně málo opodstatněná.

5.2.2 Základní východiska evaluace

Princip evaluace významu subintegračních seskupení pro rozvoj regionů, které se na těchto seskupeních podílejí, je pro potřeby této studie vybudován ve dvou elementárních rovinách, které jsou plně v souladu s výše nastíněným teoretickým náhledem na evaluaci rozvojových ukazatelů:

- první rovina spočívá v posuzování vývoje regionálního útvaru na základě faktoru času – tedy posuzování jediného objektu z hlediska rozdílných časových etap,
- druhá rovina spočívá v posuzování na základě prostoru – respektive v posuzování množiny regionů, které jsou součástí subintegračního seskupení, s regiony, které součástí subintegračního seskupení nejsou, jsou však součástí příslušného integračního seskupení případně daného geografického regionu v širším smyslu¹⁰⁰, při uvažování jediné časové etapy.

Evaluace rozvoje zkoumaných regionů v obou rovinách současně a poznatky, které vyplynou přímo z nich, či z difuze jejich zjištění, je pro relevantní posouzení významu subintegračních seskupení nepochybně nezbytná. Přestože se zpočátku může zdát tato dualita jako poněkud komplikovaná, zasazuje vyšetřované entity do širšího kontextu a lze tedy předpokládat, že poskytne přesnější výsledky, které vyplynou z komplexity provedených měření.

Od vývoje třetí teoretické roviny, čili specifických charakteristik daného prostředí, bude v rámci zjednodušení abstrahováno, respektive bude pro dané vzorky uvažována za konstantní. Takové zjednodušení se logicky může vzhledem ke zkoumanému jevu zdát naprosto iracionálním, neboť je-li existence subintegračního seskupení pro vývoj

---

¹⁰⁰ Geografické regiony jsou primárně uvažovány v souladu s jejich vymezením pro statistiky vykazované statistickým oddělením Organizace spojených národů (UN Statistics Division, 2015) nebo na základě integračních seskupení, která jsou v daném regionu přítomna a přitom by mohla být k evaluaci subintegračního seskupení vhodně využita. Jejich specifikace je v rámci kapitol zaměřených na evaluaci konkrétních seskupení uvedena.

participujících regionů v nějakém ohledu významná, pak lze právě jeho existenci považovat za relevantní determinantu, která bude charakteristiky daného prostředí ovlivňovat. Opak je však pravdou, protože právě při uvažování konstantních charakteristik daného prostředí lze při binárním výskytu fenoménu subintegrace, respektive jeho přítomnosti či absenci v rámci daných charakteristik prostředí, považovat subintegraci za faktor, který je za případné diference ve vývoji sledovaných ukazatelů zodpovědný.

Evaluace bude provedena prostřednictvím statistického zpracování dat, postupy do jisté míry založenými na metodách využívaných v rámci tzv. „counterfactual impact evaluation“ (CIE) (Evropská komise, 2013), které jsou v badatelských kruzích známy již několik dekad, avšak k jejich renesanci dochází právě v současnosti, kdy jsou značně protežovány k evaluaci kohezní politiky Evropské unie (Potluka, Brůha, Vozár, 2013). Jejich využití je však již řadu let spojeno s hodnocením dopadů programů zaměřených proti chudobě, jakož i jiných intervencí Světové banky (WB), činěných ve prospěch rozvojových zemí. Přestože se povahově jedná o metody hodnotící, tedy logicky aplikovatelné ex-post, není kategoricky vyloučeno ani jejich ex-ante nasazení. Na základě výsledků zjištěných na evaluované množině lze totiž usuzovat o prospektivním vývoji jiných srovnatelných množin regionálních jednotek, které by evaluovaný postup aplikovaly (Ravallion, 2008).

Předpokladem evaluace v rámci CIE je možnost rozřadit zkoumané entity do 2 skupin – skupiny předmětem evaluace ovlivněných a skupiny neovlivněných, respektive evaluované skupiny a kontrolní skupiny. Toto rozřazení může být provedeno experimentálním (náhodným) nebo neexperimentálním, respektive quasi-experimentálním (účelovým), výběrem (Evropská komise, 2013). Podstatou metod CIE je zbavit výsledné hodnoty vychýlení, které by bylo relevantní při využití naivního odhadu¹⁰¹, respektive za předpokladu identického vývoje komparovaných entit při absenci vlivu subintegračního seskupení. Zmíněný problém lze velmi zjednodušeně matematicky vyjádřit vztahem (2) (White, 2009),

$$I = Y_1 - Y_0 \quad (2)$$

kde (I) reprezentuje dopad evaluované externality¹⁰², (Y_1) vyjadřuje stav entity, která byla zkoumanou externalitou ovlivněna a (Y_0) zastupuje stav entity, která nebyla zkoumanou externalitou ovlivněna.

---

¹⁰¹ označovaný jako „selection bias“

¹⁰² Externalitou je v tomto pojetí myšlena existence subintegračního seskupení. Vzhledem k povaze hodnoceného jevu, který externalitou v obvyklém pojetí v žádném případě není, by na tomto místě zřejmě bylo

5.2.3 Quasi-experimentální metody counterfactual impact evaluation

V rámci výzkumu bude při evaluaci subintegračních seskupení využito quasi-experimentálních metod vycházejících z přístupů CIE, jejichž prostřednictvím lze efekt nežádoucího naivního odhadu značně eliminovat. Experimentální způsob by byl v podstatě zcela kompatibilní s tradičními statistickými a ekonometrickými metodami, využití neexperimentálního způsobu může budovat dojem nižší vypovídající schopnosti celé analýzy, protože vylučuje potřebu splnění některých předpokladů standardních statistických nebo ekonometrických metod (Potluka, Brůha, Vozár, 2013) – zejména předpoklad náhodného výběru. Experimentální způsob by však vyžadoval ex-ante rozřazení zkoumaných entit do požadovaných skupin a až následnou aplikaci předmětu evaluace na jednu ze skupin.¹⁰³ Samotná evaluace pak spočívá v posuzování rozdílných výsledků obou skupin, z čehož je teprve možné dedukovat konečný závěr. Quasi-experimentální způsob však díky účelovosti výběru umožňuje ex-post evaluaci, čímž je jej možné označit z hlediska potřeb požadované analýzy za jediný možný.

Jak již bylo částečně naznačeno, podstatou quasi-experimentálních metod je účelové sestavení posuzovaných vzorků, respektive skupin do subintegračního seskupení zapojených a nezapojených regionů, které není založeno na principu náhodného výběru. Mezi základní quasi-experimentální metody CIE, které manuál Evropské komise doporučuje pro hodnocení dopadů akcí činěných v rámci kohezní politiky, se řadí (Evropská komise, 2013:12):

- I. propensity score matching,¹⁰⁴
- II. (podmíněné) difference v diferencích,
- III. regresní diskontinuita,
- IV. instrumentální proměnné.

---

vhodnější nahradit pojem „externalita“ pojmem „synergie“. Z důvodu zachování konzistence s metodikou CIE, v jejímž rámci se jedná o zavedený pojem, bude však v tomto textu i nadále využíváno pojmu „externalita“.

¹⁰³ Případně by zřejmě bylo možné uvažovat i o ex-post evaluaci, ovšem pouze za předpokladu dostatečně vysokého počtu entit v základním souboru, který umožní po náhodném výběru obě skupiny dodatečně očistit od entit, které byly při vědomí ex-post evaluace prostřednictvím náhodného výběru chybně zařazeny. Při relativně malém rozsahu základního souboru však tato varianta v rámci následné analýzy nepřipadá v úvahu. V případě existence dostatečného množství subintegračních seskupení by se nabízela možnost využití metody tzv. „randomized controlled trial“. Uplatnění této metody lze spatřovat primárně v oblasti medicíny, kde se jedná o uznanou a léty prověřenou metodiku testování léků a nových léčebných postupů. Aktuálně se však její nasazení objevuje i v některých studiích z oblasti evaluace dopadů ekonomických zásahů na vývoj rozvojových zemí (např. Deaton, 2009; Duflo, Glennerster, Kremer, 2008; Kremer, 2003). Podstatou metody randomized controlled trial je v podstatě sledování dvou skupin objektů – zasažených a nezasažených vnější externalitou (zde existencí subintegračního seskupení) - a evaluace jejich vývoje. Oproti níže nastíněným quasi-experimentálním metodám je podstatný rozdíl ve volbě hodnocených jednotek, která je uskutečňována na bázi náhodného výběru – jedná se tedy o zcela standardní experimentální metodu.

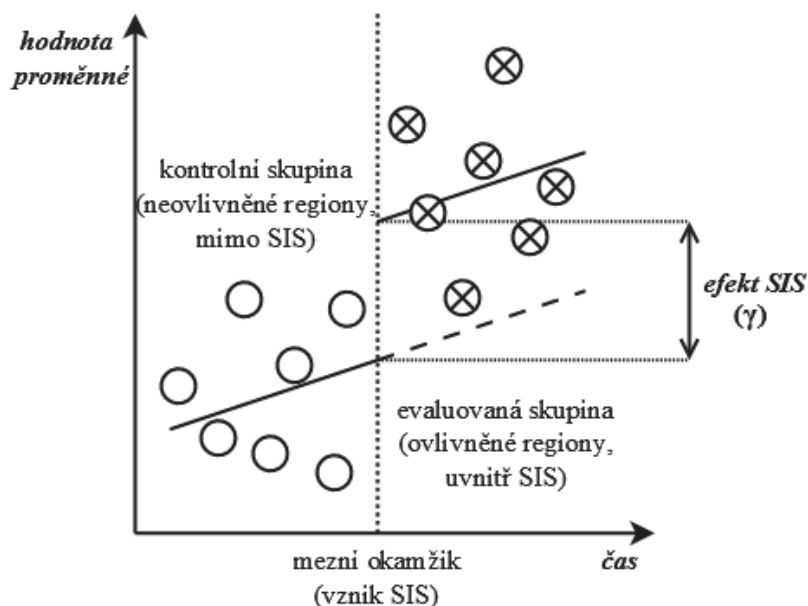
¹⁰⁴ K této metodě se nepodařilo dohledat adekvátní český překlad.

V této studii bude využito pouze metod vycházejících z předpokladů regresní diskontinuity a podmíněné difference v diferencích. Využití metody propensity score matching, která je postavena na párování hodnot, čímž lze potlačit vliv případné výrazné heterogenity porovnávaných objektů (Khandker, Koolwal, Samad, 2010), není pro účel následující analýzy zcela vhodná, protože je fakticky spojena se ztrátou části relevantní informace, což není pro evaluaci dopadů zcela žádoucí. Využití instrumentální proměnné pak vyžaduje existenci vhodného ukazatele, který lze za instrumentální proměnnou bez nejmenších pochybností označit a na jehož základě lze následně vývoj dalších proměnných evaluovat. Tato metoda je poměrně dobře využitelná například při evaluaci účinnosti kohezní politiky EU, respektive evaluaci dotačních prostředků ve formě evidovaných peněžních toků; v případě uvažovaných subintegračních seskupení však žádná proměnná, která by mohla být v tomto kontextu považována za instrumentální, k dispozici není.

Metoda založená na přístupu **regresní diskontinuity** bude spočívat v porovnávání období před a po vzniku subintegračního seskupení, případně účasti v něm, přičemž právě vznik seskupení lze považovat za mezní okamžik, který obě období odděluje. Základem metody je přijetí postulátu, na jehož základě je vliv neuvažovaných faktorů, jež by mohly způsobovat vychýlení sledovaných indikátorů, v čase konstantní (Evropská komise, 2013). Jinými slovy, pokud by nedošlo k intervenci – zde v podobě vzniku/zániku subintegračního seskupení – byl by vývoj v období po intervenci srovnatelný s vývojem v předchozím období. Přístup regresní diskontinuity, aplikovaný na problematiku evaluace subintegračního seskupení je schematicky zachycen na Obrázku 11, jsou zde vyobrazeny regiony pocházející z jediné množiny, přičemž v období před vznikem subintegračního seskupení jsou tyto regiony považovány za kontrolní skupinu, po vzniku subintegračního seskupení jsou ty samé regiony považovány za evaluovanou skupinu. V matematickém vyjádření by popisovanou situaci bylo možné zapsat například jako rozšíření klasického lineárního modelu (3),

$$Y_i = \alpha + \beta \cdot X_i + \gamma \cdot S_i + \varepsilon_i \quad (3)$$

kde (γ) vyjadřuje parametr efektu subintegrace, (S) je binární proměnná (nabývá hodnoty 0 pro regiony kontrolní skupiny a hodnoty 1 pro regiony evaluované skupiny), index (i) je označením konkrétního regionu a ostatní prvky reprezentují klasické součásti lineárního modelu, tedy (Y) hodnotu závislé proměnné, (α) konstantu, (β) je parametr proměnné (X) a (ε) zastupuje chybovost modelu.

Obrázek 11: Přístup regresní diskontinuity

Poznámky: SIS znamená subintegrační seskupení; prázdné kruhy symbolizují regiony kontrolní skupiny, kruhy s křížkem symbolizují regiony evaluované skupiny

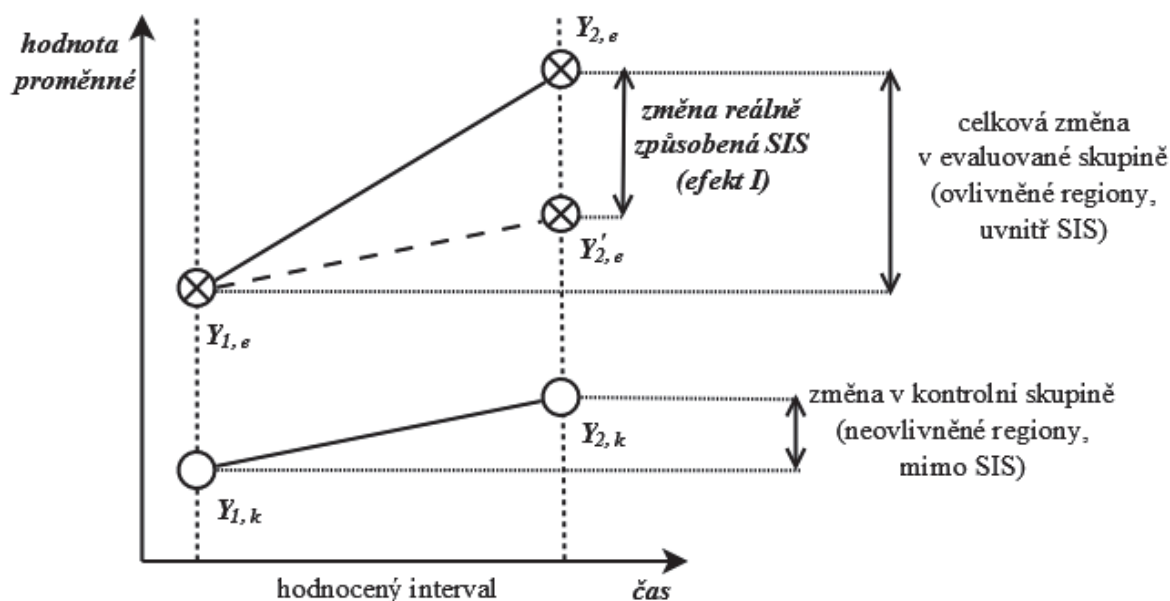
Zdroj: vlastní zpracování s využitím materiálu Evropská komise (2013)

Předpoklad akceptovaný v rámci přístupu regresní diskontinuity – vliv ostatních proměnných je konstantní - je samozřejmě největší slabinou celého konceptu, proto bude současně využito i další evaluační metody, založené na **podmíněné diferenci v diferencích**, která bude v tomto konkrétním případě spočívat v komparaci vývoje částí subintegračního seskupení s relevantním okolím, respektive integračním seskupením a/nebo daným geografickým regionem. Principem této metody je formální předpoklad, na jehož základě je výskyt individuálního objektu v evaluovaném nebo kontrolním vzorku čistě náhodný, čímž se případné vychýlení stává irelevantním (Evropská komise, 2013). Zjednodušeně řečeno předpokládá, že pokud by subintegrační seskupení neexistovalo, pak by se regiony vyvíjely analogicky, a tedy pokud se vyvíjejí rozdílně, je u ovlivněného regionu toto vychýlení způsobeno právě v důsledku existence subintegračního seskupení. Metoda je graficky vyjádřena na Obrázku 12 a současně také prostřednictvím rovnice (4). Slabinou metody podmíněné difference v diferencích je eventualita komparace příliš diverzifikovaných jednotek, jejichž vývoj je závislý na diametrálně odlišných předpokladech a prostředí, vzhledem k uvažování subintegračních seskupení v podobě kompaktních celků, navíc s přihlédnutím k naznačené akceptaci pouze seskupení, v nichž z mocenského hlediska nejsou na sobě jednotlivé regiony závislé, se lze zřejmě domnívat, že toto omezení nebude v rámci evaluace způsobovat zásadní problémy, respektive, že jej případně bude možné včas rozpoznat a odfiltrovat.

$$I = (Y_{2,e} - Y_{2,k}) - (Y_{1,e} - Y_{1,k}) \quad (4)$$

kde (I) vyjadřuje hodnotu efektu subintegrace, (Y) vyjadřuje hodnoty proměnné na hranicích evaluovaného intervalu, který je zastoupen indexy 1 a 2, a indexy (e) a (k) symbolizují příslušnost daného regionu do evaluované, respektive kontrolní skupiny. Hodnota proměnné ($Y'_{2,e}$), která je zachycena na Obrázku 12, vyjadřuje předpokládanou hodnotu proměnné, pokud by daný region nebyl zasažen efektem subintegrace. Z Obrázku 12 je rovněž patrné, že efekt subintegrace by tedy bylo možné vyjádřit také jako prostý rozdíl mezi ($Y_{2,e}$) a ($Y'_{2,e}$).

Obrázek 12: Přístup diference v diferencích

Poznámky: viz poznámky k Obrázku 11

Zdroj: vlastní zpracování s využitím materiálu Evropská komise (2013)

Ačkoliv zapojení obou zmíněných přístupů, tedy regresní diskontinuity i podmíněné diference v diferencích, případná zkreslení plynoucích z jejich omezení zcela nevylučuje, lze se zřejmě domnívat, že bude toto riziko alespoň částečně potlačeno.

5.2.4 Použité metody evaluace - základní

Evaluace bude realizována na základě komparace vývoje definovaných evaluačních indikátorů dvojic nebo množin stejně dlouhých období. Délka porovnávaných období se bude odvíjet od dostupnosti dat, přičemž je uvažován význam jak delších časových intervalů – pro potřeby eliminace neočekávaných krátkodobých distorsí, ale také z důvodu uvažování významu subintegračních seskupení jako determinant zejména dlouhodobého rozvoje –, tak kratších časových intervalů – pro zachycení okamžitých dopadů, které by bylo možné přičítat ustanovení subintegračního seskupení.

Dále je třeba podotknout, že pro evaluaci není za zásadní považován význam stavových veličin, který je významně determinován vývojem v dřívějších etapách, jež ovšem nejsou pro evaluaci subintegračních seskupení nijak zvlášť relevantní,¹⁰⁵ ale výhradně jejich dynamická složka, která postihuje informaci o relativní změně v průběhu stanoveného intervalu. Konkrétně bude pro evaluaci využíváno středních hodnot indikátorů, přičemž střední hodnota bude vyjádřena geometrickým průměrem, který se v předchozích relevantních pracích poměrně osvědčil (Zdražil, 2014a; 2014b; 2014c; 2015d) a který je jako vhodný ukazatel vývoje a jeho dynamiky standardně uznáván a doporučován (Berenson, Levine, Krehbiel, 2012). Geometrický průměr, respektive n -tá odmocnina součinu nezáporných čísel, ve vyjádření definovaném vztahem (5), bude aplikován na hodnoty meziroční změny vyjádřené prostřednictvím prvních diferencí vážených hodnotou výchozího období, které budou kalkulovány na základě rovnice (6),

$$G = \left(\prod_{i=1}^n X_i \right)^{\frac{1}{n}} \quad (5) \quad X_i = \frac{X_{(t)} - X_{(t-1)}}{X_{(t-1)}} \quad (6)$$

kde (G) značí geometrický průměr, (X_i) zastupuje meziroční změny, index (i) vyjadřuje konkrétní meziroční období a index (t) symbolizuje čas, respektive konkrétní rok. Evaluace na základě popisovaného postupu bude využívána zejména při přístupu vycházejícím z podmíněné difference v diferencích, ale také při přístupu vycházejícím z regresní diskontinuity.

V kontextu evaluace vývoje mezi dvěma následujícími etapami, s využitím předpokladů regresní diskontinuity, bude dále využito i metod statistického testování hypotéz, konkrétně tzv. t-testu (testu hypotézy o shodě dvou průměrů) a F-testu (testu hypotézy o shodě dvou rozptylů), přičemž F-test je využit zejména jako nutná prerekvizita, neboť na základě jeho výsledků je teprve možné aplikovat vhodnou formu t-testu. Konkrétní podoba testovacího kritéria F-testu je vyjádřena vztahem (7), nulová hypotéza vztahem (8), hypotéza k ní alternativní (oboustranná) vztahem (9),

---

¹⁰⁵ Na druhou stranu je však samozřejmé, že i tyto zastávají ve vývoji ukazatele v hodnoceném období určitou roli. U řady ukazatelů například z oblasti ekonomické výkonnosti, ale i jiných, lze totiž předpokládat, že růst ukazatelů je v souladu s principem tzv. beta-konvergence často degresivní (Barro, Sala-i-Martin, 2004). Lze tak předpokládat, že pokud mezi evaluovanými regiony budou z hlediska některých ukazatelů výrazné disparity, pak i jejich růstový potenciál bude různý.

$$F = \frac{s_1'^2}{s_2'^2} \quad (7) \quad H_0: \sigma_1^2 = \sigma_2^2 \quad (8) \quad H_1: \sigma_1^2 \neq \sigma_2^2 \quad (9)$$

kde (F) značí testovací kritérium, (s'^2) označuje výběrové rozptyly a (σ^2) jsou rozptyly základních souborů ($1, 2$).

V případě nezamítnutí nulové hypotézy F-testu ($\sigma_1^2 = \sigma_2^2$) bude následně aplikován t-test ve formě definované vztahem (10), v případě zamítnutí nulové hypotézy F-testu ($\sigma_1^2 = \sigma_2^2$) bude aplikován t-test ve formě definované vztahem (11). Nulová hypotéza je v obou variantách testu totožná, je definována vztahem (12), alternativní hypotéza (jednostranná) vztahem (13),

$$T = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{\sqrt{\frac{(n_1-1) \cdot s_1'^2 + (n_2-1) \cdot s_2'^2}{n_1+n_2-2}} \cdot \sqrt{\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2}}} \quad (10) \quad T = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{\sqrt{\frac{s_1'^2}{n_1} + \frac{s_2'^2}{n_2}}} \quad (11)$$

$$H_0: \mu_1 = \mu_2 \quad (12) \quad H_1: \mu_1 < \mu_2 \quad (13)$$

kde (T) symbolizuje testovací kritérium, ($\bar{x}$) výběrové průměry, (s'^2) výběrové rozptyly, (n) rozsahy základních souborů ($1, 2$) a (μ) jejich střední hodnoty. Jednostranná alternativní hypotéza pro t-test byla zvolena z důvodu předpokladu, na jehož základě není pro evaluaci významu subintegračních seskupení zásadní směr vychýlení střední hodnoty, ale zjištění, zda lze o vychýlení v souvislosti s existencí subintegračního seskupení uvažovat či nikoliv. Výše zmíněné testy jsou detailně rozebrány například v monografii autorů Hindls, et al (2007).

Před přistoupením k testování naznačených hypotéz ovšem vyvstává jeden zásadní problém, podmínkou nasazení F-testu i t-testu je totiž normalita obou posuzovaných výběrů. Vzhledem k povaze t-testu by samozřejmě bylo možné namítat jeden z oblíbených značně zjednodušujících argumentů, který na základě centrální limitní věty hovoří o jisté benevolenci k požadavku normality, neboť v rámci t-testu jsou využívány průměrné hodnoty, které při rostoucím počtu případů konvergují k normálnímu rozdělení. V případě uvažování spíše menšího počtu pozorování v řádu maximálně několika desítek případů, jež plyne z omezení daného evidencí evaluovaných ukazatelů, se však podobné zjednodušení vůbec nejeví jako přijatelné. Stejně tak by v případě, kdy je možné skutečnost empiricky ověřit, bylo prospektivně neprozíravé argumentovat abstraktním konstatováním o subjektivním určení na základě předchozích zkušeností autora. Pro potřeby testování hypotéz tedy normalita prověřována bude.

Normalita výběrů bude testována s využitím tradičních testů shody, které jsou určeny pro výběry malého rozsahu, konkrétně pomocí Shapiro-Wilkova testu (S-W), Kolmogorov-Smirnovova testu pro jeden výběr (K-S) a Anderson-Darlingova testu (A-D), přičemž nezamítnutí nulové hypotézy každého z těchto testů lze považovat za potvrzení normality. K posouzení normality byly záměrně nasazeny tyto tři testy, a to jednak z důvodu problematičnosti testování normality u málo početných souborů, jednak pro vysokou vypovídající schopnost, kterou poskytují (Razali, Wah, 2011). Logickou snahou předcházející evaluaci je eliminace chybovosti, která může být v konkrétních případech způsobena kombinací omezeného rozsahu výběru a slabými místy konstrukce jednotlivých testů. Z tohoto důvodu budou závěry o normalitě výběru přijímány na základě shody výsledku alespoň u 2 z 3 testů, ale současně je kladena podmínka na shodu alespoň v 5 z 6 případů v rámci dvojice souvisejících výběrů.¹⁰⁶

Vzhledem k tomu, že z hlediska evaluace subintegračních seskupení je testování normality spíše podružným problémem, nebudou zde tyto testy dále explicitně vymežovány. Jedná se v podstatě o elementární statistické postupy, které jsou součástí každé komplexnější učebnice statistiky, jsou k nalezení například u autorů Hindls, et al (2007) či Kubanová (2008). Současně také souhrnné výsledky testování normality nebudou prezentovány v hlavní části textu, ale pouze v přílohách.

V případě, že nebude normalita zkoumaných výběrů zamítnuta, pak budou pro potřeby posouzení vývoje po sobě následujících etap aplikovány parametrické testy – F-test a následně t-test. V opačném případě, respektive zamítnutí normality, bude k posouzení využít neparametrický Mann-Whitneyův U test (M-W), jehož nulová hypotéza je definována jako: „distribuční funkce obou výběrů jsou shodné“. Aplikace M-W je složena z několika dílčích kroků (viz např. Kubanová, 2008)¹⁰⁷:

---

¹⁰⁶ Pro vysvětlení lze uvést modelovou situaci, kdy v rámci testování normality regionu A bude v prvním období u jednoho z trojice testů nulová hypotéza o normalitě zamítnuta. Nebude-li v druhém období hypotéza o normalitě zamítnuta ani jedním z trojice testů, pak bude ojedinělé zjištění nenormality na základě jednoho z testů považováno za irelevantní. Pokud by ovšem v druhém období byla alespoň jedním z trojice testů normalita rovněž zpochybněna, pak bude region A z hlediska tohoto ukazatele testován neparametrickou metodou.

K této zjednodušující proceduře bylo přistoupeno jako k relativně nejrychlejšímu rozšířenému posouzení normality poměrně značného počtu vzorků (v rámci prezentované části analýzy bylo testováno cca 600 souborů, tj. cca 3600 testů), přičemž plnohodnotné individuální posuzování každého z případných výskytů nenormality není z hlediska časové zátěže příliš představitelné.

¹⁰⁷ V odkazované publikaci je ovšem Mann-Whitneyův test označen někdy používaným alternativním názvem „Wilcoxonův dvouvýběrový test“.

- uspořádání hodnot obou výběrů dle velikosti do tzv. sdruženého výběru, kde (n_1) značí počet hodnot prvního výběru a (n_2) druhého výběru;
- určení pořadových součtů obou výběrů (R_1) a (R_2) ;
- výpočet hodnot (U_1) a (U_2) dle vztahů (14) a (15);
- určení testovacího kritéria na základě vztahu (16)

$$U_1 = n_1 \cdot n_2 + \frac{n_1 \cdot (n_1 + 1)}{2} - R_1 \quad (14)$$

$$U_2 = n_1 \cdot n_2 + \frac{n_2 \cdot (n_2 + 1)}{2} - R_2 \quad (15)$$

$$U = \min(U_1, U_2) \quad (16)$$

Vzhledem k očekávatelnému zamítnutí předpokladu normality při testování málopočetných výběrů se nabízí logická námitka směřující k interkomparabilitě mezi parametrickými a neparametrickými testy, respektive k doporučení aplikace testů výlučně neparametrických, jejichž aplikovatelnost je na rozdělení výběrů nezávislá. Smyslem evaluace subintegračních seskupení je však dosáhnout co možná nejpřesnějších výsledků, proto se při vědomí, že neparametrické testy mohou být v některých případech spojeny s menší silou (Hindls, et al, 2007) a nižší spolehlivostí (Kubanová, 2008), v případech, kdy je to možné, jeví být aplikace parametrických testů jako vhodnější.

Otázku interkomparability pak lze u charakteru zvolených testů, ale také s ohledem na způsob nakládání s jejich výsledky zřejmě považovat za akceptovatelnou – jednak se v obou případech jedná o testy o shodě středních hodnot, které jsou aplikovány výlučně na dynamickou složku individuální proměnné (aritmetický průměr u t-testu, medián u M-W), jednak v aspektu evaluace, v němž jsou testy užity, jsou pojímány obvykle jako doplňující (ne však jakkoliv podřadné) indicie, které posílí či naopak zkorigují zjištění vzešlá ze závěrů postavených na předpokladech podmíněné difference v diferencích. Pro veškeré výše uvedené testy byla v rámci analýzy za nejzazší relevantní hladinu významnosti zvolena hodnota $\alpha = 0,10$.

Záměrem této práce je názornou a lehce srozumitelnou formou prověřit případnou existenci změn, které by mohly být přičítány fenoménu subintegračního seskupování. Právě požadavek snadné interpretace, která není zatížena přehnaným množstvím omezujících podmínek a hypertrofovaných předpokladů vyústil pro volbu využití základních technik komparace středních hodnot a jejich examinaci v rámci tradičních statistických testů.

5.2.5 Použité metody evaluace - doplňkové

V kontextu zkoumání stanoveného problému se vyloženě nabízí využití i některých ekonometrických metod, lze jmenovat například prověřování vývoje regionálních ukazatelů z hlediska kointegrace, využití longitudálního pohledu či testování kauzality pro zjištění příčinných vztahů mezi sledovanými regiony. Nastíněné možnosti analýzy jsou sice částečně v rozporu s tvrzení uvedeném v závěru předchozí podkapitoly, respektive nejedná se mnohdy o vyloženě triviální metody se snadnou a relativně jednoznačnou interpretací. Na druhou stranu však mohou odlišným způsobem vhodně rozšířit některá zjištění, k nimž mnohdy nelze na základě tradičních statistických metod zaujímat jednoznačné závěry.¹⁰⁸

V souladu s uvedeným požadavkem jednoduché interpretace a na základě dobrých zkušeností *autora pojednání* z některých dříve publikovaných studií (Zdražil, 2015d; Kraftová, Zdražil, Maštálka, 2015), se jeví za vhodné prověřit alespoň některé ekonomické ukazatele z hlediska kauzality. Konkrétně bude na kauzalitu pohlíženo v tzv. „Grangerově smyslu“ (Granger, 1969; 1988). Zjednodušeně řečeno je v Grangerově pojetí existence kauzálního vztahu mezi regiony uznávána v případě, kdy lze vývoj dané časové řady, respektive ukazatele jednoho z regionů, vysvětlit spíše prostřednictvím kombinace vývoje dané řady v předchozím období a jiné časové řady, respektive ukazatele jiného regionu, nežli pouze vývojem dané řady v předchozím období.

Předpokladem testování Grangerovy kauzality v tradičním pojetí je stacionarita časových řad. Stacionarita bude pro potřeby následné analýzy prověřována prostřednictvím konvenčního testu na přítomnost jednotkového kořenu, konkrétně rozšířeného Dickey-Fullerova testu (ADF). Obecně lze tvrdit, že časové řady, u nichž je jednotkový kořen detekován, jsou integrovány v řádu vyšším než 0, a tedy jsou nestacionární. Testování Grangerovy kauzality pro časové řady nestejného řádu integrace sice není vyloučeno, naopak by se v jisté nadsázce dalo tvrdit, že při využití Toda-Yamamotova postupu (1995) není o mnoho obtížnější než testování řad stacionárních, prospektivní přijímání této modifikace se však v rámci snahy o zachování jednoduché a názorné evaluace nejeví jako zcela adekvátní, a proto je uvažováno pouze o testování kauzality mezi takovými regiony, u nichž budou časové řady daného ukazatele stacionární.

---

¹⁰⁸ Typickým příkladem může být korelační analýza, na jejímž základě je mnohdy stanovení závislé a nezávislé proměnné pouze formální. Nelze tak často s dostatečnou dávkou erudice jednoznačně tvrdit, zda první proměnná ovlivňuje druhou či naopak, případně zda není korelační vztah mezi sledovanými veličinami pouze zdánlivý.

Po prověření stacionarity je, v případě jejího potvrzení, již možné přistoupit k testování vztahů na přítomnost Grangerovy kauzality. Při zamítnutí nulové hypotézy (neexistuje kauzální vztah, ve směru od řady X k řadě Y) je u dvojice časových řad možné usuzovat, že kauzální vztah v Grangerově smyslu přítomen je. Vzhledem k využití principu Grangerovy kauzality převážně jako doplňkové metody se nejvíce za nezbytné zde celý postup dopodrobna rozebírat, jistě postačí odkázat na některé předešlé práce, které jsou na zmíněné metodě postaveny (Zdražil, 2015d; Kraftová, Zdražil, Maštálka, 2015), na lečkerou učebnici základní ekonometrie (např. Arlt, Arltová, 2011; Wooldridge 2007) nebo přímo na některou z výchozích teoretických statí této tematiky (např. Granger, 1969). Jak testování na přítomnost jednotkového kořenu, tak následně testování na přítomnost Grangerovy kauzality bylo řešeno s využitím aplikace Gretl (verze sestavení 1.9.90).

Širší zapojení ekonometrických metod však bylo pro potřeby této analýzy zavrženo jednak pro omezení plynoucí z nedostatečných rozsahů datových vstupů, jednak právě z důvodu časté složitosti těchto metod, jež bezesporu souvisí také s nižší mírou jejich penetrace v rámci odborné komunity. Lze se zřejmě domnívat, že je-li efekt existence subintegračního seskupení pro dotčené regiony z hlediska jejich rozvoje významný a neoddiskutovatelný, pak by zřejmě měl být prokazatelný i prostřednictvím relativně jednodušších metod – třeba právě s využitím statistického přístupu testování hypotéz - u nichž však lze předpokládat širší publikum, a tedy i vyšší potenciál rozvoje celého konceptu na základě kritického názoru odborné veřejnosti. Ekonometrické přístupy jsou, i přes řadu svých nesporných výhod, pro potřeby této práce tedy skutečně považovány za spíše doplňkové.

5.2.6 Indikátory evaluace

Z hlediska evaluace významu subintegračních seskupení pro rozvoj zapojených regionů je využita soustava indikátorů, na jejichž základě jsou při aplikaci výše nastíněných postupů identifikovaná subintegrační seskupení vyšetřována. V oblasti indikátorů je však uvažovaná metodika méně specifikována, neboť je nutné ji adaptovat na konkrétní subintegrační seskupení a prostředí, v němž se nachází, respektive uvážit dostupnost i kvalitu sledovaných a vykazovaných ukazatelů. Následující obecná vymezení tedy budou na konkrétní subintegrační seskupení aplikována ve smyslu „mutatis mutandis“, jež bude blíže rozvedeno v kapitolách vztažených ke konkrétním seskupením.

Obecně je možné konstatovat, že pro metodicky kvalitní evaluaci je nezbytné vycházet ze spíše relativních ukazatelů, jejichž prostřednictvím lze sledované proměnné částečně standardizovat. Na indikátory evaluace bude primárně nahlíženo v kontextu kategorizace

rozvoje do pěti dimenzí, tedy z hlediska ekonomického rozvoje, lidského rozvoje, environmentálního rozvoje, rozvoje bezpečnosti a socio-kulturního rozvoje, jež byly uvedeny výše.¹⁰⁹ V ideálním případě budou hodnoceny relevantní indikátory každé z těchto dimenzí. Vzhledem ke zběžné znalosti obvyklé dostupnosti datových podkladů lze však prospektivně předjímat, že zatímco v rámci dimenzí ekonomického a lidského rozvoje pravděpodobně nebude se zajištěním datových vstupů u řady relevantních indikátorů výrazný problém, v dimenzi environmentálního rozvoje bude dostupnost údajů nižší a v dimenzích rozvoje bezpečnosti a socio-kulturního rozvoje bude zajištění relevantních indikátorů v požadované kvalitě – co do rozsahu a vypovídající schopnosti - značně problematické. Zřejmě se tedy bude třeba vypořádat s tzv. adekvátním problémem,¹¹⁰ který je s mnohými socio-ekonomickými analýzami neodmyslitelně úzce provázán.

Při hodnocení významu subintegračních seskupení tedy veškeré navrhované okruhy evaluačních indikátorů z Tabulky 1¹¹¹ zřejmě prověřovány nebudou. Jedná se sice o výběr okruhů, jejichž vývoj by mohl být existencí subintegračního seskupení signifikantně zasažen a které by tím pádem mohly mnohé napovědět o významu těchto seskupení; předpokládá se ovšem, že ne u všech územních jednotek budou vykazovány uvažované ukazatele dle konzistentní metodiky, v požadovaných časových řadách a na požadované rozlišovací úrovni, bude zřejmě nezbytné volit evaluační indikátory pro každé subintegrační seskupení a jeho specifické okolí individuálně a méně ambiciózně. Drobné odchylky v metodice hodnocení jednotlivých seskupení však nebudou pro konečné přijímání závěrů o významu subintegračních seskupení zásadní překážkou, v rámci individuálních subintegračních seskupení a jejich okolí bude vyvinutá evaluační metodika vždy striktně konzistentní, a to jak z hlediska způsobu hodnocení, tak z hlediska použitých ukazatelů.

Možná zdánlivá neřešitelnost problému, v závislosti na klíčové dostupnosti vstupů pro hodnocení jednotlivých rozvojových dimenzí však nebude považována za nepřekonatelnou překážku vedoucí k rezignaci na realizaci požadované analýzy. Nekomplexní – dílčí - analýzu lze sice samozřejmě považovat za neoptimální výstup, který nepodává o významu subintegračních seskupení pro regionální rozvoj veškeré kýžené informace; na druhou stranu lze na základě takového výstupu uvažovat o významu alespoň právě v rámci sledovaných dimenzí, což může vzhledem k předpokládaným kauzálním

---

¹⁰⁹ Značná část této podkapitoly vychází z principů nastíněných v podkapitole 1.1.3.

¹¹⁰ Tento problém je z několika hledisek nastíněn v rámci textu podkapitoly 1.1.

¹¹¹ viz podkapitola 1.1.3

vztahům, respektive určité formě mechanismu akce-reakce, částečně napovídat i o možném vývoji dimenzí prováděnou analýzou přímo nepostižených či postižených pouze omezeně.

5.2.7 Řešení chybějících hodnot

Logickým problémem, který lze v rámci evaluace očekávat, je absence některých údajů. V případě absencí mnoha hodnot či souvislé části v rámci jediné časové řady budou tyto řady, respektive regiony, ke kterým náleží, z analýzy vyřazeny. V případě ojedinělých absencí hodnot budou tyto hodnoty odhadnuty. K odhadování hodnot bude přistupováno individuálně, přičemž je uvažováno zejména využívání klasických metod lineární interpolace a extrapolace. Nelze vyloučit i využití jiných metod odhadu chybějících hodnot spočívajících v dosazení průměru nejbližších známých hodnot či průměrných hodnot za specifická období, tyto varianty však nejsou preferovány. Konkrétní množství chybějících hodnot, na jejichž základě budou řady z analýzy suspendovány nelze prospektivně předjímat, budou se totiž primárně odvíjet od konkrétních rozsahů disponibilních datových vstupů.

6 EVALUACE VÝZNAMU SUBINTEGRAČNÍHO SESKUPENÍ ORGANIZACE VÝCHODOKARIBSKÝCH STÁTŮ

Mezi členy integračního seskupení Karibské společenství (CARICOM), jehož vznik se datuje k roku 1973, se zformovala pokročilejší forma integrace – vzniknuvší subintegrační seskupení¹¹² nese název Organizace východokaribských států (OECS). Ač se jedná pouze o několik malých ostrovních zemí se souhrnnou rozlohou cca 2 800 km² a cca 614 000 obyvateli (UN Statistics Division, 2015), které nemají na světové hospodářství prakticky žádný vliv, v otázce ekonomické integrace je lze, vedle Evropské unie, považovat za jedny z nejpokrokovějších. Jejich individuální „malost“ a z ní plynoucí omezené množství disponibilních výrobních faktorů vyloženě svádí k integračnímu seskupování, neboť právě to je jednou z možností, jak lze vlastní kapacitní limity alespoň částečně překonávat (Jiránková, 2009).

V jisté nadsázce by tyto země, co do velikosti, zřejmě bylo možné zpodobnit s některými evropskými mikroregiony, tedy entitami, na podporu jejichž spolupráce a rozvojových aktivit jsou v rámci kohezní politiky EU vyčleňovány nezanedbatelné finanční prostředky. V případě OECS však tento finanční motiv není relevantní, proto by výsledky analýzy mohly leccos napovědět i o principiální účelnosti některých oblastí evropské kohezní politiky, přestože analýze budou podrobeny regiony se statutem „země“, které jsou navíc situovány „na druhé straně zeměkoule“.

V aspektu skladby jejich hospodářství a vykazovaného bohatství jsou členské země OECS značně diferencované. Významnou složkou produktu jsou u řady z nich příjmy plynoucí z cestovního ruchu a souvisejících činností, u některých dosud hraje významnou roli primární sektor. Vhodné je též zmínit skutečnost, že karibský region je díky svým geografickým dispozicím poměrně „bohatý“ na různé mimořádné události abiotického charakteru. Výskyt hurikánů, tektonická nebo vulkanická činnost je pro většinu dotčených zemí reálnou hrozbou, jež má čas od času znatelný dopad nejen na vývoj HDP, ale i řadu dalších ukazatelů (Zdražil, 2014c).

---

¹¹² viz podkapitola 4.5.4

6.1 Specifika metodiky (OECS)

Ačkoliv je pochopitelně primární intencí tohoto textu komplexně posoudit význam subintegračního seskupení OECS v kontextu každé z uvažovaných dimenzí rozvoje,¹¹³ z důvodu omezené dostupnosti datových vstupů bude evaluace subintegračního seskupení provedena s vyšším akcentem na dimenzi ekonomického rozvoje, následovaného lidským a environmentálním rozvojem, při velmi omezeném posouzení rozvoje bezpečnosti a socio-kulturního rozvoje. Konkrétní využití ukazatele a jejich členění do jednotlivých dimenzí, včetně základních charakteristik těchto ukazatelů je zobrazeno Tabulkou 6.

Tabulka 6: Evaluační indikátory subintegračního seskupení OECS

Ukazatel	Zkr.	Jednotka	Období	Poznámka	Zdroj
Ekonomický rozvoj					
Hrubý domácí produkt	HDP	USD/obyv.	1970-2013	ve stálých cenách (2005)	UN
Hrubý národní důchod	HND	USD/obyv.	1970-2013	ve stálých cenách (2005)	UN
Tvorba hrubého fixního kapitálu	TFK	USD/obyv.	1970-2013	ve stálých cenách (2005)	UN
Výdaje na konečnou spotřebu	VKS	USD/obyv.	1970-2013	ve stálých cenách (2005)	UN
Export zboží a služeb	EXP	USD/obyv.	1970-2013	ve stálých cenách (2005)	UN
Lidský rozvoj					
Populace	POP	počet	1960-2013		WB,UN
Očekávaná délka dožití při narození	ODD	roky	1960-2012		WB
Míra závislosti	MZA	%	1960-2013	poměr mezi osobami v neproduktivním věku (0-15 a 64+) a produktivním věku (15-64)	WB
Environmentální rozvoj					
Produkce potravin	PRP	USD/obyv.	1960-2007	G-K dolar (1999-2001)*	UN
Emise CO ₂	ECO	kilo tuna/obyv.	1960-2010		WB
Škody způsobené oxidy uhlíku	COS	USD/obyv.	1970-2012	1 emitovaná tuna uhlíku = 20 USD, v běžných cenách	WB
Rozvoj bezpečnosti					
Násilná úmrtí	NUM	počet/obyv.	2000-2010		UN
Socio-kulturní rozvoj					
Míra urbanizace	MUB	%	1960-2013	poměr mezi osobami žijícími v urbanizovaných oblastech a populací	WB
Telefonní přípojky	TEL	počet/obyv.	1970-2013		WB

¹¹³ viz podkapitola 1.1.3

Poznámky: Zkr. znamená zkratka; Jednotka odkazuje na výchozí jednotku analýzy nikoliv databáze, ukazatele (zde) vážené obyvatelstvem byly z databázi získány v absolutní podobě, vyváženy tedy byly až následně. Stejně tak některé ukazatele nebyly ve zdrojové databázi vykážány ve stálých cenách, které jsou kvůli mezičasovému srovnávání v rámci této analýzy jednoznačně preferovány, až na ukazatel COS (viz podkapitola 6.4.3);

* tzv. Geary-Khamisův, respektive mezinárodní dolar, navázaný na ceny období 1999-2001.

Zdroj: vlastní zpracování

Jak již bylo řečeno, ve skladbě posuzovaných indikátorů se odráží zejména dostupnost adekvátních datových vstupů, na první pohled nevyvážená skladba jednotlivých dimenzí tak v žádném případě nemá odkazovat na vyšší, či nižší, význam kterékoliv z nich. Obecně lze k evaluaci OECS říci, že ukazatele ekonomické, lidské a environmentální dimenze rozvoje, kde bylo vzhledem k možnostem získáno více a současně relativně kvalitních datových vstupů budou analyzovány jak z hlediska přístupu inspirovaného regresní diskontinuitou, respektive pomocí mezi intervalového srovnání, tak z hlediska přístupu inspirovaného metodou diferencí v diferencích, respektive prostorového srovnání. Naopak analýza indikátorů rozvoje bezpečnosti a socio-kulturního rozvoje je omezena převážně na přístup vycházející pouze z prostorového srovnání.

Při pohledu na některé ze zvolených ukazatelů se může nabízet logická námitka směřující k podobnostem v informacích, které vyjadřují – typicky HDP a HND nebo ECO a COS – a tedy i účelnosti měření obou ukazatelů zároveň. Taková námitka není přirozeně zcela lichá, současně je však třeba zdůraznit, že snahou tohoto textu je postihnout význam subintegračních seskupení v širším kontextu. Čili ačkoliv nelze v uvedeném příkladu při zběžném posouzení obou ukazatelů očekávat zásadní odchylky, při analýze delšího úseku mohou i zdánlivě drobná vychýlení ve vývojových tendencích obou ukazatelů znamenat významné rozdíly.

Polemizovat by u některých ukazatelů jistě bylo možné i o zařazení do konkrétní dimenze rozvoje, vzhledem k tomu, že na ně lze pohlížet z různých aspektů. Příkladem může být zařazení ukazatele MUB do dimenze socio-kulturního rozvoje, přestože by logicky mělo smysl i jeho řazení do dimenze lidského, případně i ekonomického rozvoje. V pojetí *autora pojednání* je však na ukazatel MUB pohlíženo zejména v kontextu předpokládatelné změny v nabídce, která je obyvatelstvu urbanizovaných oblastí dostupná, tedy nejen nabídce zboží a služeb, ale ve smyslu širších možností, které kvalitu života a rozvoj lidské osobnosti, jakož i celé společnosti, zásadně determinují.

Z hlediska samotné evaluace je v souladu s výše definovanými metodickými postupy¹¹⁴ zásadní zvolit „zlomový okamžik“. Zlomovým okamžikem je pro subintegrační seskupení OECS bezesporu jeho vznik v roce 1981. Při analýze budou za základní relevantní období považovány 12leté časové úseky, respektive 11 meziročních změn při uvažování dynamické složky vypočtené na základě vztahů (5) a (6)¹¹⁵ – konkrétně 1970/71-1980/81 a 1981/82-1991/92. V případě dostupnosti delší časové řady pak, budou analyzovány i 22leté úseky, respektive 21 meziročních změn – 1960/61-1980/81 a 1981/82-2001/02.¹¹⁶ Bez ohledu na dostupnost dat pak bude za relevantní považován časový úsek zahrnující období od vzniku po současnost¹¹⁷, tedy zpravidla intervaly čítající 32 meziročních změn – 1981/82-2012/13.

K této zásadní volbě posuzovaných intervalů by bylo bezesporu možné namítat, že vzhledem k oficiálnímu ustanovení seskupení k 18. 6. 1981 (OECS, 1981) lze předpokládat, že minimálně téměř celá první polovina roku 1981, by jeho působením být zasažena neměla, či jen minimálně (plynouce z očekávání vzniku seskupení), zatímco druhá půle ano. Nicméně lze zřejmě předpokládat, že k zásadnímu zvratu ve vývoji relevantních ukazatelů při iniciaci subintegračních seskupení nedojde „ze dne na den“. V zájmu zjednodušení analýzy je tak vznik subintegračního seskupení formálně uvažován až ke dni 1. 1. 1982. Současně lze zřejmě předpokládat, že z hlediska většiny ukazatelů bude toto velmi krátké období, které by mohlo způsobit nepatrné zkreslení, z hlediska celkové evaluace irelevantní.

Pro potřeby této analýzy budou za referenční regionální hladinu považovány země, v rámci následné analýzy pro ně tedy bude používáno označení region. Za regiony subintegračního seskupení OECS budou považovány pouze země s plným členstvím (7 regionů), za regiony mateřského integračního seskupení CARICOM pouze země s plným členstvím, které byly součástí seskupení alespoň polovinu hodnoceného období, po které OECS existuje.¹¹⁸ Z tohoto důvodu nebude mezi regiony CARICOM uvažováno Haiti¹¹⁹, celkem tak bude pro potřeby této studie v rámci seskupení CARICOM uvažováno členství 7 regionů a k nim samozřejmě 7 regionů OECS, které jsou rovněž členy CARICOM. Za širší geografický region Karibik¹²⁰ bude v rámci této analýzy použito vymezení regionu statistickým oddělením Spojených národů (UN Statistics Division, 2015), které jej vymezuje

---

¹¹⁴ viz podkapitola 5.2

¹¹⁵ viz podkapitola 5.2.4

¹¹⁶ Omezení intervalu rokem 1960 se odvíjí od dostupnosti rozsahu časových řad.

¹¹⁷ Respektive po poslední vykazované hodnoty sledovaných ukazatelů.

¹¹⁸ tedy: $(2013-1981)/2 = 16 \Rightarrow$ alespoň 16 let

¹¹⁹ vstup 2. 7. 2002

¹²⁰ dále jen „Karibik“

jako 21 zemí (regionů), z toho 11 zemí CARICOM.¹²¹ Konkrétní vymezení sledovaných regionů a jejich příslušnost do jednotlivých agregovaných útvarů (OECS, CARICOM, Karibik) je zachyceno v Tabulce 7, včetně zkratk jednotlivých regionů a agregovaných celků, které budou při prezentaci výsledků analýzy využívány.

Tabulka 7: Vymezení zkoumaných entit (OECS)

Karibik (KRBK)							
Region	Zkr.	CARICOM (CRCM)					
Anguilla	AI	OECS (OECS)					
Aruba	AW						
Britské Panenské ostrovy	VG	Region	Zkr.	Region	Zkr.	Region	Zkr.
Kajmanské ostrovy	KY	Antigua a Barbuda	AG	Bahamy	BS	Belize	BZ
Kuba	CU	Dominika	DM	Barbados	BB	Guyana	GY
Dominikánská republika	DO	Grenada	GD	Jamajka	JM	Surinam	SR
Haiti	HT	Montserrat	MS	Trinidad a Tobago	TT		
Nizozemské Antily	AN	Svatý Kryštof a Nevis	KN				
Portoriko	PR	Svatá Lucie	LC				
Turks a Caicos	TC	Svatý Vincent a Grenadiny	VC				

Poznámky: Zkr. znamená zkratka

Zdroj: vlastní zpracování

Jak z Tabulky 7 částečně vyplývá, budou v rámci evaluace sledovány nejen jednotlivé regiony, ale také z nich agregované útvary, pokud je to na základě zdrojových databází možné. Hodnoty pro OECS, CRCM a KRBK jsou v rámci následující analýzy agregovány vždy jen z dat regionů, které jsou uváděny v jednotlivých tabulkách, pokud tedy není daný ukazatel pro daný region evidován, pak je tento fakt zohledněn i při agregaci, jak z hlediska daného ukazatele, tak například z hlediska vyvážení celku obyvatelstvem.¹²²

6.2 Ekonomický rozvoj (OECS)

Ekonomické ukazatele lze v kontextu rozvoje bezesporu považovat za jedny z nejdůležitějších, odrážejí totiž výkonnost, bohatství, schopnost uspokojování potřeb obyvatelstva. Lze je přitom považovat nejen za indikátory dosavadního vývoje či současného stavu, ale nepochybně také za významné indikátory potenciálního budoucího rozvoje,

¹²¹ Mezi něž je nutno logicky řadit i 7 sledovaných regionů OECS.

¹²² Členské země (regiony) OECS jsou současně členskými zeměmi CRCM, v případě agregace jsou tedy v rámci agregovaného celku CRCM obsaženy také. V rámci analýzy vývoje jednotlivých ukazatelů sledovaných regionů však bude často porovnáván vývoj regionů (zemí) OECS vůči regionům CRCM, ve smyslu regiony OECS (současně členové CRCM) vůči ostatním regionům CRCM. O stejném principu „podvojnosti“ lze hovořit i v případě agregovaného útvaru KRBK.

na jejichž základě se stanovují základní východiska pro řízení zemí i regionů, protože se jedná o významné ukazatele, které jsou zpravidla podrobně monitorovány. V následujících podkapitolách bude vývoj některých základních ekonomických ukazatelů analyzován v kontextu regionů subintegračního seskupení a regionů, které se na subintegračním seskupení nepodílejí.

Drobným handicapem následující evaluace ekonomického rozvoje je zejména absence analýzy ukazatelů trhu práce, která souvisí s nedostupností dat pro sledované regiony v požadovaných časových úsecích.

6.2.1 Hrubý domácí produkt - HDP (OECS)

Z hlediska ekonomického rozvoje subintegračního seskupení OECS lze analýzu zřejmě zahájit jedním z nejčastěji užívaných ukazatelů ekonomické výkonnosti, tedy HDP. Souhrnné výsledky evaluace tohoto ukazatele zachycuje Tabulka 8. Jak je z Tabulky 8 dobře patrné, zatímco na základě statistických testů se u žádného z regionů OECS střední hodnoty tempa růstu HDP bezprostředně před (71-81) ani bezprostředně po (82-92) iniciaci subintegračního seskupení nemění, mění se u 2 regionů CRCM (JM, TT) a 5 regionů KRBK (CU, DO, HT, AN, TC). Z hlediska agregovaných veličin je pak zřejmé, že k signifikantní změně vývojové tendence došlo pouze u KRBK.

Při pohledu na konkrétní změny v dynamice, bez ohledu na výsledky testů,¹²³ u jednotlivých regionů lze konstatovat, že v případě regionů OECS bylo v období bezprostředně po iniciaci pouze ve 2 případech (GD, MS) zaznamenáno snížení průměrného tempa růstu oproti předchozí etapě – přestože relativně mírné - stále se však jedná o růst, ve 2 případech velmi mírné zvýšení tempa růstu, na hranici statistické chyby a ve zbylých 3 regionech zvýšení. U regionů CRCM bylo ve 4 případech (BB, GY, SR, TT) naměřeno negativní tempo růstu, v případě KRBK bylo negativní tempo růstu naměřeno ve 3 případech, pokles oproti předchozí etapě pak dokonce v 8 případech. Nelze tedy považovat za překvapivé, že z hlediska agregovaných hodnot došlo v období po iniciaci ke zvýšení průměrného tempa růstu pouze právě u OECS.

---

¹²³ Výsledek testu hovoří pouze o významnosti ve změně středních hodnot, je tak determinován charakterem sledovaného vzorku, respektive jeví-li se změna ve vývoji vzhledem k předchozí etapě jako významná. O konkrétním charakteru ani velikosti změny však nevypovídá.

Tabulka 8: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele HDP (OECS)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	71-81	82-92	změna	82-13	F-test	t-test	M-W
AG	3,36	6,31	2,94	2,63	*	*	0,12
DM	4,74	4,75	0,01	2,76	*	*	0,14
GD	5,74	4,45	-1,29	2,91	*	*	0,17
MS	3,76	2,69	-1,06	1,67	0,01	0,42	
KN	5,51	5,63	0,12	3,10	0,03	0,45	
LC	3,48	5,06	1,58	1,99	0,51	0,26	
VC	1,90	5,04	3,14	3,33	*	*	0,14
BS	-0,56	0,97	1,52	0,56	0,01	0,41	
BB	1,63	-0,40	-2,03	0,57	0,82	0,12	
BZ	1,97	2,59	0,62	1,99	0,17	0,36	
GY	1,06	-1,40	-2,46	1,53	0,27	0,14	
JM	-1,78	2,04	3,81	0,56	0,91	0,03	
SR	3,13	-0,72	-3,85	0,97	*	*	0,15
TT	3,75	-3,50	-7,25	1,66	0,47	0,00	
AI	3,53	5,42	1,89	2,63	0,00	0,27	
AW	8,84	8,75	-0,09	2,77	0,00	0,49	
VG	2,58	0,56	-2,02	2,46	0,39	0,29	
KY	3,61	3,54	-0,07	0,95	0,07	0,50	
CU	4,45	-0,91	-5,36	1,69	0,81	0,04	
DO	4,21	0,64	-3,58	2,74	0,23	0,02	
HT	2,05	-3,16	-5,21	-1,58	*	*	0,00
AN	6,86	-0,51	-7,37	0,07	*	*	0,00
PR	1,48	3,50	2,03	1,98	*	*	0,20
TC	7,36	5,63	-1,73	2,77	0,15	0,00	
OECS	3,90	4,98	1,08	2,61	0,55	0,17	
CRCM	1,21	0,21	-0,99	1,25	0,30	0,15	
KRBK	2,35	0,83	-1,52	1,43	*	*	0,03

Poznámky: M-W znamená Man-Whitneyův U test; hvězdička (*) znamená zamítnutí hypotéz o normalitě (viz podkapitola 5.2.4), souhrnné výsledky testů normality jsou součástí přílohové části (Příloha 2a); tučné hodnoty označují případy, v nichž dochází k zamítnutí nulové hypotézy, respektive lze v těchto případech usuzovat, že vývojové tendence se v období bezprostředně před vznikem a po vzniku subintegračního seskupení liší;

výsledky prezentované v tabulce jsou zaokrouhleny na 2 desetinná místa, změna je však počítána z nezaokrouhlených hodnot, nelze tedy vyloučit, že některé hodnoty uvedené ve sloupečku „změna“ budou vůči hodnotám, z nichž jsou kalkulovány ve zdánlivém rozporu; analogicky lze hovořit o zvýrazňování výsledků statistických testů, které je činěno na základě nezaokrouhlených hodnot

Zdroj: vlastní počty s využitím dat UN Statistics Division (2015)

Obecný trend poklesu HDP, který je mnoha regionů patrný v období bezprostředně po iniciaci subintegračního seskupení je do jisté míry přičitatelný celosvětové hospodářské krizi a z ní pramenící tzv. „Latinskoamerické dluhové krizi“, která karibskou oblast¹²⁴ v 80. letech dvacátého století významně zasáhla (Zdražil, 2014c). Výsledky dosahované

¹²⁴ Z označení krize je zřejmé, že zasažen byl nejen Karibik.

regiony OECS, tedy zvýšení tempa růstu, či jen jeho minimální pokles, tak lze v porovnání s většinou ostatních regionů považovat za velmi pozitivní.

Z hlediska dlouhodobého vývoje (82-13) pak lze průměrná tempa růstu HDP regionů OECS opět považovat za relativně vyšší – ve 2 případech dokonce přesahující 3% hodnotu (KN, VC), v dalších 3 případech přesahující „pouze“ 2% růst (AG, DM, GD), při tom ve všech případech přesahující alespoň 1,5% hranici. U CRCM nepřesahuje 2% tempo růstu ani jeden z regionů, v případě KRBK pak dosahovalo alespoň 2% růstu 5 regionů (AI, AW, VG, DO, TC). Při posouzení agregovaných veličin pak lze u OECS pozorovat více než dvojnásobné průměrné tempo růstu oproti CRCM, respektive takřka dvojnásobné tempo růstu oproti KRBK.

Hodnocení kauzálních vztahů z hlediska ukazatele HDP

Vzhledem k tomu, že ekonomická dimenze zaujímá v rámci rozvoje regionu poměrně výsadní postavení, a v jejím rámci je pak nepochybně možné přiřknout jistou exkluzivitu ukazateli HDP, byly vztahy mezi sledovanými regiony posouzeny i z hlediska vzájemné kauzality. K problematice kauzality bylo přistupováno v souladu s definovanou metodikou, o kauzalitě je tedy uvažováno v tzv. „Grangerově smyslu“.¹²⁵

Lze logicky předpokládat, že mezi regiony subintegračního seskupení, jejichž spolupráce je oproti jiným méně integrovaným regionům výrazně těsnější, by mohlo existovat více kauzálních vztahů, nežli mezi regiony, jejichž míra integrace je nižší, či které nejsou vzájemně integrovány vůbec. V rámci této části analýzy jsou pro zjednodušení uvažovány pouze 2 skupiny regionů – regiony OECS a regiony mimo OECS (tj. regiony CRCM a KRBK). V následujícím textu jsou prezentovány pouze závěrečné souhrnné výsledky analýzy na přítomnost kauzálních vztahů. Výsledky jednotlivých testů jsou součástí přílohové části, konkrétně Příloha 2b (výsledky testů na přítomnost jednotkového kořenu) a Příloha 2c (výsledky testů na existenci Grangerovy kauzality).

Z testování vztahů na přítomnost Grangerovy kauzality byly v průběhu analýzy vyloučeny 3 regiony (SR, AW, CU), a to z důvodu pozitivních výsledků testů na přítomnost jednotkových kořenů. Ačkoliv existence jednotkových kořenů a s ní související nestacionarita časových řad není v rámci testování kauzality neřešitelným problémem, bylo by k jejímu překonání nutné upravit metodiku testování, respektive poněkud ji zkomplikovat,

---

¹²⁵ viz podkapitola 5.2.5

čož se vzhledem k doplňkovosti kauzální analýzy, ale také faktu, že se nestacionarita týká 3 regionů z širšího vzorku, nejeví jako vyloženě nezbytné.

Souhrnné výsledky testování vztahů mezi regiony OECS a regiony mimo OECS na přítomnost Grangerovy kauzality po dobu existence subintegračního seskupení od roku 1982 do současnosti, respektive roku 2013, jsou zachyceny v Tabulce 9. Z celkového počtu 420 vztahů mezi všemi regiony,¹²⁶ se 42 vztahů týká pouze regionů OECS, 98 vztahů směřuje od regionu OECS k regionu mimo OECS, 98 vztahů je pak logicky orientováno směrem opačným a 182 vztahů se vyskytuje pouze mezi regiony, které součástí seskupení OECS nejsou.

Tabulka 9: Souhrnné výsledky analýzy Grangerových kauzálních vztahů ve vývoji ukazatele HDP (OECS)

regiony	P.	vztah	P.	Grangerova kauzalita	rovnoměrné proporce
OECS	7	region OECS => region OECS	42	17	6,3
mimo OECS	14	region OECS => region mimo OECS	98	13	14,7
		region mimo OECS => region OECS	98	10	14,7
		region mimo OECS => region mimo OECS	182	23	27,3
Σ	21		420	63	63

Poznámky: P. znamená počet; Grangerova kauzalita znamená počet vztahů, ve kterých byla zamítnuta nulová hypotéza (neexistuje kauzální vztah v Grangerově smyslu, ve směru od jednoho regionu k druhému); rovnoměrné proporce odkazují na teoretický počet vztahů, který by na základě celkového počtu zjištěných kauzálních vztahů připadal při rovnoměrném rozložení na jednotlivé sledované skupiny regionů

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat UN Statistics Division (2015) a WB (2015)

Na základě zjištěných skutečností je z Tabulky 9 jasně patrné, že z celkového počtu 63 kauzálních vztahů v Grangerově smyslu, byla kauzalita 17 krát odhalena ve vztazích výlučně mezi regiony OECS, ve 13 případech působí region OECS na region mimo OECS, v opačném směru působení bylo nalezeno 10 kauzálních vztahů a 23 krát byl kauzální vztah nalezen mezi regiony, které do seskupení OECS nepatří. Na první pohled nic neříkající počty získávají zcela nový rozměr při uvážení počtu vztahů, které mezi jednotlivými skupinami regionů existují. Při teoreticky rovnoměrném rozložení celkového počtu zjištěných vztahů (63) do jednotlivých skupin (viz sloupeček rovnoměrné proporce) však je patrné, že počet kauzálních vztahů mezi regiony OECS (17 vztahů) je cca 2,7 krát vyšší oproti teoretické hodnotě (6,3); tento jednoznačně vyšší počet mezi regiony OECS zřejmě nelze považovat

¹²⁶ jsou uvažovány vztahy oběma směry

za náhodné vychýlení. Zjištěný počet kauzálních vztahů mezi regiony mimo OECS a ve směru od regionu OECS k regionu mimo seskupení OECS je lehce nižší než při teoretickém uvažování rovnoměrného rozložení, nikoliv však zásadně. Poněkud vyšší disproporce mezi reálným zjištěním a teoretickým podílem byla zjištěna ve směru od regionů mimo OECS k regionům uvnitř seskupení.

V kontextu uvedených souvislostí lze tedy zřejmě dospět k závěru, že regiony subintegračního seskupení OECS jsou jednak vzájemně více propojeny nežli regiony mimo toto seskupení, jednak se zdá, že jsou ostatními regiony, jejichž vztahy byly v relaci s regiony OECS analyzovány, ovlivňovány o málo menší měrou (nikoliv však dramaticky). Vzhledem k těmto skutečnostem je zřejmě možné subintegrační seskupení označit za určitý druh funkčního systému, který se díky vyšší míře vzájemných kauzálních vztahů od svého okolí odlišuje, ale také, jehož jednotlivé prvky (regiony) jsou determinovány spíše jinými prvky téhož systému nežli prvky, které stojí mimo tento systém.

6.2.2 Hrubý národní důchod - HND (OECS)

Posouzení subintegračního seskupení OECS z hlediska ukazatele HND lze, vzhledem k povaze tohoto ukazatele, do jisté míry očekávat podobné vývojové tendence jako u ukazatele HDP. Výstup analýzy ukazatele HND zachycuje Tabulka 10, která částečnou analogii ve vývoji v porovnání s předchozím ukazatelem (HDP) potvrzuje. Z hlediska testů na ekvivalenci středních hodnot v období před a po iniciaci subintegračního seskupení bylo zjištěno, že z regionů OECS se střední hodnoty významně liší u jediného regionu (GD), u CRCM ve 4 regionech (BB, GY, SR, TT) a v případě KRBK v 6 regionech (CU, DO, HT, AN, PT, TC). Tato zjištění potvrzují i výsledky testů agregovaných hodnot, kde lze o nevychýlení středních hodnot hovořit pouze v případě OECS.

Z hlediska konkrétních hodnot je pak u 4 regionů OECS (AG, DM, LC, VC) patrné zvýšení tempa růstu, to samé pak platí pouze u 2 regionů CRCM (BS, JM), ve stejném počtu i u regionů KRBK (AI, PR). Při inverzním pohledu pak lze konstatovat, že zatímco u žádného regionu OECS nedocházelo na základě průměrného tempa růstu k poklesu HND, u CRCM byl negativní růst zaznamenán u 5 regionů (BB, BZ, GY, SR, TT), v případě KRBK v regionech 3 (CU, HT, AN) – u 5 regionů tedy došlo pouze ke snížení tempa růstu, nikoliv však k reálnému poklesu. Pohled na změny ve vývoji agregovaných regionů potvrzuje akcelerující růst v případě OECS, pokles v případě CRCM a snížení tempa růstu v případě KRBK.

Tabulka 10: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele HND (OECS)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	71-81	82-92	změna	82-13	F-test	t-test	M-W
AG	3,30	5,76	2,47	2,54	*	*	0,20
DM	4,54	4,81	0,27	2,81	*	*	0,40
GD	5,65	3,92	-1,73	2,72	*	*	0,09
MS	3,74	2,68	-1,06	1,53	0,01	0,43	
KN	6,10	5,10	-1,01	2,96	0,07	0,23	
LC	3,65	4,31	0,65	1,70	0,82	0,40	
VC	1,77	4,94	3,17	3,36	0,00	0,21	
BS							
BS	-0,41	1,66	2,07	0,78	0,01	0,36	
BB	1,67	-0,55	-2,22	0,45	0,67	0,09	
BZ	2,50	2,46	-0,03	1,91	0,02	0,48	
GY	0,90	-3,62	-4,53	1,82	*	*	0,01
JM	-1,88	-0,11	1,78	0,19	0,66	0,23	
SR	6,21	-2,92	-9,14	0,33	0,98	0,02	
TT	4,39	-4,13	-8,52	1,04	0,73	0,00	
AI							
AI	3,54	5,34	1,81	2,90	0,01	0,27	
AW	8,84	8,42	-0,42	2,25	*	*	0,33
VG	2,58	0,44	-2,14	2,49	0,42	0,28	
KY	3,67	3,44	-0,23	0,91	0,12	0,45	
CU	4,45	-0,87	-5,31	1,71	0,83	0,04	
DO	4,01	0,71	-3,30	2,70	0,19	0,03	
HT	2,04	-3,12	-5,17	-1,53	*	*	0,00
AN	6,86	-0,59	-7,45	0,15	*	*	0,00
PR	-0,43	2,51	2,94	1,55	0,11	0,01	
TC	7,23	6,83	-0,40	3,29	*	*	0,10
OECS							
OECS	3,94	4,53	0,59	2,49	0,67	0,29	
CRCM	1,41	-0,71	-2,11	0,91	*	*	0,03
KRBK	1,86	0,10	-1,76	1,19	0,88	0,03	

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 8

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat UN Statistics Division (2015)

Při uvážení dlouhodobého vývoje – od vzniku seskupení po současnost - je pak patrná jednoznačná dominance na straně regionů OECS, v porovnání s regiony CRCM a souhrnně lze hovořit o vyšších hodnotách i při porovnání s regiony KRBK. Při porovnání agregovaných hodnot je pak tempo růstu HND v případě OECS vůči CRCM takřka trojnásobné, vůči KRBK dvojnásobné.

V návaznosti na výše uvedené „očekávatelné podobnosti“ ve vývoji HND s ukazatelem HDP lze na základě porovnání hodnot i výsledků testů konstatovat, že vývoj ukazatele HND byl obecně v jednotlivých obdobích více dynamický a současně rozdíly mezi sledovanými regiony byly vyšší.

6.2.3 Tvorba hrubého fixního kapitálu - TFK (OECS)

V kontextu hodnocení vývoje dynamiky ukazatele TFK je z Tabulky 11 zcela zřejmé, že zatímco v případě regionů OECS nedošlo na základě výsledků testů o shodě středních hodnot temp růstu před a po vzniku subintegračního seskupení k jediné významné změně, u regionů CRCM došlo k významné změně ve 4 případech (BB, JM, SR, TT) – což se odráží i při hodnocení seskupení jako celku - a u regionů KRBK ve 3 případech (HT, PR, TC).

Při pohledu na konkrétní hodnoty je pak patrné, že při srovnání obou období došlo k poklesu tempa růstu ve všech případech, vyjma dvojice regionů v každé ze sledovaných skupin (KN, VC – BZ, JM – VG, PR). Zatímco však v případě OECS vykazují všechny regiony růstové hodnoty i v období po ustanovení, došlo tedy pouze ke snižování tempa růstu, v případě CRCM byl zaznamenán reálný pokles ukazatele TFK u 3 regionů (BB, SR, TT), stejně tak v případě KRBK (VG, CU, HT). Souhrnné hodnoty pak rovněž potvrzují, že v případě seskupení OECS došlo pouze k oslabení tempa růstu, avšak u seskupení CRCM i u KRBK bylo období 82-92 na základě průměrného tempa růstu ve znamení poklesu.

Přestože obecný trend v období 82-92 je u většiny regionů spíše ve znamení snížení růstu či dokonce poklesu, jeden region CRCM (JM) a jeden region KRBK (PR) vykazují v tomto období významných zvrátů ve prospěch kladného růstu, který je o přibližně 15 p. b. vyšší nežli v období předchozím. Nutno však podotknout, že se jedná o dvojici regionů, která v období 71-81 vykazovala zdaleka nejvyšší pokles, přičemž kromě nich byl pokles zaznamenán již pouze u regionu VG.

Z hlediska velikosti naměřených změn lze zřejmě konstatovat, že u regionů OECS došlo spíše k mírným změnám, většinou v rozmezí jednotek procentních bodů (vyjma regionu GD), čili vývoj těchto regionů lze označit za relativně stabilní, což ostatně potvrzují závěry t-testů, respektive M-W testů. Podobným způsobem lze argumentovat zřejmě i v případě regionů KRBK, kde je počet větších i statisticky významných změn sice vyšší, na druhou stranu je však vyšší i počet regionů v tomto vzorku. Pro většinu regionů CRCM pak na základě evidence více než poloviny regionů, v nichž došlo k relativně vysoké změně, která byla navíc statisticky potvrzena, logicky platí závěry zcela opačné.

Tabulka 11: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele TFK (OECS)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	71-81	82-92	změna	82-13	F-test	t-test	M-W
AG	9,62	4,15	-5,47	0,82	*	*	0,50
DM	4,46	2,87	-1,59	0,57	0,10	0,36	
GD	16,87	1,38	-15,49	0,31	*	*	0,40
MS	5,70	3,09	-2,61	1,32	0,02	0,45	
KN	4,71	7,98	3,27	2,97	*	*	0,50
LC	7,72	4,44	-3,28	2,23	*	*	0,42
VC	1,73	3,49	1,75	2,95	0,55	0,40	
Regiony s kladnými tempy růstu (71-81)							
BS	3,58	2,79	-0,79	2,63	*	*	0,47
BB	4,19	-7,92	-12,11	-0,97	0,79	0,06	
BZ	0,66	4,76	4,11	0,76	*	*	0,14
GY	4,58	3,02	-1,57	1,18	0,46	0,50	
JM	-9,45	6,11	15,56	1,28	0,99	0,02	
SR	6,82	-5,76	-12,59	2,30	0,56	0,04	
TT	10,46	-12,06	-22,52	-3,81	0,16	0,00	
Regiony s zápornými tempy růstu (82-92)							
AI	3,57	2,33	-1,24	-0,01	0,00	0,46	
AW	8,84	8,63	-0,21	1,88	0,00	0,49	
VG	-3,96	-3,96	0,00	0,78	0,02	0,40	
KY	3,56	3,48	-0,09	0,89	0,00	0,44	
CU	4,50	-5,35	-9,85	-0,36	*	*	0,30
DO	6,33	0,00	-6,33	2,72	0,44	0,17	
HT	8,61	-7,62	-16,24	-0,09	*	*	0,00
AN	6,02	3,00	-3,03	2,30	*	*	0,24
PR	-7,91	6,70	14,61	3,30	0,49	0,00	
TC	7,36	5,02	-2,34	2,22	*	*	0,00
Regiony s kladnými tempy růstu (82-13)							
OECS	7,51	3,63	-3,88	1,54	*	*	0,45
CRCM	1,70	-2,40	-4,10	-0,18	*	*	0,07
KRBK	0,07	-0,99	-1,06	0,73	0,32	0,32	

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 8

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat UN Statistics Division (2015)

Z hlediska delšího období (82-13) lze stručně shrnout, že v případě OECS jsou průměrná tempa růstu ukazatele TFK u všech regionů kladná. Záporné hodnoty byly naopak naměřeny u 2 regionů CRCM (BB, TT) a také 3 regionů KRBK (AI, CU, HT). Na základě zjištěných hodnot není patrné, že by u růstových případů existovaly mezi jednotlivými regiony OECS, CRCM i KRBK zásadní rozdíly. Při pohledu jako na agregované celky je však patrné, že průměrné tempo růstu OECS je jednoznačně nejvyšší, přičemž KRBK dosahuje růstové hodnoty poloviční a CRCM nevykazuje růst, ale naopak mírný pokles.

6.2.4 Výdaje na konečnou spotřebu - VKS (OECS)

Další ukazatel – VKS -, jehož souhrnné výsledky analýzy jsou zaznamenány v Tabulce 12, přisuzuje statisticky významnou změnu středních hodnot průměrného růstu 2 regionům OECS

(GD, KN), 2 regionům CRCM (GY, TT) a 5 regionům KRBK (CU, DO, HT, AN, TC). Z hlediska sledovaných celků pak změnu vykazuje CRCM a KRBK, ne však OECS. Po vyčíslení konkrétních hodnot pak i vývoj tohoto ekonomického ukazatele logicky částečně koresponduje s vývojem ukazatelů předchozích, tedy při porovnání sledovaných období jsou průměrná tempa růstu v období 82-92 u většiny regionů nižší. V případě OECS se jedná o všechny regiony vyjma jednoho (VC), v případě KRBK všechny regiony vyjma 2 (AI, PR), v případě CRCM však převažuje počet regionů, kde došlo naopak ke zvýšení hodnoty růstového ukazatele (BS, BB, BZ, JM). Nicméně je nutné dodat, že ve 3 z těchto regionů CRCM byly hodnoty růstu v předchozím období záporné, přičemž jiný region, kde by byly naměřeny negativní hodnoty, se ve sledovaném vzorku nenachází, v jednom případě (BB) pak i přes výraznou pozitivní změnu zůstává hodnota průměrného tempa růstu negativní. Zmíněná odlišná výchozí situace však samozřejmě růstovou tendenci těchto regionů v období stagnace či přímo poklesu ukazatele VKS u většiny ostatních regionů nikterak nesnižuje.

V případě regionů OECS lze opět konstatovat, že přes snížení tempa jsou v období 82-92 naměřené hodnoty všech regionů růstové, v seskupení CRCM byly záporné hodnoty naměřeny ve 3 případech (BB, GY, SR), u KRBK se pak negativní vývoj týká 4 regionů (VG, CU, HT, AN). Z hlediska konkrétních změn v růstových hodnotách se vzhledem k výše uvedenému logicky vymyká většina regionů CRCM, při letmém porovnání regionů OECS se vzorkem regionů KRBK je pak vyšší rozptyl rozdílů u regionů KRBK na první pohled vcelku zřejmý. Při komparaci agregovaných útvarů je pak snížení růstové hodnoty nejnižší u seskupení OECS, které současně jako jediné vykazuje pozitivní růstovou hodnotu po obě hodnocená období.

Z hlediska dlouhodobého vývoje byly hodnoty tempa růstu kladné u všech regionů OECS, u 4 regionů CRCM (BS, BZ, GY, JM) – přičemž vyjma 2 regionů (MS, LC) vykazují všechny regiony OECS vyšší růstové hodnoty než regiony CRCM - a u všech regionů KRBK, vyjma 2 (HT, AN). Obecně lze konstatovat, že vyjma regionu AI, jehož tempo růstu je nejvyšší, nejsou z dlouhodobého hlediska mezi tempy rostoucích regionů OECS a KRBK závažné rozdíly. Při komparaci agregovaných regionálních celků, pak bylo nejvyšší průměrné tempo růstu naměřeno u OECS, následované KRBK a CRCM, přičemž jsou hodnoty u všech útvarů kladné.

Tabulka 12: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele VKS (OECS)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	71-81	82-92	změna	82-13	F-test	t-test	M-W
AG	3,94	3,22	-0,72	2,81	*	*	0,50
DM	5,71	1,98	-3,74	2,34	0,69	0,11	
GD	6,50	2,72	-3,78	3,07	*	*	0,02
MS	2,97	0,26	-2,71	1,63	0,15	0,25	
KN	7,50	2,13	-5,38	2,19	0,23	0,08	
LC	4,03	2,55	-1,48	0,94	*	*	0,28
VC	1,31	3,37	2,06	2,76	0,66	0,35	
BS	-0,26	2,53	2,78	1,08	*	*	0,47
BB	-3,41	-0,32	3,09	-0,01	0,28	0,19	
BZ	0,47	2,38	1,91	1,95	0,78	0,30	
GY	1,56	-3,51	-5,07	2,12	0,03	0,10	
JM	-0,55	1,77	2,33	1,33	0,15	0,18	
SR	3,83	-0,91	-4,73	-0,63	0,71	0,19	
TT	6,04	-4,75	-10,79	-0,14	0,52	0,00	
AI	3,38	8,72	5,34	4,59	0,00	0,16	
AW	8,84	8,74	-0,10	3,36	0,00	0,49	
VG	4,69	-2,93	-7,62	0,20	*	*	0,24
KY	3,60	3,52	-0,09	0,92	0,10	0,49	
CU	4,42	-1,17	-5,59	1,40	0,62	0,04	
DO	3,79	0,16	-3,63	2,53	0,82	0,07	
HT	2,64	-2,96	-5,60	-0,13	*	*	0,01
AN	6,88	-1,96	-8,84	-0,29	*	*	0,00
PR	1,37	2,53	1,16	2,23	0,09	0,16	
TC	7,35	6,08	-1,27	1,84	*	*	0,02
OECS	4,37	2,43	-1,94	2,17	0,59	0,17	
CRCM	1,79	-0,51	-2,29	0,79	0,53	0,03	
KRBK	2,59	0,00	-2,59	1,36	*	*	0,02

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 8

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat UN Statistics Division (2015)

6.2.5 Export - EXP (OECS)

Výsledky vzešlé z analýzy posledního z ukazatelů ekonomického rozvoje – EXP - jsou zachyceny v Tabulce 13. Naměřené p-hodnoty testů nasvědčují, že pouze u jednoho regionu OECS (AG) došlo v etapě po vzniku subintegračního seskupení k významné změně ve vývoji ukazatele EXP oproti etapě předchozí. V rámci regionů seskupení CRCM byla změna zaznamenána ve 2 případech (JM, SR) a v rámci KRBK ve 3 případech (VG, CU, TC). U regionů OECS lze ve všech případech, vyjma regionu GD, pozorovat pozitivní změnu, přičemž ve všech případech jsou průměrná roční tempa růstová. U 2 regionů CRCM (BB, SR) jsou evidovány negativní změny a u stejného počtu regionů je za období 82-92 vykazován průměrný pokles (BS, SR). U regionů KRBK lze pak hovořit o nejdramatičtějším počtu

negativních změn, konkrétně u všech regionů vyjma 2 (AI, PR), negativní růstové hodnoty však byly naměřeny pouze ve 3 případech (CU, HT, AN). Co se velikosti zaznamenaných změn týče lze konstatovat, že po regionu JM, jehož průměrné tempo růstu za období 82-92 je zdaleka nejvyšší, byla u 5 regionů OECS zaznamenána vyšší pozitivní změna než u regionů CRCM, jejichž růstové tendence lze v aspektu směru změny považovat za shodné. Z hlediska agregovaných útvarů není vzhledem k výše řečenému příliš překvapivé, že OECS dosahovalo v období 82-92 nejvyššího tempa růstu, jakož i nejvyšší změny v porovnání s předchozím obdobím. Jak změny, tak i růstové hodnoty jsou kladné, ač nižší, i u CRCM a KRBK, na základě testů však nelze o žádném z agregovaných celků tvrdit, že by změna mezi oběma obdobími byla významná.

Tabulka 13: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele EXP (OECS)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	71-81	82-92	změna	82-13	F-test	t-test	M-W
AG	5,23	9,57	4,34	1,23	*	*	0,09
DM	3,54	8,52	4,98	3,03	*	*	0,47
GD	4,54	3,30	-1,24	0,94	*	*	0,20
MS	9,00	12,47	3,47	4,32	*	*	0,50
KN	5,39	5,68	0,29	2,52	*	*	0,42
LC	2,45	8,06	5,61	3,01	*	*	0,26
VC	3,20	5,35	2,15	1,20	0,48	0,41	
BS	-1,82	-1,65	0,17	-0,37	*	*	0,45
BB	4,89	2,37	-2,52	0,84	0,07	0,29	
BZ	4,09	4,41	0,32	2,16	*	*	0,40
GY	2,47	4,23	1,76	2,81	*	*	0,50
JM	-1,41	7,50	8,91	0,25	0,36	0,02	
SR	3,14	-14,70	-17,84	0,63	0,00	0,01	
TT	0,07	1,35	1,28	3,72	0,38	0,38	
AI	3,66	6,96	3,30	2,92	0,00	0,22	
AW	8,84	8,75	-0,09	1,96	0,00	0,49	
VG	9,07	3,03	-6,04	3,68	*	*	0,04
KY	3,56	2,62	-0,94	0,55	0,00	0,39	
CU	4,45	-0,36	-4,81	4,04	0,52	0,03	
DO	5,35	2,33	-3,02	2,77	0,17	0,24	
HT	6,47	-7,09	-13,55	2,54	*	*	0,22
AN	6,13	-1,18	-7,31	-0,44	*	*	0,24
PR	2,59	3,98	1,39	2,36	*	*	0,28
TC	7,37	4,77	-2,60	3,40	*	*	0,00
OECS	4,19	7,18	2,99	2,02	0,91	0,19	
CRCM	0,42	3,03	2,61	1,75	0,69	0,14	
KRBK	2,35	2,87	0,52	1,94	*	*	0,35

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 8

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat UN Statistics Division (2015)

Hodnoty naměřené za období od vzniku subintegračního seskupení po současnost vypovídají o vesměs pozitivním vývoji ukazatele EXP u většiny regionů – výjimkou je pouze jeden region CRCM (BS) a jeden region KRBK (AN). Hodnoty naměřené u jednotlivých regionů OECS se zdají být obecně lehce vyšší než v případě regionů CRCM, při porovnání s regiony KRBK, pak nejsou výraznější rozdíly patrné. Toto tvrzení víceméně podporují i hodnoty dlouhodobého tempa růstu naměřené za agregované útvary, kdy OECS vykazuje hodnotu nejvyšší, lze však tvrdit, že ani CRCM, ani KRBK nejsou z hlediska ukazatele EXP za OECS v takovém odstupu jako v případě ostatních evaluovaných ukazatelů ekonomického rozvoje regionů.

6.2.6 Shrnutí dimenze ekonomického rozvoje (OECS)

Evaluace některých základních ekonomických ukazatelů – HDP, HND, TFK, VKS, EXP - jasně ukázala, že zatímco u mnohých regionů, které nejsou součástí subintegračního seskupení, docházelo v období po vzniku OECS k významným změnám ve vývoji sledovaných ukazatelů (obvykle v nežádoucích relacích, vyjma EXP, kde byl počet regionů, v nichž došlo k pozitivní změně, v lehké převaze), u regionů OECS byl počet regionů, jež byly významnou změnou ve vývoji postiženy, zpravidla nižší, ale také snížení růstu bylo mezi sledovanými etapami u regionů OECS zpravidla nižší. V případě ukazatelů HDP a HND byla u většiny regionů OECS dokonce naměřena akcelerace růstu, zatímco mnohé jiné regiony vykazovaly převážně snížení růstu, přičemž ojedinělý nebyl ani pokles.

V otázce kauzálních vztahů, které byly prověřovány z hlediska ukazatele HDP, je možné konstatovat, že regiony OECS vzájemně vykazují vyšší míru kauzálních vztahů nežli ostatní regiony seskupení CARICOM i geografického regionu Karibik. Uvedené zjištění lze zřejmě interpretovat i jako vyšší míru integrace mezi ekonomikami těchto regionů, neboť se na základě existence zvýšeného počtu kauzálních vztahů prokazatelně jedná o (sub-)systém, který je od ostatních regionů v daném prostředí odlišný.

S přihlédnutím k uvedeným faktům není tedy zřejmě nutné vyjadřovat pochybnosti o významu subintegračního seskupení OECS pro rozvoj ekonomické dimenze zapojených regionů, jež se projevuje vyšší výkonností, přičemž by zřejmě v kontextu uvedené proběhnuvší ekonomické krize nemusela postrádat logiku ani argumentace možnou vyšší resiliencí subintegrujících se regionů.¹²⁷

---

¹²⁷ Tato hypotéza nebyla dosud prověřována. V její prospěch částečně hovoří zjištění nižšího počtu kauzálních vztahů ze směru od regionů vně subintegračního seskupení k regionům uvnitř. Nastíněná částečná indikace je

6.3 Lidský rozvoj (OECS)

Statistiku základních demografických ukazatelů lze bezpochyby považovat za jednu z nejsledovanějších, a to nejen v současnosti, ale i v dobách minulých. Pro svoji relativní úplnost, jak z hlediska sledovaných regionů, tak z hlediska času, lze proto v rámci evaluace lidského rozvoje přistoupit i ke komparaci delších časových úseků čítajících 21 meziročních změn oběma směry, tedy jak v období před vznikem subintegračního seskupení, tak v období po vzniku – pro tuto část analýzy bude dále používáno odlišovací označení „dlouhodobé efekty“. V rámci zachování konzistence a primárnímu zacílení této analýzy na kratší časové úseky, respektive 11 meziročních změn, jež plyne z omezenosti datové dostupnosti ostatních dimenzí, však budou výsledky analýzy dlouhodobých efektů vždy uváděny až jako druhé v pořadí.

6.3.1 Populace - POP (OECS)

Souhrnné výsledky analýzy zřejmě zcela nejelementárnějšího ukazatele lidského rozvoje – POP - jsou zachyceny v Tabulce 14. Z p-hodnot testů je zřejmé, že téměř ve všech regionech došlo k významné změně počtu obyvatel, přičemž výjimkou je pouze jeden region OECS (KN), jeden region CRCM (BB) a 2 regiony KRBK (AW, AN); tato zjištění se pak logicky odrážejí i v pohledu na p-hodnoty agregovaných útvarů. Na základě konkrétních hodnot však nelze hovořit o zásadních rozdílech mezi vývojem ukazatele v jednotlivých skupinách regionů. Obecně lze konstatovat, že tempo růstu obyvatelstva je u regionů OECS a CRCM obecně nižší nežli u regionů KRBK. U regionů OECS došlo v období 82-92 k pozitivní změně pouze u 3 regionů (GD, KN, LC), přičemž 4 regiony vykazují dokonce záporné tempo růstu (AG, DM, MS, KN). U regionů CRCM došlo ke zvýšení tempa růstu pouze u 2 regionů (BZ, SR), negativní růst pak vykazuje jediný region (GY). Z regionů KRBK bylo snížení tempa růstu zaznamenáno u 4 regionů (KY, CU, DO, PR), ani v jednom případě se však hodnota průměrného tempa růstu nevyskytovala v záporu. Při pohledu na agregované hodnoty je pak zřejmé, že ve všech případech došlo v období 82-92 ke zpomalení tempa růstu v podobném rozsahu u všech 3 celků, přičemž za nejméně růstové lze označit seskupení OECS, následně CRCM, nejvíce růstový pak KRBK. Nutno však podotknout, že i v předcházejícím období byly rozdíly mezi těmito útvary přibližně stejné, z tohoto

---

však poměrně slabým argumentem, na jehož základě v současné chvíli rozhodně nelze zaujímat žádná jednoznačná stanoviska.

pohledu tedy vznik subintegračního seskupení neznamená z hlediska tempa růstu ukazatele POP zásadní změnu.

Tabulka 14: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele POP (OECS)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)			p-hodnoty testů		
	71-81	82-92	změna	F-test	t-test	M-W
AG	0,59	-0,86	-1,45	*	*	0,00
DM	0,54	-0,55	-1,08	0,65	0,00	
GD	-0,38	0,64	1,02	*	*	0,10
MS	0,17	-0,79	-0,96	*	*	0,00
KN	-0,39	-0,35	0,05	*	*	0,30
LC	1,26	1,57	0,31	0,77	0,00	
VC	1,04	0,58	-0,46	0,01	0,00	
BS						
BS	2,21	1,94	-0,27	*	*	0,00
BB	0,41	0,40	-0,01	0,00	0,42	
BZ	1,73	2,56	0,83	*	*	0,00
GY	0,67	-0,64	-1,31	*	*	0,00
JM	1,33	1,04	-0,29	0,00	0,06	
SR	-0,14	1,21	1,35	*	*	0,00
TT	1,40	1,06	-0,35	*	*	0,04
AI						
AI	0,35	2,76	2,41	*	*	0,02
AW	0,23	1,09	0,86	0,00	0,10	
VG	1,31	3,96	2,64	0,72	0,00	
KY	5,68	4,55	-1,13	*	*	0,01
CU	1,15	0,77	-0,38	0,03	0,02	
DO	2,54	2,16	-0,38	0,17	0,00	
HT	1,94	2,20	0,26	0,27	0,00	
AN	0,69	0,93	0,24	0,00	0,11	
PR	1,62	0,92	-0,70	*	*	0,00
TC	3,07	4,66	1,59	0,40	0,00	
OECS						
OECS	0,93	0,53	-0,40	0,05	0,00	
CRCM	1,56	1,07	-0,49	0,00	0,00	
KRBK	2,00	1,60	-0,40	1,00	0,00	

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 8

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat UN Statistics Division (2015) a WB (2015)

Z hlediska dlouhodobého vývoje nelze na základě výsledků zachycených v Tabulce 15 označit vývojové tendence ukazatele POP za zvlášť odlišné od předchozího srovnání. O statisticky významné změně ve vývoji ukazatele lze hovořit u 4 regionů OECS (DM, GD, KN, VC), 4 regionů CRCM (BS, GY, JM, TT) a 5 regionů KRBK (AW, CU, DO, PR, TC). Při pohledu jako na celky z jednotlivých regionů složené však nebyla stálost vývoje zamítnuta u OECS. U jednotlivých regionů OECS pak bylo období po vzniku subintegračního seskupení opět spíše ve znamení snižování tempa růstu, konkrétně u 3 regionů (AG, DM, VC),

příčemž negativního růst, respektive pokles, je viditelný u regionu DM.¹²⁸ U regionů CRCM bylo mírné zvýšení tempa růstu v období 82-02 zaznamenáno u 2 regionů (BZ, SR), u ostatních snížení, záporný růst pak byl evidován v jediném případě (GY). U regionů KRBK bylo snížení tempa růstu zaznamenáno ve 3 případech (CU, DO, PR), v žádném z nich se však nejednalo o negativní růst. Hodnoty za agregované útvary pak logicky do značné míry odrážejí výsledky jednotlivých regionů. Ve všech případech došlo ke snížení tempa růstu, které je však kladné, u CRCM a KRBK byl zaznamenáno vyšší snížení tempa růstu než u OECS, u toho jsou ovšem růstové hodnoty po celou dobu hodnocení nejnižší.

Tabulka 15: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele POP – dlouhodobé efekty (OECS)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	61-81	82-02	změna	82-13	F-test	t-test	M-W
AG	1,17	0,66	-0,51	0,80	*	*	0,43
DM	1,09	-0,36	-1,46	-0,14	0,02	0,00	
GD	0,04	0,57	0,53	0,49	0,20	0,05	
MS	-	-4,63		-2,61	-	-	
KN	-0,83	0,42	1,25	0,73	*	*	0,00
LC	1,37	1,40	0,03	1,33	0,53	0,33	
VC	1,08	0,31	-0,77	0,24	*	*	0,00
BS	3,27	1,73	-1,54	1,77	*	*	0,00
BB	0,37	0,36	-0,01	0,41	*	*	0,37
BZ	2,27	2,58	0,30	2,57	*	*	0,12
GY	1,56	-0,16	-1,72	0,10	*	*	0,00
JM	1,36	0,91	-0,45	0,71	*	*	0,00
SR	1,12	1,29	0,17	1,21	*	*	0,26
TT	1,26	0,70	-0,55	0,61	*	*	0,00
AI	-	2,72		2,42	-	-	
AW	0,53	2,17	1,64	1,67	*	*	0,00
VG	-	3,11		2,91	-	-	
KY	3,68	4,78	1,10	3,97	*	*	0,16
CU	1,56	0,60	-0,96	0,41	*	*	0,00
DO	2,84	1,95	-0,89	1,76	0,14	0,00	
HT	1,96	2,02	0,05	1,80	0,04	0,19	
AN	-	0,06		0,79	-	-	
PR	1,53	0,79	-0,74	0,34	*	*	0,00
TC	1,52	4,97	3,45	4,53	*	*	0,00
OECS	0,76	0,61	-0,15	0,54	*	*	0,18
CRCM	1,32	0,80	-0,53	0,87	*	*	0,00
KRBK	1,82	1,26	-0,56	1,36	*	*	0,00

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 8; pomlčka (-) znamená absenci dat

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat UN Statistics Division (2015) a WB (2015)

¹²⁸ Výrazný pokles u regionu MS je do značné míry způsoben erupcí sopky Soufriere, která v roce 1995 region těžce zasáhla, přičemž bylo zničeno hlavní město (Volcano Discovery, 2013). V období 95-02 činí průměrné tempo růstu ukazatele POP pro tento region cca -12 % ročně.

Při hodnocení intervalu od vzniku subintegračního seskupení po současnost (82-13) není překvapivé, že naměřené hodnoty do značné míry kopírují hodnoty relativně dlouhého období 82-02. Negativní tempo růstu lze pro něj nalézt pouze u 2 regionů OECS (DM, MS). Obecně lze pak hodnoty tempa růstu regionů OECS považovat za nejnižší, což se odráží i při hodnocení agregovaných útvarů, v jehož rámci OECS zaujímá poslední místo a oproti nejvíce růstovému KRBK je jeho průměrné tempo růstu ani ne poloviční.

Ukazatel POP lze označit za poslední z hodnocených ukazatel, pro který byla k dispozici relativně úplná data. Analýza následujících ukazatelů je tak značně limitována absencí údajů u mnoha regionů, přesto se však zřejmě lze domnívat, že i přes jistá omezení má analýza smysl a její závěry mohou o významu subintegračních seskupení pro rozvoj regionů mnohé napovědět.

6.3.2 Očekávaná délka na dožití při narození - ODD (OECS)

V kontextu hodnocení dynamiky vývoje ukazatele ODD lze na základě výsledků zachycených v Tabulce 16 pozorovat, že k významné změně ve vývoji ukazatele došlo takřka u všech z omezeného počtu regionů, pro něž byla vstupní data k dispozici. Výjimku tvoří pouze jeden region OECS (VC) a 2 regiony KRBK (DO, HT). Průměrné hodnoty tempa růstu ukazatele ODD v období 82-92 jsou u všech regionů nižší, vyjma GY a DO, u nichž bylo zaznamenáno nepatrné zvýšení, a jsou také u všech regionů kladné, vyjma JM, přičemž nelze mezi jednotlivými skupinami regionů pozorovat zásadní rozdíly. Lze tak pouze konstatovat, že většina regionů potvrzuje obecně racionální předpoklad, na jehož základě je v souvislosti s pozitivním rozvojem možné očekávanou délku dožití přirovnat k rostoucí funkci, jejíž průběh je však spíše degresivní.

Tabulka 16: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele ODD (OECS)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)			p-hodnoty testů		
	71-81	82-92	změna	F-test	t-test	M-W
AG	0,45	0,36	-0,09	*	*	0,00
DM	-	-		-	-	
GD	0,42	0,30	-0,12	0,21	0,00	
MS	-	-		-	-	
KN	-	-		-	-	
LC	0,89	0,25	-0,63	*	*	0,00
VC	0,40	0,35	-0,05	0,67	0,13	
BS	0,38	0,29	-0,09	0,11	0,00	
BB	0,49	0,37	-0,12	0,23	0,00	
BZ	0,59	0,11	-0,48	0,00	0,00	
GY	0,20	0,24	0,04	*	*	0,00

JM	0,33	-0,03	-0,36	*	*	0,00
SR	0,41	0,19	-0,22	*	*	0,00
TT	0,28	0,14	-0,15	0,00	0,00	
AI	-	-		-	-	
AW	0,43	0,13	-0,31	0,27	0,00	
VG	-	-		-	-	
KY	-	-		-	-	
CU	0,53	0,09	-0,43	0,04	0,00	
DO	0,73	0,75	0,01	0,10	0,40	
HT	0,72	0,70	-0,02	*	*	0,17
AN	-	-		-	-	
PR	0,28	0,02	-0,26	*	*	0,00
TC	-	-		-	-	

Poznámky: M-W znamená Man-Whitneyův U test; hvězdička (*) znamená zamítnutí hypotéz o normalitě (viz podkapitola 5.2.4), souhrnné výsledky testů normality jsou součástí přílohové části (Příloha 2a); pomlčka (-) znamená absenci dat;

tučné hodnoty označují případy, v nichž dochází k zamítnutí nulové hypotézy, respektive lze v těchto případech usuzovat, že vývojové tendence se v období bezprostředně před vznikem a po vzniku subintegračního seskupení liší;

výsledky prezentované v tabulce jsou zaokrouhleny na 2 desetinná místa, změna je však počítána z nezaokrouhlených hodnot, nelze tedy vyloučit, že některé hodnoty uvedené ve sloupečku „změna“ budou vůči hodnotám, z nichž jsou kalkulovány ve zdánlivém rozporu; analogicky lze hovořit o zvýrazňování výsledků statistických testů, které je činěno na základě nezaokrouhlených hodnot;

agregace hodnot do souhrnných útvarů (OECS, CRCM, KRBK) nebyla vzhledem k povaze dat ve výchozí databázi možná

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

Na základě hodnocení dlouhodobých efektů ukazatele ODD, které je vyjádřeno Tabulkou 17, lze pouze potvrdit zjištění vzešlá z analýzy kratších období; tedy průměrná tempa růstu ODD v období po vzniku subintegračního seskupení se od tempa růstu v období před vznikem významně liší, tentokrát dokonce u všech hodnocených regionů. Z hlediska konkrétního vývoje pak byly hodnoty naměřené v intervalu 82-02 nižší (vyjma regionu GY), ale kladné. Kladná rostoucí tempa růstu byla u všech regionů naměřena i při uvažování období 82-12. Rozdíly mezi regiony z hlediska příslušnosti do OECS, CRCM nebo KRBK se opět zdají být obdobné, vzhledem k omezenosti vzorku by však jednoznačné tvrzení ve prospěch této hypotézy zřejmě nebylo zcela přiměřené.

Tabulka 17: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele ODD – dlouhodobé efekty (OECS)

Region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	61-81	82-02	změna	82-12	F-test	t-test	M-W
AG	0,52	0,33	-0,19	0,30	0,00	0,00	
DM	-	-		-	-	-	
GD	0,51	0,28	-0,23	0,28	0,00	0,00	
MS	-	-		-	-	-	
KN	-	-		-	-	-	
LC	0,91	0,18	-0,73	0,24	*	*	0,00
VC	0,76	0,21	-0,56	0,22	*	*	0,00
BS	0,43	0,28	-0,15	0,28	0,30	0,00	

BB	0,57	0,33	-0,24	0,30	0,00	0,00	
BZ	0,73	0,08	-0,65	0,17	*	*	0,00
GY	0,21	0,23	0,03	0,27	0,00	0,00	
JM	0,46	0,01	-0,45	0,12	*	*	0,00
SR	0,50	0,14	-0,36	0,22	*	*	0,00
TT	0,33	0,11	-0,22	0,12	*	*	0,00
OECS							
AI	-	-		-	-	-	
AW	0,48	0,09	-0,39	0,12	*	*	0,00
VG	-	-		-	-	-	
KY	-	-		-	-	-	
CU	0,70	0,19	-0,51	0,21	0,01	0,00	
DO	0,97	0,54	-0,42	0,46	*	*	0,00
HT	0,92	0,61	-0,31	0,66	*	*	0,00
AN	-	-		-	-	-	
PR	0,34	0,25	-0,09	0,20	*	*	0,02
TC	-	-		-	-	-	

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 16

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

6.3.3 Míra závislosti - MZA (OECS)

Souhrnné výsledky evaluace vývoje tempa růstu ukazatele MZA, jsou obsaženy v Tabulce 18. Je jasně patrné, že o významné změně mezi jednotlivými etapami lze ve většině případů skutečně hovořit, výjimkou je pouze jeden region OECS (VC), 3 regiony CRCM (BS, BB, GY) a 2 regiony KRBK (CU, PR). Na rozdíl od předchozích ukazatelů je kýžený vývoj v případě MZA negativní, respektive za pozitivní jev lze bezpochyby považovat snižování počtu závislých na pracující populaci. Na základě porovnání vývoje ve sledovaných obdobích je možné konstatovat, že zatímco v období před vznikem OECS byl tento teoretický předpoklad naplňován všemi regiony, v období po vzniku byl u jednoho regionu OECS (GD) a jednoho regionu KRBK (HT) porušen. Zatímco v případě OECS došlo u všech regionů ke zpomalení tempa poklesu ukazatele MZA – respektive, jak již bylo zmíněno výše, u jednoho regionu docházelo dokonce k růstu -, v případě regionů CRCM byla zjištěná změna u 3 regionů negativní (BB, BZ, GY), respektive došlo u nich k akceleraci poklesu. V případě regionů KRBK lze hovořit o kladné orientaci změny hodnot tempa růstu, respektive došlo k jeho zpomalení, či dokonce k transformaci do podoby kladného růstu, výjimkou je pouze region CU.

Tabulka 18: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele MZA (OECS)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)			p-hodnoty testů		
	71-81	82-92	změna	F-test	t-test	M-W
AG	-2,26	-0,02	2,23	*	*	0,01
DM	-	-		-	-	
GD	-2,89	0,19	3,08	0,53	0,00	
MS	-	-		-	-	
KN	-	-		-	-	
LC	-2,28	-1,77	0,52	0,34	0,02	
VC	-2,12	-2,02	0,10	0,77	0,40	
BS	-1,79	-1,65	0,14	0,46	0,29	
BB	-2,09	-2,33	-0,24	*	*	0,37
BZ	-0,28	-1,13	-0,85	0,17	0,01	
GY	-2,32	-2,40	-0,08	*	*	0,12
JM	-2,26	-1,62	0,64	0,00	0,07	
SR	-3,28	-2,01	1,27	0,00	0,09	
TT	-2,33	-0,26	2,07	*	*	0,00
AI	-	-		-	-	
AW	-3,27	-0,59	2,68	0,00	0,00	
VG	-	-		-	-	
KY	-	-		-	-	
CU	-1,86	-2,66	-0,80	*	*	0,45
DO	-1,86	-1,16	0,70	0,07	0,00	
HT	-0,08	0,66	0,74	*	*	0,00
AN	-	-		-	-	
PR	-1,39	-1,11	0,28	*	*	0,42
TC	-	-		-	-	

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 16

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

Při zohlednění delšího období je z Tabulky 19 zřejmé, že k významné změně ve vývoji tempa růstu ukazatele MZA nedošlo pouze u jednoho regionu OECS (GD), jednoho regionu KRBK (DO), ale naopak ke změně došlo u 3 regionů CRCM (BZ, GY, SR). Dalo by se říci, že závěry o vývoji regionů při uvažování dlouhodobého vývoje jsou do značné míry podobné se závěry vzešlymi z analýzy kratšího období, ve všech kategoriích (OECS, CRCM, KRBK) však byl zaznamenán vyšší počet regionů, u nichž v období 82-02 průměrné tempo poklesu ukazatele MZA oproti období 61-81 narostlo – u regionů CRCM byla akcelerace poklesu, tedy vývoj, který lze zřejmě označit za pozitivní, zaznamenána ve všech případech, vyjma regionu SR. V kontextu analýzy vývoje za období od vzniku subintegračního seskupení po současnost lze hovořit o vývoji srovnatelném s vývojem v intervalu 82-02, všechny regiony průměrně vykazují dlouhodobý pokles. U některých regionů byly logicky naměřeny průměrné hodnoty tempa poklesu vyšší než u jiných, v obecné míře však nelze

z dlouhodobého hlediska tvrdit, že by ve vývoj regionů OECS, CRCM a KRBK existovaly principiální rozdíly.

Tabulka 19: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele MZA – dlouhodobé efekty (OECS)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	61-81	82-02	změna	82-13	F-test	t-test	M-W
AG	-1,69	-0,43	1,26	-0,83	*	*	0,00
DM	-	-		-	-	-	
GD	-1,42	-1,10	0,33	-1,63	*	*	0,42
MS	-	-		-	-	-	
KN	-	-		-	-	-	
LC	-0,10	-1,97	-1,87	-2,03	*	*	0,03
VC	-0,95	-2,19	-1,24	-2,12	0,00	0,00	
BS	-1,06	-1,44	-0,38	-1,60	*	*	0,15
BB	-1,01	-1,41	-0,40	-1,36	*	*	0,23
BZ	0,23	-1,36	-1,59	-1,62	0,17	0,00	
GY	-0,74	-1,10	-0,36	-0,79	*	*	0,08
JM	0,05	-1,28	-1,33	-1,45	*	*	0,16
SR	-1,64	-1,38	0,26	-1,20	*	*	0,05
TT	-1,36	-1,83	-0,47	-1,31	*	*	0,21
AI	-	-		-	-	-	
AW	-2,68	-0,52	2,16	-0,30	0,28	0,00	
VG	-	-		-	-	-	
KY	-	-		-	-	-	
CU	-0,25	-1,53	-1,28	-1,24	*	*	0,01
DO	-1,06	-1,10	-0,04	-1,12	*	*	0,11
HT	0,34	-0,36	-0,70	-0,74	*	*	0,04
AN	-	-		-	-	-	
PR	-1,65	-0,94	0,70	-0,80	*	*	0,07
TC	-	-		-	-	-	

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 16

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

6.3.4 Shrnutí dimenze lidského rozvoje (OECS)

Z hlediska posuzovaných ukazatelů lidského rozvoje je patrné, že dynamika vývoje se u většiny regionů v čase významně mění. Počet obyvatel i očekávaná délka dožití při narození vykazují růstové hodnoty, charakter tohoto vývoje je však u většiny regionů degresivní. Podobné závěry lze vyvodit i pro ukazatel míra závislosti – kde je ovšem žádoucí tendence vývoje opačná, respektive za znak pozitivního rozvoje lze zpravidla považovat spíše pokles míry závislosti osob v neproduktivním věku na osobách ve věku produktivním -, v kontextu tohoto ukazatele je však patrná jistá odchylka ve změně průměrného tempa růstu při uvažování vývoje delšího období naprosté většiny regionů seskupení CARICOM. Vzhledem k tomu, že se jedná o odchylku v kontextu vývoje ostatních hodnocení ojedinělou

a současně s přihlédnutím k absenci dat způsobenou limitací zkoumaného vzorku se však nezdá přílišná akcentace této odchylky v rámci konečných závěrů jako zcela zásadní.

Na základě výše uvedených výsledků analýzy ukazatelů POP, ODD a MZA lze tedy zřejmě konstatovat, že faktor existence subintegračního seskupení nemá v případě sledovaných regionů na dimenzi lidského rozvoje prokazatelný vliv. Tento soud lze opírat o neprokázanou odlišnost ve vývoji regionů, které v rámci subintegračního seskupení OECS spolupracují, a regionů, které jsou účastny pouze mateřského integračního seskupení CARICOM nebo jsou součástí širšího geografického regionu Karibik. Odlišné vývojové tendence nebyly mezi sledovanými regiony zaznamenány ani při uvažování kratších období, ani při uvažování delších období. Na základě naměřených hodnot lze dále obecně konstatovat, že při uvažování delších časových úseků jsou meziregionální rozdíly ve vývoji sledovaných ukazatelů zpravidla nižší než při uvažování kratších období.

Logicky se nabízející evaluace ukazatele čisté migrace, na základě jehož vývoje lze zpravidla o atraktivitě regionu a s ní úzce související kvalitou životních podmínek obyvatelstva hovořit, prověřován nebyl, a to jednak z důvodu pochybností *autora pojednání* o vypovídající schopnosti zdrojové databáze (WB, 2015), v níž bylo u řady regionů zcela zjevné, že uváděné hodnoty jsou bezpochyby pouze velice hrubým odhadem (v některých případech byly uváděné hodnoty pouze v řádu desetitisíců), jednak pro způsob sběru dat, který probíhá pouze v pětiletých intervalech a nelze tak tedy analyzovat souvislý vývoj, ale v neposlední řadě také z některých politicko-ekonomických důvodů, v jejichž důsledku vykazují mnohé karibské regiony (zejména mimo OECS) podstatné úbytky, čímž by mohly být vzešlé závěry zatíženy nežádoucí měrou chybovosti. Podobné „zklamání“ plynoucí z nemožnosti analýzy ukazatelů vzdělanosti obyvatelstva, jež je rovněž zapříčiněno nedostupností kvalitního datového vstupu, lze také označit za jistý nedostatek, po jehož odstranění by se požadovaná hloubka analýzy rozvoje lidské dimenze více přibližovala představám *autora pojednání* o řádné analýze významu subintegračního seskupení pro rozvoj zapojených regionů.

6.4 Environmentální rozvoj (OECS)

Environmentální rozvoj regionu je v rámci teoretického konceptu této práce pojímán poněkud obecněji. V podstatě se jedná o širší množinu proměnných, které zasahují do oblastí, které jsou jednak významně determinovány základními geografickými charakteristikami každého regionu, ale současně jsou sem řazeny i ukazatele, které determinují atraktivitu daného území pro obyvatelstvo. Z logiky věci tedy vyplývá, že lze do této množiny řadit jak

některé statické, případně dlouhodobě stabilní, tak také dynamické ukazatele. Pro potřebu evaluace dynamiky vývoje jsou tedy v následujícím textu analyzovány pouze dynamické ukazatele a zejména ty, které zájem populace o působení v konkrétním regionu ovlivňují. Přičemž se současně jedná o ukazatele, které úzce souvisejí s širšími aspekty rozvoje, a to jak z hlediska zajištění některých elementárních lidských potřeb, tak z hlediska obvyklých požadavků obyvatelstva na změny v rámci omezování některých nežádoucích faktorů, jež prakticky vede ke zvyšování životního standardu.

6.4.1 Produkce potravin - PRP (OECS)

Výsledky evaluace prvního z hodnocených ukazatelé této dimenze – PRP - jsou zachyceny v Tabulce 20. Z Tabulky 20 je poměrně dobře patrné, že významné změny se při komparaci intervalů před a po vzniku subintegračního seskupení vyskytují pouze u regionů mimo OECS. O významné změně lze hovořit pouze v případě jednoho regionu CRCM (SR) a 3 regionů KRBK (VG, HT, AN). V konkrétních hodnotách lze u 4 regionů OECS (DM, MS, LC, VC), 2 regionů CRCM (JM, TT) a jednoho regionu KRBK (PR) hovořit o kladné změně. Zmíněný vývoj se odráží i v komparaci agregovaných hodnot za celé útvary, kde lze v případě OECS hovořit o jednoznačně nejvyšší akceleraci růstu. Z obecného pohledu je tak v tomto porovnání regionům OECS možné přisuzovat pozitivněji laděné vývojové tendence.

Tabulka 20: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele PRP (OECS)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)			p-hodnoty testů		
	71-81	82-92	změna	F-test	t-test	M-W
AG	2,06	2,06	-0,01	*	*	0,40
DM	0,27	3,78	3,51	0,24	0,26	
GD	0,13	-2,34	-2,47	0,54	0,22	
MS	2,73	3,06	0,33	*	*	0,28
KN	0,97	-1,26	-2,23	*	*	0,47
LC	-1,86	3,16	5,03	0,14	0,10	
VC	0,82	3,46	2,64	0,02	0,26	
BS	1,20	-2,28	-3,48	0,01	0,19	
BB	-0,74	-2,12	-1,38	0,41	0,31	
BZ	3,05	1,69	-1,36	0,89	0,37	
GY	0,35	-0,44	-0,79	1,00	0,43	
JM	-0,74	0,87	1,61	0,44	0,25	
SR	4,54	-0,34	-4,88	0,91	0,05	
TT	-3,75	-1,10	2,65	0,79	0,33	
AI	-	-		-	-	
AW	-	-		-	-	
VG	1,29	-2,59	-3,87	0,07	0,01	
KY	-4,85	-8,76	-3,90	0,00	0,43	
CU	-1,07	-1,24	-0,17	*	*	0,22

DO	-0,43	-0,72	-0,29	0,67	0,83	
HT	-0,35	-2,75	-2,40	0,35	0,03	
AN	1,51	-4,66	-6,17	*	*	0,08
PR	-2,35	-1,04	1,32	0,44	0,42	
TC	-	-		-	-	
OECS	-0,09	2,12	2,20	0,57	0,44	
CRCM	-0,27	0,22	0,49	0,63	0,75	
KRBK	-1,10	-1,29	-0,19	0,16	0,88	

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 8; pomlčka (-) znamená absenci dat

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat UN data (2015)

Na základě posouzení dlouhodobého vývoje, jehož souhrnné výsledky jsou vyjádřeny Tabulkou 21, lze konstatovat, že k významné změně došlo u 2 regionů OECS (GD, MS), jednoho regionu CRCM (SR) a 3 regionů KRBK (VG, KY, HT). Při letmé komparaci zjištěných hodnot s hodnotami za kratší období je zřejmě možné hovořit o podobném vzorci, kdy z obecného hlediska je vývoj regionů značně heterogenní. Nicméně nejvíce regionů, u nichž došlo ke zvýšení růstové hodnoty, náleží k seskupení OECS, konkrétně se jedná o 4 regiony (AG, DM, MS, VC). V případě regionů CRCM bylo zvýšení průměrného tempa růstu naměřeno u 3 regionů (GY, JM, TT) a v případě KRBK u 2 regionů (VG, PR). Zdánlivě by zřejmě bylo možné hovořit o sblížení vývojových tendencí mezi regiony OECS a CRCM, v komparaci s kratším obdobím. Při pohledu na agregované hodnoty je však patrné, že zatímco hodnota růstu seskupení CRCM se jako jediná zvýšila, hodnoty OECS i KRBK naopak tendovaly k poklesu, přičemž rozdíl mezi nimi není příliš vysoký.

Tabulka 21: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele PRP – dlouhodobé efekty (OECS)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	61-81	82-02	změna	82-07	F-test	t-test	M-W
AG	-2,30	0,03	2,33	-0,09	*	*	0,41
DM	0,33	1,07	0,74	1,07	0,44	0,43	
GD	1,61	-1,36	-2,97	-1,53	0,67	0,08	
MS	2,58	6,35	3,77	4,70	*	*	0,02
KN	0,21	-2,68	-2,89	-4,16	*	*	0,27
LC	-1,34	-2,15	-0,82	-2,39	0,01	0,46	
VC	-0,57	0,00	0,57	0,26	0,00	0,34	
BS	0,14	-0,45	-0,59	-0,40	*	*	0,39
BB	-0,02	-1,55	-1,52	-0,53	0,08	0,24	
BZ	2,81	1,35	-1,46	1,10	0,91	0,30	
GY	-0,45	1,17	1,62	1,01	0,89	0,28	
JM	-0,35	0,98	1,33	0,73	0,08	0,19	
SR	4,41	-3,02	-7,44	-1,94	0,34	0,00	
TT	-1,55	0,86	2,41	-0,03	0,32	0,27	
AI	-	-		-	-	-	
AW	-	-		-	-	-	

VG	-2,51	-2,23	0,28	-2,31	*	*	0,03
KY	-2,90	-7,09	-4,19	-6,16	*	*	0,07
CU	0,33	-0,73	-1,06	-1,59	0,14	0,70	
DO	-0,57	-0,66	-0,09	-0,02	0,23	0,92	
HT	-0,01	-2,06	-2,05	-1,96	*	*	0,01
AN	1,41	-1,86	-3,26	-1,63	*	*	0,23
PR	-2,37	-2,10	0,27	-1,69	*	*	0,46
TC	-	-		-	-	-	
OECS	-0,10	-0,85	-0,74	-0,95	0,06	0,75	
CRCM	-0,02	0,41	0,43	0,30	0,18	0,65	
KRBK	-0,03	-0,97	-0,94	-1,13	*	*	0,37

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 8; pomlčka (-) znamená absenci dat

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

V rámci hodnocení vývoje za období 82-07 se naměřené hodnoty, vzhledem ke zkrácenému intervalu, logicky téměř shodují s hodnotami zjištěnými v hodnoceném období 82-02. Lze hovořit o převážně negativních hodnotách průměrného tempa růstu, přičemž převážně poměrně nízký růst byl naměřen pouze u 3 regionů OECS (DM, MS, VC) a 3 regionů CRCM (BZ, GY, JM). V hodnocení agregovaných hodnot lze konstatovat již zmíněnou částečnou analogii ve vývoji celků OECS a KRBK, jejichž hodnoty temp růstu jsou však nižší nežli v případě seskupení CRCM, respektive jsou negativní.

6.4.2 Emise CO₂ - ECO (OECS)

Po zhlédnutí Tabulky 22, jejímž obsahem jsou souhrnné výsledky evaluace vývoje ukazatele ECO, je zřejmé, že o statisticky významné změně ve vývoji lze hovořit pouze u 2 regionů OECS (AG, DM) a jednoho regionu KRBK (CU). Z hlediska agregovaných ukazatelů pak byla významná změna ve vývoji ukazatele zaznamenána pouze u OECS. Na základě zhodnocení konkrétních změn je patrné, že zatímco u regionů OECS došlo v období 82-92 ke zvýšení průměrného růstu ukazatele (vyjma regionu KN) oproti období 71-82, tendence ve vývoji ostatních regionů jsou spíše opačné. U regionů CRCM bylo ve všech případech, vyjma BZ, naměřeno snížení tempa růstu, u některých regionů byl dokonce zaznamenán pokles (BS, GY, JM, SR). V podobném duchu lze obecně popsat i vývoj regionů KRBK, kde došlo ve všech případech ke snížení tempa růstu, z toho u 2 regionů (CU, HT) byl naměřen pokles. Uvedené poznatky jsou logicky potvrzeny i při posouzení vývoje agregovaných celků, kdy v případě CRCM bylo v období 82-92 naměřeno snížení tempa růstu, stejně tak v případě KRBK, kdy lze hovořit dokonce o růstu negativním. V případě OECS bylo naopak zaznamenáno poměrně radikální zvýšení tempa

růstu, respektive průměrný pokles předchozího období byl transformován do průměrného růstu.¹²⁹

Tabulka 22: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele ECO (OECS)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)			p-hodnoty testů		
	71-81	82-92	změna	F-test	t-test	M-W
AG	-13,02	10,61	23,63	*	*	0,06
DM	2,75	4,94	2,19	*	*	0,04
GD	3,04	6,12	3,08	*	*	0,47
MS	-	-		-	-	
KN	7,60	3,01	-4,59	0,58	0,21	
LC	2,11	5,57	3,46	0,00	0,42	
VC	1,00	7,25	6,25	*	*	0,15
BS	-1,41	-5,80	-4,40	*	*	0,22
BB	3,93	2,88	-1,05	*	*	0,50
BZ	2,08	3,56	1,47	0,60	0,36	
GY	0,52	-4,15	-4,67	0,72	0,24	
JM	2,29	-0,23	-2,53	0,29	0,41	
SR	2,28	-0,85	-3,13	0,28	0,27	
TT	4,63	0,73	-3,90	*	*	0,42
AI	-	-		-	-	
AW	-	-		-	-	
VG	-	-		-	-	
KY	8,04	1,76	-6,28	*	*	0,40
CU	4,04	-1,16	-5,20	*	*	0,08
DO	3,79	3,35	-0,44	0,23	0,43	
HT	4,43	-0,62	-5,06	*	*	0,26
AN	-	-		-	-	
PR	-	-		-	-	
TC	-	-		-	-	
OECS	-5,13	6,77	11,89	*	*	0,06
CRCM	2,98	0,13	-2,85	0,61	0,48	
KRBK	3,33	-0,45	-3,78	0,08	0,09	

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 8; pomlčka (-) znamená absenci dat

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

Při hodnocení vývoje ukazatele ECO za delší intervaly, výsledky kterého jsou zachyceny v Tabulce 23, je patrný o málo vyšší počet regionů, u nichž došlo k signifikantní změně.

¹²⁹ Zde je nutné podotknout, že na vývoji ukazatele ECO v agregaci za všechny regiony OECS se na souhrnné hodnotě zásadním způsobem podílí region AG, jehož příspěvek k celkovému množství emisí CO₂ na obyvatele všech regionů OECS byl v období 1960-1990, s jistými výkyvy přibližně poloviční, přičemž od konce 60. let do konce 70. let byl dokonce přibližně dvoutřetinový. Lze se domnívat, že ojedinělá radikální změna ve vývoji daného ukazatele mezi sledovanými obdobími u regionu AG zřejmě nebude mít přímou souvislost se vznikem subintegračního seskupení, skutečný důvod zjištěných disparit ve vývoji ukazatele ECO se však *autorovi pojednání*, dohledat nepodařilo.

Konkrétně se jedná o jeden region OECS a jeden region KRBK, u nichž byly obdobné závěry testů pozorovány i v případě kratších období (DM, CU), dále pak o 2 regiony CRCM (BS, SR).¹³⁰ Z hlediska agregovaných útvarů jsou pak závěry oproti analýze kratších intervalů přesně opačné, tedy vývoj tempa růstu OECS se mezi sledovanými intervaly významně nemění, zatímco v případě CRCM i KRBK ano. Naměřené hodnoty víceméně potvrzují závěry analýzy kratších období, respektive zatímco regiony OECS vykazují, až na 2 výjimky (KN, LC), akcelerující růst, všechny regiony CRCM i KRBK vykazují snížení tempa růstu, v některých případech dokonce pokles (BS, GY, SR, CU). Po uvedení těchto skutečností nemůže být příliš překvapivé, že při komparaci souhrnných hodnot za všechny regiony jednotlivých kategorií je OECS jediným celkem, v němž je v období 82-02 průměrné tempo růstu ukazatele ECO vyšší než v období 61-81. Zásadní rozdíly mezi vývojem regionů OECS, CRCM i KRBK jsou jasně patrné i při uvážení tempa růstu za interval ohraničený vznikem subintegračního seskupení na straně jedné a aktuálními dostupnými daty na straně druhé, kde u všech regionů OECS byly naměřeny kladné hodnoty, přičemž každá z těchto hodnot je vyšší než nejvyšší hodnota naměřená mezi všemi ostatními regiony; u některých regionů CRCM (BS, GY, JM, SR) pak byl za období 82-10 dokonce naměřen průměrný roční pokles. V kontextu komparace vývoje agregovaných útvarů tak za tento nejdelší sledovaný interval bylo naměřené průměrné tempo růstu u OECS nejvyšší – cca 2,5 násobné oproti CRCM a téměř 4,5 násobné oproti hodnotám KRBK.

Tabulka 23: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele ECO – dlouhodobé efekty (OECS)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	61-81	82-02	změna	82-10	F-test	t-test	M-W
AG	3,99	5,33	1,34	4,77	*	*	0,46
DM	4,76	5,41	0,65	4,82	*	*	0,06
GD	4,74	5,54	0,80	4,75	*	*	0,37
MS	-	-		-	-	-	
KN	8,87	5,84	-3,02	4,64	*	*	0,19
LC	7,85	4,57	-3,28	3,68	*	*	0,24
VC	4,77	7,73	2,96	5,91	*	*	0,23
BS	6,10	-4,36	-10,46	-2,19	*	*	0,04
BB	6,40	2,44	-3,96	2,33	*	*	0,18
BZ	4,65	0,66	-3,99	0,33	*	*	0,41
GY	3,28	-0,46	-3,75	-0,24	*	*	0,21
JM	6,56	0,66	-5,90	-0,87	*	*	0,13
SR	6,45	-0,79	-7,24	-0,68	*	*	0,02

¹³⁰ Pro region AG, u něhož byla při analýze kratších období zaznamenána velmi výrazná změna, se při uvážení delšího období hypotéza o ekvivalenci průměrných růstových hodnot překvapivě nezamítá, a ani na základě změny mezi jednotlivými intervaly se nezdá, že by se tento region z hlediska vývoje ukazatele ECO od většiny ostatních zásadně odchyloval.

TT	8,11	1,42	-6,69	3,12	*	*	0,31
AI	-	-		-	-	-	
AW	-	-		-	-	-	
VG	-	-		-	-	-	
KY	9,49	0,53	-8,96	0,43	*	*	0,45
CU	2,64	-1,67	-4,30	0,09	*	*	0,04
DO	5,83	4,10	-1,73	2,46	*	*	0,50
HT	2,79	2,16	-0,63	1,69	*	*	0,48
AN	-	-		-	-	-	
PR	-	-		-	-	-	
TC	-	-		-	-	-	
OECS	5,57	5,59	0,02	4,69	*	*	0,45
CRCM	7,08	0,81	-6,27	1,80	*	*	0,06
KRBK	4,14	0,07	-4,07	0,92	*	*	0,01

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 8; pomlčka (-) znamená absenci dat

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

6.4.3 Škody způsobené oxidy uhlíku - COS (OECS)

Poslední ukazatel environmentální dimenze, na jehož základě byly hodnoceny změny ve vývoji regionů v závislosti na existenci subintegračního seskupení (COS), podává do jisté míry podobnou informaci jako ukazatel ECO. Avšak zatímco ukazatel ECO je vyloženě naturálním ukazatelem, ukazatel COS lze považovat za indikátor, který díky snaze o vyjádření ztráty způsobené emisemi uhlíku částečně propojuje environmentální dimenzi s dalšími dimenzemi rozvoje, zejména pak dimenzí ekonomickou, neboť se pokouší emitované plyny vyjádřit prostřednictvím peněžních jednotek při zohlednění vývoje jejich hodnoty v čase.

Výsledky vzešlé z analýzy vývoje ukazatele COS jsou zachyceny v Tabulce 24. Na základě testování hypotéz o ekvivalenci středních hodnot je zřejmé, že významná změna byla zaznamenána pouze u 2 regionů OECS (AG, KN) a 2 regionů KRBK (CU, HT). Obecné závěry předchozí subkapitoly se logicky částečně znovuobjevují i při hodnocení ukazatele COS. Je tedy patrné, že zatímco všechny regiony mimo OECS vykazují za období 82-92 nižší tempo růstu než v období předchozím, 2 regiony OECS nikoliv (AG, VC),¹³¹ přičemž jediný region OECS, který, co do velikosti změny, je s ostatními regiony (mimo OECS) srovnatelný je KN. Z hlediska průměrného tempa růstu za období 82-12 je zcela patrná jasná dominance regionů OECS, kdy každý z regionů OECS vykazuje vyšší hodnotu než kterýkoliv jiný region CRCM nebo KRBK. Na druhou stranu lze však zřejmě

¹³¹ I zde je však nutné upozornit na poněkud nestandardní vývoj u regionu AG, jenž byl naznačen v předchozí podkapitole.

tvrdit, že rozdíly mezi regiony OECS a většinou ostatních regionů nejsou v případě uvažování monetárního faktoru natolik výrazné jako v případě naturálního vyjádření. Tento závěr potvrzuje nepochybně i pohled na agregované hodnoty, u nichž OECS – přestože vykazuje poměrně výraznou změnu, kterou však M-W test nevyhodnotil jako významnou - jako jediný útvar vykazuje v intervalovém srovnání růst. Současně však při komparaci tempa růstu za interval 82-12 vykazuje OECS „pouze“ necelou 1,7 násobnou hodnotu oproti KRBK, respektive cca 1,5 násobek vůči CRCM. Při částečném zohlednění makroekonomického hlediska lze tedy zřejmě považovat rozdíly mezi regiony subintegračního seskupení OECS a ostatními regiony za nižší nežli v případě naturálního vyjádření.

Tabulka 24: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele COS (OECS)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	71-81	82-92	změna	82-12	F-test	t-test	M-W
AG	-5,66	15,87	21,53	9,08	*	*	0,09
DM	11,43	9,92	-1,51	8,38	*	*	0,26
GD	11,75	11,16	-0,59	8,64	*	*	0,33
MS	-	-		-	-	-	
KN	16,70	7,90	-8,79	8,37	0,45	0,09	
LC	10,74	10,58	-0,16	7,18	0,00	0,40	
VC	9,54	12,34	2,81	9,57	*	*	0,47
BS	6,93	-1,33	-8,26	2,23	*	*	0,20
BB	12,71	7,77	-4,95	6,44	*	*	0,17
BZ	10,71	8,48	-2,24	3,92	0,54	0,27	
GY	9,02	0,40	-8,62	3,85	0,88	0,11	
JM	10,94	4,51	-6,44	1,88	0,25	0,24	
SR	10,93	3,86	-7,07	3,09	0,22	0,12	
TT	13,48	5,52	-7,96	7,15	*	*	0,20
AI	-	-		-	-	-	
AW	-	-		-	-	-	
VG	-	-		-	-	-	
KY	17,18	6,60	-10,58	3,92	*	*	0,12
CU	12,84	3,53	-9,30	4,27	*	*	0,00
DO	12,56	8,26	-4,30	5,90	0,24	0,20	
HT	13,26	4,10	-9,16	5,39	*	*	0,03
AN	-	-		-	-	-	
PR	-	-		-	-	-	
TC	-	-		-	-	-	
OECS	2,90	11,84	8,94	8,56	*	*	0,11
CRCM	11,69	4,89	-6,80	5,72	0,77	0,06	
KRBK	12,07	4,34	-7,73	4,91	0,18	0,00	

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 8; pomlčka (-) znamená absenci dat

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

6.4.4 Shrnutí dimenze environmentálního rozvoje (OECS)

Souhrnně lze k dimenzi environmentálního rozvoje na základě analýzy vývoje ukazatelů PRP, ECO a COS u regionů zapojených do subintegračního seskupení OECS a regionů mimo tento celek konstatovat, že z hlediska vývoje v rámci produkce potravin je možné v kratších obdobích před a po vzniku seskupení hovořit o výraznějším zvýšení tempa růstu u regionů subintegračního seskupení, které se tak od ostatních regionů do jisté míry odlišují. Na druhou stranu při hodnocení delších období se v otázce vývoje růstových hodnot, i přes zdánlivou lehkou dominanci regionů OECS, na základě porovnání agregovaných celků projevíly podobné klesající tendence mezi OECS a KRBK, tempo růstu CRCM však bylo pozitivní.

Je vhodné podotknout, že v případě relativně malých regionů, jejichž zdroje produkce potravin jsou značně limitované,¹³² a při vědomí závěrů analýzy dimenze lidského rozvoje, kdy tempo růstu populace je velmi pozvolné – tudíž není teoreticky ani zásadní důvod pro výraznější zvyšování produkce potravin, nejsou-li určeny pro export, a na druhou stranu lze očekávat, že se vzrůstající životní úrovní, která je předpokladatelná na základě výsledků hodnocení ekonomické dimenze, bude u obyvatelstva vzrůstat podíl potřeb, které budou uspokojovány spíše z importovaných statků, v otázce obživy nevyjímaje - není zřejmě zvyšování produkce potravin v kontextu požadovaného rozvoje sledovaných regionů nutnou podmínkou. Za významný faktor vývoje ukazatele v peněžním vyjádření je nepochybně možné považovat i vývoj cen na trhu potravin, tento faktor může stát za obecně spíše klesajícími tendencemi, které byly u většiny regionů naměřeny.¹³³

V kontextu indikátorů emitovaných oxidů uhlíku do ovzduší – za předpokladu, že v rámci pozitivního rozvoje by regiony měly usilovat spíše o jejich redukcii nežli expanzi¹³⁴ - by se bylo možné na základě provedených výpočtů domnívat, že participace v rámci subintegračního seskupení je pro zúčastněné regiony vyloženě „ekologickou katastrofou“. K tomuto závěru vede skutečnost, že zatímco v období po vzniku subintegračního seskupení je obecným trendem u regionů CRCM a KRBK snižování tempa růstu uhlíku emitovaného do ovzduší, u regionů OECS byl z krátkodobého hlediska zaznamenán ve většině případů nárůst. Z dlouhodobého hlediska lze rovněž pozorovat disparity ve vývoji ukazatelů ECO a COS mezi regiony OECS a regiony CRCM a KRBK, když hodnoty průměrného tempa růstu u regionů OECS jsou jednoznačně vyšší. Tyto rozdíly

¹³² Zejména z hlediska disponibilní zemědělské půdy.

¹³³ Jedná se pouze o hypotézu, která však nebyla dosud blíže prověřována.

¹³⁴ Viz například strategie Evropa 2020 (Evropská komise 2010).

jsou pak lépe patrné v naturálním vyjádření nežli v transformaci do podoby peněžní jednotkou uvažovaného poškození životního prostředí v daném teritoriu.

Druhou posuzovanou stránku environmentální dimenze, respektive v tomto okamžiku vyjádřené dvojicí ekologických ukazatelů, je zřejmě vhodné částečně interpretovat i v kontextu dimenze ekonomického rozvoje. Zdá se být totiž zcela logické, že zvyšování produkce a celkový růst ekonomik relativně méně vyspělých regionů je doslova kardinálně závislý na saturaci zvyšující se potřeby energií, přičemž využití konvenčních fosilních paliv, s nimiž je naopak neodmyslitelně spojeno i zvyšování nežádoucích emisí, je pro ostrovní ekonomiky s omezenými zdroji relativně nejrychleji realizovatelná a nákladově nejdostupnější varianta.¹³⁵ Lze tak velice vážně přemítat, zda zjištěný nežádoucí vývoj ukazatelů ekologické zátěže je v kontextu prokazatelně pozitivního vývoje ekonomických ukazatelů relevantní; respektive, zda jsou na základě naměřeného tempa ekonomického rozvoje vývojové tendence poškození ekologických systémů obhajitelné. Tato částečně filosofická otázka stojí však zcela mimo vymezené cíle této práce a *autor pojednání*, vzhledem ke svému odbornému zaměření, nepovažuje za nezbytné ani zcela vhodné, předkládat k tomuto problému konkrétní odpovědi.

6.5 Rozvoj bezpečnosti a socio-kulturní rozvoj

Ačkoliv nelze závažnost dimenzí rozvoje bezpečnosti ani socio-kulturního rozvoje oproti ostatním dimenzím nikterak podceňovat, bude na ně, vzhledem k omezenému počtu získaných ukazatelů – pouze 1 ukazatel bezpečnosti a 2 ukazatele socio-kulturního rozvoje -, pro potřeby této analýzy nahlíženo společně. Omezenost ukazatelů se logicky projevuje i ve způsobu jejich hodnocení, který není, až na ukazatel MUB, s předchozími podkapitolami zcela konzistentní. Veškeré odchylky v hodnocení ukazatelů jsou níže popsány.

6.5.1 Násilná úmrtí - NUM (OECS)

Přestože je ukazatel NUM jediným hodnoceným indikátorem rozvoje bezpečnosti, je sledované období i počet hodnocených regionů značně omezen. Regiony byly sledovány za období 2000-2010, respektive za jediný interval, a nelze tedy přijímat závěry o případných změnách ve vývoji na základě okamžiku vzniku subintegračního seskupení. Dále je nutné podotknout, že počet karibských regionů, které nejsou součástí OECS ani CRCM je, opět z důvodu absence dat, v hodnocení tohoto ukazatele omezen na 4 regiony.

---

¹³⁵ Je nutné podotknout, že jsou zde hodnocena zejména období před rozvojem alternativního získávání energií, k němuž v posledních letech dochází.

Výsledky provedeného hodnocení jsou souhrnně zachyceny Tabulkou 25. Z Tabulky 25 je poměrně dobře patrné, že ve většině regionů, vyjma jednoho regionu OECS (GD), jednoho regionu CRCM (SR) a 2 regionů KRBK (AI, KY), jsou průměrná tempa růstu ukazatele NUM pozitivní – tedy by je zřejmě bylo možné interpretovat jako zhoršující se bezpečnostní prostředí. Ačkoliv z hlediska agregovaných hodnot není mezi OECS, CRCM a KRBK prakticky žádný rozdíl, z hlediska individuálních regionů jsou výrazné disproporce mezi vývojem jednotlivých regionů poměrně vysoké, a to v rámci všech sledovaných skupin.

Je však nutné podotknout, že sledování regionů na individuální bázi je zatíženo jejich „malostí“, respektive při počtu obyvatel v jednotkách desetitisíců se i velmi malé absolutní změny mohou v kalkulovaných hodnotách významně projevit.¹³⁶ Jako vhodnější se tak zřejmě jeví přijímat závěry spíše v kontextu větších celků – OECS, CRCM, KRBK – kde se váha výrazných výkyvů ve vývoji jednotlivých regionů díky vyšší robustnosti celků alespoň částečně rozloží. Při posouzení konkrétních hodnot lze zřejmě přijmout pouze již uvedený poznatek, že mezi OECS, CRCM a KRBK není z hlediska vývoje ukazatele NUM prakticky žádný rozdíl, respektive zjištěný rozdíl na úrovni setin procent je zřejmě pod rozlišovací schopností, která nemůže být v souladu s možností statistických odchylek při měření považována za relevantní.

Tabulka 25: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele NUM (OECS)

region	prtr (v %)	region	prtr (v %)
	00-10		00-10
AG	0,66	BS	0,48
DM	22,06	BB	3,98
GD	-2,50	BZ	9,30
KN	19,22	GY	6,00
LC	5,40	JM	4,27
VC	2,12	SR	-7,52
		TT	14,15
AI	-2,16		
KY	-9,33	OECS	5,24
DO	5,87	CRCM	5,33
PR	3,77	KRBK	5,24

Poznámky: prtr znamená průměrné roční tempo růstu; pro ostatní regiony (MS, AW, VG, CU, HT, AN, TC) nejsou data za sledované období dostupná

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat UN Data (2015)

¹³⁶ Názorným příkladem může být navýšení počtu násilných úmrtí v regionu KN v letech 2000-2001, kdy zvýšení hodnoty z 3 na 6 činí při zohlednění faktoru populace 197% meziroční růst.

6.5.2 Míra urbanizace - MUB (OECS)

Na základě hodnot naměřených k otázce vývoje ukazatele MUB, jež jsou souhrnně zachyceny Tabulkou 26, lze tvrdit, že tempo růstu ukazatele se při srovnání období před a po vzniku subintegračního seskupení významně liší u všech regionů, vyjma 2 regionů KRBK (AW, PR), tato zjištění se promítají i do vývoje na úrovni trojice agregovaných celků. Z konkrétních výsledků měření je patrné, že po vzniku subintegračního seskupení byla průměrná tempa růstu u většiny regionů oproti předchozímu období nižší, tento závěr lze přijmout u 4 regionů OECS (AG, KN, LC, VC), všech regionů CRCM a 3 regionů KRBK (AW, CU, DO), ale i při uvažování agregovaných regionů za celé sledované skupiny. V některých případech byla naměřena dokonce záporná hodnota průměrného růstu, kterou lze zřejmě interpretovat jako deurbanizaci¹³⁷, jíž lze v souladu s definovaným pohledem na problematiku interpretovat jako jev nežádoucí; konkrétně u jednoho regionu OECS (KN), 4 regionů CRCM (BB, BZ, GY, TT) a jednoho regionu KRBK (AW). Ačkoliv není patrné, že by mezi jednotlivými skupinami regionů byly naměřeny zásadní rozdíly, při jejich agregaci je zřejmé, že průměrné tempo růstu ukazatele MUB se v případě OECS zpomalilo méně, než v případě CRCM i KRBK, což lze zřejmě interpretovat jako relativně pozitivní vývoj, při uvážení vývojových tendencí regionů ostatních.

Tabulka 26: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele MUB (OECS)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)			p-hodnoty testů		
	71-81	82-92	změna	F-test	t-test	M-W
AG	0,23	0,10	-0,13	*	*	0,00
DM	1,94	2,77	0,83	*	*	0,00
GD	0,22	0,21	0,00	*	*	0,01
KN	0,42	-0,38	-0,80	*	*	0,00
LC	1,05	0,83	-0,22	*	*	0,00
VC	1,57	1,37	-0,19	*	*	0,00
BS	0,92	0,76	-0,16	*	*	0,04
BB	0,31	-1,50	-1,81	*	*	0,00
BZ	-0,32	-0,34	-0,02	*	*	0,00
GY	0,30	-0,30	-0,60	*	*	0,00
JM	1,23	0,49	-0,74	*	*	0,00
SR	3,21	0,11	-3,09	*	*	0,00
TT	-1,03	-1,52	-0,49	*	*	0,01
AW	-0,03	-0,08	-0,05	*	*	0,35
KY	-	-		-	-	
CU	1,22	0,64	-0,58	*	*	0,00

¹³⁷ Zda se jedná vyloženě o vysídlování měst, či pouze rychlejší růst venkovské populace nebylo zjišťováno, protože se při daném pojetí ukazatele v kontextu disponibilní nabídky, tato rozdílnost nejeví jako zcela zásadní.

DO	2,44	0,57	-1,87	*	*	0,00
HT	0,36	3,74	3,37	*	*	0,00
PR	1,90	2,41	0,51	*	*	0,15
TC	1,05	2,68	1,62	*	*	0,00
OECS	0,95	0,94	-0,01	*	*	0,01
CRCM	1,04	0,32	-0,71	*	*	0,00
KRBK	1,36	1,02	-0,34	*	*	0,00

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 8; pro region KY je pro celé sledované období vykazována míra urbanizace 100 %, tento region tedy není v této části analýzy uvažován

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

Při pohledu na vývoj ukazatele MUB v delším časovém období, pro které jsou výsledné hodnoty zachyceny v Tabulce 27, lze v kontextu jednotlivých skupin regionů hovořit o poněkud odlišných vývojových tendencích, ve srovnání s hodnocením období kratších. Neboli, u 3 regionů OECS (AG, DM, KN) a jednoho regionu CRCM (SR) nebyla změna ve vývoji vyhodnocena jako signifikantní, což se odráží i při posouzení hodnot za celky, kde pouze v případě OECS hypotéza o srovnatelném vývoji v obou obdobích zamítnuta nebyla. Obecně lze, podobně jako v případě kratších období, hovořit v období 82-02 spíše o snižujícím se tempu růstu, vyjma právě 3 regionů OECS (AG, DM, KN), u nichž nebyla ekvita ve vývoji ve dvou po sobě následujících obdobích zamítnuta, dále také u 2 regionů CRCM (BZ, TT) a 2 regionů KRBK (HT, TC). V řadě případů pak lze hovořit i o negativním tempu růstu v období po vzniku subintegračního seskupení, respektive poklesu, konkrétně u 3 regionů OECS (AG, KN, LC), 4 regionů CRCM (BB, BZ, GY, TT) a jednoho regionu KRBK (AW), v nejednom případě se pak jedná o pokles soustavný, přetrvávající již z období 61-81 (AG, BZ, TT, AW). V kontextu zjištěných změn mezi obdobími, pak mezi jednotlivými skupinami regionů zřejmě nelze hovořit o existenci zásadních rozdílů. Naopak lze zřejmě hovořit o vyšší stabilitě ve vývoji u regionů OECS, u nichž byly naměřeny obecně nižší změny než u většiny regionů mimo toto seskupení.

Tabulka 27: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele MUB – dlouhodobé efekty (OECS)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	61-81	82-02	změna	82-13	F-test	t-test	M-W
AG	-0,63	-0,52	0,11	-1,06	*	*	0,50
DM	1,12	1,53	0,41	1,15	*	*	0,43
GD	0,40	0,42	0,02	0,24	*	*	0,50
KN	1,23	-0,46	-1,70	-0,36	*	*	0,00
LC	1,07	-0,09	-1,15	-1,16	*	*	0,00
VC	1,63	1,11	-0,52	0,99	*	*	0,00
BS	1,02	0,51	-0,51	0,36	*	*	0,00
BB	0,26	-0,71	-0,97	-0,64	*	*	0,01
BZ	-0,45	-0,20	0,24	-0,33	*	*	0,01

GY	0,22	-0,30	-0,53	-0,21	*	*	0,00
JM	1,62	0,48	-1,14	0,44	*	*	0,00
SR	1,53	0,11	-1,42	0,05	*	*	0,40
TT	-2,32	-0,08	2,24	-0,63	*	*	0,00
AW							
AW	-0,03	-0,44	-0,41	-0,57	*	*	0,00
KY	-	-		-	-	-	
CU	0,79	0,46	-0,33	0,34	*	*	0,00
DO	2,65	0,91	-1,75	1,21	*	*	0,00
HT	1,33	3,09	1,76	3,19	*	*	0,00
PR	2,30	1,31	-0,99	0,84	*	*	0,01
TC	0,88	1,95	1,06	1,47	*	*	0,00
OECS							
OECS	0,80	0,38	-0,41	0,01	*	*	0,30
CRCM	0,93	0,38	-0,54	0,28	*	*	0,00
KRBK	1,32	0,84	-0,48	0,89	*	*	0,00

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 26

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

Z hlediska hodnocení intervalu 82-13 je patrné, že pozitivní tempo růstu bylo naměřeno pouze u 3 regionů OECS (DM, GD, VC), 3 regionů CRCM (BS, JM, SR) a všech regionů KRBK, vyjma AW, přičemž pomyslné prvenství v kontextu tohoto srovnání lze zřejmě přiřknout regionům KRBK. Z hlediska agregovaných celků je pak patrné, že průměrné tempo růstu v období 82-13 je nejvyšší v případě KRBK, v případě OECS byla naopak naměřena hodnota nejnižší.¹³⁸

6.5.3 Telefonní přípojky - TEL (OECS)

Ačkoliv se může zdát volba sledování vývoje ukazatele TEL na první pohled poněkud zvláštní, a z dnešního pohledu se tento ukazatel může zdát snad i poněkud archaickým, nelze pochybovat o tom, že ve druhé polovině 20. století – tedy před ubikvizační bezdrátových technologií a před vznikem internetu v dnešní podobě -, byly telefonní přípojky jedním z nejvýznamnějších kanálů pro včasný přenos informací, zejména pak v kontextu větších vzdáleností. Jejich penetrace tak nepochybně měla na rozvoj společnosti a její organizaci doslova kardinální vliv.

¹³⁸ V kontextu hodnocení ukazatele MUB se logicky nabízí otázka výchozích pozic jednotlivých regionů na počátcích sledovaných období, míra urbanizace totiž samozřejmě má svůj jasný limit, který nelze překročit, přičemž lze předpokládat, že v případě dosažení určité úrovně bude konvergence k tomuto omezení vykazovat snižující se tempo růstu. Při pohledu na konkrétní hodnoty je však zcela na místě podotknout, že u některých regionů, jejichž míra urbanizace v obecném kontextu všech regionů dosahuje spíše nižších hodnot, docházelo, zejména po přelomu milénia, k reálné a poměrně výrazné deurbanizaci, konkrétně se jedná o regiony AG, LC, AW, TT. Jedná se tedy i o 2 regiony OECS, jejichž vývoj celkové závěry hodnocení ukazatele MUB významně ovlivňuje. Co je příčinou tohoto fenoménu se však na základě rešerše dostupných zdrojů objasnit nepodařilo.

Ukazatel TEL je ukazatelem, pro nějž není pro období před vznikem OECS disponibilní časová řada, ale pouze hodnoty ve vybraných letech, od nichž je tedy nutno odvozovat i způsob hodnocení. Z tohoto důvodu jsou v kontextu vzniku OECS hodnoceny pouze změny mezi lety na hranicích 12letých intervalů, které byly vyčísleny jako podíly mezi hodnotami roku 1981 a 1970, respektive 1993 a 1982. Vývoj v období po vzniku subintegračního seskupení byl pak sledován i na základě vývoje časových řad ukazatele v jednotlivých regionech. Konkrétní výsledky hodnocení vývoje ukazatele TEL je zachyceno v Tabulce 28.

Tabulka 28: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele TEL (OECS)

region	podíly (mezi lety na hranicích intervalů)			průměrná roční tempa růstu (v %)	
	81/70	93/82	rozdíl	82-92	82-13
AG	1,93	5,10	3,18	16,34	6,43
DM	1,21	5,41	4,21	21,79	7,71
GD	-	6,34		17,23	6,78
MS	-	7,19		20,94	7,56
KN	2,07	4,13	2,05	11,83	4,74
LC	2,08	4,09	2,02	13,27	4,99
VC	1,93	5,10	3,18	16,34	6,43
BS	1,24	1,56	0,32	6,15	2,78
BB	1,79	2,07	0,28	7,40	4,20
BZ	1,08	4,18	3,10	15,38	3,20
GY	2,07	2,67	0,60	5,88	7,24
JM	1,39	3,11	1,72	9,28	4,04
SR	-	2,47		8,10	4,06
TT	1,10	3,71	2,60	12,22	5,35
AW	-	1,97		7,90	3,06
KY	1,75	1,75	0,00	5,15	2,70
CU	-	1,31		2,66	4,94
DO	-	3,55		11,55	5,70
HT	-	1,48		5,33	0,46
PR	-	2,10		7,41	0,85
TC	-	1,97		7,90	3,06
OECS	-	5,47		17,79	6,74
CRCM	-	2,97		10,14	4,78
KRBK	-	2,18		7,51	3,44

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 8; pomlčka (-) znamená absenci dat

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

Na základě naměřených hodnot je zřejmé, že u všech regionů, kde bylo danou změnu možné vyčíslit, byla na intervalu po vzniku subintegračního seskupení naměřena vyšší disproporce mezi počáteční a konečnou hodnotou. Toto zjištění je zřejmě možné interpretovat jako akceleraci růstu ukazatele TEL v období 82-93, a to u všech regionů. Při pohledu na hodnoty rozdílů mezi oběma intervaly je patrné, že naměřená disproporce je u regionů

OECS obecně vyšší než v případě ostatních regionů, lze se tedy domnívat, že v období po vzniku subintegračního seskupení bylo tempo růstu ukazatele TEL u regionů OECS vyšší. Vzhledem k možnostem hodnocení omezeného vzorku je však tento závěr poněkud slabší, přesto jej zřejmě není vhodné považovat za bezvýznamný.

Pohledem na průměrná tempa růstu, tedy již na výsledky silnějšího hodnocení vývojových tendencí, je zřejmé, že regiony OECS obecně dosahovaly vyššího růstu nežli regiony CRCM i KRBK, a to jak z hlediska intervalu 82-92, tak z hlediska intervalu od vzniku OECS po současnost. Tyto závěry jsou logicky potvrzovány i při komparaci agregovaných hodnot za celé skupiny, kdy tempo růstu naměřenou za celé OECS bylo nejvyšší.

6.5.4 Shrnutí dimenzí rozvoje bezpečnosti a socio-kulturního rozvoje (OECS)

Na základě zjištění analýzy ukazatele rozvoje bezpečnosti lze konstatovat minimální vliv faktoru existence subintegračního seskupení na ukazatel NUM. Vzhledem k omezeným možnostem analýzy tohoto ukazatele však není vhodné k problematice vlivu subintegračního seskupení na rozvoj dimenze bezpečnosti přijímat jednoznačné závěry, přestože se lze při uvážení naměřených hodnot domnívat, že existence subintegračního seskupení je v dimenzi rozvoje bezpečnosti, v kontextu sledovaného ukazatele, spíše irelevantní.

Z hlediska rozvoje socio-kulturní dimenze je pak možné tvrdit, že ve vývoji ukazatele MUB byly v kontextu kratších období změny u regionů OECS méně výrazné, a tedy regiony OECS vykazovaly v období po vzniku subintegračního seskupení nižší snížení hodnot průměrného růstu. Vyšší stabilita ve vývoji ukazatele je pak u regionů OECS patrná i při uvážení delšího období. Nicméně, lze konstatovat, že průměrná tempa růstu jsou u regionů OECS v období po vzniku seskupení obecně nižší, v případě poklesu, jsou pak průměrná tempa poklesu vyšší. Vývoj regionů OECS je tak nutné v kontextu ukazatele MUB považovat, ve srovnání s ostatními regiony za méně pozitivní, avšak na základě zjištění vyšší stability ve srovnání vývoje před a po vzniku subintegračního seskupení se lze domnívat, že v případě neexistence subintegračního seskupení by mohl být vývoj regionů OECS ještě méně žádoucí, než jaký ve skutečnosti byl.

V otázce vývoje ukazatele TEL lze pravděpodobně hovořit o obecně vyšším průměrném tempu růstu u naprosté většiny regionů po vzniku subintegračního seskupení, nežli v období předcházejícím. U regionů subintegračního seskupení však lze na základě měření usuzovat, že změna v tempech růstu byla oproti regionům mimo seskupení vyšší. Stejně tak při uvážení

vývoje po vzniku seskupení hovoří naměřené hodnoty jasně ve prospěch regionů OECS, jejichž růstové hodnoty jsou oproti jiným analyzovaným regionům převážně vyšší.

S přihlédnutím ke zjištěným skutečnostem se tak zřejmě lze domnívat, že, alespoň z hlediska sledovaných ukazatelů, je z hlediska dimenze socio-kulturního rozvoje efekt participace v rámci subintegračního seskupení pro regiony, které se tohoto procesu účastní, pozitivní.

6.6 Závěry evaluace významu subintegračního seskupení OECS

Zobecněním výsledků analýzy významu subintegračního seskupení OECS v kontextu vícedimenzionálního rozvoje regionů lze na základě posuzovaných ukazatelů konstatovat neprokázání vlivu existence subintegračního seskupení na dimenzi lidského rozvoje ani rozvoje bezpečnosti. Zatímco však v případě evaluace lidského rozvoje je toto tvrzení poměrně jednoznačně podloženo analytickým výzkumem, v případě dimenze bezpečnosti byl z důvodu absence datových podkladů analyzován pouze velmi omezený vzorek, a to jak z hlediska časových, tak prostorových charakteristik. Závěry o významu subintegračního seskupení na dimenzi bezpečnosti tak lze označit za poměrně velmi slabé.

Z hlediska dimenze ekonomické, socio-kulturní a environmentální je naopak na základě zjištěných skutečností zřejmě možné o subintegračním seskupení v kontextu vývoje sledovaných ukazatelů usuzovat jako o poměrně významné determinantě regionálního rozvoje. V rámci ekonomického rozvoje lze tvrdit, že efekt subintegračního seskupení se projevuje vyšší ekonomickou výkonností, jež se následně odráží v relevantních ekonomických entitách jako například v produkci, spotřebě, tvorbě kapitálu, či exportu, ale je také spojen s těsnějším propojením jednotlivých regionů. V kontextu socio-kulturního rozvoje je zřejmě rovněž možné přemítat, že existence subintegračního seskupení zasahuje do vývoje společnosti spíše pozitivně, ačkoliv zjištěné efekty se zdají být slabší nežli v případě dimenze ekonomické.

Dimenze environmentálního rozvoje se jeví být ve vztahu k významu subintegračního seskupení pro rozvoj integrujících se regionů jednoznačně nejvíce kontroverzní. Z hlediska využívání disponibilních zdrojů pro produkci komodit sloužících k saturaci některých základních lidských potřeby se jeví být existence subintegračního seskupení spíše pozitivní z hlediska krátkodobého účinku, avšak z hlediska delšího období se zdá být účinek neutrální až spíše negativní. Při posuzování ekologických ukazatelů lze s využitím naměřených hodnot naopak vyvodit závěr, na jehož základě subintegrační seskupení působí na rozvoj zapojených

regionů negativně. Tento dílčí závěr je však bezesporu třeba interpretovat v širších souvislostech, respektive je logické, že se vzrůstající ekonomickou výkonností a industrializací se zvyšujícími se energetickými nároky se v době dominance fosilních paliv určitá „ekologická stopa“ musí nějakým způsobem projevit. Vývoj ekonomické dimenze lze zřejmě rovněž označit za jeden z významných faktorů vývoje výše zmiňované produkce potravin.

Je pak otázkou, zda je dosažený rozvoj v ekonomické a socio-kulturní dimenzi vývojem v rámci environmentální dimenze tímto způsobem obhajitelný, respektive zda dosažené celospolečenské zisky plně kompenzují a převyšují vznikající ztráty, a zda je tak možné o významu subintegračního seskupení v obecné rovině hovořit v pozitivní konotaci. Zodpovězení nastolené otázky však logicky nemůže být pouhým analytickým konstatováním, ale do značné míry podléhá subjektivním představám, názorům a osobním preferencím každého jedince. Proto ani ambicí tohoto textu není vynášet v tomto směru žádné univerzalistické soudy nebo doporučovat „správný“ způsob jejího zodpovězení a vycházet tak pouze ze subjektivních názorů *autora pojednání*.

7 EVALUACE VÝZNAMU SUBINTEGRAČNÍHO SESKUPENÍ UNIE BENELUX

Vznik subintegračního seskupení Unie Benelux (Benelux) je oproti vzniku OECS výrazně odlišný. Seskupení Benelux totiž nevzniklo jako iniciativa v rámci existujícího integračního seskupení, ale v jisté formě existovalo již před vznikem integračního seskupení dnešní Evropské unie, do nějž se následně začlenilo, respektive země Benelux stály u jeho zrodu. Po celou dobu trvání byla však dosažená úroveň integrace zemí Benelux vyšší oproti hierarchicky nadřazenému integračnímu seskupení, jedná se tedy o formální vznik konverzí integračního seskupení na seskupení subintegrační.¹³⁹ O konverzi Benelux do podoby subintegračního seskupení v souladu s definovanými předpoklady¹⁴⁰ lze hovořit nejdříve od 1. července 1968, kdy v rámci tehdejších Evropských společenství začala fungovat celní unie (Evropská komise, 2008), zatímco v rámci Benelux tou dobou již takřka jednu dekádu fungoval společný trh (Benelux 1958; 2015).

Právě v důsledku dřívějšího vzniku, ale také vyšší intenzity, se kterou se země integrují, je Benelux často označován za inspiraci, ale současně také platformu evropského integračního seskupení (EU) pro „testování“ dopadů zvyšování intenzity integrace, respektive možnosti čerpání zkušeností z jejího vývoje, které EU následně promítá do vývoje svého vlastního; například Molle (2006) v tomto kontextu označuje Benelux za velmi užitečného „předběžce“ evropské integrace. Je nanejvýš patrné, že exklusivní pozici v rámci Evropské unie si velmi dobře uvědomují i političtí zástupci zemí Benelux, kteří v článku 2 revidované Smlouvy o Benelux velmi těsnou spolupráci i integraci trojice zemí výslovně zasazují do role prekursoru EU (Benelux, 2008).

Benelux je unií 3 tří spíše menších zemí na západním pobřeží evropského kontinentu se souhrnnou rozlohou cca 74 643 km² a cca 28 543 000 obyvateli, z ekonomického hlediska se však jedná o jedny z nejnákladnějších zemí světa – měřeno ukazatelem HDP na obyvatele v běžných cenách bylo v roce 2013 možné řadit Lucembursko na 3., Nizozemí na 20. a Belgii na 25. pozici; hodnoty poplatné k období vzniku se sice v dostupných databázích dohledat

---

¹³⁹ viz podkapitola 4.3.2

¹⁴⁰ viz podkapitola 4.4.1

nepodařilo, nicméně v roce 1970 zaujímalo Lucembursko 7., Nizozemí 20. a Belgie 22. pozici (UN Statistics Division, 2015).¹⁴¹

Na úvod této části výzkumu je tak zřejmě vhodné podotknout, že ve srovnání s OECS je Benelux typologicky zcela jiné subintegrační seskupení, respektive identifikaci obou těchto seskupení lze zřejmě považovat za faktické naplnění jednoho z výchozích předpokladů, na jehož základě mohou subintegrační seskupení vznikat a existovat jak v prostředí regionů relativně zaostalých (OECS), tak regionů relativně rozvinutých (Benelux).

7.1 Specifika metodiky (Benelux)

Vzhledem ke způsobu vzniku subintegračního seskupení i prostému faktu, že všechny jeho regiony lze zřejmě označit za poměrně velmi rozvinuté, je zřejmé, že evaluace subintegračního seskupení Benelux a zejména následná interpretace zjištěných výsledků, nemůže být tak „snadná a jednoznačná“ jako v případě subintegračního seskupení OECS. Na druhou stranu lze však předpokládat, že u tradičních kontinentálních evropských zemí, bude dostupné větší množství statisticky sledovaných ukazatelů, jejichž prostřednictvím bude možné provedenou analýzou postihnout mnohem širší aspekty regionálního rozvoje.

Tento předpoklad se částečně potvrdil, díky čemuž je možné analýzu subintegračního seskupení Benelux pojmout „šířeji“ co do počtu sledovaných ukazatelů. Vzhledem k dřívějšímu vzniku seskupení (1968) a omezenosti historických dat, jejichž disponibilita sahá nejdále do roku 1960, je však zcela zřejmé, že z hlediska posouzení přímého účinku seskupení, jenž lze vyvozovat z analýzy dvojic intervalů těsně obklopujících okamžik vzniku, budou závěry značně limitované. Za další problém neodmyslitelně spojený s analýzou intervalů před a po okamžiku, o němž je možné hovořit jako o vzniku seskupení, lze nepochybně považovat i samotný způsob vzniku seskupení, respektive formální konverzi, která byla způsobena změnou v rámci intenzity integrace vyššího integračního seskupení.¹⁴² O seskupení je tak možné fakticky hovořit v souvislosti se zásahem v rámci integračního seskupení. Jinými slovy, ačkoliv z prohloubení integrace EU mohly nepochybně těžit i regiony seskupení Benelux, lze předpokládat, že regiony mimo Benelux by měly z této poměrně zásadní změny významně těžit také. Nelze tedy očekávat, že by odchylky ve vývoji regionů subintegračního seskupení a mimo seskupení měly být na základě tohoto aktu dramatické.

---

¹⁴¹ V roce 2013 z 216 zemí, v roce 1970 ze 190 zemí (suverénních, i některých nesuverénních, které však disponují značnou autonomií), pro něž UN Statistics Division (2015) hodnoty vykazuje.

¹⁴² transformace EU v celní unii, viz podkapitola 4.5.1

Poměrně zásadním problémem se jeví být i fakt, že země Benelux z ekonomického hlediska po celé sledované období patřily mezi jedny z nejvyspělejších, a to nejen v Evropě, ale i v celosvětovém srovnání. Lze tedy předpokládat, že při zmiňovaném kruciálním významu ekonomické dimenze pro komplexní rozvoj regionu,¹⁴³ je v mnoha ohledech růstový potenciál ukazatelů méně rozvinutých regionů při komparaci meziročních relativních obměn vyšší. Souhrnně lze zřejmě konstatovat, že při analýze růstových tendencí je na straně zemí mimo Benelux nejen možnost využívat značný potenciál, který je spojen s dramatickým prohlubováním integrace v rámci EU, ale rovněž často nižší iniciační hladiny sledovaných ukazatelů. S přihlédnutím k uvedeným skutečnostem se tak zdá, že u některých ukazatelů zřejmě vyšší růstové hodnoty u regionů subintegračního seskupení racionálně předpokládat ani nelze, naopak lze uvažovat, že za pozitivní vývoj by bylo možné považovat i relativně nízké tempo, kterým budou regiony mimo Benelux k tomuto seskupení konvergovat.

Konkrétní soubor ukazatelů, jejichž prostřednictvím bude význam subintegračního seskupení Benelux pro rozvoj participujících regionů posuzován, je zachycen Tabulkou 29. Ačkoliv je i přes výše avizovaný počet sledovaných ukazatelů, ve srovnání s analýzou subintegračního seskupení OECS, vyšší, lze opět za poměrně problematickou považovat dimenzi bezpečnosti; v rámci této dimenze se totiž podařilo zajistit převážně pouze kratší časové úseky, čímž se bude síla závěrů pro komplexní vyhodnocení dimenze logicky značně snižovat. Ke skladbě a kategorizaci jednotlivých ukazatelů, které jsou v Tabulce 29 zachyceny, zřejmě není třeba více zdlouhavých komentářů, případně lze odkázat na text podkapitoly 6.1, která se sice zabývá tímto tématem ve vztahu k subintegračnímu seskupení OECS, ale ve které je několik poznámek k možným obecným námitkám rozvedeno.¹⁴⁴

Tabulka 29: Evaluační indikátory subintegračního seskupení Benelux

Ukazatel	Zkr.	Jednotka	Období	Poznámka	Zdroj
Ekonomický rozvoj					
Hrubý domácí produkt	HDP	USD/obyv.	1960-2013	ve stálých cenách (2005)	WB
Hrubý národní důchod	HND	USD/obyv.	1960-2013	ve stálých cenách (2005)	WB
Export zboží a služeb	EXP	USD/obyv.	1960-2013	ve stálých cenách (2005)	WB
Tvorba hrubého fixního kapitálu	TFK	USD/obyv.	1970-2013	ve stálých cenách (2005)	WB
Výdaje na konečnou spotřebu	VKS	USD/obyv.	1970-2013	ve stálých cenách (2005)	WB
Patenty	PAT	počet/obyv.	1968-2012	podané residenty	WB

¹⁴³ viz podkapitola 1.1.3

¹⁴⁴ To samé ostatně platí i pro většinu z následujícího textu této kapitoly, která je sestavena s předpokladem, že se čtenář již seznámil s textem kapitoly 6 (Evaluace významu subintegračního seskupení Organizace východokaribských států). Některé dříve argumentované skutečnosti tak v této kapitole znovu uváděny nejsou.

Investice do infrastruktury	INI	EUR/obyv.	1997-2010	pouze dopravní, ve stálých cenách (2005)	OECD
Přeprava zboží	PZB	mil. tun km/obyv.	1970-2010	vnitroregionální	OECD
Nezaměstnanost	NEZ	počet/obyv.	1983-2013	hodnoty v databázi zaokrouhleny na 1000	EURO- STAT
Lidský rozvoj					
Populace	POP	počet	1960-2013		WB
Očekávaná délka dožití při narození	ODD	roky	1960-2012		WB
Míra závislosti	MZA	%	1960-2013	poměr mezi osobami v neproduktivním věku (0-15 a 64+) a produktiv- ním věku (15-64)	WB
Výdaje na vzdělávání	VVZ	USD/obyv.	1970-2012	ve stálých cenách (2005)	WB
Terciární vzdělání	TEV	počet/obyv.	1996-2013	v rámci produktivní populace (15-64)	EURO- STAT
Studenti v terciárním vzdělávání	STV	počet/obyv.	1975-2012	počet zapsaných studentů (ISCED 5 a 6)	UN
Environmentální rozvoj					
Produkce potravin	PRP	USD/obyv.	1960-2007	G-K dolar (1999-2001)*	UN
Emise CO ₂	ECO	kilo tuna/obyv.	1960-2010		WB
Spotřeba energií	SEN	kilo tuna/obyv.	1960-2012	vyjádřeno v ropném ekvivalentu	WB
Škody způsobené oxidy uhlíku	COS	USD/obyv.	1970-2012	1 emitovaná tuna uhlíku = 20 USD, v běžných cenách	WB
Produkce odpadů	POD	tuna/obyv.	1995-2009		UN
Rozvoj bezpečnosti					
Dopravní nehody	DON	počet/obyv.	1970-2010	silniční doprava	OECD
Trestné činy	TRC	počet/obyv.	2000-2012	evidované policií	EURO- STAT
Úmrtí následkem útoku	UNU	počet/obyv.	1994-2010	X85-Y09, Y87.1 dle klasifikace ICD-10**	EURO- STAT
Úmrtí při přepravě	UPP	počet/obyv.	1994-2010	V01-V99, Y85 dle klasifikace ICD-10**	EURO- STAT
Socio-kulturní rozvoj					
Míra urbanizace	MUB	%	1960-2013	poměr mezi osobami žijícími v urbanizovaných oblastech a populací	WB
Lékaři	LEK	počet/obyv.	1960-2002		WB
Telefonní přípojky	TEL	počet/obyv.	1960-2013		WB
Články ve vědeckých a technických časopisech	VTC	počet/obyv.	1985-2011		WB
Turismus - pobyty	TPO	počet/obyv.	1990-2013	strávené noci v zařízeních krátkodobého ubytování	EURO- STAT
Turismus - kapacity	TKA	počet/obyv.	1994-2013	zařízení krátkodobého ubytování	EURO- STAT

Poznámky: Zkr. znamená zkratka; Jednotka odkazuje na výchozí jednotku analýzy nikoliv databáze, ukazatele (zde) vážené obyvatelstvem byly z databázi získány v absolutní podobě, vyváženy tedy byly až následně.

Stejně tak některé ukazatele nebyly ve zdrojové databázi vykázané ve stálých cenách, které jsou kvůli mezikasovému srovnávání v rámci této analýzy jednoznačně preferovány, až na ukazatel COS (viz podkapitola 7.4.4);

* tzv. Geary-Khamisův, respektive mezinárodní dolar, navázaný na ceny období 1999-2001;

** mezinárodní klasifikace příčin úmrtí spravovaná Světovou zdravotnickou organizací (WHO, 2015), do sledované skupiny spadají vraždy i úmrtí spojená například s předávkováním návykovou látkou.

Zdroj: vlastní zpracování

Za zlomový okamžik pro evaluaci subintegračního seskupení Benelux byl zvolen okamžik vytvoření celní unie integračního seskupení, v rámci kterého se Benelux v současnosti vyvíjí, respektive okamžik formální konverze Benelux z integračního seskupení na subintegrační, který je možné vztahovat k roku 1968. V rámci analýzy změn ve vývoji ukazatelů v období před a po vzniku subintegračního seskupení jsou uvažovány 9leté intervaly, respektive 8 meziročních změn při uvažování dynamické složky vypočtené na základě vztahů (5) a (6)¹⁴⁵ – konkrétně 1960/61-1967/68 a 1968/69-1975/76. Na základě dostupnosti dat pak je za relevantní považován časový úsek zahrnující období od vzniku po současnost,¹⁴⁶ tedy v ideálních případech intervaly 1968/69-2012/13, reálně však je častější posuzování kratších intervalů.

Lze samozřejmě namítat, že v souvislosti se vznikem celní unie k 1. 7. 1968 (Evropská komise, 2008) by bylo možné předpokládat, že první polovina roku 1968 by jeho působením být zasažena neměla, zatímco druhá půle ano. Lze ovšem předjímat, že k zásadnímu zvratu ve vývoji relevantních ukazatelů při formální konverzi subintegračního seskupení není důvod. Z hlediska disponibility datových vstupů a v zájmu zjednodušení analýzy je tak vznik subintegračního seskupení formálně uvažován až ke dni 1. 1. 1969.

Pro analýzu subintegračního seskupení Benelux budou za referenční regionální hladinu považovány země, v rámci této kapitoly je tak možné považovat označení pojmy „země“ a „region“ za synonyma. K tomuto určení referenční hladiny lze samozřejmě namítat mnohé, vzhledem k potřebě analýzy poměrně dlouhých intervalů je však volba nižší referenční hladiny pro nedostupnost desagregovaných hodnot většiny ukazatelů naprosto nemyslitelná.

Za regiony subintegračního seskupení Benelux tak budou považovány 3 země, jejichž vývoj bude v rámci analýzy konfrontován s vývojem zemí, které v období konverze subintegračního seskupení byly součástí vyššího integračního seskupení nebo se k tomuto seskupení připojily poměrně krátce po tomto rozhodném okamžiku.¹⁴⁷ Konkrétně se jedná

---

¹⁴⁵ viz podkapitola 5.2.4

¹⁴⁶ Respektive po poslední vykazované hodnoty sledovaných ukazatelů.

¹⁴⁷ konkrétně v roce 1973 (DK, IE, GB)

o 6 zemí, jelikož je ale tato skupina pro potřeby analýzy považována za integrační seskupení, které je mateřským seskupením subintegračního seskupení Benelux, bude označována akronymem „EU 9“.¹⁴⁸ Dále bude uvažován vzorek zemí čítajících všechny členské země EU před rokem 2004¹⁴⁹ a 2, ač nečlenské (NO, CH), tak stabilní a poměrně rozvinuté země, které je bezesporu možné za trvalou a významnou součást západoevropského hospodářského prostoru považovat, celkem tedy bude v této skupině samostatně uvažováno 8 regionů. Tato skupina bude považována za širší geografický region, do kterého patří i EU 9, respektive 3 země Benelux a 6 dalších zemí, a proto pro ni bude používán akronym „E 17“.

Konkrétní vymezení sledovaných regionů a jejich příslušnost do jednotlivých agregovaných útvarů (BNLX, EU 9, E 17) je zachyceno v Tabulce 30, včetně zkratk jednotlivých regionů, které budou při prezentaci zjištěných výsledků převážně využívány.

Tabulka 30: Vymezení zkoumaných entit (Benelux)

EU 15 + Norsko a Švýcarsko (E 17)					
Region	Zkr.	9 nejstarších zemí Evropské unie (EU 9)			
Rakousko	AT	Region	Zkr.	Benelux (BNLX)	
Finsko	FI	Dánsko	DK	Region	Zkr.
Řecko	GR	Francie	FR	Belgie	BE
Norsko	NO	Německo	DE	Lucembursko	LU
Portugalsko	PT	Irsko	IE	Nizozemí	NL
Španělsko	ES	Itálie	IT		
Švédsko	SE	Spojené království	GB		
Švýcarsko	CH				

Poznámky: Zkr. znamená zkratka

Zdroj: vlastní zpracování

Stejně jako v případě analýzy subintegračního seskupení OECS, budou i v případě hodnocení Benelux hodnoceny nejen jednotlivé regiony, ale i z nich agregované útvary, pokud to bude na základě dostupných údajů možné. Hodnoty regionálních útvarů BNLX, EU 9 a E 17 jsou v analýze agregovány vždy a jen z dat regionů, které jsou uváděny v jednotlivých tabulkách. V případě, že není daný ukazatel pro daný region dostupný,

¹⁴⁸ Dohromady se totiž jedná se totiž o 3 země Benelux a 6 zemí mimo Benelux.

¹⁴⁹ Dle názoru *autora pojednání* by se uvažování zemí bývalého východního bloku, vzhledem k organizaci tamního hospodářství a zásadním celospolečenským změnám souvisejícím s jeho desintegrací na přelomu 80. a 90. let dvacátého století, jevílo spíše jako rušivý element, který by celou analýzu pouze zbytečně komplikoval, přičemž by se z hlediska evaluace subintegračního seskupení o přínos zřejmě nejednalo.

pak je tento fakt zohledněn i při agregaci, jak z hlediska daného ukazatele, tak například z hlediska vyvážení celku obyvatelstvem.¹⁵⁰

7.2 Ekonomický rozvoj (Benelux)

Ačkoliv v obecném měřítku rozvoje lze ukazatele ekonomické dimenze jistě považovat za jedny z nejvíce určujících, v kontextu hodnocení významu subintegračního seskupení Benelux se jedná o jedny z nejproblematictějších. Jak již bylo naznačeno výše, seskupení vzniklo konverzí, respektive na základě zásahu v rámci integračního seskupení. Lze se tak domnívat, že případné změny ve vývoji ukazatelů, které mají spojitost s oním zásahem, se budou týkat nejen regionů subintegračního seskupení, ale celého integračního seskupení. Je tak otázkou, zda lze o efektivitě subintegračního seskupení usuzovat výlučně na základě dosahování vyšších růstových hodnot, či zda by za relativně pozitivní vývoj neměla být přijímána i situace, kdy je tempo sbližování mezi regiony Benelux a ostatními regiony poměrně nízké. Dimenzi ekonomického rozvoje je z hlediska provedené analýzy možné považovat za nejrozsáhlejší, celkem je v jejím rámci zhodnoceno 9 relevantních ukazatelů.

7.2.1 Hrubý domácí produkt - HDP (Benelux)

Z hlediska ukazatele HDP, jehož souhrnné výsledky jsou zaznamenány Tabulkou 31, lze identifikovat signifikantní změnu ve vývoji tempa růstu pouze u regionů BE a ES. Při pohledu na konkrétní hodnoty je pak zřejmé, že zatímco zvýšení tempa růstu ve srovnání období před a po vzniku subintegračního seskupení bylo zaznamenáno pouze u jednoho regionu EU 9 (GB) a 3 regionů E 17 (AT, FI, NO), v případě BNLX bylo zaznamenáno u všech 3 regionů, přestože toto zvýšení nelze považovat za nikterak dramatické. Uvedená skutečnost se odráží i v kontextu posuzování změn ve vývoji agregovaných hodnot, kde je možné o akceleraci růstu hovořit pouze v případě celku BNLX. Při uvážení dlouhodobého vývoje (71-13) je pak zřejmé, že zásadní rozdíly ve vývoji regionů BNLX, EU 9 ani E 17 nejsou patrné. Některé regiony sice z většinového rozpětí lehce vybočují (IE, CH), tyto ojedinělé odchylky se však nezdají být příliš zásadní. Srovnatelný vývoj regionů v období 71-13 se odráží i při porovnání agregovaných hodnot za celé skupiny regionů, kde rozpětí naměřených rozdílů mezi trojicí porovnávaných skupin činí pouhé tři setiny procentního bodu.

---

¹⁵⁰ Důležitý princip, ke kterému musí být při hodnocení agregovaných útvarů přihlédnuto, je vysvětlen poznámkou č. 122, v podkapitole 6.1.

Tabulka 31: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele HDP (Benelux)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	61-68	69-76	změna	71-13	F-test	t-test	M-W
BE	3,88	4,44	0,56	1,82	*	*	0,05
LU	1,77	2,74	0,97	2,51	0,12	0,31	
NL	3,89	4,06	0,17	1,64	0,49	0,45	
DK	3,77	2,53	-1,24	1,48	0,86	0,19	
FR	4,16	3,91	-0,25	1,68	*	*	0,44
DE	-	-		1,90	-	-	
IE	-	-		3,15	-	-	
IT	4,94	4,14	-0,80	1,55	0,12	0,30	
GB	2,33	2,91	0,58	1,87	0,01	0,34	
AT	3,71	4,71	0,99	2,11	0,10	0,17	
FI	3,33	4,56	1,23	2,13	*	*	0,25
GR	6,66	5,92	-0,74	1,21	*	*	0,48
NO	3,60	3,86	0,26	2,34	0,65	0,36	
PT	6,56	5,10	-1,46	2,09	0,00	0,33	
ES	6,50	4,54	-1,96	1,83	0,88	0,09	
SE	3,64	3,24	-0,41	1,62	*	*	0,19
CH	-	-		1,00	-	-	
BNLX	3,86	4,20	0,34	1,75	0,14	0,39	
EU 9	3,68	3,65	-0,02	1,78	0,00	0,49	
E 17	4,00	3,82	-0,18	1,76	0,00	0,44	

Poznámky: M-W znamená Man-Whitneyův U test; hvězdička (*) znamená zamítnutí hypotéz o normalitě (viz podkapitola 5.2.4), souhrnné výsledky testů normality jsou součástí přílohové části (Příloha 3a); pomlčka (-) znamená absenci dat;

tučné hodnoty označují případy, v nichž dochází k zamítnutí nulové hypotézy, respektive lze v těchto případech usuzovat, že vývojové tendence se v období bezprostředně před vznikem a po vzniku subintegračního seskupení liší;

výsledky prezentované v tabulce jsou zaokrouhleny na 2 desetinná místa, změna je však počítána z nezaokrouhlených hodnot, nelze tedy vyloučit, že některé hodnoty uvedené ve sloupečku „změna“ budou vůči hodnotám, z nichž jsou kalkulovány ve zdánlivém rozporu; analogicky lze hovořit o zvýrazňování výsledků statistických testů, které je činěno na základě nezaokrouhlených hodnot;

počátek sledovaného období se neshoduje s formálním vznikem subintegračního seskupení z důvodu chybějících údajů u některých regionů (DE, IE, CH) vynechání prvních 2 let trvání seskupení se však při rozsahu časové osy nejvíce jako případný zdroj zásadního zkreslení

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

Hodnocení kauzálních vztahů z hlediska ukazatele HDP

I v případě subintegračního seskupení Benelux byla zběžně otestována přítomnost kauzálních vazeb prostřednictvím metod založených na principu definovaném Grangerem (1969). Vzhledem k velmi omezenému počtu regionů tvořících subintegrační seskupení se tato dílčí analýza částečně jeví jako zbytečná – na základě maximálního počtu 6 možných vazeb mezi regiony subintegračního seskupení jednoduše nelze přijímat žádné závažné závěry. Přesto byla tato dílčí analýza, v zájmu konzistence s analýzou subintegračního seskupení OECS provedena. V rámci analýzy jsou rozlišovány pouze 2 skupiny regionů –

regiony BNLX a regiony mimo BNLX (kam jsou řazeny regiony EU 9 a E 17). Zde uveřejněné výsledky jsou pouze konečným souhrnným výstupem, přílohová část však obsahuje kompletní výsledky testů na přítomnost jednotkového kořenu (Příloha 3b) i výsledky testů na přítomnost Grangerovy kauzality (Příloha 3c).

Vývoj ukazatele HDP nebyl u žádného z regionů zatížen nestacionaritou, proto nemusel být žádný z regionů ze vzorku určeného pro testování kauzality vyloučen. Výsledky zachycené v Tabulce 32 jasně prozrazují, že z celkového počtu 63 nalezených,¹⁵¹ ani jeden kauzální vztah, který by se týkal pouze regionů BNLX, nalezen nebyl. Toto zjištění je na jednu stranu možné považovat za překvapení, ve smyslu nenalezení žádné významné vazby v rámci těsně spolupracujících a propojených entit. Při pohledu na teoretický počet adekvátní rovnoměrnému rozložení zjištěných vazeb mezi všechny skupiny je však zřejmá výše uvedená domněnka; respektive, že velmi nízký počet reálných vazeb mezi regiony BNLX je v kontextu analyzovaného vzorku pro testování tohoto druhu nepochybně ne zcela optimální. Dále lze konstatovat, že počet vazeb, které byly nalezeny čistě mezi regiony mimo BNLX, prakticky kopírují teoretickou hodnotu. K zajímavějším závěrům však svádí zjištění, na jehož základě byl významně zvýšený počet kauzálních vazeb nalezen ve směru od regionů mimo BNLX k regionům BNLX a naopak významně nižší počet vazeb ve směru od regionů BNLX k regionům mimo BNLX.

Tabulka 32: Souhrnné výsledky analýzy Grangerových kauzálních vztahů ve vývoji ukazatele HDP (Benelux)

regiony	P.	vztah	P.	Grangerova kauzalita	rovnoměrné proporce
BNLX	3	region BNLX => region BNLX	6	0	1,4
mimo BNLX	14	region BNLX => region mimo BNLX	42	4	9,7
		region mimo BNLX => region BNLX	42	16	9,7
		region mimo BNLX => region mimo BNLX	182	43	42,2
Σ	17		272	63	63

Poznámky: P. znamená počet; Grangerova kauzalita znamená počet vztahů, ve kterých byla zamítnuta nulová hypotéza (neexistuje kauzální vztah v Grangerově smyslu, ve směru od jednoho regionu k druhému); rovnoměrné proporce odkazují na teoretický počet vztahů, který by na základě celkového počtu zjištěných vztahů připadal při rovnoměrném rozložení na jednotlivé sledované skupiny vztahů

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

¹⁵¹ Nalezení stejného počtu kauzálních vazeb v Grangerově smyslu jako u subintegračního seskupení OECS je čistě náhodné.

Na základě uvedených zjištění se lze domnívat, že regiony BNLX jsou do značné míry ovlivňovány ostatními regiony, zatímco samy příliš velký vliv na ekonomiky ostatních regionů z hlediska ukazatele HDP nemají. Při uvážení velikosti ekonomik regionů BNLX a některých dalších regionů, zejména regionů okolních, jmenovitě DE, FR, se zdá toto zjištění poměrně logické, proto lze zřejmě považovat za lehké překvapení, že kauzální vztahy od těchto regionů k regionům BNLX nesměřují, zato jsou regiony BNLX překvapivě kauzálně provázány, respektive determinovány, s regiony IE, GR, PT, ES a GB (viz Příloha 3c), ačkoliv v případě posledního jmenovaného regionu zřejmě nelze vyšší míru propojení považovat za příliš neočekávatelnou.

7.2.2 Hrubý národní důchod - HND (Benelux)

Pohled na Tabulku 33, jejímž obsahem jsou souhrnné výsledky analýzy vývoje ukazatele HND, prozrazuje, že vývoj tohoto ukazatele lze z logických důvodů do jisté míry zpodobnit s vývojem ukazatele HDP. Výskyt významných změn při porovnání dvojic sledovaných etap byl zaznamenán pouze u regionu BE, což se promítlo i do výsledků vzešlých z testování agregovaných celků. Při zkoumání konkrétních měření je u všech regionů BNLX patrné lehké zvýšení tempa růstu ukazatele HND v období po vzniku seskupení, u velmi limitovaného vzorku regionů EU 9 je změna ve vývoji (obou) regionů naopak negativní, v případě E 17 došlo ke zvýšení tempa růstu pouze u 3 regionů (AT, FI, NO). Tato zjištění jsou logicky patrná i při porovnání změn ve vývoji agregovaných hodnot za celky BNLX, EU 9 i E 17; když v tomto porovnání jako jediná, přestože nízká, byla akcelerace naměřena právě u seskupení BNLX. Při sledování vývoje od počátku subintegračního seskupení po současnost jsou průměrná tempa růstu u většiny regionů poměrně vyrovnaná, přičemž se nejeví patrné, že by mezi regiony BNLX, EU 9 a E 17 existovaly jednoznačné rozdíly, což ostatně potvrzuje i letné srovnání naměřených hodnot za agregované celky.

Tabulka 33: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele HND (Benelux)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	61-68	69-76	změna	71-13	F-test	t-test	M-W
BE	3,83	4,48	0,65	1,76	*	*	0,07
LU	1,80	2,52	0,72	2,60	0,03	0,37	
NL	4,08	4,10	0,02	1,58	0,64	0,49	
DK	-	-		1,55	-	-	
FR	4,15	3,85	-0,30	1,71	*	*	0,48
DE	-	-		1,94	-	-	
IE	-	-		2,61	-	-	
IT	4,96	4,10	-0,86	1,53	0,11	0,28	
GB	-	-		1,82	-	-	

AT	3,68	4,85	1,17	2,10	0,06	0,15	
FI	3,24	4,70	1,46	2,12	*	*	0,25
GR	6,69	6,03	-0,65	1,18	*	*	0,48
NO	3,58	3,85	0,26	2,41	0,59	0,36	
PT	6,63	5,07	-1,56	2,01	0,00	0,34	
ES	6,44	4,56	-1,87	1,83	0,79	0,11	
SE	3,62	3,06	-0,56	1,71	0,23	0,31	
CH	-	-		1,03	-	-	
BNLX							
	3,97	4,25	0,28	1,68	0,24	0,42	
EU 9	4,43	4,03	-0,40	1,77	0,00	0,37	
E 17	4,64	4,15	-0,49	1,75	0,00	0,32	

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 31

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

7.2.3 Export - EXP (Benelux)

Dalším ukazatelem, s jehož využitím bude o významu subintegračního seskupení Benelux usuzováno, je ukazatel EXP. Souhrnná zjištění vyplývající z analýzy ukazatele EXP jsou zachycena v Tabulce 34. Z Tabulky 34 je zcela zřejmé, že ani u jednoho z regionů BNLX nedošlo v souvislosti s formálním vznikem subintegračního seskupení k signifikantní změně ve vývoji. Z hlediska regionů E 17 došlo ke změně u jednoho regionu (PT), z hlediska regionů EU 9 pak byly statisticky významné změny zachyceny u 3 regionů (FR, IE, IT), zmíněná skutečnost se odráží i při hodnocení agregovaných útvarů, kde lze o signifikantní změně ve vývoji mezi obdobími před a po přelomovém okamžiku hovořit pouze právě u celku EU 9. Řečí konkrétních hodnot lze při srovnání tempa růstu obou období u většiny regionů konstatovat snížení růstové hodnoty. Naopak zvýšení růstové hodnoty lze pozorovat pouze u 2 regionů BNLX (LU, NL), 2 regionů EU 9 (FR, GB) a 2 regionů E 17 (AT, GR). Vývoj regionů BNLX se tedy v tomto srovnání jeví jako relativně nejvíce pozitivní, při porovnání agregovaných hodnot je však patrné, že právě v případě BNLX bylo v období po vzniku seskupení naměřeno nepatrné snížení průměrného tempa růstu, zatímco u EU 9 i E 17 byly naměřeny tendence zcela opačné.

Tabulka 34: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele EXP (Benelux)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	61-68	69-76	změna	71-13	F-test	t-test	M-W
BE	7,70	4,64	-3,07	3,99	0,00	0,24	
LU	3,39	4,39	1,00	4,26	*	*	0,12
NL	5,87	8,04	2,17	4,29	0,11	0,19	
DK							
	5,76	3,71	-2,05	4,32	*	*	0,25
FR	5,66	9,12	3,46	4,37	*	*	0,01
DE	-	-		5,26	-	-	
IE	8,59	5,79	-2,80	7,26	*	*	0,10

IT	10,93	6,64	-4,29	3,94	0,61	0,02	
GB	3,86	7,68	3,81	3,70	*	*	0,12
AT	6,20	7,90	1,70	4,81	0,00	0,20	
FI	5,43	5,24	-0,18	4,47	0,00	0,47	
GR	9,39	11,54	2,15	5,60	0,81	0,35	
NO	6,27	4,82	-1,45	3,07	0,00	0,24	
PT	9,95	-1,23	-11,18	4,63	0,72	0,06	
ES	9,21	8,08	-1,14	5,25	0,57	0,38	
SE	6,20	4,82	-1,38	4,17	*	*	0,48
CH	-	-		3,59	-	-	
BNLX	6,50	6,29	-0,21	4,21	*	*	0,36
EU 9	6,31	7,13	0,82	4,50	*	*	0,10
E 17	6,47	6,82	0,36	4,43	*	*	0,19

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 31

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

Při porovnání hodnot průměrného tempa růstu za období 71-13 je pak zřejmé, že ani z hlediska ukazatele EXP nelze hovořit o výrazných změnách mezi vývojem tempa růstu regionů BNLX a dalších regionů, které byly do analýzy zahrnuty. Hodnoty průměrného tempa růstu se ve většině případů nacházejí velmi blízko 4% hladiny, přičemž výraznější odchylky od této hladiny (např. region IE) lze očividně označit za ojedinělé. Z hlediska vývoje agregovaných hodnot za celé skupiny rovněž nelze o zásadních disproporcích ve vývoji hovořit, z hlediska pořadí sice BNLX zaujímá poslední pozici, vzhledem k výše uváděným „výhodám“ na straně ostatních regionů a skutečně nízké disproporci však zřejmě nelze význam subintegračního seskupení BNLX v kontextu ukazatele EXP považovat za negativní.

7.2.4 Další ukazatele ekonomického rozvoje - TFK, VKS, PAT, INI, PZB, NEZ (Benelux)

Další posuzované ukazatele nemohou být vzhledem k omezenému rozsahu datových vstupů evaluovány z hlediska vývoje před a po vzniku subintegračního seskupení, jedná se o ukazatele TFK (tvorba hrubého fixního kapitálu), VKS (výdaje na konečnou spotřebu), PAT (patenty), INI (investice do infrastruktury), PZB (přeprava zboží) a NEZ (nezaměstnanost). U těchto ukazatelů tak bude hodnocen pouze vývoj v období od vzniku seskupení, respektive na základě disponibility nejstarších vykazovaných hodnot po současnost, respektive nejmladší vykazované hodnoty. Průměrná tempa růstu ukazatelů TFK, VKS a PAT, u nichž sledovaná období z části či zcela pokrývá období od vzniku

subintegračního seskupení a ukazatele INI, u něhož je posuzováno období výrazně kratší, jsou uvedena v Tabulce 35.

Z Tabulky 35 jsou zcela jasně patrné nepříliš výrazné rozdíly v naměřených průměrných tempích růstu u ukazatelů TFK a VKS, a to ani jak z hlediska hodnot za jednotlivé regiony, tak ani z hlediska hodnot agregovaných. Lze tedy zřejmě konstatovat, že v kontextu vývoje ukazatelů TFK a VKS není mezi regiony subintegračního seskupení a ostatními regiony zásadní rozdíl. Z hlediska ukazatele PAT je obecným trendem ve vývoji mnoha regionů pokles. Zatímco v případě BNLX toto „velmi hrubé pravidlo“ potvrzují všechny regiony, v případě EU 9 byly záporné hodnoty naměřeny pouze u regionů FR a GB, v případě regionů E 17 pak byla pozitivní tempa růstu naměřena pouze u 2 regionů (FI, PT). V kontextu agregovaných hodnot bylo nejvyšší tempo poklesu naměřeno u BNLX. Na tomto místě je však zřejmě vhodné podotknout, že ukazatel PAT zohledňuje pouze počet podaných patentů. Lze tedy na jeho základě usuzovat pouze o aktivitě, nikoliv o faktické efektivitě inovační činnosti, ke které v jednotlivých regionech docházelo. To však nic nemění na faktu, že u regionů BNLX souhrnně vyznívají naměřené hodnoty přeci jen o něco méně pozitivně, nežli je tomu u regionů EU 9 a E 17. Vývojové tendence u ukazatele INI nasvědčují, že zatímco u všech regionů BNLX i E 17, s výjimkou regionu PT, byla naměřena kladná tempa růstu, u regionů EU 9, s výjimkou regionu FR, byly naopak naměřené vývojové tendence negativní. Z hlediska agregovaných útvarů byla nejvyšší hodnota průměrného tempa růstu naměřena u BNLX, u EU 9 byla naměřená hodnota logicky záporná.

Tabulka 35: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatelů TFK, VKS, PAT, INI (Benelux)

průměrná roční tempa růstu (v %)									
region/ /ukazatel /období	TFK 71-13	VKS 71-13	PAT 69-13	INI 98-10	region/ /ukazatel /období	TFK 71-13	VKS 71-13	PAT 69-13	INI 98-10
BE	1,69	1,75	-1,82	1,52	DK	1,67	1,38	0,89	-3,42
LU	2,28	2,08	-0,37	2,70	FR	1,37	1,81	-0,99	0,97
NL	0,86	1,54	-0,72	2,75	DE	1,27	1,89	0,63	-0,66
					IE	2,21	2,19	1,42	-
AT	1,76	1,99	-0,51	2,15	IT	0,85	1,56	-	-1,53
FI	1,37	2,18	0,95	0,78	GB	1,82	2,10	-1,57	-0,60
GR	-0,69	1,79	-2,20	-	BNLX	1,21	1,64	-1,00	2,23
NO	2,24	2,40	-0,57	2,47	EU 9	1,34	1,84	-0,38	-0,11
PT	1,07	2,24	3,95	-0,85	E 17	1,33	1,81	-0,61	0,53
ES	1,41	1,93	-1,12	3,81					
SE	1,36	1,31	-2,06	2,10					
CH	1,14	1,05	-3,71	0,42					

Poznámky: pomlčka (-) znamená absenci dat

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015), UN Statistics Division (2015) a OECD (2015)

Ačkoli v souvislosti se zjištěním ohledně vývoje ukazatelů PAT a INI se zdá, že mezi nimi existuje negativně korelovaný vztah a reálně by o jejich negativní korelaci na základě uplatňované politiky zřejmě skutečně být usuzováno mohlo,¹⁵² nelze o tomto hypotetickém vztahu v tomto případě hovořit, protože byly ukazatele hodnoceny ve zcela rozdílných obdobích.

Dále byly v rámci ekonomické dimenze rozvoje hodnoceny ukazatele PZB a NEZ, pro něž jsou zjištěné hodnoty shrnuty v Tabulce 36. Statistiky těchto ukazatelů jsou však zatíženy zvýšenou měrou nekompletnosti, proto v rámci snahy o hodnocení s využitím širšího vzorku byla vedle nejdelšího možného období sledována i kratší období, která byla definována na základě dostupnosti údajů ve větším množství regionů.

K vývoji ukazatele PZB za období 71-12 lze zřejmě uvést, že hodnoty tempa růstu u 2 regionů BNLX (BE, NL) jsou ve srovnání s ostatními regiony spíše nižší, a to zejména ve srovnání s regiony E 17. Region LU, jehož průměrné tempo růstu je za sledované období naopak nejvyšší ze všech regionů je v tomto ohledu výjimkou, ovšem míra, jakou region LU přispívá k celkovému rozvoji seskupení BNLX, je poměrně nízká, což se odráží při pohledu na agregované hodnoty, neboť naměřené tempo růstu za celek BNLX bylo za období 71-12 nižší nežli v případě EU 9 i E 17. Rozdíl mezi těmito hodnotami se však nezdá být nikterak zásadní.

V kratším období 88-12, bylo při hodnocení ukazatele PZB ve 2 případech naměřeno negativní tempo růstu, a to u regionů BE a IT, tedy jednoho regionu BNLX a jednoho regionu EU 9. Hodnoty naměřené za kratší období se z hlediska jednotlivých regionů jeví být více rozkolísané a u regionů, které byly hodnoceny i za delší období, je patrné, že naměřená tempa růstu jsou v kratším období u většiny regionů nižší. Region LU se opět z obecně zjištěných tendencí vymyká, protože se na základě naměřených hodnot jeví, že jako jediný v rozmezí období 88-12, v kontextu ukazatele PZB, poměrně výrazně akceleroval. Z hlediska agregovaných hodnot jsou pak rozdíly mezi skupinami regionů opět spíše nízké a nelze hovořit o zásadně odlišném vývoji kterékoliv skupiny ve srovnání s kteroukoliv jinou.

---

¹⁵² Ve smyslu základní politické otázky: Podporovat rozvoj spíše prostřednictvím podpory inovací nebo budováním infrastruktury?

Tabulka 36: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatelů PZB, NEZ (Benelux)

průměrná roční tempa růstu (v %)									
region/ /ukazatel /období	PZB 71-12	PZB 88-12	NEZ 84-13	NEZ 95-13	region/ /ukazatel /období	PZB 71-12	PZB 88-12	NEZ 84-13	NEZ 95-13
BE	1,12	-0,31	-0,38	-0,39	DK	-	1,12	-0,61	-0,67
LU	4,06	8,17	2,37	4,30	FR	0,18	0,41	1,16	0,02
NL	0,92	1,28	-0,12	0,72	DE	2,04	1,70	-	-2,11
					IE	-	1,52	0,60	0,43
AT	2,11	1,81	-	2,09	IT	1,48	-1,33	1,88	0,83
FI	1,25	0,36	-	-3,56	GB	0,87	0,41	-0,93	-0,89
GR	1,88	2,16	-	-					
NO	3,45	2,50	-	-1,87	BNLX	1,12	0,90	-0,21	0,28
PT	-	0,42	2,21	4,21	EU 9	1,25	0,62	0,49	-0,41
ES	2,32	2,93	-	2,07	E 17	1,42	0,91	0,65	0,37
SE	1,87	0,61	2,69	-0,48					
CH	-	0,78	-	-					

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 35

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat Eurostat (2015) a OECD (2015)

K ukazateli NEZ je před vynášením závěrů nutné podotknout, že se nejedná o míru nezaměstnanosti v klasickém pojetí,¹⁵³ ale o poměr mezi počtem nezaměstnaných a celkovým počtem obyvatel. Dále je nutné podotknout, že ve výchozí databázi jsou data vykazována v zaokrouhlení na tisíce, což se odráží zejména v hodnotách naměřených ve vývoji „malého“ regionu LU.

Z Tabulky 36 je v kontextu vývoje ukazatele NEZ za období 84-13 zřejmé negativní tempo růstu¹⁵⁴ ve vývoj 2 regionů BNLX (BE, NL) a 2 regionů EU 9 (DK, GB), u ostatních regionů byl naměřený růst pozitivní. Při srovnání vývoje agregovaných hodnot byl žádoucí negativní vývoj naměřen pouze u BNLX. I přes zjevnou nejvyšší pozitivní hodnotu naměřenou u regionu LU, o které se lze domnívat, že je částečně způsobena i omezením ve výchozí databázi, je tak zřejmě možné označit vývoj regionů BNLX v období 84-13 za odlišný od většiny ostatních sledovaných regionů, a to dokonce v pozitivním smyslu.

Při hodnocení kratšího úseku (95-13) ukazatele NEZ je při možnosti zohlednit vývoj většího počtu regionů patrný průměrný pokles u poloviny hodnocených regionů E 17 (FI, NO, SE), poloviny hodnocených regionů EU 9 (DK, DE, GB), avšak pouze u jednoho regionu BNLX (BE). U regionu LU bylo i v tomto kratším období naměřeno nejvyšší tempo průměrného růstu, které je však v kontextu žádoucího vývoje nutné považovat za negativní.

¹⁵³ Ve smyslu metodiky ILO, tedy zjednodušeně řečeno: počet nezaměstnaných vůči praceschopným a ochotným obyvatelům, kteří o získání práce aktivně usilují.

¹⁵⁴ V kontextu žádoucího vývoje ukazatele NEZ se však jedná o jev pozitivní.

Při hodnocení za agregované celky pak byla jediná záporná hodnota průměrného tempa růstu naměřena u EU 9. V rámci hodnocení ukazatele NEZ tak nejvíce pozitivní vývoj, ve smyslu žádoucího rozvoje, u regionů BNLX bezpochyby naměřen nebyl, a tedy nebyl potvrzen dílčí závěr z analýzy stejného ukazatele za delší časový úsek.

7.2.5 Shrnutí dimenze ekonomického rozvoje (Benelux)

Na základě evaluace ukazatelů rozvoje ekonomické dimenze regionů, konkrétně HDP, HND, EXP, lze tvrdit, že pouze formální konverze integračního seskupení na seskupení subintegrační se na základě naměřených hodnot v okamžité změně ve vývoji sledovaných ukazatelů neprojevuje, respektive významné změny byly zaznamenány pouze u velmi nízkého počtu regionů. Principiální rozdíly ve vývoji těchto ukazatelů nejsou patrné ani při meziregionálním srovnání, avšak na základě empirických měření lze označit vývoj regionů subintegračního seskupení v rámci ukazatelů HDP a HND za nepatrně příznivější, zatímco v rámci ukazatele EXP za nepatrně méně příznivý. Je však otázkou, zda lze tyto minimální rozdíly považovat za reálný efekt subintegračního seskupení. Analýza kauzálních vztahů, která byla provedena pouze pro ukazatel HDP, nepotvrdila vyšší míru propojení regionů subintegračního seskupení Benelux. Je však nutné podotknout, že tato analýza je z hlediska možného počtu zjištěných vazeb mezi regiony Benelux velmi podstatně limitována.

Z omezené analýzy vývoje dalších ekonomických indikátorů, byly v případě ukazatelů TFK a VKS mezi jednotlivými regiony, bez ohledu na jejich příslušnost ke kterékoliv ze sledovaných skupin, zjištěny jen minimální rozdíly. U ukazatele PAT se jeví vývoj regionů BNLX jako méně příznivý, zejména ve srovnání s regiony EU 9. V kontextu vývoje ukazatele INI, pak byly zjištěné tendence zcela opačné, respektive u regionů BNLX byla zjištěna průměrná tempa růstu vyšší. Z hlediska ukazatele PZB nebyly zjištěny výraznější rozdíly ve vývoji jednotlivých regionů, a to bez ohledu na konkrétní sledované období. U posledního ze sledovaných ukazatelů – NEZ - lze konstatovat vyšší tempo poklesu u regionů BNLX v kontextu delšího období. V rámci hodnocení kratšího období však byla naměřena vyšší tempa poklesu spíše u regionů EU 9.

Souhrnně lze tedy konstatovat, že z hlediska některých ekonomických ukazatelů zřejmě může být o efektu subintegračního seskupení uvažováno v pozitivní konotaci. Nebylo sice zaznamenáno, že by s okamžikem vzniku subintegračního seskupení došlo k razantní změně ve vývoji regionů subintegračního seskupení, avšak vzhledem k formálnímu vzniku, velmi omezenému rozsahu hodnoceného intervalu a dalším výše uváženým okolnostem, které hovoří spíše ve prospěch potenciálně vyššího růstu u ostatních posuzovaných regionů,

by zřejmě významné pozitivní změny u regionů Benelux bylo možné považovat spíše za velmi nenadálé až překvapivé. Stejně lze zřejmě argumentovat i v rámci komparace vývoje jednotlivých regionů, neboť u většiny ukazatelů nebyly zjištěny žádné výrazné rozdíly. Obecně tak je zřejmě možné usuzovat, že fenomén subintegrace je pro zúčastněné regiony jevem pozitivním.

7.3 Lidský rozvoj (Benelux)

Na rozdíl od dimenze ekonomického rozvoje lze u dimenze lidského rozvoje při hodnocení významu subintegračního seskupení prospektivně předjímat nižší míru zkrácení způsobenou vyšším stupněm rozvoje regionů Benelux. Na druhou stranu lze však také předpokládat nižší dynamiku ve vývoji sledovaných ukazatelů, jakož i nižší rozmanitost vývoje jednotlivých regionů. Podrobnější evaluace, respektive zhodnocení jak změny ve vývoji v obdobích před a po vzniku seskupení, tak i hodnocení pouze na základě rozdílného vývoje jednotlivých regionů, se týká 3 z 6 hodnocených ukazatelů, konkrétně ukazatelů POP, ODD a MZA.

7.3.1 Populace - POP (Benelux)

V kontextu nejobecnějšího ukazatele dimenze lidského rozvoje – POP -, výsledky jehož analýzy jsou zachyceny v Tabulce 37 lze konstatovat existenci významné změny ve vývoji mezi obdobími 61-68 a 69-76 téměř u všech regionů. Výjimkou je pouze jeden region BNLX (LU) a 3 regiony E 17 (GR, PT, ES). Tato fakta jsou reflektována i při uvážení agregovaných útvarů, u nichž byla hypotéza o ekvivalentních růstových středních hodnotách v obou obdobích zamítnuta ve všech 3 případech. Na základě konkrétních měření lze obecně konstatovat degresivní růst, který se u většiny regionů projevuje nižším tempem růstu ukazatele POP v období po vzniku subintegračního seskupení. Výjimkou jsou pouze jeden region BNLX (LU), jeden region EU 9 (IE) a 2 regiony E 17 (GR, PT), u nichž bylo naměřené tempo růstu oproti předchozímu období vyšší. Jak z hlediska jednotlivých regionů, tak z hlediska agregovaných hodnot nelze tvrdit, že by mezi jednotlivými skupinami regionů existovaly prokazatelné rozdíly. Stejný závěr lze zřejmě přijmout i při posouzení průměrných temp růstu za období 69-13, kde mezi jednotlivými skupinami regionů není jednoznačný rozdíl patrný. Při porovnání hodnot za agregované celky se sice jeví hodnota BNLX nepatrně vyšší, na základě takto malého rozdílu však zřejmě nelze tvrdit, že by se z hlediska ukazatele POP vývoj BNLX od EU 9 či E 17 zřetelně lišil.

Tabulka 37: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele POP (Benelux)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	61-68	69-76	změna	69-13	F-test	t-test	M-W
BE	0,62	0,26	-0,36	0,34	0,03	0,00	
LU	0,85	0,90	0,05	1,07	*	*	0,40
NL	1,29	0,99	-0,30	0,62	*	*	0,00
DK	0,76	0,52	-0,23	0,32	*	*	0,00
FR	1,16	0,75	-0,41	0,57	0,02	0,00	
DE	0,75	0,17	-0,58	0,09	*	*	0,00
IE	0,38	1,32	0,94	1,02	*	*	0,00
IT	0,74	0,57	-0,17	0,26	0,93	0,00	
GB	0,66	0,22	-0,43	0,33	0,28	0,00	
AT	0,64	0,25	-0,39	0,30	0,00	0,01	
FI	0,54	0,27	-0,28	0,36	0,04	0,03	
GR	0,60	0,63	0,03	0,52	*	*	0,29
NO	0,80	0,67	-0,13	0,64	0,00	0,01	
PT	-0,03	0,72	0,75	0,38	*	*	0,40
ES	1,05	1,03	-0,02	0,76	0,23	0,37	
SE	0,70	0,48	-0,22	0,43	0,38	0,04	
CH	1,64	0,48	-1,16	0,64	0,94	0,00	
BNLX	1,00	0,68	-0,31	0,51	0,24	0,00	
EU 9	0,82	0,44	-0,39	0,32	0,69	0,00	
E 17	0,82	0,50	-0,31	0,39	0,63	0,00	

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 31

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

7.3.2 Očekávaná délka dožití - ODD (Benelux)

Souhrnné výsledky vývoje ukazatele ODD jsou zaznamenány v Tabulce 38. Z Tabulky 38 je patrné, že významná změna ve vývoji mezi jednotlivými obdobími byla naměřena pouze u regionu IE. U vývoje ukazatele ODD je vzhledem k naměřeným hodnotám možné tvrdit, že tempa růstu u většiny regionů v čase velmi jemně akcelerovala, výjimkou je pouze jeden region BNLX (LU), 2 regiony EU 9 (DK, IE) a 2 regiony E 17 (PT, ES). Obecně lze však naměřené rozdíly považovat za prakticky irelevantní – velmi malé změny totiž zřejmě nelze v kontextu možnosti výskytu statistické chyby považovat za jednoznačné a směrodatné. Z hlediska vývoje od vzniku subintegračního seskupení po současnost rovněž nelze ve prospěch rozdílnosti jednotlivých regionů hovořit, respektive rozdíly v naměřených hodnotách se zdají být velmi malé, vzhledem k jemné variabilitě ve všech skupinách spíše náhodné, a proto zřejmě není možné o subintegračním seskupení hovořit jako o významné determinantě vývoje ukazatele ODD.

Tabulka 38: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele ODD (Benelux)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	61-68	69-76	změna	69-13	F-test	t-test	M-W
BE	0,18	0,25	0,07	0,29	0,00	0,38	
LU	0,25	0,21	-0,04	0,35	0,48	0,21	
NL	0,04	0,17	0,14	0,22	0,55	0,20	
DK	0,16	0,11	-0,06	0,21	*	*	0,48
FR	0,26	0,31	0,06	0,33	*	*	0,14
DE	0,21	0,21	0,00	0,31	0,40	0,50	
IE	0,20	0,15	-0,05	0,30	0,41	0,04	
IT	0,30	0,39	0,09	0,36	0,14	0,40	
GB	0,10	0,18	0,08	0,29	*	*	0,16
AT	0,27	0,26	0,00	0,33	0,22	0,50	
FI	0,14	0,39	0,25	0,33	0,54	0,16	
GR	0,39	0,39	0,00	0,31	0,15	0,48	
NO	0,07	0,18	0,12	0,22	0,50	0,24	
PT	0,66	0,49	-0,17	0,44	0,00	0,33	
ES	0,43	0,36	-0,07	0,32	0,01	0,42	
SE	0,16	0,17	0,00	0,23	*	*	0,32
CH	0,22	0,37	0,15	0,30	0,04	0,24	

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 31; agregace hodnot do souhrnných celků (BNLX, EU 9, E 17) nebyla vzhledem k povaze dat ve výchozí databázi možná

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

7.3.3 Míra závislosti - MZA (Benelux)

Oproti určité jednotvárnosti ve vývoji ukazatelů POP a ODD je na základě Tabulky 39, která souhrnně prezentuje hodnoty naměřené v rámci analýzy ukazatele MZA, respektive poměru mezi osobami v neproduktivním věku a osobami ve věku produktivním, patrná přeci jen poněkud vyšší různorodost. O významné změně ve vývoji při posouzení dvojice těsně sousedících časových úseků lze hovořit u 2 regionů BNLX (BE, LU), 3 regionů EU 9 (DK, DE, IE) a 6 regionů E 17 (AT, FI, PT, ES, SE, CH). U regionů BNLX lze ve všech případech hovořit o snížení tempa růstu ukazatele MZA,¹⁵⁵ v případě EU 9 se však snížení týká pouze 3 regionů (DE, IE, GB) a v případě E 17 pouze regionů 4 (AT, PT, ES, CH). Při zohlednění průměrných hodnot za interval 71-13 je patrné, že regiony BNLX vyššího poklesu ve srovnání s většinou ostatních regionů nedosahovaly, na druhou stranu však je skupina BNLX jedinou, kde byly naměřené hodnoty temp růstu u všech regionů záporné a poměrně vyrovnané. Je tak otázkou, zda by se na základě těchto skutečností bylo možné domnívat, že subintegrační seskupení je pro zúčastněné regiony z hlediska ukazatele MZA pozitivním faktorem; jisté výše uvedené indicie ve prospěch této hypotézy částečně hovoří,

¹⁵⁵ Což je však vzhledem k povaze ukazatele možné považovat za jev pozitivní.

jsou však poměrně slabé a jednoznačné závěry podporující pozitivní či negativní význam subintegračního seskupení v kontextu vývoje ukazatele MZA tak na jejich základě zřejmě přijímat nelze.

Tabulka 39: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele MZA (Benelux)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	61-68	69-76	změna	71-13	F-test	t-test	M-W
BE	0,61	-0,60	-1,20	-0,19	0,34	0,00	
LU	1,47	-0,61	-2,07	-0,29	*	*	0,00
NL	-0,66	-0,91	-0,25	-0,34	0,37	0,13	
DK	-0,25	0,33	0,58	0,01	*	*	0,00
FR	-0,17	-0,17	0,01	-0,14	0,44	0,48	
DE	2,21	-0,22	-2,43	-0,22	0,33	0,00	
IE	0,10	-0,29	-0,39	-0,82	*	*	0,00
IT	0,40	0,68	0,28	-0,01	0,78	0,13	
GB	0,79	0,37	-0,41	-0,14	0,36	0,12	
AT	2,22	-0,06	-2,28	-0,49	0,04	0,00	
FI	-1,86	-0,97	0,89	0,12	*	*	0,00
GR	0,32	0,43	0,10	-0,10	*	*	0,32
NO	0,06	0,17	0,11	-0,25	0,56	0,27	
PT	0,53	-0,20	-0,73	-0,45	*	*	0,00
ES	0,80	0,30	-0,50	-0,39	0,23	0,01	
SE	-0,10	1,06	1,16	0,22	0,03	0,00	
CH	0,26	0,06	-0,19	-0,23	0,01	0,09	

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 31; agregace hodnot do souhrnných útvarů (BNLX, EU 9, E 17) nebyla vzhledem k povaze dat ve výchozí databázi možná

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

7.3.4 Další ukazatele lidského rozvoje - VVZ, TEV, STV (Benelux)

Následně byly v kontextu evaluace lidského rozvoje prověřeny některé spíše kvalitativní charakteristiky lidské populace, které se váží na oblast vzdělání – VVZ (výdaje na vzdělávání), TEV (terciární vzdělávání), STV (studenti v terciárním vzdělávání) - souhrnné výsledky k těmto ukazatelům jsou zachyceny v Tabulce 40.

V rámci ukazatele VVZ, který reprezentuje výdaje na vzdělávání, byl kromě nejdelšího dostupného období (71-12) sledován i vývoj v období 94-12, a to z důvodu snahy postihnout v analýze alespoň částečně i relativně významný region DE. Je samozřejmě zcela relevantní se ptát, jakou vypovídající hodnotu ukazatel VVZ vlastně má a jaký by měl být jeho kýžený vývoj. Efektivita vynakládaných prostředků bude nepochybně region od regionu odlišná, přičemž se bude odvíjet od specifického nastavení vzdělávacího systému, na druhou stranu však lze v souvislosti s obecným trendem podpory výdajů na vzdělání (viz např. Evropská komise, 2010), při pouze zevrubné analýze dané problematiky, považovat zvyšování výdajů v tomto segmentu, bez ohledu na jejich faktickou účelnost, za pozitivní.

Při posouzení delší etapy ukazatele VVZ nejsou mezi hodnotami průměrných temp růstu jednotlivých regionů patrné zásadní rozdíly, respektive tempa růstu většiny regionů je možné situovat do rozmezí 2-4 procentní bodů, přičemž výjimkou jsou pouze 2 regiony E 17 (ES, CH). Tato skutečnost je reflektována i v hodnotách za agregované celky, kde je sice hodnota naměřená u útvaru BNLX nejnižší, není však příliš rozdílná od EU 9 ani E 17. Při hodnocení kratšího období lze z hlediska vývoje ukazatele VVZ konstatovat větší rozdíly mezi naměřenými tempy růstu jednotlivých regionů. V každé ze sledovaných skupin lze nalézt některé regiony s růstovou hodnotou pod úrovní jednoho procentního bodu, u regionů EU 9 a E 17 lze nalézt i po jednom regionu s hodnotou převyšující 3 procentní body. Lze zřejmě konstatovat, že hodnota naměřená pro region DE, kvůli kterému byla tato část analýzy provedena, je blízká hodnotám regionů BE i NL, zatímco hodnota regionu LU je výrazněji nižší. Při porovnání agregovaných hodnot je zjevná pozitivní odchylka seskupení BNLX, zatímco hodnoty EU 9 a E 17 jsou téměř shodné.

Tabulka 40: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatelů VVZ, TEV, STV (Benelux)

průměrná roční tempa růstu (v %)									
region/ /ukazatel /období	VVZ 71-12	VVZ 94-12	TEV 97-13	STV 76-12	region/ /ukazatel /období	VVZ 71-12	VVZ 94-12	TEV 97-13	STV 76-12
BE	2,87	2,17	2,31	2,79	DK	2,96	1,84	1,12	2,35
LU	3,35	0,35	5,13	5,74	FR	3,14	1,52	3,65	1,76
NL	2,03	2,73	2,52	2,45	DE	-	2,40	1,91	-
					IE	3,91	3,98	3,34	3,47
AT	3,46	2,51	5,76	3,84	IT	2,19	0,17	5,01	1,79
FI	2,81	1,63	4,01	3,64	GB	2,40	2,15	3,47	3,13
GR	3,63	2,79	3,74	4,36					
NO	3,02	0,84	1,83	2,96	BNLX	2,35	2,47	2,48	2,58
PT	3,37	2,10	4,00	4,57	EU 9	2,59	1,86	3,07	2,29
ES	5,04	2,06	3,71	3,27	E 17	2,70	1,88	3,18	2,66
SE	1,83	3,50	1,77	3,04					
CH	2,31	0,96	3,26	3,37					

Poznámky: pomlčka (-) znamená absenci dat

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015), UN Data (2015) a Eurostat (2015)

V kontextu ukazatele TEV lze hovořit o větší vyrovnanosti v rámci regionů BNLX. Přestože hodnota naměřená u regionu LU se zdá být s tímto tvrzením ve zjevném rozporu, je třeba podotknout, že tento region má v kontextu celého seskupení relativně malou sílu. Vývoj ostatních regionů ve sledovaném vzorku je poněkud diferencovaný, při posouzení agregovaných hodnot se zdá, že seskupení BNLX je v rámci růstu ukazatele TEV spíše slabší, ve srovnání s EU 9 a E 17, avšak je třeba podotknout, že výchozí hladiny ukazatele byly právě

u regionů BNLX poměrně vysoké, ve srovnání s většinou ostatních regionů, proto byl potenciál jejich dalšího růstu již od počátku hodnocení částečně limitován.

Na základě analýzy ukazatele STV lze přijímat závěry podobné závěrům analýzy delšího hodnoceného intervalu ukazatele VVZ., respektive není patrné, že by mezi jednotlivými skupinami ukazatelů existovaly výraznější rozdíly, přestože variabilita průměrných hodnot růstových temp byla u ukazatele STV vyšší. Při posouzení agregovaných hodnot pak lze rovněž hovořit o analogii s ukazatelem VVZ, respektive rozdíly mezi jednotlivými skupinami regionů nejsou nikterak výrazné, a proto není možné přijímat domněnky o závažném vlivu existence subintegračního seskupení na studované regiony.

7.3.5 Shrnutí dimenze lidského rozvoje (Benelux)

Z výše uvedených souhrnných zjištění analýzy lze konstatovat, že zřejmě nelze o subintegračním seskupení hovořit jako o významné determinantě dimenze lidského rozvoje participujících regionů. Toto tvrzení je možné opírat o nalezení převážně minimálních odchylek ve vývoji sledovaných ukazatelů, a to jak z hlediska ukazatelů, u nichž byla testována změna ve vývoji s následnou komparací meziregionálních diferencí – POP, ODD, MZA -, tak z hlediska ukazatelů, jejichž analýza spočívala pouze v meziregionální komparaci – VVZ, TEV, STV. Obecně je vývoj ukazatelů lidského rozvoje možné považovat za poměrně málo dynamický, a současně poměrně málo diferencovaný, z hlediska vývoje jednotlivých regionů i při jejich kategorizaci do sledovaných skupin.

Je samozřejmě logické, že v rámci některých posuzovaných ukazatelů by teoreticky bylo možné hovořit at' již ve prospěch, či neprospěch vývoje regionů subintegračního seskupení, na základě čehož by snad bylo možné některé slabé závěry klonící se k pozitivnímu či naopak negativnímu působení subintegračního seskupení na rozvoj regionů vyvozovat. Nabízí se i argumentace na základě vyšší iniciační úrovně regionů Benelux, která by teoreticky podbízela připuštění významu na základě srovnatelného vývoje u regionů, jejichž potenciál je vzhledem k výchozím dispozicím spíše nižší. Tato argumentace je v kontextu některých ukazatelů zcela jistě na místě – zejména u ukazatelů z oblasti vzdělávání, jak bylo ostatně i v textu uvedeno -, na druhou stranu ji však u většiny posuzovaných ukazatelů dimenze lidského rozvoje zřejmě použít nelze, neboť charakter těchto ukazatelů není s myšlenkou analogickou k tzv. beta-konvergenci vývoje ukazatele zcela kompatibilní, respektive u těchto ukazatelů zřejmě neexistuje k teoretické konvergenci mezi jednotlivými regiony prokazatelný důvod. Na základě uvedených důvodů a naměřených

hodnot je tedy zřejmě možné usuzovat, že efekt subintegračního seskupení není v kontextu vývoje dimenze lidského rozvoje pro intenzivněji se integrující regiony významný.

7.4 Environmentální rozvoj (Benelux)

V rámci analýzy environmentálního rozvoje byla podrobnější analýze podrobena trojice ukazatelů, omezenější formou pak byly prověřeny ukazatele dva. Stejně jako v případě evaluace subintegračního seskupení OECS byly i v případě Benelux hodnoceny dynamické ukazatele, z nichž většinu je možné označit za ukazatele ekologické povahy. Tato skutečnost logicky může svádět k částečnému zpochybňování účelnosti prováděné analýzy environmentálního rozvoje, respektive určitou nevyváženost, plynoucí z akcentace hodnocení ekologických ukazatelů a omezené zastoupení dalších relevantních indikátorů. Vzhledem k dostupnosti dlouhodobě sledovaných a vykazovaných ukazatelů, ale také jejich nezbytné komparabilitě však lze konstatovat, že předkládaná podoba analýzy není intenční, ale pouze vyplynula z disponibility podkladů a s ní souvisejících možností.

7.4.1 Produkce potravin - PRP (Benelux)

Jediný ukazatel, který lze v rámci analýzy environmentálního rozvoje považovat za neekologicky orientovaný je ukazatel PRP, souhrnné výsledky analýzy tohoto ukazatele jsou zachyceny v Tabulce 41. Regiony BE a LU jsou v rámci zdrojové databáze (UN Data, 2015) evidovány jako jediný region, v rámci této části analýzy tedy bude tento „dvoj region“ označován akronymem BE+LU. Zmíněný fakt na jednu stranu potvrzuje nadstandardní provázanost mezi oběma regiony, na druhou stranu snižuje velikost sledovaného vzorku, čímž analýzu do jisté míry oslabuje.

V kontextu hodnocení změny mezi obdobími před a po konverzi subintegračního seskupení nebyla statisticky významná změna ve vývoji ukazatele PRP zaznamenána ani v jednom případě. Na základě konkrétních výpočtů je patrné, že zatímco v rámci seskupení BNLX došlo u jednoho regionu ke snížení tempa růstu (BE+LU) a jednoho regionu ke zvýšení (NL) – v obou případech však šlo stále o růst -, u všech regionů EU 9 došlo ke snížení růstové hodnoty, u většiny regionů bylo dokonce naměřené tempo růstu negativní. U regionů E 17 bylo naměřeno snížení tempa růstu u 3 regionů (AT, NO, PT), přičemž u všech z těchto regionů, a navíc i regionu SE, byla za období 69-76 průměrná tempa růstu ve znamení poklesu. V kontextu agregovaných hodnot je pak zcela patrné, že ke zvýšení tempa růstu ukazatele PRP došlo při porovnání vývoje obou sledovaných období pouze u seskupení BNLX, v případě EU 9 i E 17 bylo zaznamenáno snížení. V otázce rozdílnosti

ve vývoji regionů v období 69-07 je patrné, že u některých regionů bylo naměřeno negativní tempo růstu, zatímco u jiných regionů bylo zaznamenáno tempo růstu pozitivní. Lze zřejmě konstatovat, že počet regionů v obou těchto množinách je v rámci všech sledovaných skupin přibližně rovnoměrný. Z hlediska agregace zjištěné hodnoty svádí k lehké protekci subintegračního seskupení BNLX, neboť hodnota u něho naměřená je oproti celkům EU 9 i E 17 vyšší. Rozdíly mezi skupinami jsou však poměrně nízké a zřejmě je nelze označovat za vážné a směřodatné.

Tabulka 41: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele PRP (Benelux)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	61-68	69-76	změna	69-07	F-test	t-test	M-W
BE+LU	0,86	0,38	-0,49	-0,73	*	*	0,36
NL	1,38	2,14	0,76	0,68	0,68	0,34	
DK	-0,50	-0,88	-0,38	0,59	0,02	0,39	
FR	1,34	-0,34	-1,68	-0,06	0,56	0,28	
DE	2,04	-0,47	-2,51	-0,03	0,23	0,10	
IE	1,18	0,46	-0,72	0,14	*	*	0,19
IT	1,14	-0,01	-1,15	0,11	0,48	0,28	
GB	0,82	0,57	-0,25	0,25	0,46	0,44	
AT	1,25	-0,21	-1,46	-0,02	0,01	0,27	
FI	0,20	1,31	1,11	-0,20	0,77	0,29	
GR	1,01	3,00	1,99	0,49	0,62	0,26	
NO	0,02	-0,68	-0,71	-0,36	0,82	0,38	
PT	1,46	-1,33	-2,80	0,05	0,52	0,27	
ES	1,60	2,17	0,57	1,12	0,10	0,45	
SE	-0,47	-0,06	0,41	-0,35	0,07	0,42	
CH	-0,16	0,24	0,41	-0,23	0,42	0,43	
BNLX	1,21	1,57	0,35	0,30	0,64	0,43	
EU 9	1,36	0,04	-1,32	0,12	*	*	0,22
E 17	1,28	0,31	-0,97	0,22	*	*	0,12

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 31

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat UN Data (2015)

7.4.2 Emise CO₂ - ECO (Benelux)

Na základě souhrnných výstupů analýzy ukazatele ECO, které jsou zobrazeny Tabulkou 42, je zřejmé, že při porovnání období před a po vzniku subintegračního seskupení nebyla mezi regiony BNLX ve vývoji ukazatele zaznamenána signifikantní změna. Změna byla naopak zaznamenána u 3 regionů EU 9 (DK, IE, IT) a jednoho regionu E 17 (FI). Při posouzení konkrétních měření je patrné, že u většiny regionů došlo v období 69-76 ke snížení tempa růstu ukazatele ECO oproti období 61-68 – tento závěr je platný pro všechny regiony BNLX, EU 9 a 5 regionů E 17 -, u některých regionů byla dokonce průměrná hodnota tempa růstu v období 69-76 negativní (LU, GB). Lze nepochybně tvrdit, že z hlediska rozsahu

zaznamenaných změn jsou regiony BNLX nejvíce stabilní, na druhou stranu je také patrné, že snížení jejich tempa růstu nepatří v rámci celého sledovaného vzorku k nejvyšším. Při evaluaci agregovaných hodnot byla u všech 3 útvarů naměřená změna negativní, u BNLX nejnižší, rozpětí těchto hodnot je však poměrně malé a na jeho základě zřejmě nelze hovořit o principiálních rozdílech mezi vývojem ukazatele u regionů subintegračního seskupení a ostatních regionů.

Tabulka 42: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele ECO (Benelux)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)						p-hodnoty testů		
	61-68	69-76	změna	69-10	92-10	F-test	t-test	M-W	
BE	2,72	0,90	-1,82	-0,50	-0,86	0,38	0,26		
LU	-0,05	-1,33	-1,28	-1,27	-1,31	*	*	0,32	
NL	4,24	4,12	-0,12	0,49	0,03	*	*	0,36	
DK	6,74	0,95	-5,79	-0,65	-1,84	0,67	0,05		
FR	3,26	2,71	-0,55	-0,72	-1,43	0,10	0,45		
DE	-	-		-	-1,27	-	-		
IE	5,60	1,50	-4,10	0,86	-0,05	0,47	0,09		
IT	10,05	4,36	-5,69	0,91	-0,45	0,65	0,01		
GB	-0,18	-0,39	-0,21	-0,79	-1,35	0,26	0,45		
AT	3,39	3,84	0,45	0,80	-0,31	0,13	0,41		
FI	9,79	5,26	-4,54	1,13	0,38	*	*	0,08	
GR	10,74	7,84	-2,90	2,69	0,87	0,85	0,26		
NO	5,32	3,43	-1,89	1,80	2,36	0,21	0,36		
PT	5,93	6,28	0,35	2,93	0,61	0,17	0,42		
ES	7,82	8,22	0,40	1,63	-0,01	*	*	0,44	
SE	5,14	1,13	-4,01	-1,33	-0,51	0,83	0,14		
CH	6,22	0,99	-5,23	-0,43	-1,15	*	*	0,16	
BNLX	3,16	2,38	-0,78	0,00	-0,34	0,05	0,41		
EU 9	2,63	1,74	-0,89	-0,27	-1,08	0,02	0,32		
E 17	3,25	2,34	-0,91	0,02	-0,85	0,02	0,31		

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 31

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

V kontextu posuzování pouhých odchylek ve vývoji jednotlivých regionů bylo sledováno jednak období 69-10, jednak kratší období 92-10. Tato dvojakost měření byla zvolena za účelem alespoň částečného postižení vývoje i v rámci regionu DE. Z hlediska delšího posuzovaného období lze konstatovat negativní průměrná tempa růstu u 2 regionů BNLX (BE, LU), 3 regionů EU 9 (DK, FR, GB) a 2 regionů E 17 (SE, CH). Při posouzení agregovaných hodnot je však patrné, že u seskupení BNLX a E 17 bylo úhrnné průměrné tempo růstu prakticky nulové, jinými slovy snížení, kterého bylo dosaženo u některých regionů, bylo vykompenzováno zvýšením u regionů jiných. V případě EU 9 však bylo naměřené tempo růstu negativní, což tento celek od obou ostatních celků do jisté míry

odlišuje, a to ve směru, který je z hlediska kýženého vývoje nepochybně možné označit za pozitivní.

Po zhlédnutí hodnot zaznamenaných při analýze kratšího intervalu (92-10) je zcela zjevné, že k redukcí tempa růstu ukazatele ECO obecně dochází zejména v posledních letech,¹⁵⁶ což zcela jasně plyne z hodnot značících vyšší tempa poklesu, či nižší tempa růstu, které byly u většiny regionů naměřeny. Tento trend je nepochybně přičitatelný iniciativám Evropské unie, jejíž decizní orgány omezování produkce uhlíkových emisí v posledních letech prosazují jako jeden ze svých elementárních strategických cílů, viz například dokument Evropa 2020 (Evropská komise, 2010).¹⁵⁷ Obecně lze zřejmě konstatovat, že rozdílná skladba ve vývoji byla v období 92-10 do jisté míry srovnatelná s obdobím 69-10, a to jak z hlediska jednotlivých regionů, tak z hlediska agregovaných skupin. V souhrnném pojetí celek BNLX vykazuje pokles, což by zřejmě bylo možné interpretovat jako žádoucí vývoj ukazatele ECO, avšak průměrné tempo poklesu je ve srovnání s dalšími skupinami regionů poněkud nižší.

7.4.3 Spotřeba energií - SEN (Benelux)

Dalším ukazatelem, jehož vývoj byl v rámci hodnocení dimenze environmentálního rozvoje hodnocen, byl ukazatel SEN. Výsledky analýzy ukazatele SEN, které jsou zachyceny v Tabulce 43, prozrazují, že na základě formální konverze Benelux do podoby subintegračního seskupení nedošlo u žádného ze zúčastněných regionů k statisticky významné změně ve vývoji sledovaného ukazatele. U 2 regionů EU 9 (DK, IT) a jednoho regionu E 17 (NO) však taková změna zaznamenána byla, z hlediska agregovaných celků se ovšem tyto ojedinělé případy vcelku logicky nepromítají. Z hlediska konkrétních hodnot je z Tabulky 43 patrné, že obecným trendem ve vývoji většiny sledovaných regionů bylo snížení tempa růstu v období 69-76 oproti období předchozímu, za výjimku lze považovat pouze jeden region EU 9 (DE) a 2 regiony E 17 (AT, PT). Při pohledu na konkrétní změny se zdá, že snížení tempa růstu regionů BNLX je spíše nižší, při porovnání souhrnných hodnot je však zcela zřejmé, že při agregaci regionů do větších celků bylo snížení tempa růstu u celku BNLX nejvyšší.

---

¹⁵⁶ Ve vztahu k předchozímu hodnocenému intervalu (69-10).

¹⁵⁷ Zde by bylo samozřejmě možné argumentovat poplatností dokumentu Evropa 2020, který je cílen mimo sledované období, na druhou stranu lze však zřejmě konstatovat, že akcent, který je eliminaci uhlíkových zdrojů ve strategii Evropa 2020 věnován, není přelomový, ale je převážně pouze vyústěním předcházejících aktivit v této oblasti.

Tabulka 43: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatele SEN (Benelux)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	61-68	69-76	změna	69-12	F-test	t-test	M-W
BE	4,53	3,21	-1,32	0,82	0,78	0,32	
LU	0,69	-0,51	-1,20	-0,84	*	*	0,25
NL	6,59	5,71	-0,89	0,98	0,05	0,39	
DK	6,59	1,97	-4,62	-0,11	0,11	0,09	
FR	4,20	4,05	-0,15	1,11	0,01	0,50	
DE	3,45	6,73	3,28	0,91	*	*	0,36
IE	4,54	1,45	-3,09	1,00	0,19	0,10	
IT	9,96	3,66	-6,30	1,03	0,01	0,01	
GB	1,46	0,75	-0,71	-0,27	0,09	0,32	
AT	3,56	4,31	0,75	1,48	0,36	0,36	
FI	5,39	3,67	-1,72	1,41	0,05	0,22	
GR	10,70	9,88	-0,82	2,95	0,08	0,43	
NO	6,06	3,28	-2,79	1,52	0,47	0,04	
PT	4,98	7,28	2,30	3,31	*	*	0,22
ES	8,16	7,08	-1,08	2,27	0,87	0,29	
SE	5,04	3,21	-1,83	0,57	*	*	0,48
CH	5,66	3,32	-2,34	0,88	0,84	0,23	
BNLX	5,22	4,38	-0,84	0,84	0,22	0,39	
EU 9	3,88	3,98	0,10	0,68	0,00	0,46	
E 17	4,19	4,10	-0,09	0,85	*	*	0,50

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 31

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

Z pohledu odchylek průměrných temp růstu jednotlivých regionů za období 69-12 je patrné, že naměřené hodnoty byly u většiny regionů pozitivní, výjimkou je pouze jeden region BNLX (LU) a 2 regiony EU 9 (DK, GB). Z hlediska konkrétního posuzování jednotlivých regionů se zdá, že tempa růstu regionů BNLX jsou srovnatelná s vývojem regionů EU 9 a souhrnně jsou jejich tempa růstu nižší nežli v případě regionů E 17, při komparaci výsledků agregovaných celků je však patrná praktická shoda mezi tempy růstu celků BNLX a E 17, zatímco tempo růstu EU 9 bylo nepatrně nižší. Z tohoto hlediska se tedy nezdá, že by výstupem analýzy ukazatele SEN mohlo být konstatování rozdílného vývoje regionů subintegračního seskupení a regionů mimo subintegrační seskupení.

7.4.4 Další ukazatele environmentálního rozvoje - COS, POD (Benelux)

Omezeným způsobem byl případný význam subintegračního seskupení pro rozvoj environmentální dimenze posuzován prostřednictvím ukazatelů COS (škody způsobené oxidy uhlíku) a POD (produkce odpadů), přičemž ukazatel COS byl v rámci zohlednění i vývoje regionu DE, sledován ve dvou obdobích. Naměřené hodnoty pro tyto ukazatele jsou

zachyceny Tabulkou 44. Z hlediska delšího období je zřejmé, že u všech regionů byly v rámci vývoje ukazatele COS zaznamenány rostoucí tendence. Na základě porovnání průměrných temp růstu jednotlivých regionů se zdá, že vývoj regionů BNLX je přibližně srovnatelný s vývojem regionů EU 9, přičemž tempa růstu regionů v obou těchto skupinách se zdají být ve srovnání s regiony E 17 nižší. Komparace hodnot naměřených za agregované celky však nasvědčuje, že vývojové tendence všech 3 celků (BNLX, EU 9, E 17) jsou velmi podobné; přičemž, ačkoliv je hodnota naměřená pro BNLX nejvyšší, odchyluje se od zbylé dvojice jen minimálně. V kontextu delšího sledovaného období tedy zřejmě nelze hovořit o rozdílném vývoji regionů v jednotlivých skupinách.

V rámci hodnocení kratšího období (92-12) jsou pak rovněž patrné rostoucí tendence ve vývoji ukazatele COS u všech regionů. Lze tak zřejmě vyvíjet podobné závěry jako při hodnocení ukazatele COS v kontextu delšího období, tedy tempa růstu regionů BNLX i regionů EU 9 se zdají být nižší oproti tempům růstu regionů E 17. Ve srovnání jednotlivých regionů BNLX a EU 9 lze však zřejmě hovořit o obecně nepatrně nižších hodnotách naměřených u regionů EU 9. Při komparaci agregovaných hodnot pak závěry také v podstatě korespondují se závěry zjištěnými o vývoji regionů za delší období, tedy seskupení BNLX vykazuje nejvyšší hodnotu průměrného tempa růstu, nelze však tvrdit, že by tato hodnota byla od hodnot EU 9 i E 17 nějak principiálně odchýlena. Naměřený rozdíl je však ve srovnání s delším obdobím vyšší a rozhodně jej nelze považovat za zcela irelevantní.

Závěry o vývoji ukazatele COS je nepochybně vhodné alespoň letmo konfrontovat se závěry zjištěnými z analýzy ukazatele ECO, oba ukazatele totiž v podstatě popisují stejnou veličinu, jen každý v jiném vyjádření.¹⁵⁸ Zdá se lehce překvapivé, že zatímco z hlediska vývoje ukazatele ECO byly v obou obdobích zaznamenávány spíše nižší či záporné hodnoty průměrného tempa růstu u většiny regionů, z hlediska ukazatele COS byla naměřená tempa růstu ve všech případech pozitivní, přičemž rozdíl mezi hodnotami se zdá být téměř propastný. Tento rozdíl lze nepochybně přičítat vývoji cenové hladiny, tedy zatímco regiony z hlediska naturálního vyjádření emisní zátěž často utlumují, případně tato zátěž narůstá relativně nízkým tempem, v případě uvažování monetárního vyjádření tato zátěž neustále roste, a to při znatelně vyšší dynamice. Při srovnávání vývojových disparit jednotlivých skupin (bez uvažování konkrétně naměřených hodnot) lze však zřejmě konstatovat, že rozdíly ve vývoji mezi regiony BNLX, EU 9 i E 17, jsou z hlediska ukazatelů COS i ECO přibližně

---

¹⁵⁸ ECO v naturálních jednotkách, COS v monetárních jednotkách při zohlednění vývoje cenové hladiny.

podobné, což se odráží i při porovnání agregovaných hodnot, a to jak z hlediska delšího, tak kratšího období.

Tabulka 44: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatelů COS, POD (Benelux)

průměrná roční tempa růstu (v %)							
region/ /ukazatel /období	COS 69-12	COS 92-12	POD 96-09	region/ /ukazatel /období	COS 69-12	COS 92-12	POD 96-09
BE	4,34	2,49	0,57	DK	3,80	1,22	2,69
LU	3,28	1,82	1,27	FR	3,89	1,83	0,84
NL	5,00	3,28	0,82	DE	-	2,14	-0,42
				IE	5,72	3,23	2,54
AT	5,28	2,77	2,17	IT	5,29	2,38	1,39
FI	5,50	3,28	1,08	GB	3,86	1,76	0,36
GR	7,21	3,29	3,41				
NO	6,43	5,94	-2,01	BNLX	4,67	2,95	0,75
PT	7,38	3,39	1,76	EU 9	4,33	2,12	0,50
ES	5,80	2,32	0,43	E 17	4,57	2,26	0,62
SE	3,20	2,78	1,61				
CH	4,36	2,30	1,13				

Poznámky: pomlčka (-) znamená absenci dat

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015) a UN Data (2015)

K vývojovým tendencím ukazatele POD lze stručně uvést převážně pozitivní růstové hodnoty, ze kterých se vymykají pouze regiony DE a NO. Při uvážení, že region LU se na celkovém vývoji BNLX příliš nepromítne,¹⁵⁹ by zřejmě bylo možné přemýšlet o relativně příznivějším vývoji regionů BNLX. V hodnocení souhrnných ukazatelů za celé skupiny sledovaných regionů se však tento zdánlivý poznatek nepotvrzuje. Ve srovnání agregovaných hodnot totiž byla naměřená hodnota průměrného tempa růstu BNLX nejvyšší, ačkoliv odchýlení od E 17 ani EU 9 není nikterak zásadní, protože zřejmě nelze uvažovat, že by se vývojové tendence regionů subintegračního seskupení prokazatelně odchylovaly od vývojových tendencí regionů ostatních.

7.4.5 Shrnutí dimenze environmentálního rozvoje (Benelux)

Po prověření vývoje trojice ukazatelů environmentálního rozvoje – PRP, ECO, SEN - z hlediska posouzení vývoje před a po vzniku subintegračního seskupení lze konstatovat, že formální vznik subintegračního seskupení nebyl ve vývoji ukazatelů regionů subintegračního seskupení zásadní, respektive, určité změny pochopitelně naměřeny byly, avšak z pohledu statistických testů se nejednalo o změny významné a i při posouzení

¹⁵⁹ V kontextu ukazatele POD jsou nepochybně více žádoucí nižší průměrná tempa růstu.

konkrétních měření lze konstatovat, že naměřené odchylky byly převážně velmi nízké. Prověření rozdílů ve vývoji jednotlivých regionů, které bylo, mimo výše zmíněných, doplněné o ukazatele COS a POV, ukázalo, že ani z tohoto hlediska nebyly ve většině případů ve vývoji jednotlivých regionů naměřeny výraznější odchylky.

Obecně lze přesto zřejmě u většiny sledovaných ukazatelů konstatovat poněkud méně příznivý vývoj regionů subintegračního seskupení, ve srovnání s mnohými regiony mimo seskupení. Tyto odchylky jsou převážně pouze velmi nízké, z dlouhodobého hlediska je však zřejmě není vhodné zcela přehlížet, neboť mohou být potenciálním zdrojem významnějších disparit. Na druhou stranu je ovšem i v případě posuzování environmentálních ukazatelů možné spekulovat, zda odlišná iniciační pozice regionů subintegračního seskupení nezapříčiňuje nižší potenciál ve smyslu dosahování následující dynamiky ve vývoji. Jako relevantní by se zřejmě jevil i argument vycházející z relativní „malosti“ regionů subintegračního seskupení ve srovnání s některými z dalších regionů ve srovnávacím vzorku, kdy zejména z hlediska ekologických ukazatelů by se zřejmě bylo možné domnívat, že dosahování úspor, vycházející v absolutním měřítku z nižších objemů, může být v kontextu menších celků relativně obtížnější. V rámci snahy o potlačení tohoto efektu byly sice sledované ukazatele vyváženy počtem obyvatel, díky čemuž lze předpokládat jeho částečnou eliminaci; je však otázkou, do jaké míry je tato teoreticky logická transformace účinná. V kontextu hodnocení významu subintegračního seskupení je totiž snahou získat spíše obecnější informace o možných účincích, nežli zkoumat specifické souvislosti v rámci jednotlivých a často velmi specifických ukazatelů, u kterých lze předpokládat, že se v jejich vývoji bude rozvoj regionu určitým způsobem odrážet.

7.5 Rozvoj bezpečnosti (Benelux)

Podobně jako při hodnocení subintegračního seskupení OECS je i v případě seskupení Benelux možné konstatovat nejnižší dostupnost takových ukazatelů, které by bylo možné spojovat s rozvojem bezpečnostní dimenze regionů. Konkrétně se pro potřeby analýzy podařilo zajistit pouhou čtveřici ukazatelů – DON (dopravní nehody), TRC (trestné činy), UNU (úmrtí následkem útoku), UPP (úmrtí při přepravě) -, přičemž zaprvé sledovaná období těchto ukazatelů jsou poměrně krátká, zadruhé ani u jednoho ukazatele nebylo možné sledovat případnou změnu ve vývoji v kontextu okamžiku, který lze za formální vznik subintegračního seskupení považovat. Z těchto důvodů lze závěry analýzy rozvoje bezpečnosti v kontextu existence subintegračního seskupení prospektivně označit za velmi limitované, jistě ne však zcela zbytečné. V neposlední řadě se též jeví za vhodné uvést, že v kontextu

všech sledovaných ukazatelů dimenze rozvoje bezpečnosti lze o jejich příznivém vývoji hovořit na základě klesajících tendencí, kýžený vývoj je tedy vůči mnohým posuzovaným ukazatelům z ostatních dimenzí zcela opačný.

Konkrétní souhrnné výsledky hodnocení ukazatelů rozvoje bezpečnosti regionů subintegračního seskupení Benelux a regionů mimo toto seskupení jsou zachyceny Tabulkou 45. Z hlediska ukazatele DON je z prezentovaných hodnot zřejmé, že obecně u většiny regionů byl vývoj tohoto ukazatele ve znamení poklesu, přičemž výjimkou jsou pouze 2 regiony E 17 (PT, ES). Rovněž je však zřejmé obecně vyšší tempo poklesu u regionů BNLX, které se projevuje i při komparaci hodnot agregovaných celků, kde byla dosažena průměrná hodnota tempa poklesu ukazatele DON téměř dvojnásobná ve srovnání s celky E 17 i EU 9. V kontextu ukazatele DON je tedy zřejmě možné konstatovat, že vývoj regionů subintegračního seskupení byl ve srovnání s ostatními sledovanými regiony jednoznačně více příznivý.

Tabulka 45: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatelů DON, TRC, UNU, UPP (Benelux)

průměrná roční tempa růstu (v %)									
region/ /ukazatel /období	DON 71-10	TRC 01-12	UNU 95-10	UPP 95-10	region/ /ukazatel /období	DON 71-10	TRC 01-12	UNU 95-10	UPP 95-10
BE	-1,59	-0,11	-3,25	-4,91	DK	-4,52	-1,49	-2,85	-4,48
LU	-4,35	2,57	3,55	-8,48	FR	-3,62	-1,70	-	-
NL	-7,16	-1,69	-1,33	-4,09	DE	-0,78	-0,18	-4,20	-5,68
					IE	-1,33	-	1,13	-6,32
AT	-1,23	-0,61	-4,83	-5,45	IT	-1,17	1,69	-4,27	-4,07
FI	-1,94	-0,89	-3,28	-3,67	GB	-1,62	-3,35	-7,51	-4,12
GR	-1,08	-5,34	1,71	-3,12					
NO	-1,49	-1,86	-0,93	-3,04	BNLX	-2,98	-1,14	-2,11	-4,63
PT	0,63	0,69	-1,32	-5,45	EU 9	-1,67	-0,92	-4,34	-4,76
ES	0,17	0,44	-1,49	-6,00	E 17	-1,50	-0,80	-3,50	-4,92
SE	-0,40	0,61	-1,62	-8,04					
CH	-1,53	6,48	-5,95	-5,12					

Poznámky: pomlčka (-) znamená absenci dat

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat OECD (2015) a Eurostat (2015)

Na základě dalšího ze sledovaných ukazatelů – TRC - je možné rovněž konstatovat převažující negativní hodnoty tempa růstu, ovšem u nižšího počtu regionů, kladná růstová tendence byla totiž naměřena u jednoho regionu BNLX (LU), jednoho regionu EU 9 (IT) a 4 regionů E 17 (PT, ES, SE, CH). Při pohledu na agregované hodnoty je patrné, že průměrné tempo poklesu celku BNLX bylo vyšší než v případě EU 9 i E 17. Přestože odchylka od hodnot EU 9 ani E 17 není v případě seskupení BNLX nijak výrazná,

bylo by zřejmě i zde možné konstatovat, že vývoj ukazatele TRC se u subintegračního seskupení jeví jako nepatrně příznivější.¹⁶⁰

I k vývoji dalšího ukazatele – UNU - je zřejmě možné konstatovat převažující klesající tendence, které byly u značného počtu regionů naměřeny, výjimku z tohoto pravidla tvoří v každé skupině pouze jeden region (LU – IE – GR). Konkrétní hodnoty však nasvědčují obecně nižšímu tempu poklesu, respektive vyššímu tempu růstu regionu LU, regionů BNLX. Tato zjištění jsou zcela reflektována i při posuzování souhrnných hodnot za celé skupiny, kdy bylo u celku BNLX naměřeno nejnižší tempo poklesu. Hodnocení ukazatele UNU tak lze zřejmě uzavřít analytickým konstatováním méně příznivého vývoje v rámci subintegračního seskupení.

Ani poslední z posuzovaných ukazatelů bezpečnosti (UPP) není v kontextu obecných vývojových tendencí výše hodnocených ukazatelů bezpečnosti žádnou výjimkou. Všechny regiony vykazují záporné tempo růstu, respektive pokles. Naměřené hodnoty pro jednotlivé regiony jsou poměrně různorodé v každé ze sledovaných skupin, při posouzení agregovaných hodnot je však zřejmě možné shrnout, že ačkoliv hodnota naměřená pro seskupení BNLX je ve srovnání s EU 9 i E 17 nepatrně nižší, nezdá se, že by bylo možné tvrdit, že mezi vývojem ukazatele regionů subintegračního seskupení a regionů mimo seskupení existují výraznější odchylky.

7.5.1 Shrnutí dimenze rozvoje bezpečnosti (Benelux)

Jak již bylo zmíněno výše, hodnocení rozvoje bezpečnosti bylo z důvodu nedisponibilních datových vstupů značně limitované, a proto zřejmě nelze na základě zjištěných poznatků přijímat pevná a jednoznačnými důkazy nepopíratelně podložená stanoviska. S přihlédnutím k vypočteným výsledkům lze tvrdit, že zatímco z hlediska ukazatele DON se jeví vývoj regionů subintegračního seskupení jako více příznivý, z hlediska ukazatele UNU jsou zjištění přesně opačná, respektive regiony subintegračního seskupení nedosahují z hlediska tohoto ukazatele hodnot většiny ostatních regionů v kýženém směru vývoje. Z hlediska ukazatelů TRC a UPP se pak jeví vývoj regionů subintegračního seskupení i regionů mimo seskupení jako přibližně srovnatelný, v kontextu ukazatele TRC by bylo možné hovořit o velmi jemné

---

¹⁶⁰ K přijímání závěrů na základě ukazatele TRC by samozřejmě bylo zcela logicky možné namítat rozdílnost právních rámců, která je mezi sledovanými regiony nesporná. Lze však předpokládat, že v rámci jednotlivých regionů bude legislativní prostředí relativně stabilní, a proto hodnocení „pouhé“ dynamiky vývoje sledovaného ukazatele není touto diferenciací zatíženo.

dominanci regionů seskupení Benelux, v kontextu ukazatele UPP lze naopak konstatovat nepatrně nižší tempo růstu právě u regionů subintegračního seskupení.

V návaznosti na výše uvedená zjištění tak lze zřejmě usuzovat o neprokázání významně odchylného vývoje mezi regiony subintegračního seskupení a regiony mimo toto seskupení, načež se lze pravděpodobně domnívat, že význam subintegrace na vývoj dimenze bezpečnosti v regionech bezprostřední vliv nemá. Je však nutné znovu upozornit na poměrně omezené možnosti provedené analýzy v této oblasti, díky které nebylo možné posoudit vývoj regionů z hlediska okamžité změny před a po formálním vzniku subintegračního seskupení.

7.6 Socio-kulturní rozvoj (Benelux)

Poslední z hodnocených dimenzí – socio-kulturní rozvoj - zastřešuje poměrně pestrou paletu ukazatelů, které však jistě mají určitou vypovídající schopnost v oblasti širších a převážně „měkkých“, respektive exaktně velmi obtížně postižitelných, faktorů regionálního rozvoje. V rámci této dimenze bude o případném efektu subintegračního seskupení usuzováno na základě 6 ukazatelů, z toho ukazatele MUB a LEK budou posuzovány z hlediska definované metodiky komplexním způsobem, ukazatele TEL, VTC, TPO a TKA budou analyzovány pouze v limitovaném pojetí.

Stejně jako v rámci ostatních dimenzí, tak pochopitelně i v rámci prověřovaných ukazatelů socio-kulturního rozvoje by bylo možné dospět k mnoha polemikám ve směru zvolené kategorizace daných ukazatelů. V tomto kontextu však lze odkázat na předchozí text, respektive analýzu subintegračního seskupení OECS či obecná vysvětlení k pojetí rozvojových dimenzí, kde byly některé z důvodů, které vedly *autora pojednání* k zařazení konkrétních ukazatelů právě do dimenze socio-kulturního rozvoje přiblíženy.

7.6.1 Míra urbanizace - MUB (Benelux)

Souhrnné výstupy evaluace vývoje ukazatele MUB jsou uvedeny Tabulkou 46. Základní informací, kterou Tabulka 46 naprosto jasně deklaruje, je signifikantní změna ve vývoji tempa růstu ukazatele MUB u všech regionů, včetně agregovaných celků BNLX, EU 9 a E 17. Avšak na pohled logická dedukce říkající, že mezi regiony subintegračního seskupení BNLX a regiony mimo toto seskupení není v tomto ohledu žádný rozdíl, je zcela lichá. Při pohledu na konkrétní hodnoty naměřené za období 61-68 a období 69-76 je totiž zcela zjevné snížení hodnot tempa růstu u všech regionů mimo subintegrační seskupení a naopak zvýšení u 2 regionů BNLX (LU, NL), přičemž snížení v případě regionu BE činí

pouhou jednu setinu procentního bodu. Tento fakt je logicky reflektován i v rámci posouzení agregovaných hodnot, kde byla akcelerace tempa růstu naměřena pouze právě u celku BNLX.

Z hlediska vývoje tempa růstu ukazatele v jednotlivých regionech za období 69-13 nelze zřejmě na základě naměřených hodnot přijímat k případné různorodosti ve sledovaných skupinách jednoznačné závěry, snad jen lze uvést, že v porovnání vývoje regionů BNLX s regiony EU 9 se zdají být hodnoty tempa růstu regionů subintegračního seskupení nepatrně vyšší. Při posouzení agregovaných hodnot je pak zcela zřejmé, že průměrné tempo růstu seskupení BNLX je vyšší než EU 9 i E 17. Pokud by tedy bylo možné vývoj ukazatele MUB dávat do souvislosti s případným efektem subintegračního seskupení, pak by bylo nepochybně nutné konstatovat, že fenomén subintegrace je pro rozvoj regionů významný.

Tabulka 46: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatelů MUB (Benelux)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)				p-hodnoty testů		
	61-68	69-76	změna	69-13	F-test	t-test	M-W
BE	0,15	0,14	-0,01	0,10	*	*	0,02
LU	0,68	0,74	0,06	0,44	*	*	0,05
NL	0,32	0,44	0,12	0,84	*	*	0,07
DK	0,83	0,61	-0,22	0,23	0,02	0,00	
FR	1,60	0,48	-1,11	0,26	*	*	0,00
DE	0,13	0,08	-0,05	0,08	*	*	0,00
IE	1,23	0,83	-0,40	0,48	*	*	0,00
IT	0,81	0,49	-0,32	0,18	*	*	0,00
GB	-0,17	0,07	0,24	0,13	*	*	0,07
AT	0,08	0,04	-0,05	0,02	*	*	0,00
FI	1,46	1,26	-0,21	0,67	*	*	0,00
GR	1,41	0,94	-0,46	0,47	*	*	0,00
NO	2,82	1,22	-1,60	0,55	*	*	0,00
PT	1,06	1,00	-0,06	1,10	0,21	0,00	
ES	1,59	1,13	-0,45	0,47	*	*	0,00
SE	1,16	0,51	-0,66	0,16	0,02	0,00	
CH	1,20	0,26	-0,93	0,61	*	*	0,00
BNLX	0,16	0,21	0,05	0,47	0,02	0,04	
EU 9	0,46	0,25	-0,21	0,19	*	*	0,08
E 17	0,64	0,38	-0,27	0,25	*	*	0,07

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 31

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

7.6.2 Lékaři - LEK (Benelux)

Před přistoupením k hodnocení ukazatele LEK je třeba podotknout, že vzhledem k velmi nízké četnosti záznamů ve zdrojové databázi bylo nezbytné zcela či z větší části vyloučit z analýzy téměř všechny regiony EU 9, ale také některé z regionů E 17. Výstupy provedené

analýzy shrnuje Tabulka 47, z níž je signifikantní změna ve vývoji tempa růstu ukazatele LEK patrná pouze u 2 z hodnocených regionů E 17 (SE, CH). Stejně tak při porovnání agregovaných útvarů byla jediná významná změna zaznamenána právě u celku E 17. Naměřené hodnoty pak hovoří spíše o zvyšování tempa růstu ukazatele LEK, vyjma jednoho regionu BNLX (BE) a jednoho regionu E 17 (AT). V kontextu agregovaných hodnot je pak zřejmé, že akcelerace růstu celého seskupení BNLX byla mezi intervaly 61-68 a 69-76 nižší ve srovnání s EU 9 i E 17.¹⁶¹

Tabulka 47: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatelů LEK (Benelux)

region	průměrná roční tempa růstu (v %)					p-hodnoty testů		
	61-68	69-76	změna	69-13	92-13	F-test	t-test	M-W
BE	2,63	2,17	-0,46	2,66	1,53	*	*	0,44
LU	1,18	2,13	0,94	2,57	2,41	*	*	0,40
NL	1,09	4,45	3,36	2,83	1,61	*	*	0,16
DK	-	-		-	1,74	-	-	
FR	-	-		-	0,57	-	-	
DE	-	-		-	1,50	-	-	
IE	-	-		-	-	-	-	
IT	-	-		-	-	-	-	
GB	1,48	3,66	2,18	2,80	3,35	*	*	0,40
AT	1,95	0,87	-1,08	2,55	3,34	*	*	0,50
FI	-	-		-	2,41	-	-	
GR	1,80	4,30	2,49	3,21	1,81	0,49	0,17	
NO	1,95	3,19	1,24	2,37	1,61	*	*	0,48
PT	2,83	3,33	0,50	3,57	1,50	*	*	0,40
ES	-	-		-	-	-	-	
SE	2,30	5,20	2,89	3,02	1,55	*	*	0,10
CH	0,00	4,56	4,56	2,82	1,67	*	*	0,01
BNLX	1,80	3,32	1,51	2,71	1,56	*	*	0,32
EU 9	1,64	3,57	1,94	2,79	1,56	*	*	0,19
E 17	1,72	3,62	1,90	2,89	1,64	0,30	0,06	

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 31

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

Ve snaze postihnout analýzou alespoň částečně více než jeden z regionů EU 9 byly odchylky ve vývoji mezi jednotlivými regiony sledovány jednak pro období 69-13,

¹⁶¹ Údaje uvedené v Tabulce 47 pro celek EU 9 nejsou chybné. Z hlediska sledovaných skupin je sice pro tuto část analýzy ve skupině EU 9 zastoupen pouze region GB, agregované hodnoty jsou však počítány z celé skupiny EU 9, pro niž jsou data disponibilní – tedy včetně regionů BNLX. Z tohoto důvodu hodnoty uvedené pro celek EU 9 neodpovídají hodnotám evidovaných pro region GB. Tento způsob agregace, při němž jsou hodnoty BNLX zahrnuté do vývoje EU 9 je zcela záměrný, a to z důvodu opatrnosti. Respektive, aby případná odchylka, na jejímž základě bude o významu subintegračního seskupení usuzováno, byla natolik specifická a výrazná, že bude u regionů subintegračního seskupení patrná i v případě zahrnutí těchto regionů do dalších sledovaných celků.

jednak pro období 92-13. Z hlediska obou intervalů lze u všech regionů konstatovat kladné hodnoty průměrného tempa růstu ukazatele LEK. Ani v delším, ani v kratším ze sledovaných intervalů však není mezi jednotlivými skupinami regionů patrný výrazný rozdíl, což je reflektováno i při posouzení agregovaných útvarů. V konkrétních hodnotách je sice tempo růstu seskupení BNLX ve srovnání s EU 9 i E 17 o několik setin procentního bodu nižší, tyto minimální rozdíly však za případné relevantní odchylky bezpochyby považovat nelze, a tedy ani jakýkoliv význam subintegračního seskupení v kontextu vývoje ukazatele LEK není možné považovat za prokázaný.

7.6.3 Telefonní přípojky - TEL (Benelux)

Tak jako při hodnocení kazatel TEL v rámci významu subintegračního seskupení OECS, ani pro subintegrační seskupení Benelux není pro celé požadované období dostupná spojitá časová řada, ale pro dřívější období jsou hodnoty disponibilní pouze ve vybraných letech. Bohužel však ani evidované roky nejsou pro potřeby analýzy zcela ideální. Ve snaze o alespoň částečně relevantní analýzu proto bude pro posouzení změn v období před a po vzniku subintegračního seskupení za období vzniku považován rok 1970. Hodnoceny pak budou pouze změny mezi konkrétními lety, konkrétně na hranicích 11letých intervalů, které byly vyčísleny jako podíly mezi hodnotami roku 1970 a 1960, respektive 1980 a 1970. Vývoj v období po vzniku subintegračního seskupení byl pak sledován i na základě vývoje ukazatele v jednotlivých regionech, a to již za podmínek, které jsou v ostatních částech analýzy považovány za standardní. Rovněž je třeba podotknout, že v rámci sledovaných regionů dochází u ukazatele TEL zhruba od přelomu tisíciletí k zásadnímu zvratu, který nepochybně souvisí jednak s nasycením trhu, jednak s penetrací bezdrátových technologií a jejich substitucí tradičních pevných spojení. Ve snaze o abstrakci o tuto poměrně krátkou, avšak z hlediska vývoje ukazatele ve většině sledovaných regionů vskutku kardinální změnu, je dlouhodobý vývoj sledován jednak za zkrácené období 69-00, jednak za úplné období 69-13.¹⁶²

Konkrétní hodnoty zjištěné k vývoji ukazatele TEL jsou shrnuty v Tabulce 48. Na základě porovnání období před a po vzniku lze tvrdit, že ve všech sledovaných skupinách došlo za druhé období přibližně u poloviny regionů ke zvýšení růstové hodnoty a u druhé poloviny

---

¹⁶² Lze považovat za zajímavé, že v případě hodnocení regionů OECS a k nim relevantních regionů se tento náhlý zvrat ve vývoji ukazatele TEL neprojevoval. Vysvětlením zřejmě může být obecně vyšší životní úroveň obyvatelstva sledovaných evropských regionů, ale také obecně vyšší technologická vyspělost a tržní síla, kterou hodnocené regiony subintegračního seskupení Benelux, včetně řady dalších k němu relevantních regionů, které jsou v rámci této analýzy posuzovány, disponují.

regionů došlo naopak k jejímu snížení. V případě BNLX se snížení sice týká pouze nejmenšího z regionů (LU), hodnoty naměřené u zbývajících dvojice regionů však nejsou natolik vysoké, aby při srovnání agregovaných hodnot bylo možné tvrdit, že akcelerace růstu celku BNLX je vyšší než v případě celků EU 9 nebo E 17. Ve srovnání s E 17 je odchylka naměřená u BNLX minimální, vzhledem k EU 9 dosahuje BNLX sice pouze polovičního zvýšení růstové hodnoty, vzhledem k obecně nízkým růstovým hodnotám však i tato odchylka nedosahuje ani 2 desetiny procentního bodu.

Tabulka 48: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatelů TEL (Benelux)

region	podíly (mezi lety na hranicích intervalů)			průměrná roční tempa růstu (v %)	
	70/60	80/70	změna	69-00	69-13
BE	1,63	1,78	0,15	3,90	2,07
LU	2,08	1,50	-0,58	2,63	1,33
NL	1,86	2,05	0,19	3,81	1,46
DK	1,39	1,71	0,32	3,07	0,27
FR	1,75	3,50	1,75	5,96	4,04
DE	2,48	2,38	-0,11	5,42	3,51
IE	2,02	1,79	-0,23	6,34	3,90
IT	1,97	1,92	-0,05	4,11	1,87
GB	1,72	1,95	0,23	3,80	2,11
AT	2,13	2,24	0,10	3,75	1,82
FI	1,94	1,94	0,01	2,64	-1,90
GR	4,62	2,33	-2,29	4,17	2,54
NO	1,51	1,53	0,02	3,47	0,17
PT	5,78	1,62	-4,16	6,57	4,36
ES	1,97	2,29	0,33	4,78	3,06
SE	1,60	1,29	-0,31	1,14	-0,62
CH	1,54	1,43	-0,11	2,54	1,00
BNLX	1,77	1,94	0,17	3,84	1,69
EU 9	1,91	2,24	0,33	4,67	2,77
E 17	1,90	2,10	0,20	4,40	2,54

Poznámky: viz poznámky k Tabulce 31

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015)

Při pohledu na odchylky tempa růstu ve vývoji regionů za období 69-00 lze ze zjištěných hodnot zřejmě tvrdit, že tempa růstu regionů BNLX jsou nižší než v případě ostatních regionů. Toto zjištění se logicky odráží i při posouzení vývojových hodnot agregovaných celků, kde BNLX vykazuje očividně nejnižší průměrné tempo růstu ukazatele TEL. V kontextu hodnocení ukazatele v nezkráceném období 69-13 jsou zcela jasně patrné nižší růstové hodnoty u všech regionů, čímž je potvrzen výše zmíněný zásadní zvrát, ke kterému ve vývoji ukazatele přibližně na přelomu milénií došlo. Obecně lze v období 69-13 pozorovat

podobné odchylky ve vývoji jednotlivých regionů jako v období zkráceném, a tedy i zde byly naměřené růstové hodnoty regionů BNLX spíše nižší.¹⁶³

Po zvážení zjištěných skutečností je zřejmě možné tvrdit, že rozvoj regionů mimo subintegrační seskupení byl z hlediska ukazatele TEL příznivější. Na druhou stranu se však lze opět odvolávat na vyšší stupeň rozvoje regionů BNLX, díky čemuž je možné předpokládat, že potenciál k nasycení byl u řady regionů mimo BNLX vyšší. Ani na základě tohoto argumentu však zřejmě nelze obecně tvrdit, že by existence subintegračního seskupení přinášela regionům BNLX nějakou, elementárními metodami zachytitelnou, výhodu.

7.6.4 Další ukazatele socio-kulturního rozvoje - VTC, TPO, TKA (Benelux)

Posledními ukazateli, které byly v rámci dimenze sociokulturního rozvoje, ale současně také v rámci celé evaluace subintegračního seskupení Benelux hodnoceny, jsou ukazatele VTC (články ve vědeckých a technických časopisech), TPO (turismus - pobyty) a TKA (turismus - kapacity). Všechny 3 ukazatele vyjadřují aktivitu, kterou lze jednotlivé regiony svým způsobem charakterizovat jednak z hlediska vědecko-výzkumného potenciálu (VTC), jednak z hlediska atraktivity, díky které je region zajímavý pro dočasné návštěvníky (TPO, TKA). Všechny tyto ukazatele byly hodnoceny pouze z hlediska naměřených odchylek temp růstu mezi jednotlivými regiony po omezená časová období. Dále je též vhodné uvést, že se jedná pouze o ukazatele zachycující kvantitativní, nikoliv však kvalitativní rozměr; lze na jejich základě tedy usuzovat o aktivitě, podstatnou část informace vztahující se k reálné užitečnosti však neposkytují.

Konkrétní výsledky vývoje sledovaných ukazatelů jsou zachyceny Tabulkou 49. O vývoji ukazatele VTC je na základě Tabulky 49 možné prohlásit, že jeho vývojová tendence je u všech sledovaných regionů pozitivní. Prostřednictvím hodnot naměřených v jednotlivých regionech z hlediska sledovaných skupin nelze na první pohled usuzovat o lépe či hůře vyhlížejícím vývoji těch či oněch regionů. Při porovnání agregovaných hodnot pak byla nejvyšší hodnota průměrného tempa růstu naměřena u seskupení BNLX.

---

¹⁶³ Ač mimo sledovaný problém, je zřejmě vhodné upozornit na záporné hodnoty tempa růstu v období 69-13 u severských regionů FI a SE, ale i velmi nízké hodnoty regionů DK a NO. Tento vývoj je nepochybně možné připsat inovativnosti severských ekonomik, rozvoji a dřívější penetraci bezdrátových technologií právě v prostředí severských regionů, kde mimo jiné také sídlí nadnárodní technologické koncerny typu Ericsson nebo Nokia, které lze zřejmě považovat za jedny z nejvýznamnějších společností, které byly za „bezdrátovou revoluci“ v komunikaci na přelomu tisíciletí zodpovědné.

V kontextu ukazatele TPO byly klesající tendence naměřeny pouze u 2 regionů BNLX (BE, LU). Region NL se sice zdá být z hlediska naměřené hodnoty tempa růstu srovnatelný s většinou ostatních regionů ve srovnávacím vzorku, přesto se však při porovnání agregovaných útvarů jeví nejnižší naměřená hodnota pro celé seskupení BNLX jako zcela logická. Hodnoty naměřené u ukazatele TKA jsou u jednotlivých regionů velmi diferencované. Některé regiony vykazují negativní tempo růstu – jeden region BNLX (LU), 2 regiony EU 9 (DK, FR) a 3 regiony E 17 (AT, FI, ES) -, naopak některé regiony vykazují relativně vyšší tempa růstu – jeden region BNLX (NL), jeden region EU 9 (IT) a jeden region E 17 (IT) - přičemž nejmenované regiony dosahovaly nižších růstových hodnot. V porovnání agregovaných hodnot je pak patrné, že naměřené tempo růstu seskupení BNLX bylo vyšší nežli u EU 9 i E 17.

Tabulka 49: Souhrnné výsledky evaluace dynamiky ukazatelů VTC, TPO, TKA (Benelux)

průměrná roční tempa růstu (v %)							
region/ /ukazatel /období	VTC 86-11	TPO 91-13	TKA 95-13	region/ /ukazatel /období	VTC 86-11	TPO 91-13	TKA 95-13
BE	2,60	-0,53	1,23	DK	2,16	0,61	-0,33
LU	10,04	-1,67	-3,53	FR	1,56	1,77	-0,94
NL	2,50	1,87	4,49	DE	1,85	1,74	0,02
				IE	5,24	-	-
AT	2,91	0,29	-0,61	IT	3,88	1,52	5,27
FI	2,26	1,53	-0,61	GB	0,94	0,00	0,67
GR	5,80	2,90	7,71				
NO	2,57	1,58	2,04	BNLX	2,56	1,08	2,77
PT	11,97	1,67	0,05	EU 9	1,92	1,27	1,99
ES	6,12	3,64	-6,30	E 17	2,26	1,60	0,36
SE	0,86	1,20	0,62				
CH	2,00	-	-				

Poznámky: pomlčka (-) znamená absenci dat

Zdroj: vlastní výpočty s využitím dat WB (2015) a Eurostat (2015)

Nutno podotknout, že vzhledem k poměrně úzkým souvislostem mezi ukazateli TKA a TPO, které by zřejmě bylo možné označit za vztah mezi nabídkou v daném odvětví a její saturací, jsou zcela opačné závěry o vývoji těchto ukazatelů do jisté míry překvapivé. Na druhou stranu by však zřejmě bylo možné vyšší dynamiku v rámci ukazatele TKA, který byl hodnocen po kratší období, s opožděným počátkem vůči TPO, označit za adekvátní reakci na nedostatečnou nabídku.¹⁶⁴ Obecně lze vývoj regionů subintegračního seskupení zřejmě označit za více příznivý nežli v případě ostatních sledovaných regionů, a to z důvodu

¹⁶⁴ Jedná se pouze o logicky se nabízející hypotézu, která dosud nebyla *autorem pojednání* blíže prověřována.

vyšších pozitivních odchylek v růstových hodnotách naměřených ve vývoji ukazatelů VTC a TKA, které byly ve srovnání s nižší odchylkou naměřenou v rámci ukazatele TPO přece jen vyšší.

7.6.5 Shrnutí dimenze socio-kulturního rozvoje (Benelux)

Na základě prověření vývoje 6 ukazatelů socio-kulturní dimenze rozvoje – MUB, LEK, TEL, VTC, TPO, TKA - lze konstatovat pozitivnější vývoj regionů subintegračního seskupení ve vývoji ukazatelů MUB, VTC a TKA, prakticky srovnatelný vývoj s ostatními sledovanými regiony ve vývoji ukazatele LEK a méně pozitivní vývoj z hlediska ukazatelů TEL a TPO. Přijímání jednoznačných závěrů o významu subintegračního seskupení pro rozvoj regionů je tak i v případě socio-kulturní dimenze díky zjištěným skutečnostem velmi obtížné.

Při uvážení vyššího stupně rozvoje u regionů BNLX, a to již od počátku formálního vzniku subintegračního seskupení, by však zřejmě bylo možné hovořit o jejich relativně vysokých tempech růstu i například v rámci ukazatele TEL, který byl však při provedeném porovnání pro regiony subintegračního seskupení vyhodnocen jako méně dynamický. S přihlédnutím k výše jmenovaným faktům a logicky znějícím argumentům by zřejmě bylo možné usuzovat, že z hlediska většiny sledovaných ukazatelů dimenze socio-kulturního rozvoje byl naměřený vývoj ukazatelů regionů seskupení Benelux minimálně stejně tak příznivý jako v případě regionů mimo seskupení, a pokud lze tento vývoj spojovat s faktorem subintegračního seskupení, pak by zřejmě bylo možné označovat subintegrační seskupení za významně pozitivní faktor regionálního rozvoje. Bez ohledu na konkrétní charakter efektu subintegračního seskupení, respektive pozitivního či negativního působení, lze tak zřejmě tvrdit, že význam subintegračního seskupení je ve vztahu k vývoji participujících regionů relevantní.

Samozřejmě však nelze zapomínat, že pro neúplnost a omezenost výchozích databází, ze kterých byly informace o sledovaných ukazatelích čerpány, je relevantnost dosažených závěrů do jisté míry fakticky oslabena. Na druhou stranu je však zřejmě nelze považovat za bezcenné, neboť, ač v omezené míře, podávají o rozvoji sledovaných regionů v rámci socio-kulturní dimenze rozvoje ne úplně bezvýznamné množství informací.

7.7 Závěry evaluace významu subintegračního seskupení Benelux

Po pečlivém uvážení všech výsledků analýzy významu subintegračního seskupení Benelux a na jejich základě přijatých dílčích závěrů lze zřejmě konstatovat, že v kontextu posuzovaných ukazatelů nebyl prokázán vliv existence subintegračního seskupení na vývoj

zúčastněných regionů v dimenzi lidského rozvoje ani rozvoje bezpečnosti. Jinými slovy, zda sledované regiony byly součástí subintegračního seskupení, nebo naopak nebyly, se na naměřených odchylkách ve vývoji sledovaných ukazatelů neprojevovalo natolik, aby o tomto vychýlení mohlo být racionálně uvažováno v souvislosti s existencí subintegračního seskupení, natož pak usuzováno o jeho případném pozitivním či naopak negativním působení. Vzhledem k omezeným možnostem vyplývajícím z velmi limitované dostupnosti datových podkladů vztahujících se k této problematice je však nutné podotknout, že závěry vztažené k dimenzi rozvoje bezpečnosti je nutné považovat za méně robustní nežli závěry vztažené k dimenzi lidského rozvoje.

V dimenzích ekonomického a environmentálního rozvoje regionu je po zvážení dosažených výsledků naopak o existenci odchylek mezi vývojem sledovaných ukazatelů v regionech subintegračního seskupení Benelux a regionech mimo toto seskupení možné hovořit zcela nepochybně. Závěry o vývoji regionů subintegračního seskupení jsou však v rámci těchto dvou dimenzí, ve srovnání s ostatními relevantními regiony a při uvážení kontextu žádoucího vývoje vyloženě ambivalentní. Zatímco z hlediska ekonomické dimenze lze mezi regiony Benelux identifikovat převážně vyšší žádoucí hodnoty hodnocených ukazatelů ve srovnání s jejich relevantním okolím, ač samozřejmě ne zcela ve všech případech, z hlediska environmentální dimenze je naopak možné hovořit spíše o nižším, či vyšším, avšak v kontextu pozitivního rozvoje nežádoucím, tempu růstu, které u regionů subintegračního seskupení převažuje. Souhrnně lze tak zřejmě hovořit o spíše pozitivním efektu subintegračního seskupení v souvislosti s rozvojem ekonomické dimenze regionu, ale současně také spíše negativním efektu ve smyslu dimenze environmentálního rozvoje. Obě dimenze, respektive zejména ukazatele, které byly v rámci analýzy posuzovány, spolu samozřejmě poměrně úzce souvisejí a lze se domnívat, že vztah mezi některými z nich je obvykle vyloženě antagonický. Jinými slovy, ekonomický rozvoj rozhodně nelze považovat za nepodmíněný fenomén, jeho dosažení se vždy odvíjí od schopností a způsobu využívání elementárních výrobních faktorů, a proto četné vedlejší efekty, spojené například s některými z posuzovaných ukazatelů environmentální dimenze, jsou tak jeho nedílnou součástí, respektive negativní externalitou.¹⁶⁵

Za zcela samostatný a unikátní problém lze díky zjištěným vývojovým tendencím považovat dimenzi socio-kulturního rozvoje. Paletu ukazatelů sledovaných v rámci této

---

¹⁶⁵ Několik poznámek ke vztahu ekonomické a environmentální dimenze rozvoje je uvedeno v rámci souhrnného hodnocení subintegračního seskupení OECS.

dimenze je možné považovat za poměrně pestrou a širokou, možná i to je jeden z věcných důvodů, proč se zdají být zjištěné závěry, které zřejmě lze na základě analýzy přijímat, natolik nejednoznačné. U 3 ukazatelů lze hovořit o spíše příznivějším vývoji regionů subintegračního seskupení, u 2 ukazatelů spíše o příznivějším vývoji regionů mimo seskupení, u jednoho ukazatele se zdá být příslušnost, či nepříslušnost, k subintegračnímu seskupení irelevantní. Faktem tedy zůstává, že rozdílnosti ve vývoji regionů byly u většiny ukazatelů socio-kulturní dimenze naměřeny. Je tak zřejmě možné konstatovat, že existence subintegračního seskupení je ve vztahu k rozvoji regionů významná, přičemž se lze domnívat, že ve smyslu spíše pozitivním. I přes indicie směřující k pozitivnímu vlivu subintegračního seskupení na účastníci se regiony však zřejmě přijímání jednoznačných soudů ve vztahu k převažující orientaci významu subintegračního seskupení na rozvoj regionů, se na základě analýzou podpořených zjištění zřejmě uchylovat nelze.

Po zvážení všech výše uvedených skutečností, které vycházejí z empiricky podložených měření, je zřejmě obecně možné o subintegračním seskupení Benelux, v kontextu vývoje sledovaných ukazatelů, usuzovat jako o významné determinantě regionálního rozvoje. Efekt seskupení na vývoj jednotlivých regionů se sice zdá být poměrně slabý, na druhou stranu však vzhledem k pozici regionů, které lze na základě mnoha ekonomických i společenských žebříčků považovat za jedny z nejvíce rozvinutých, a to dokonce v celosvětovém kontextu – ale také při vědomí, že současná subintegrace regionů Benelux v rámci Evropské unie je jen zcela logickým vyústěním integračních aktivit, které regiony seskupení započaly již dávno před vznikem integračního seskupení předcházejícího dnešní EU -, by patrně nebylo zcela přiměřené očekávat principiálně odlišný vývoj mezi regiony Benelux a ostatními regiony, které lze ve vztahu ke zkoumané entitě zřejmě považovat za relevantní okolí.

Tento závěr je logicky částečně oslabován neprokázáním významných rozdílů ve vývoji při porovnání etapy bezprostředně před a po okamžiku formálního vzniku subintegračního seskupení. Respektive, zpravidla významná změna nebyla zaznamenána ani u regionů Benelux ani u regionů ostatních, nebo naopak byla zaznamenána u většiny regionů z celého vzorku, protože není možné o odchylném vývoji v souvislosti s okamžikem vzniku při uvážení i ostatních regionů hovořit. Je však třeba připomenout, že v tomto směru bylo, z důvodu datové indispozice, analyzováno poměrně krátké období, po které se nemusí předpokládané změny v dostatečné míře projevit. Rovněž se nabízí zcela logická otázka, zda by při uvážení vzniku subintegračního seskupení Benelux – o jehož vzniku lze fakticky hovořit jako o pouhé formální konverzi, která byla způsobena vývojem okolního prostředí - vůbec bylo možné

předpokládat, že v důsledku částečně externího aktu, který regiony Benelux sice ovlivnil, ale pravděpodobně zhruba stejným způsobem jako řadu dalších regionů, které byly součástí analýzy, bylo skutečně možné významné změny, které by se jednoznačně projevíly pouze u regionů Benelux, racionálně očekávat.

8 VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ A PŘÍNOSŮ DISERTAČNÍ PRÁCE

Text této kapitoly lze chápat jako vyvrcholení celého pojednání, shrnuje totiž zásadní poznatky, kterých bylo v průběhu zpracování disertační práce dosaženo. Zaměřuje se zejména na konkrétní výsledky vzešlé z provedeného výzkumu v oblasti významu subintegračního seskupování pro rozvoj regionů, formuluje závěry o platnosti či neplatnosti stanovených hypotéz, vyjadřuje se k přínosům, které je s touto prací zřejmě vhodné spojovat, a nevystříhává se ani vymezení doporučení pro další výzkumnou činnost v dané oblasti.

8.1 Výsledky disertační práce

V souladu s definovanými dílčími cíli, byl po provedení rešerše relevantní literatury a teoretickém rozboru problematiky regionální integrace představen základní teoretický rámec, v němž byla vymezena elementární východiska subintegrace a způsoby, jimiž k subintegračnímu seskupování regionů může docházet. Vymezený koncept byl následně aplikován na čtveřici prospektivně vytipovaných regionálních seskupení, přičemž dvě seskupení (Benelux a OECS) byla pozitivně identifikována jako subintegrační a u dvou seskupení (Baltské shromáždění a Visegrádská skupina) byly nalezeny důvody, pro které tato seskupení za subintegrační označovat nelze. Již samotnou identifikaci právě těchto dvou poměrně rozdílných seskupení byl fakticky potvrzen jeden z výchozích předpokladů, a to, že subintegrační seskupení mohou být formována jak regiony relativně méně rozvinutými (OECS), tak regiony relativně velmi rozvinutými (Benelux).

Následně byla na základě vlastní navržené metodiky evaluována obě pozitivně identifikovaná subintegrační seskupení z hlediska jejich významu pro rozvoj participujících regionů, v kontextu ekonomické, lidské, environmentální, bezpečnostní a socio-kulturní dimenze rozvoje. S využitím zjištění vzešlých z provedené analýzy je teprve možné zaujímat stanoviska k hypotézám, jejichž verifikace, respektive falzifikace, je pro naplnění cíle tohoto pojednání zcela nezbytná. Konkrétně se jedná o tyto hypotézy:

H1: *V rámci ekonomické dimenze rozvoje dosahují regiony subintegračních seskupení odlišné dynamiky vývoje sledovaných ukazatelů než regiony v jejich okolí.*

Na základě empirických měření bylo zjištěno, že z hlediska sledovaných ukazatelů ekonomické dimenze rozvoje existují významné rozdíly mezi vývojem regionů subintegračního seskupení OECS a prostorově relevantních regionů, které členy tohoto subintegračního seskupení nejsou. Tyto rozdíly byly zaznamenány jak v případě hodnocení

etap před a po vzniku subintegračního seskupení, tak z hlediska vývoje v průběhu celého období jeho existence.

U regionů subintegračního seskupení Benelux nejsou vzhledem k omezením plynoucím z dostupnosti datových vstupů, ale také z důvodu spíše formálního způsobu vzniku subintegračního seskupení, zjištění hovořící ve prospěch odlišného vývoje spojeného s jevem subintegrace natolik průkazná a jednoznačná. Nicméně, na základě naměřených hodnot je i zde zřejmě možné hovořit spíše o rozdílném vývoji sledovaných ukazatelů, neboť určité rozdíly mezi vývojem regionů subintegračního seskupení a ostatních regionů ve srovnávacím vzorku, z hlediska hodnocení intervalů rozdělených okamžikem vzniku subintegračního seskupení, naměřeny byly. Při posuzování vývoje ukazatelů od vzniku subintegračního seskupení po současnost pak sice u většiny ukazatelů nebyly naměřeny zásadní vývojové rozdíly mezi regiony subintegračního seskupení a regiony mimo toto seskupení, avšak vzhledem k důvodům spojeným se specifickou pozicí regionů Benelux se i tak lze zřejmě domnívat, že faktor existence subintegračního seskupení na ekonomický rozvoj těchto regionů vliv do jisté míry měl.¹⁶⁶

V rámci ekonomické dimenze rozvoje byla obě subintegrační seskupení posléze testována i na existenci kauzálních vazeb v kontextu ukazatele ekonomické výkonnosti (HDP). Zatímco u seskupení OECS byla zvýšená provázanost regionů subintegračního seskupení jasně prokázána, u seskupení Benelux vyšší míra kauzálních vztahů prokázána nebyla. I v rámci tohoto testování je však nutné podotknout, že evaluace subintegračního seskupení Benelux byla do značné míry limitována, a tedy obecně lze výsledky analýzy subintegračního seskupení OECS považovat za daleko více průkazné. Na tuto realii je nutné při vyhodnocování platnosti hypotézy H1 brát zřetel.

S přihlédnutím k výše uvedeným skutečnostem lze zřejmě konstatovat, že **hypotéza H1 byla potvrzena**, a tedy z hlediska ekonomické dimenze rozvoje je dynamika ve vývoji regionů subintegračního seskupení, ve srovnání s jinými regiony v jejich okolí, odlišná. Případná námitka plynoucí z ne zcela jednoznačného prokázání odchýlného vývoje některých ukazatelů při hodnocení významu subintegračního seskupení Benelux je brána v potaz jako existující, nicméně se vzhledem nižší robustnosti této části analýzy a také k řadě ostatních poměrně jednoznačným indiciím nejeví být dostatečně průkazným argumentem pro případnou falzifikaci hypotézy H1.

---

¹⁶⁶ Konkrétní důvody pro tento závěr jsou uvedeny v podkapitolách 7.2. a 7.7.

H2: *V rámci neekonomických dimenzí rozvoje dosahují regiony subintegračních seskupení odlišné dynamiky vývoje sledovaných ukazatelů než regiony v jejich okolí.*

Závěry vzešlé z evaluace subintegračního seskupení OECS i subintegračního seskupení Benelux nasvědčují, že v rámci dimenze lidského rozvoje nemá existence subintegračního seskupení na rozvoj regionů významný vliv. Mezi vývojem regionů subintegračních seskupení a regiony mimo toto seskupení totiž nebyly z hlediska sledovaných ukazatelů zaznamenány významnější odchylky, a to ani jak z hlediska vývoje v období před/po vzniku subintegračních seskupení, tak ani z hlediska dlouhodobého vývoje od jejich vzniku po současnost.

V kontextu dimenze environmentálního rozvoje byly naopak rozdíly ve vývoji regionů subintegračních seskupení a regionů, které do subintegračních seskupení nenáleží ve většině měření zaznamenány, a to jak v případě subintegračního seskupení OECS, tak v případě subintegračního seskupení Benelux. Tyto odchylky pak byly zpravidla naměřeny jak v rámci komparace dvojic po sobě následujících intervalů, tak v rámci komparace vývoje od okamžiku vzniku subintegračních seskupení. Při abstrakci od širšího záběru hypotézy H2, by výlučně v rámci environmentální dimenze tedy bylo možné považovat hypotézu H2 za potvrzenou.

K dimenzi rozvoje bezpečnosti nelze na základě provedené analýzy zaujímat jednoznačná stanoviska, neboť jak v případě subintegračního seskupení OECS, tak v případě subintegračního seskupení Benelux, byly možnosti evaluace zásadním způsobem limitovány. Přestože na základě provedených měření se nejeví být efekt subintegračního seskupení OECS ani subintegračního seskupení Benelux z hlediska této dimenze jako významný, je vzhledem k velmi nízkému počtu pozorování zřejmě zcela přiměřené nepřijímat k případnému působení subintegračních seskupení na bezpečnostní stránku rozvoje regionů žádné závěry, a ponechat tuto část práce s otevřeným koncem pro další výzkum, nežli se na základě poměrně slabých důkazů dopouštět případných kardinálních omylů.

Analýza vývoje dimenze socio-kulturního rozvoje pak ukázala, že jak v případě subintegračního seskupení OECS, tak v případě subintegračního seskupení Benelux byl vývoj regionů uvnitř seskupení od regionů mimo seskupení ve většině případů odlišný. Naměřené odchylky ve vývoji sledovaných ukazatelů dimenze socio-kulturního rozvoje byly sice zpravidla méně nápadné nežli v případě dimenze ekonomického i environmentálního rozvoje, vliv subintegračního seskupování na vývoj této dimenze tak lze zřejmě označit za slabší, nicméně reálný.

Na základě uvedených skutečností je zřejmé, že v rámci environmentální a socio-kulturní dimenze rozvoje by bylo možné považovat hypotézu H2 za verifikovanou, nicméně v dimenzi lidského rozvoje by naopak bylo možné hypotézu prohlásit za falzifikovanou, v rámci dimenze rozvoje bezpečnosti pak nelze přijímat argumenty jednoznačně podložený závěr. Lze tedy tvrdit, že v obecném měřítku v neekonomických dimenzích rozvoje nebyl odlišný vývoj regionů subintegračního seskupení od regionů mimo seskupení nezpochybnitelně prokázán, a tedy **nelze považovat hypotézu H2 za potvrzenou**.

H3: V případě, že je dynamika vývoje sledovaných ukazatelů mezi regiony subintegračního seskupení a regiony mimo seskupení odlišná, pak je vývoj těchto ukazatelů u regionů subintegračního seskupení z hlediska žádoucích tendencí více pozitivní než u regionů mimo subintegrační seskupení.

Hypotéza H3 fakticky navazuje na hypotézy H1 a H2 a rozvíjí je ve smyslu usuzování o charakteru změn, jejichž existenci lze zřejmě spojovat s existencí subintegračních seskupení. O platnosti této hypotézy tak lze usuzovat pouze na základě závěrů vztahených k dimenzím ekonomického, environmentálního a socio-kulturního rozvoje, u nichž byl odlišný vývoj v souvislosti s jevem subintegračního seskupování identifikován.

V oblasti ekonomického rozvoje je díky obecně vyšším růstovým hodnotám naměřeným u regionů subintegračního seskupení OECS, v menší míře pak i u regionů subintegračního seskupení Benelux, možné hovořit o převážně pozitivním efektu spojeném s vyšší intenzitou regionální integrace. Platnost hypotézy H3 tedy v rámci ekonomické stránky rozvoje nepochybně není důvod zamítat.

Pro oblast environmentálního rozvoje jsou pak zjištěné závěry zcela opačné, neboť ačkoliv lze v mnoha případech považovat vývoj sledovaných ukazatelů v regionech subintegračních seskupení Benelux a OECS z hlediska žádoucího rozvoje za pozitivní, v mnoha případech lze jejich vývoj považovat za negativní. Ať byly však vývojové tendence jakékoliv orientace, zpravidla u regionů subintegračních seskupení byly naměřeny méně žádoucí hodnoty nežli u regionů, které součástí subintegračních seskupení nejsou. Lze tak zřejmě usuzovat, že na základě této skutečnosti je nutné považovat hypotézu H3 z hlediska dimenze environmentálního rozvoje za falzifikovanou.

Závěry evaluace subintegračních seskupení v kontextu dimenze socio-kulturního rozvoje o efektech vyššího stupně integrace jsou pak poměrně rozporuplné. Na základě analýzy subintegračního seskupení OECS lze usuzovat spíše o pozitivním působení subintegračního seskupení na vývoj společnosti, respektive naměřené pozitivní hodnoty byly u regionů

subintegračního seskupení ve srovnání s relevantním okolím zpravidla vyšší, ačkoliv je tento závěr řádově slabší, ve srovnání se závěry o působení v rámci dimenzí ekonomického a environmentálního rozvoje. Na základě analýzy subintegračního seskupení Benelux lze u poloviny z prověřených ukazatelů hovořit o více žádoucím vývoji spíše v kontextu subintegračního seskupení, u jednoho ukazatele nelze přijímat jednoznačné závěry, avšak vyhodnocení ostatních ukazatelů hovoří spíše ve prospěch rozvoje regionů, které součástí subintegračního seskupení nejsou. Existuje však několik pádných důvodů, jimiž lze slabší výkonnost v rámci některých ukazatelů do značné míry vysvětlit externími vlivy, které fakticky snižují rozvojový potenciál regionů subintegračního seskupení Benelux.¹⁶⁷ Souhrnně by tak zřejmě bylo možné označit rozvoj regionů subintegračních seskupení v rámci socio-kulturní dimenze za spíše více žádoucí, ve srovnání s okolními regiony, nicméně je nutné podotknout, že tyto závěry je nutné považovat za méně robustní, ve srovnání se závěry přijatými k rozvoji ostatních dimenzí, které byly v rámci hypotézy H3 ověřovány, a pro jednoznačné potvrzení či vyvrácení hypotézy H3 se nejeví jejich váha jako dostatečná.

V návaznosti na výše uvedené by bylo možné hypotézu H3 přijmout pouze pro oblast ekonomického rozvoje. Je tak nutné konstatovat, že obecně **nelze považovat hypotézu H3 za potvrzenou**, neboť na základě dostatečně silných argumentů byl zaznamenán více pozitivní vývoj z hlediska žádoucích tendencí u regionů subintegračních seskupení, ve srovnání s regiony mimo subintegrační seskupení, pouze v rámci ekonomické dimenze rozvoje, v dimenzi environmentálního rozvoje byl naopak prokázán méně žádoucí vývoj a v dimenzi socio-kulturního rozvoje lze sice v řadě případů považovat vývoj regionů subintegračních seskupení za více žádoucí, v některých případech však nikoliv, přičemž obecně jsou možné závěry o případném přijetí hypotézy H3 v rámci socio-kulturní dimenze rozvoje skutečně velmi slabé.

Souhrnným závěrem, ve smyslu naplnění vymezeného cíle této práce, tak zřejmě může být, s přihlédnutím k ověření platnosti stanovených hypotéz, prosté konstatování, na jehož základě je nutné označit subintegrační seskupení za významné determinanty rozvoje regionů, které v těchto seskupeních participují, a to v rámci ekonomické, environmentální a socio-kulturní dimenze rozvoje. Přitom v rámci ekonomického rozvoje je efekt subintegrace spíše pozitivní, v rámci environmentálního rozvoje je efekt subintegrace spíše negativní a v rámci socio-kulturního rozvoje – s ohledem na jeho vícerozměrnost plynoucí

---

¹⁶⁷ Konkrétní důvody pro tento závěr jsou uvedeny v podkapitolách 7.6. a 7.7.

z extenzivního pojetí, v jehož rámci se kloubí mnoho zcela rozličných faktorů - není možné o převažujících tendencích působení jednoznačně hovořit.

Na otázku, zda lze dosažení rozvoje v rámci ekonomické, a případně i socio-kulturní dimenze, dostatečně obhájit prostřednictvím vývoje v rámci environmentální dimenze, jinými slovy zda dosažené celospolečenské přínosy plně vykompenzují a současně převýší vznikající ztráty a zda je v návaznosti na tyto reálie v obecné rovině vhodné hovořit o významu subintegračního seskupování v ryze pozitivním smyslu, je pak spíše politickou otázkou, pro kterou zřejmě nelze odvodit jednoznačně správnou odpověď. Bez ohledu na konkrétní způsob zodpovězení této otázky zůstává však existence významu subintegračního seskupování na rozvoj regionů zcela nepochybnitelným faktem.

8.2 Možná zacílení dalšího výzkumu

V průběhu zpracovávání této práce se vyjevila celá řada problémů a sekundárních hypotéz, k nimž by v rámci navazujícího výzkumu nepochybně bylo vhodné nacházet uspokojivé odpovědi. Konkrétně lze hovořit zejména o zásadních omezeních plynoucích z dostupnosti datových podkladů ve veřejně dostupných databázích, na jejichž základě nebylo možné vyhodnocovat význam subintegračních seskupení v rámci všech sledovaných ukazatelů zcela konzistentně, čímž vzniká zásadní disproporce mezi robustností závěrů zjištěných v rámci každého z posuzovaných subintegračních seskupení, včetně každé z pětice sledovaných dimenzí regionálního rozvoje.

Rovněž by zřejmě bylo vhodné aplikovat postupy, které byly v rámci této práce použity, na evaluaci dalších subintegračních seskupení, čímž by bylo možné dosud zjištěná fakta konfrontovat s dalšími argumenty, na jejichž základě by bylo možné současné závěry upevnit či zkorigovat, ale zejména by mohly být doplněny odpovědi na otázky, jejichž zodpovězení nebylo v rámci tohoto výzkumu pro nízkou vypovídající schopnost analýzy nebo nejednoznačnost výsledků umožněno. Toto doporučení lze cílit zejména k dalšímu bádání v oblastech rozvoje bezpečnosti a socio-kulturního rozvoje.

Dalším vhodným směrem výzkumu by byl nepochybně posun analýzy subintegračního seskupování na nižší referenční hladinu, neboť potenciál k využívání případných benefitů subintegrace by byl ve smyslu „mutatis mutandis“ zcela jistě využitelný i na úrovni intranacionálních, respektive internacionálních regionálních seskupení. Nicméně i zde lze konstatovat poměrně slabou dostupnost informací ve veřejně dostupných databázích, což byl ostatně hlavní důvod, proč od této nepochybně žádoucí části výzkumu bylo v rámci

této studii abstrahováno. Rozšíření nastíněného pohledu například na některé integrační iniciativy činěné v rámci cíle „územní spolupráce“ kohezní politiky EU, by však zřejmě umožnilo přímější náhled na účelnost subvencí vynakládaných na financování těchto aktivit, nežli je možné odvozovat z výsledků dosažených na referenční hladině zemí.

Nabízí se i rozpracování několika oblastí, v nichž by bylo vhodné koncept subintegračního seskupování dále rozpracovat, respektive dopracovat. V tomto kontextu lze uvést například omezení konceptu spočívající v daňové diferenciaci, jejíž existence pravděpodobně disponuje potenciálem k narušování rovnoměrného rozvoje celého subintegračního seskupení. Další ze závažných otázek, na kterou *autor pojednání* zřejmě zaměří své další kroky v této oblasti nejdříve, souvisí s problematikou účelnosti subintegračního seskupování plynoucí z vyváženosti účastníků se regionů, respektive zda je pro formování subintegračních seskupení ve smyslu dosahování následného rozvoje pozitivní spíše homogenita nebo spíše heterogenita regionů.

Přínosem by nepochybně mohla být i přímá konfrontace zjištěných výsledků s výsledky vzešlými z využití některého z méně konvenčních přístupů k hodnocení významu subintegračních seskupení. Například by se mohlo jednat o zdánlivou identifikaci tzv. „fiktivního subintegračního seskupení“, které by na základě stanovených identifikačních kritérií nesplňovalo veškeré podmiňující znaky,¹⁶⁸ a jeho následnou komparaci s jiným reálným subintegračním seskupením. Přičemž za předpokladu, že vývoj prostředí, ve kterých by se tato dvě seskupení nacházela, byl v průběhu komparovaného období srovnatelný, by bylo teoreticky možné provést alternativní komparaci reálného a fiktivního subintegračního seskupení ve zcela jiném aspektu, čímž by nepochybně mohly být nynější závěry vhodně rozvinuty.

V neposlední řadě nelze opomenout ani vhodnost provedení kritické teoretické komparace subintegrace s teorií klastrů nebo verifikaci některých dílčích hypotéz, které se v průběhu empirického výzkumu k významu subintegračních seskupení vyjevily, přestože s vymezeným tématem této práce bezprostředně nesouvisejí. Jedná se například o domnělou vyšší resilienci regionů subintegračního seskupení OECS vůči výkyvům ekonomického cyklu, pružnost reakce mezi nabídkou a poptávkou po ubytovacích kapacitách u regionů subintegračního

---

¹⁶⁸ V tomto kontextu by se nabízelo využití regionálních seskupení Visegrádské skupiny a Baltského shromáždění, která řadu podmiňujících znaků, na základě kterých lze hovořit o subintegračním seskupování, splňují, viz podkapitoly 4.5.2 a 4.5.3.

seskupení Benelux nebo vliv cenové hladiny na dynamiku rozvoje potravinové soběstačnosti u regionů subintegračního seskupení OECS.

Jak je z výše uvedeného stručného výčtu základních doporučení k dalšímu výzkumu zřejmé, rozhodně ne všechny k řešení se nabízející otázky byly v rámci této stručné práce zodpovězeny, v žádném případě tedy nelze považovat celý nastíněný koncept ani jeho následnou verifikaci za dokonalé a dalšímu výzkumu uzavřené. Současné poznatky tak lze zřejmě považovat za výchozí podklad, v návaznosti na který by bylo nepochybně vhodné se problematice subintegračního seskupování i nadále intenzivně věnovat.

8.3 Zhodnocení přínosů disertační práce

Na přínosy, které tato disertační práce představuje, je zřejmě možné nahlížet v kontextu teoretického i praktického aspektu, přestože ve vztahu k práci spolu obě tato hlediska bezprostředně souvisejí.

Současně by zřejmě bylo možné níže uvedené přínosy do jisté míry uplatnit i v rámci činností spojených s terciárním vzděláváním, konkrétně v podobě zapojení poznatků do výuky specializačních předmětů, akcentovaných zejména na oblast regionálního rozvoje a regionální integrace, a to jak z hlediska obohacení teoretického náhledu na danou problematiku, tak i z hlediska praktického vyhodnocování konkrétních situací.

8.3.1 Přínosy pro rozvoj teorie

Práce shrnuje některé poznatky z oblasti regionálního rozvoje a ekonomické integrace, přičemž je specificky zaměřena na problematiku integračního seskupování regionů. Při vědomí existence specifického fenoménu, který se v rámci některých integračních seskupení vyjevuje – odchylování menších skupin regionů od hlavního integračního proudu, ve smyslu dosahování vyšší intenzity integrace, respektive formování subintegračních seskupení -, se práce zaměřuje na rozbor relevantních literárních pramenů z oblasti regionálního rozvoje a ekonomické integrace, ve kterých prostřednictvím kritického srovnání různých přístupů identifikuje argumenty, na jejichž základě následně vyvíjí teoretický koncept zaměřený na fenomén subintegračního seskupování regionů. O tomto teoretickém konceptu lze zřejmě prohlásit, že dosud v odborné literatuře kupodivu absentoval, a to i přesto, že subintegrační seskupování rozhodně nelze považovat za fenomén, který by byl v rámci vývoje integračních seskupení identifikovatelný až v období posledních let; na druhou stranu je však nutné připustit, že tento fenomén je v rámci procesů regionální integrace ne zcela obvyklý, a přestože je často zjevný, je poměrně obtížně uchopitelný a postižitelný.

Vzhledem k vývoji kohezní politiky Evropské unie lze však prospektivně předjímat, že díky zvyšující se podpoře spolupráce a posilování provázanosti v rámci menších regionálních seskupení – ať již se jedná například o euroregiony, evropská sdružení pro územní spolupráci (EGTC) nebo jiné podobné platformy -, případně v rámci aktuálních úvah o dalším směřování Unie v kontextu případné segregace zemí dle ekonomické výkonnosti, bude zřejmě zájem o problematiku subintegrace narůstat, neboť právě výše uvedené příklady lze za jistých okolností chápat za její projevy či jsou s projevy subintegrace do jisté míry analogické. Přestože byl význam subintegrace hodnocen na referenční hladině zemí, jednalo se o země poměrně malé, až velmi malé, a lze tedy zřejmě předjímat, že zjištěné výsledky jsou do jisté míry relevantní i pro regiony na nižších referenčních hladinách, jmenovitě regiony soudržnosti, případně zřejmě však i pro regiony na ještě nižších řádovostních úrovních hierarchie. Díky této analogii tak lze s využitím zjištěných skutečností rovněž částečně usuzovat, zda je vůbec cílená podpora spolupráce v rámci kohezní politiky EU, která je spojena se seskupováním regionů, v daných oblastech rozvoje principiálně smysluplná. Práce tedy může v tomto smyslu posloužit jako určité vodítko, které je v mnoha ohledech schopné napovědět o účelnosti a podpoře těchto forem seskupování, neboť právě význam subintegrace v relativně širokém pojetí vyhodnocuje, v čemž lze zřejmě fakticky identifikovat i jeden z jejích největších přínosů.

Práci lze zřejmě považovat za elementární východisko pro další výzkum zaměřený na problematiku subintegrace, její význam a vliv na rozvoj regionů. Jednak totiž problematiku subintegrace pojmenovává a teoreticky vymezuje, jednak její význam na základě vývojových tendencí vybraných ukazatelů prakticky ověřuje z hlediska ekonomické, lidské, environmentální, bezpečnostní a socio-kulturní dimenze rozvoje.

8.3.2 Přínosy pro relevantní praxi

Text této práce je primárně cílen na dosažení teoretických přínosů, které jsou blíže naznačeny v předchozí kapitole. Cílem této práce bylo vymezení teoretického konceptu subintegrace a zhodnocení její účelnosti; necílila tedy na žádného konkrétního odběratele výsledku, ale zaměřovala se na zjištění obecně platných souvislostí, které je zřejmě vhodné označovat za podpůrné podklady využitelné při formování regionální politiky, ale i za podklady pro decizní orgány konkrétních regionů. Podklady využitelné při rozhodování o možném prohlubování spolupráce či faktické integrace s regiony z nejbližšího okolí, jakož i při úvahách o iniciaci takových vazeb.

Z tohoto pohledu tak lze za praktické přínosy práce zřejmě označit zjištění spočívající ve významu subintegračního seskupování, jež spíše pozitivně působí na oblast ekonomického rozvoje, spíše negativně na oblast environmentálního rozvoje – což je však patrně způsobeno právě změnami v rámci ekonomické dimenze rozvoje - a dále působí na oblast socio-kulturního rozvoje – nicméně v rámci této dimenze nelze o obecném charakteru rozvojových tendencí prospektivně předjímat. Stejně tak lze za – v praktickém konání uplatnitelný - výsledek zřejmě považovat i neprokázání významu subintegračního seskupování v dimenzi lidského rozvoje. Tato fakta a z důsledků integrace, respektive subintegrace, plynoucí souvislosti – v kontextu rozvoje jednotlivých dimenzí a vazeb mezi nimi - je totiž nepochybně vhodné při uvažování možností decizní sféry ve směru ovlivňování rozvoje prostřednictvím regionální politiky považovat za vysoce relevantní. Přijaté závěry o významnosti subintegračních seskupení tak mohou být nepochybně velmi přínosné ve smyslu konfrontace reálně aplikovaných strategií na podporu regionálního rozvoje, ale i jejich prospektivního formování.

Za prakticky využitelné pro decizní orgány jednotlivých regionů, které byly analýzou postiženy, by zřejmě mohly být považovány i konkrétní výstupy plynoucí z analýzy sledovaných ukazatelů, nicméně z hlediska vymezených cílů této práce jsou dosažené výsledky samostatně při vytržení z daného kontextu zcela podružné.

ZÁVĚR

Téma regionální integrace obecně, zvláště pak integrace menších celků, lze nepochybně považovat za stále aktuální, což lze odvozovat z řady existujících integračních seskupení, která již po mnoho dekad existují, ale i řady seskupení fakticky připravovaných, či teprve prospektivně uvažovaných. Je však s podivem, že doposud nebyla věnována vyšší pozornost fenoménu seskupování regionů uvnitř těchto celků a zintenzivňování jejich integrace, jež fakticky vyústilo ve vznik několika menších subintegračních seskupení uvnitř integračních seskupení. Ačkoliv se jedná o poměrně rozsáhlou a významnou problematiku, kterou v žádném případě nelze považovat za výdobytek posledních let, nelze tuto oblast regionálních věd považovat za dostatečně probádanou.

Nastíněná entropie se pak týká jak výzkumu na vyšších, tak nižších referenčních hladinách, tedy nejen supranacionálních, ale včetně intranacionálních, respektive internacionálních, regionálních seskupení, kde mohou být zmíněné subintegrační tendence často obtížněji rozpoznatelné a empirickou analýzou postižitelné. Teorii míjené, či obvykle pouze okrajově řešené místo regionálního rozvoje svádí k domněnce záměrného přehlížení problematiky z důvodu obtížného uchopení a hodnocení významu subintegračních seskupení v rámci regionálních věd obecně. Snížení entropie v nastíněné oblasti zájmu se jeví být o to více žádoucí ve chvíli, kdy aktivity na podporu sofistikované regionální spolupráce, do jisté míry analogické, či subintegrační seskupování přímo či nepřímo iniciující, jsou nejen aktuálním, ale také historickým i prospektivně dlouhodobým záměrem regionální politiky Evropské unie – v rámci cíle Evropská územní spolupráce. Netřeba jistě zmiňovat, že dosahování těchto cílů je subvencováno nezanedbatelnými finančními prostředky, které jsou na tyto aktivity alokovány, proto je relevantní hodnocení obhajující, či naopak vyvracející, smysl vydávání těchto prostředků zcela na místě, k čemuž lze závěry této práce mimo jiné rovněž využít.

V disertační práci na téma „*Význam subintegračních seskupení pro regionální rozvoj*“, která je koncipována v souladu s požadovanou strukturou, byla na základě rešerše odborné literatury a teoretického rozboru problematiky regionální integrace a regionálního rozvoje vymezena základní teoretická východiska, o která se text celé práce opírá. V tomto kontextu byl kladen akcent na vybrané problémy spojené s vymezením základních pojmů „region“ a „rozvoj“, základní úlohy regionální politiky, ale také vymezení rozvoje v širším než výlučně ekonomickém pojetí, při jeho segregaci do pěti samostatných ač úzce provázaných dimenzí – ekonomické, lidské, environmentální, bezpečnostní a socio-kulturní. Ideou práce totiž nebylo

postižení výhradně ekonomického zaměření, nýbrž představení relativně komplexní problematiky zasazené do širších celospolečenských souvislostí.

Následně byly na základě kritického rozboru problematiky regionální integrace, za podpory konkrétních příkladů vývoje některých reálných regionálních seskupení, vyvinuty argumenty, na jejichž základě se *autor pojednání* domnívá, že je třeba v rámci procesů vedoucích k integračnímu seskupování regionů vymezit nový „druh“ integrace, respektive subintegraci, která vede k subintegračnímu seskupování regionů v rámci existujících integračních seskupení.

V souladu s definovanými základními východisky disertační práce a ve snaze o zodpovězení výzkumné otázky související s významem subintegračních seskupení pro rozvoj regionů, byl formulován ústřední cíl disertační práce, a to navrhnout ucelenou teoretickou koncepci fenoménu subintegrace; a s využitím tohoto teoretického konceptu následně zhodnotit význam subintegračních seskupení z hlediska rozvoje jejich ekonomické, lidské, environmentální, bezpečnostní a socio-kulturní dimenze. Dosažení cíle bylo podmíněno provedením teoretického rozboru problému subintegrace s jeho explanací a následně empirickou analýzou, na jejímž základě bylo teprve možné přistoupit k verifikaci trojice prospektivně definovaných hypotéz. V zájmu naplnění stanoveného ústředního cíle byla práce rozfázována na základě vymezení pěti na sebe bezprostředně navazujících dílčích cílů.

V následující části byl na základě detailního rozboru problematiky vyvinut základní teoretický rámec, v němž byla vymezena elementární východiska subintegrace a současně možné podoby, jimiž k subintegračnímu seskupování regionů může docházet. Stanovené pojetí bylo následně aplikováno na prospektivně vytipovanou čtveřici regionálních seskupení, na základě čehož byla dvě regionální seskupení (Benelux a OECS) pozitivně identifikována jako subintegrační a dvě seskupení (Baltské shromáždění a Visegrádská skupina) za subintegrační identifikována nebyla, protože nevyhovovala všem elementárním předpokladům, které byly jako podmiňující východiska spojená s jevem subintegrace explicitně vymezeny.

Po identifikaci dvojice subintegračních seskupení byla navržena poměrně názorná metodika, která vychází převážně z využití elementárních matematicko-statistických postupů. Na základě této metodiky bylo následně každé z dvojice identifikovaných subintegračních seskupení samostatně evaluováno z hlediska jeho významu na rozvoj regionů, které jsou subintegračního seskupení součástí. Jako kontrolní vzorek posloužily regiony,

jež jsou součástí integračního seskupení, v jehož rámci se subintegrační seskupení vyvíjí, ale i regiony, které se z geografického hlediska nacházejí v relativně blízkém okolí regionů konkrétního subintegračního seskupení.

Následně byla na základě navržené metodiky evaluována obě pozitivně identifikovaná subintegrační seskupení z hlediska jejich významu na rozvoj participujících regionů, v kontextu ekonomické, lidské, environmentální, bezpečnostní a socio-kulturní dimenze rozvoje. S využitím zjištění vzešlých z provedené analýzy byla zaujata konkrétní stanoviska k hypotézám, jejichž testování bylo pro naplnění cíle této disertační práce zcela nezbytné.

V kontextu definovaných hypotéz lze na základě empirické analýzy přijmout pouze hypotézu H1, z níž plyne závěr, na jehož základě je z hlediska ekonomické dimenze rozvoje dynamika ve vývoji regionů subintegračního seskupení ve srovnání s jinými regiony v jejich okolí odlišná. Současně pak lze přijmout závěr plynoucí z nepotvrzení hypotézy H2, tedy že z hlediska neekonomických dimenzí rozvoje obecně není dynamika ve vývoji regionů subintegračního seskupení ve srovnání s jinými regiony v jejich okolí odlišná, jakož i závěr plynoucí z verifikace hypotézy H3, který nepotvrzuje předpoklad o pozitivnějších účincích existence subintegračního seskupení na rozvoj regionů, které jsou tohoto seskupení součástí, ve srovnání s regiony mimo subintegrační seskupení. Souhrnným výstupem vylpynuvším z prověření platnosti stanovených hypotéz tak zřejmě může být prosté konstatování:

Subintegrační seskupení je možné považovat za významné determinanty rozvoje regionů, které jsou do těchto seskupení zapojeny.

Vzhledem k získání dostatku závažných argumentů vedoucích k potvrzení jedné z trojice stanovených hypotéz, ale současně i argumentů vedoucích k nepotvrzení zbylých dvou, lze zřejmě konstatovat, že práce je přínosná, neboť přináší řadu teoretických i praktických poznatků k tématu regionální integrace v kontextu dosahování regionálního rozvoje. Tyto poznatky je možné považovat za alespoň částečné vyplnění existující mezery v soudobé soustavě poznatků, čímž poskytují výchozí teoretickou základnu pro další rozvoj konceptu subintegrace a jeho praktické využívání, jakož i skýtají potenciál k vybuzení odborné komunity k rozpoutání širší diskuse o potřebnosti a významu tohoto přístupu v problematice regionálního rozvoje a integrace. Práci tak lze zřejmě považovat i za elementární východisko pro případný navazující výzkum zaměřený na problematiku subintegračního seskupování regionů za účelem jejich rozvoje.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ABZ. *Slovník cizích slov*. [online] 2014. [cit. 14. 12. 2014] Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/integrace>.
- [2] ARMSTRONG, H., TAYLOR, J. *Regional Economics and Policy*. London: Blackwell Publishing, 2000. 448 s. ISBN 978-0-631-21713-8.
- [3] ARLT, J., ARLTOVÁ, M. *Ekonomické časové řady: Vlastnosti, metody, modelování, příklady a aplikace*. Praha: Grada Publishing, 2011. 288 s. ISBN 978-80-247-6360-6.
- [4] BAFTA. *Free trade agreement between the Republic of Estonia, the Republic of Latvia and the Republic of Lithuania*. 13. 9. 1993.
- [5] BAGWELL, K., STAIGER, R. Multilateral Tariff Cooperation during the Formation of Regional Free Trade Areas. *International Economic Review*. 1997, roč. 38, č. 2, s. 291-319, ISSN 1468-2354.
- [6] BALASSA, B. *The Theory of Economic Integration*. Homewood: R. D. Irwin, 1961. 304 s.
- [7] BALDWIN, R. Sequencing Regionalism: Theory, European Practice, and Lessons for Asia. *ADB Working Paper Series on Regional Economic Integration*. Manila: Asian Development Bank, 2011, č. 80, 71 s.
- [8] BALTASAM. *Baltic Assembly – History*. [online] 2015a. [cit. 06. 02. 2015] Dostupné z: <http://baltasam.org/en/history>.
- [9] BALTASAM. *Baltic Assembly – Renaissance*. [online] 2015b. [cit. 06. 02. 2015] Dostupné z: <http://baltasam.org/en/renaissance>.
- [10] BALTASAM. *Baltic Assembly Statues*. 29. 5.1999.
- [11] BARBER, T. Montenegro warned on use of EU currency. *Financial Times*. [online] 2007. [cit. 02. 01. 2015] Dostupné z: <http://www.ft.com/cms/s/0/aea00ade-7538-11dc-892d-0000779fd2ac.html>.
- [12] BARRO, R., SALA-I-MARTIN, X. Convergence. *Journal of Political Economy*. 1992, roč. 100, č. 2, s. 223-251, ISSN 0022-3808.
- [13] BARRO, R., SALA-I-MARTIN, X. *Economic Growth*. 2. vyd. Cambridge; London: The MIT Press, 2004. 654 s. ISBN 978-0-262-02553-9.

- [14] BENELUX. *Benelux Unie* [online] 2015. [cit. 06. 02. 2015] Dostupné z: <http://www.benelux.int/nl/benelux-unie/benelux-een-oogopslag>.
- [15] BENELUX. *Treaty Establishing the Benelux Economic Union*. 3. 2. 1958.
- [16] BENELUX. *Treaty Revising the Treaty Establishing the Benelux Economic Union*. 17. 10. 2008.
- [17] BERENSON, M., LEVINE, D., KREHBIEL, T. *Basic Business Statistics: Concepts and Applications*. 12. vyd. New Jersey: Prentice Hall, 2012. 912 s. ISBN 978-0-13-216838-0.
- [18] BERGSTEN, F. Commentary: Toward Free Trade Zones. *Economic Review, Federal Reserve Bank of Kansas City*. 1991, roč. 76, č. 6, s. 27-35, ISSN 0161-2387.
- [19] BEUGELSDIJK, M., EIJJFINGER, S. The Effectiveness of Structural Policy in the European Union: An Empirical Analysis for the EU-15 in 1995-2001. *Journal of Common Market Studies*. 2005, roč. 43, č. 1, s. 35-49, ISSN 1468-5965.
- [20] BHAGWATI, J. Regionalism and Multilateralism: An Overview. In DE MELO, J., PANAGARIYA, A. (ed.). *New Dimensions in Regional Integration*. New York: Cambridge University Press, 1993, s. 22-51. ISBN 0-521-44431-4.
- [21] BHAGWATI, J. Regionalism versus Multilateralism. *The World Economy*. 1992, roč. 15, č. 5, s. 535-556, ISSN 1467-9701.
- [22] BHAGWATI, J. U.S. Trade Policy: The Infatuation with FTAs. *Discussion Paper Series*. New York: Columbia University, 1995, č. 726, 20 s.
- [23] BHAGWATI, J., PANAGARIYA, A. The Theory of Preferential Trade Agreements: Historical Evolution and Current Trends. *American Economic Review*. 1996, roč. 86, č. 2, s. 82-87, ISSN 0002-8282.
- [24] BILAL, S. Trade blocs. In JONES, R. (ed.). *Routledge Encyclopedia of International Political Economy*. New York: Routledge, 2001, s. 1574-1578. ISBN 978-0-415-14532-5.
- [25] BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. *Teorie regionálního rozvoje*. Praha: Karolinum, 2002. 212 s. ISBN 80-2460-384-5.
- [26] BOUDEVILLE, J. *Problems of Regional Economic Planning*. Edinburgh: University Press, 1966. 192 s. ISBN 08-5224-052-2.

- [27] BRISTOW, G. Limits to regional competitiveness. In TOMANEY, J. (ed.) *The future of regional policy*. London: The Smith Institute, 2010, s. 26-33. ISBN 1-905370-52-0.
- [28] BUČEK, M., et al. *Regionálny rozvoj: novšie teoretické koncepcie*. Bratislava: Ekonóm, 2006. 268 s. ISBN 80-225-2151-5.
- [29] BUČEK, M., REHÁK, Š., TVRDOŇ, J. *Regionálna ekonómia a politika*. Bratislava: IURA edition, 2010. 269 s. ISBN 80-8078-362-4.
- [30] BUDD, L., HIRMIS, A. Conceptual Framework for Regional Competitiveness. *Regional Studies*. 2004, roč. 38, č. 9, s. 1015-1028, ISSN 0034-3404.
- [31] BUZAN, B., WAEVER, O. *Regions and Powers: The Structure of International Security*. New York: Cambridge University Press, 2003. 564 s. ISBN 978-0-521-89111-0.
- [32] CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS. *Cambridge Dictionaries Online*. [online] 2014. [cit. 14. 12. 2014] Dostupné z: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/integrate>.
- [33] CARICOM. *Revised Treaty of Chaguaramas Establishing teh Caribbean Community Including the CARICOM Single Market and Economy*. 5. 7. 2001.
- [34] CARICOM. *Treaty Establishing the Caribbean Community*. 4. 7. 1973.
- [35] CEFTA. *Central European Free Trade Agreement*. 21. 12. 1992.
- [36] CIHELKOVÁ, E. *Aktuální otázky světové ekonomiky: proměny a governance*. Praha: Professional Publishing, 2012. 247 s. ISBN 978-80-7431-104-8.
- [37] CIHELKOVÁ, E. *Regionalismus a multilateralismus. Základy nového světového obchodního řádu?* Praha: C. H. Beck, 2010. 373 s. ISBN 80-7400-196-2.
- [38] CIHELKOVÁ, E., et al. *Nový regionalismus: Teorie a případová studie (Evropská unie)*. Praha: C. H. Beck, 2007. 361 s. ISBN 80-7179-808-8.
- [39] CINI, M. 2001. *From Co-ordination to Integration: Policy Co-operation in the European Institutions*. London: Kogan, 2001. 96 s. ISBN 978-0-7494-3337-6.
- [40] COOKE, P. *Constructing Regional Advantage: principles, perspectives, policies (full report)*. Brussels: Directorate-General for Research, 2006. 104 s.
- [41] COUDENHOVE-KALERGI, R. *Pan-Evropa*. Praha: Panevropa, 1993. 130 s. ISBN 80-900034-7-8.

- [42] COX, M. *Security and justice: measuring the development returns. A review of knowledge*. London: Agulhas, 2008. 61 s. [cit. 05. 05. 2015] Dostupné z: http://www.agulhas.co.uk/cms_files/14/Agulhas_S&J_Development>Returns_Aug_08.pdf.
- [43] CROWLEY, P. Is there a Logical Integration Sequence after EMU? *Journal of Economic Integration*. 2006, roč. 21, č. 1, s. 1-20, ISSN 1976-5525.
- [44] DEATON, A. Instruments of Development: Randomization in the Tropics, and the Search for the Elusive Key to Economic Development. *NBER Working Papers Series*, Cambridge: National Bureau of Economic Research, 2009, č. 14690, 56 s. [cit. 06. 05. 2014] Dostupné z: <http://www.nber.org/papers/w14690>.
- [45] DICKEN, P. *Global Shift: Mapping the Changing Countours of the World Economy*. New York: The Guilford Press, 2011. 607 s. ISBN 978-1-60918-006-5.
- [46] DIE ZEIT. *Freihandelsabkommen: EU will laut Geheimdokument Sonderrechte für Konzerne - EU draft proposal on trade in services, investment and e-commerce for the TTIP negotiations* [online] 2014. [cit 23. 11. 2014] Dostupné z: <http://www.zeit.de/wirtschaft/2014-02/freihandelsabkommen-eu-sonderrechte-konzerne>.
- [47] DUFLO, E., GLENNERSTER, R., KREMER, M. Using Randomization in Development Economics Research: A Toolkit. In SCHULTZ, P., STRAUSS, J. (ed.) *Handbook of Development Economics, Volume 4*. Amsterdam: Elsevier, 2008, s. 3895-3962. ISBN 978-0-444-53100-1.
- [48] EL-AGRAA, A. *The European Union: Economics and Policies*. Cambridge: University Press, 2011. 514 s. ISBN 978-1107400115.
- [49] ENGELS, F. *Dialectics of Nature*. New York: International Publishers. 1940. 397 s.
- [50] ENGLIŠ, K. *Teleologie jako forma vědeckého poznání*. Praha: F. Topič. 1930. 162 s.
- [51] ESKIN, P., DRESNER, S., DAHLSTRÖM, K. The Four Capital Method of Sustainable Development Evaluation. *European Environmenl*. 2008, roč. 18, č. 2, s. 63-80, ISSN 0961-0405.
- [52] ETHIER, W. The International Commercial System. *Essays in International Finance*. 1998, roč. 55, č. 210, s. 1-46, ISSN 0071-142X.

- [53] EUROSTAT. *Database*. [online] 2015. [cit. 15. 04. 2015] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
- [54] EVROPSKÁ KOMISE. *About the Customs Union – 40 Years of Customs Union*. [online] 2008. [cit. 30. 04. 2015] Dostupné z: http://ec.europa.eu/taxation_customs/40-customs/customs_general_info/about/index_en.htm.
- [55] EVROPSKÁ KOMISE. *Design and commissioning of counterfactual impact evaluations: A practical guidance for ESF managing authorities*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. 94 s. ISBN 978-92-79-28238-6.
- [56] EVROPSKÁ KOMISE. *Evropa 2020: Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění*. Luxembourg: EC, 2010. 30 s.
- [57] EVROPSKÁ KOMISE. *Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)*. [online] 2014. [cit. 23. 11. 2014] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/about-ttip>.
- [58] EVROPSKÁ RADA. *Smlouva o stabilitě, koordinaci, a správě v hospodářské a měnové unii*. [online] 2012. [cit. 18. 12. 2014] Dostupné z: <http://www.european-council.europa.eu/media/950129/st00tscg26.cs12.pdf>.
- [59] EVROPSKÁ UNIE. *Consolidated Versions of the Treaty on European Union and the Treaty of the Economic Functioning of the European Union*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. 403 s. ISBN 978-92-824-2577-0.
- [60] EVROPSKÝ PARLAMENT. *Nářízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1082/2006, o evropském seskupení pro územní spolupráci (ESÚS)*. Úřední věstník Evropské unie, Luxembourg: European Parliament, 2006. 6 s.
- [61] FÁREK, J. Nárys soudobých trendů a výzev ekonomické globalizace. In ŠIKULA, M. (ed.) *Krízová a pokrízová adaptácia: Nové výzvy pre ekonomickú vedu*. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2013, s. 35-50. ISBN 978-80-7144-215-8.
- [62] FÁREK, J., KRAFT, J. *Světová ekonomika: za prahem nového století globálních změn (vstup do 21. století)*. 2. vyd. Liberec: TUL, 2006. 252 s. ISBN 80-7372-142-2.
- [63] FORTUNE. *Global 500 - Fortune*. [online] 2015. [cit. 11. 01. 2015] Dostupné z: <http://fortune.com/global500/>.

- [64] FRIEDMANN, J. A General Theory of Polarized Development. In HANSEN, N. (ed.) *Regions in Question: Development Theory, and Regional Policy*. New York: Free Press, 1972, s. 82-107.
- [65] FUJITA, M., KRUGMAN, P. The new economic geography: Past, present and the future. *Papers in Regional Science*. 2004, roč. 83, č. 1, s. 139-164, ISSN 1435-5957.
- [66] GOODE, W. *Dictionary of Trade Policy Terms*. Cambridge: University Press, 2010. 450 s. ISBN 978-0511910050.
- [67] GRANGER, C. Investigating causal relations by econometric models and cross-spectral methods. *Econometrica*. 1969, roč. 37, č. 3, s. 424-438, ISSN 1468-0262.
- [68] GRANGER, C. Some recent development in a concept of causality. *Journal of Econometrics*. 1988, roč. 39, č. 1-2, s. 199-211, ISSN 0304-4076.
- [69] GROS, D., STEINHERR, A. Economic Reform in the Soviet Union: Pas de Deux Between Disintegration and Macroeconomic Destabilization. *Princeton Studies in International Finance no. 71*. New Jersey: Princeton University, 1991. 78 s. ISBN 0-88165-243-1.
- [70] HAMPL, M. *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha: DemoArt, 2005. 145 s. ISBN 80-86746-02-X.
- [71] HINDLS, R., et al. *Statistika pro ekonomy*. Praha: Professional Publishing, 2007. 418 s. ISBN 978-80-86946-6.
- [72] HEGEL, G. *Elements of the Philosophy of Right*. Cambridge: University Press. 2003. 514 s. ISBN 0-521-34438-7.
- [73] HEY, J. *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavioral*. London: Lynne Rienner, 2003. 230 s. ISBN 1-55587-943-8.
- [74] HUDEC, O., et al. *Podoby regionálneho a miestneho rozvoja*. Košice: TU Košice, 2009. 344 s. ISBN 978-80-553-0117-4.
- [75] HUDEC, O., URBANČÍKOVÁ, N. Systematic approach to regional planning. In BUČEK, M., et al (ed.) *3th Central European Conference in Regional Science. International Conference Proceedings*. Košice: Technical University of Košice, 2009, s. 357-368. ISBN 978-80-533-0363-5.
- [76] CHRISTALLER, W. *Central Places in Southern Germany*. New Jersey: Prentice Hall, 1966. 230 s. ISBN 978-0-13122630-2.

- [77] IMF. *World Economic Outlook Database*. [online] 2014. [cit. 11. 01. 2015] Dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/weodata/index.aspx>.
- [78] INGEBRITSEN, C., et al. *Small States in International Relations*. Seattle: University of Washington Press, 2006. 334 s. ISBN 978-0-295-98524-0.
- [79] ISARD, W. *Methods of Regional Analysis: An Introduction to regional Science*. Cambridge: The MIT Press, 1960. 73 s. ISBN 0-262-09003-1.
- [80] ISMAIL, O., HENDRICKSON, D. What is the case for a security and justice focus in development assistance programming? An assessment of the existing literature and evidence. *Literature Review*. Birmingham: Global Facilitation Network for Security Sector Reform, 2009, č. april. 14 s.
- [81] JAMAICA OBSERVER. *French islands seeking associate membership within CARICOM*. [online] 2015. [cit. 07. 02. 2015] Dostupné z: <http://www.jamaicaobserver.com/latestnews/French-islands-seeking-associate-membership-within-CARICOM>.
- [82] JEŽEK, J. Regiony – jejich typologie a význam. In WOKOUN, R. (ed.) *Regionální rozvoj: Východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008, s. 282-287. ISBN 978-80-7201-699-0.
- [83] JÍLEK, J., MORAVOVÁ, J. *Ekonomické a sociální indikátory: od statistik k poznatkům*. Praha: Futura, 2007. 246 s. ISBN 978-80-86844-29-9.
- [84] JIRÁNKOVÁ, M. Příležitosti malé ekonomiky v globalizaci. *Acta Oeconomica Pragensia*. 2009, č. 3, s. 25-43, ISSN 0572-3043.
- [85] JOVANOVIČ, M. *The Economics of European Integration*. Cheltenham: Edward Elgar, 2005. 918 s. ISBN 1-84376-691-4
- [86] JUAN, S. *Forms of economic integration. Working papers, No. 88/2003*. In CIHELKOVÁ, E., et al. *Nový regionalismus: Teorie a případová studie (Evropská unie)*. Praha: C. H. Beck, 2007. 361 s. ISBN 80-7179-808-8.
- [87] KAHNERT, F., et al. *Economic Integration among Developing Countries*. Paris: OECD, 1969. 162 s.
- [88] KHANDKER, S., KOOLWAL, G., SAMAD, H. *Handbook on Impact Evaluation: Quantitative Methods and Practices*. Washington DC: The World Bank, 2010. 239 s. ISBN 978-0-8213-8029-1.

- [89] KING, S. *Až dojdou peníze: Konec západního blahobytu*. Praha: Paseka, 2014. 286 s. ISBN 978-80-7432-493-2.
- [90] KITSON, M., MARTIN, R., TYLER, P. Regional Competitiveness: An Elusive Key Concept? *Regional Studies*. 2004, roč. 38, č. 9, s. 991-999. ISSN 1360-0591.
- [91] KONO, D. When Do Trade Blocs Block Trade? *International Studies Quarterly*. 2007, roč. 51, č. 1, s. 165-181, ISSN 0020-8833.
- [92] KRAFT, J., KRAFTOVÁ, I. Globalization and New Economy: New Terms or New Reality? *Economics & Management*. 2007, s. 769-775, ISSN 1822-6515.
- [93] KRAFTOVÁ, I., MATĚJA, Z., ZDRAŽIL, P. Innovation Industry Drivers. In KOCOUREK, A. (ed.) *Proceedings of the 11th International Conference Liberec Economic Forum 2013*. Liberec: TUL, 2013, s. 334-342. ISBN 978-80-7372-953-0.
- [94] KRAFTOVÁ, I., ZDRAŽIL, P., MAŠTÁLKA, M. The Role of Social Enterprise in Regional Development: The Case of the Czech Republic. *Japan Social Innovation Journal*. 2015, r. 5, č. 1, s. 14-31, ISSN 2185-9493.
- [95] KREMER, M. Randomized Evaluations of Educational Programs in Developing Countries: Some Lessons. *American Economic Review*. 2003, roč. 93, č. 2, s. 102-106, ISSN 0002-8282.
- [96] KRISHNA, P. Regionalism and Multilateralism: A Political Economy Approach. *The Quarterly Journal of Economics*. 1998, roč. 113, č. 1, s. 227-251, ISSN 1531-4650.
- [97] KRUGMAN, P. Complex landscapes in economic geography. *American Economic Review*. 1994, roč. 84, č. 2, s. 412-416, ISSN 0002-8282.
- [98] KRUGMAN, P. *Development, Geography and Economic Theory*. Cambridge: The MIT Press, 1995. 117 s. ISBN 0-262-11203-5.
- [99] KRUGMAN, P. Increasing returns and economic geography. *Journal of Political Economy*. 1991a, roč. 99, č. 3, s. 483-499, ISSN 0022-3808.
- [100] KRUGMAN, P. Is Bilateralism Bad?. *NBER Working Papers Series*. Cambridge: National Bureau of Economic Research, 1989, č. 2972. 22 s.
- [101] KRUGMAN, P. The Move Toward Free Trade Zones. *Economic Review, Federal Reserve Bank of Kansas City*. 1991b, roč. 76, č. 6, s. 5-25, ISSN 0161-2387.
- [102] KRUGMAN, P. What's New about the New Economic Geography?. *Oxford Review of Economic Policy*. 1998, roč. 14, č. 2, s. 7-17, ISSN 1460-2121.

- [103] KŘUPKA, J., PROVAZNÍKOVÁ, R. Analysis of Standard of Living Models based on Multiple Criteria Decision Analysis. *International Journal of Economics and Statistics*. 2014, roč. 2, č. 1, s. 40-50, ISSN2309-0685.
- [104] KUBANOVÁ, J. *Statistické metódy pro ekonomickú a technickú praxi*. Bratislava: STATIS, 2008. 247 s. ISBN 987-80-85659-47-4.
- [105] LAFFAN, B., O'DONNELL, R., SMITH, M. *Europe's Experimental Union: Rethinking Integration*. London: Routledge, 2013. 256 s. ISBN 978-1135092030.
- [106] LICHTENŠTEJNSKO. *History, 20th century, post-war, customs Treaty – Fürstentum Liechtenstein*. [online] 2015. [cit. 16. 03. 2015] Dostupné z: <http://www.liechtenstein.li/en/country-and-people/history/20th-century/>.
- [107] LIPSEY, R. The Theory of Customs Unions: Trade Diversion and Welfare. *Economica*. 1957, roč. 24, č. 93, s. 40-46, ISSN 1468-0335.
- [108] LOEVENSTEIN, J. *Velká teleologie: Konstrukce hospodářské noetiky*. Praha: F. Řivnáč, 1934. 352 s.
- [109] LÖSCH, A. *The Economics of Localization*. New Haven: The University Press, 1954. 520 s. ISBN 030-0007-272.
- [110] LOVERING, J. Theory Led by Policy: The Inadequacies of the „New Regionalism“. *International Journal of Urban and Regional Research*. 1999, roč. 23, č. 2, s. 379-395, ISSN 0309-1317.
- [111] MCCANN, P. *Urban and Regional Economics*. Oxford: Oxford University Press, 2001. 286 s. ISBN 978-0-19-877645-1.
- [112] MACHÁČEK, J. Místní rozvoj. *Politická ekonomie*. 1999, roč. 47, č. 5, s. 683-698, ISSN 0032-3233.
- [113] MACHÁČEK, J., TOTH, P., WOKOUN, R. *Regionální a municipální ekonomie*. Praha: Oeconomica, 2011. 200 s. ISBN 978-80-245-1836-7.
- [114] MACHLUP, F. *A History of Thought on Economic Integration*. New York: Columbia University Press, 1977. 323 s. ISBN 978-0231042987.
- [115] MAIER, G., TÖDTLING, F. *Regionálna a urbanistická ekonomika: teória lokalizácie a priestorová štruktúra*. Bratislava: Elita, 1997. 237 s. ISBN 80-8044-044-1.
- [116] MAIER, G., TÖDTLING, F. *Regionálna a urbanistická ekonomika 2: Regionálny rozvoj a regionalna politika*. Bratislava: Elita, 1998. 320 s. ISBN 80-8044-049-2.

- [117] MARSHALL, A. *Principles of Economics*. London: MacMillan and Co., 1920. 627 s.
- [118] MARTIN, R., SUNLEY, P. Deconstructing Clusters: Chaotic Concept or Policy Panacea? *Journal of Economic Geography*. 2003, roč. 3, č. 1, s. 5-35, ISSN 1468-2710.
- [119] MASLOW, A. A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*. 1943, roč. 50, č. 4, s. 370-390, ISSN 1939-1471.
- [120] MAXFIELD, S. *Governing Capital: International Finance and Mexican Politics*. New York: Cornell University, 1990. 198 s. ISBN 9780801424588.
- [121] MOHL, P., HAGEN, T. Do EU structural funds promote regional growth? Evidence from various panel data approaches. *Regional Sciences and Urban Economics*. 2010, roč. 40, č. 5, s. 353-365, ISSN 0166-0462.
- [122] MOLLE, W. *The Economics of European Integration: Theory, Practice, Policy*. Aldershot: Ashgate, 2006. 550 s. ISBN 978-0-7546-4812-5.
- [123] MONBIOT, G. *This transatlantic trade deal is a full-frontal assault on democracy*. [online] 2013. [cit. 28. 05. 2015] Dostupné z: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/nov/04/us-trade-deal-full-frontal-assault-on-democracy>.
- [124] MOOSUNG, L. *How Do Small States Affect the Future Development of the E.U.* New York: Nova, 2006. 234 s. ISBN 979-1-59454-815-3.
- [125] MOURITZEN, H., WIVEL, A. *The Geopolitics of Euro-Atlantic Integration*. London: Routledge, 2005. 256 s. ISBN 978-0-415-28280-2.
- [126] MYRDAL, G. *An International Economy: Problems and Prospects*. New York: Harper and Brothers, 1956. 381 s. ISBN 9780710018779.
- [127] MYRDAL, G. *Economic Theory and Under-developed Regions*. London: Gerald Duckworth, 1957. 168 s. ISBN 06-1315-648.
- [128] NARAYAN, D., et al. *Voices of the Poor: Crying Out for Change*. New York: Oxford University Press, 2000. 314 s. ISBN 9780195216028.
- [129] O'LOUGHLIN, J., ANSELIN, L. Geo-economic competition and trade bloc formation: United States, German, and Japanese exports, 1968-1992. *Economic geography*. 1996, roč. 72, č. 2, s. 131-160, ISSN 0013-0095.
- [130] OECD. *OECD Regional Outlook 2014: Regions and Cities – Where Policies and People Meet*. Paris: OECD Publishing, 2014. 287 s. ISBN 978-92-64-20141-5.

- [131] OECD. *OECD Statistics*. [online] 2015. [cit. 15. 04. 2015] Dostupné z: <http://stats.oecd.org/>.
- [132] OECS. *About the OECS*. [online] 2013. [cit. 09. 11. 2014] Dostupné z: <http://www.oecs.org/about-the-oecs/who-we-are/about-oecs>.
- [133] OECS. *President Letchimy signs documents initiating the accession to Associate Membership of Martinique*. [online] 2015. [cit. 07. 02. 2015] Dostupné z: <http://www.oecs.org/media-center/press-releases/secretariat/939-president-lechimy-signs-documents-initiating-the-accession-to-associate-membership-of-martinique>.
- [134] OECS. *Revised Treaty of Basseterre Establishing the Organisation of Eastern Caribbean States Economic Union*. 18. 6. 2010.
- [135] OECS. *Treaty establishing the Organisation of Eastern Caribbean State*. 18. 6. 1981.
- [136] PANAGARIYA, A., FINDLAY, R. A Political-Economy Analysis of Free Trade Areas and Customs Unions. *World Bank Policy Research Working Paper*. 1994, č. 1261, 25 s.
- [137] PANKE, D. *Small States in the European Union*. Farnham: Ashgate Publishing, 2010. 243 s. ISBN 978-1-4094-0529-0.
- [138] PARLAMENTNÍ LISTY. *Utajovaná a nevýhodná dohoda s USA? Katastrofální následky pro Česko. Toto všechno hrozí, píše analytik Kotrba*. [online] 2014. [cit. 28. 05. 2015] Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/politologove/Utajovana-a-nevyhodna-dohoda-s-USA-Katastrofalni-nasledky-pro-Cesko-Toto-vsechno-hrozi-pise-analytik-Kotrba-326749>.
- [139] PASTOR, R. *Toward a North American Community: Lessons from the Old World for the New*. Washington: Institute for International Economics, 2001. 207 s. ISBN 9780881323283.
- [140] PELKMANS, J. *European Integration: Methods and Economic Analysis*. Harlow: Pearson Education, 2006. 504 s. ISBN 9780273694496.
- [141] PELKMANS, J. *Market Integration in the European Community*. Hague: M. Nijhoff, 1984. 322 s. ISBN 978-9024729882.
- [142] PERROUX, F. Economic Space: Theory and Applications. *The Quarterly Journal of Economics*. 1950, roč. 64, č. 2, s. 89-104, ISSN 1531-4650.
- [143] PERROUX, F. *L'Économie du XXe siècle*. Paris: Presses universitaires de France, 1969. 765 s.

- [144] PETR, P., KŘUPKA, J., PROVAZNÍKOVÁ, R. Statistical Approach to Analysis of the Regions. In FUJITA, H., SASAKI, J. (ed.) *Selected Topics in Applied Computer Science*. Athens: WSEAS Press, 2010, s. 280-285. ISBN 978-960-474-231-8.
- [145] PIKE, A., RODRÍGUEZ-POSE, A., TOMANEY, J. *Local and Regional Development*. London: Routledge, 2006. 310 s. ISBN 978-0-415-35717-3.
- [146] PINDER, J. Problems of European integration. In DENTON, G. (ed.) *Economic Integration in Europe*. London: Weidenfield and Nicolson, 1969, s. 143-170. ISBN 0-297178164.
- [147] POLANYI, K. *The Great Transformation: the political and economic origins of our time*. Boston: Beacon, 1957. 315 s. ISBN 978-80807056790.
- [148] PORTER, M. Clusters and the new economics of competition. *Harvard Business Review*, 1998a, roč. 76, č. 6, s. 77-90, ISSN 0017-8012.
- [149] PORTER, M. Competitive Advantage, Agglomeration Economies, and Regional Policy. *International Regional Science Review*, 1996, roč. 19, č. 1, s. 85-94, ISSN 0160-0176.
- [150] PORTER, M. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: The Free Press, 1998c. 396 s. ISBN 978-0-684-84148-9.
- [151] PORTER, M. *On Competition*. Boston: Harvard Business School Press, 1998d. 485 s. ISBN 978-0-87584-795-5.
- [152] PORTER, M. *The Competitive Advantage of Nations: Creating and Sustaining Superior Performance*. New York: The Free Press, 1998b. 896 s. ISBN 978-0-684-84147-2.
- [153] PORTER, M. The Economic Performance of Regions. *Regional Studies*. 2003, roč. 37, č. 6&7, s. 549-578, ISSN 0034-3404.
- [154] POTLUKA, O., BRŮHA, J., VOZÁR, O. Counterfactual Impact Evaluation: Novinka z Bruselu? *Regionální studia*. 2013, roč. 7, č. 2, s. 24-28, ISSN 1803-1471.
- [155] RADA EVROPSKÉ UNIE. *Document ST 11103/13 (Directives for the negotiation on the Transatlantic Trade and Investment Partnership between the European Union and the United States of America)*. [online] 2013. [cit. 11. 01. 2015] Dostupné z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11103-2013-DCL-1/en/pdf>.
- [156] RADA EVROPY. *Evropská rámcová úmluva o přeshaniční spolupráci mezi územními orgány*. Série evropských úmluv č. 106. Strasbourg: Council of Europe, 1980.

- [157] RAVALLION, M. Evaluating Anti-Poverty Programs. In SCHULTZ, P., STRAUSS, J. (ed.) *Handbook of Development Economics, Volume 4*. Amsterdam: Elsevier, 2008, s. 3787-3846. ISBN 978-0-444-53100-1.
- [158] RAZALI, N., WAH, Y. Power comparisons of Shapiro-Wilk, Kolmogorov-Smirnov, Lilliefors and Anderson-Darling tests. *Journal of Statistical Modeling and Analytics*. 2011, roč. 2, č. 1, s. 21-33, ISSN 2180-3102.
- [159] RICARDO, D. *Zásady politické ekonomie a zdanění*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. 325 s.
- [160] RICHARDSON, M. Endogenous Protection and Trade Diversion. *Journal of International Economics*. 1993, roč. 34, č. may, s. 309-324, ISSN 0976-0792.
- [161] ROBSON, P. *The economics of international integration*. London: Routledge, 1998. 333 s. ISBN 0-415-14876-6.
- [162] ROMER, P. Increasing Returns and Long-Run Growth. *Journal of Political Economy*. 1986, roč. 94, č. 5 s. 1002-1037, ISSN 0022-3808.
- [163] RSS. *Regional Security System*. [online] 2012. [cit. 09. 02. 2015] Dostupné z: <http://www.rss.org.bb/about-us/functions-of-the-rss.aspx>.
- [164] RUGGIE, J. *Multilateralism Matters: The Theory and Praxis of an Institutional Form*. New York: Columbia University, 1993. 479 s. ISBN 978-0-231-07981-5.
- [165] SALA-I-MARTIN, X. Regional Cohesion: Evidence and Theories of Regional Growth and Convergence. *European Economic Review*. 1996, roč. 40, č. 6, s. 1325-1352, ISSN 0014-2921.
- [166] SCHOTT, J. Trading blocs and the world trading system. *World Economy*. 1991, roč. 14, č. 1, s. 1-17, ISSN 1467-9701.
- [167] SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla: Po stopách lidského tázání od Gilgameše po finanční krizi*. Praha: 65. pole, 2012. 367 s. ISBN 978-80-87506-19-6.
- [168] SKOKAN, K. *Konkurenceschopnost, inovace a klastry v regionálním rozvoji*. Ostrava: Repronis, 2004. 159 s. ISBN 80-7329-059-6.
- [169] SMITH, A. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha: Liberální institut, 2001. 986 s. ISBN 978-80-86389-15-4.

- [170] SRDTOOLS. *SRDTools: methods and tools for evaluating the impact of cohesion policies on sustainable regional development*. [online] 2006. [cit. 19. 03. 2014] Dostupné z: <http://www.srdtools.info>.
- [171] STEWARD, F. Development and security. *Conflict, Security and Development*. 2008, roč. 4, č. 3, s. 261-288, ISSN 1467-8802.
- [172] STIGLITZ, J. Whither Reform? Ten Years of the Transition. In *World Bank Annual Bank Conference on Development Economics*. Washington D.C.: World Bank, 1999. 32 s.
- [173] TELÓ, M. *European Union and New Regionalism: Regional Actors and Global Governance in a Post-Hegemonic Era*. 2. vyd. Aldeshot: Ashgate, 2007. 428 s. ISBN 978-0-7546-4991-5.
- [174] THE WHITE HOUSE. *Remarks by President Obama, U.K. Prime Minister Cameron, European Commission President Barroso, and European Council President Van Rompuy on the Transatlantic Trade and Investment Partnership*. [online] 2014. [cit. 23. 11. 2014] Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/06/17/remarks-president-obama-uk-prime-minister-cameron-european-commission-pr>.
- [175] THIELEMAN, E. The Price of Europeanization: Why European Regional Policy Initiatives Are a Mixed Blessing. *Regional and Federal Studies*. 2002, roč. 12, č. 1, s. 43-65, ISSN 1359-7566.
- [176] TINBERGEN, J. *International Economic Integration*. Amsterdam: Elsevier, 1954. 191 s.
- [177] TOBLER, W. Computation of the correspondence of geographical patterns. *Papers and Proceedings of the Regional Science Association*. 1965, roč. 15, č. 1, s. 131-139, ISSN 1435-5957.
- [178] TODA, H, YAMAMOTO, T. Statistical inference in vector autoregressions with possibly integrated processes. *Journal of Econometrics*. 1995, roč. 66, č. 1-2, s. 225-250, ISSN 0304-4076.
- [179] TÖDTLING, F. Endogenous approaches to local and regional development policy. In PIKE, A., RODRÍGUEZ-POSE, A., TOMANEY, J. (ed) *Handbook of Local and Regional Development*. London: Routledge, 2011, s. 333-343. ISBN 02-0384-239-3.

- [180] TÖDTLING, F., TRIPPL, M. One size fits all? Towards a differentiated regional innovation policy approach. *Research policy*. 2005, roč. 34, č. 8, s. 1203-1219, ISSN 0048-7333.
- [181] UN. *Report of the World Commission on Environment and Development*. Rezoluce valného shromáždění č. 42/187, ze dne 11. prosince 1987. New York: UN General Assembly, 1987.
- [182] UN. *Treaty Collection*. [online] 2015. [cit. 30. 05. 2015] Dostupné z: <https://treaties.un.org/Home.aspx>.
- [183] UN DATA. *United Nations Data Retrieval System*. [online] 2015. [cit. 29. 03. 2015] Dostupné z: http://data.un.org/Explorer.aspx?d=SNA&f=group_code%3a101.
- [184] UN STATISTICS DIVISION. *National Accounts*. [online] 2015. [cit. 23. 03. 2015] Dostupné z: <http://unstats.un.org/unsd/snaama/dnllist.asp>.
- [185] VARADZIN, F. *Mezinárodní ekonomie (teorie světového hospodářství)*. Praha: Professional Publishing, 2013. 463 s. ISBN 978-80-7431-116-1.
- [186] VINER, J. *The Custom Union Issue*. New York: Carnegie Endowment for International Peace, 1950. 221 s.
- [187] VISEGRÁDSKÁ SKUPINA. *Declaration of Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on cooperation of the Visegrád Group countries after their accession to the European Union*. 12. 5. 2004.
- [188] VISEGRÁDSKÁ SKUPINA. *Deklarace o spolupráci České a Slovenské Federativní Republiky, Polské republiky a Maďarské republiky na cestě evropské integrace*. 15. 2. 1991.
- [189] VISEGRÁDSKÁ SKUPINA. *O V4*. [online] 2015. [cit. 06. 02. 2015] Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/v4-110412>.
- [190] VITURKA, M. Integrační teorie udržitelného regionálního rozvoje. *Politická ekonomie*. 2011, roč. 2011, č. 6, s. 794-809, ISSN 0032-3233.
- [191] VITURKA, M., TÓTHOVÁ, D. Několik poznámek k chápání pojmů růst a rozvoj z pohledu ekonomických věd. In KLÍMOVÁ, V., ŽÍTEK, V. (ed.) *XVII. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 29-36. ISBN 978-80-210-6840-7.

- [192] VOLCANO DISCOVERY. *Soufriere Hills Volcano*. [online] 2013. [cit. 22. 04. 2015] Dostupné z: <http://www.volcanodiscovery.com/montserrat.html>.
- [193] WACKER, J. A definition of theory: research guidelines for different theory-building research methods in operations management. *Journals of Operation Management*. 1998, roč. 16, č. 4, s. 361-385, ISSN 0272-6963.
- [194] WAEVER, O. Securitization and Desecuritization. In LIPSCHUTZ, R. (ed.) *On Security*. New York: Columbia University, 1995. ISBN 978-0-231-10271-1.
- [195] WB. *World Development Indicators 2014*. [online] 2015. [cit. 23. 03. 2015] Dostupné z: <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators/wdi-2014>.
- [196] WHITE, H. Some Reflections on Current Debates in Impact Evaluation. *International Initiative for Impact Evaluation Working paper 1*. New Delhi: 3ie, 2009. č. april, s. 16.
- [197] WHO. *ICD-10 Version:2015*. [online] 2015. [cit. 28. 04. 2015] Dostupné z: <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2015/en>.
- [198] WILLIAMSON, J. *Economic Consequences of Soviet Disintegration*. Washington D.C.: Institute for International Economics, 1993. 637 s. ISBN 9780881321906.
- [199] WOLF, N., RITSCHL, A. Endogeneity of Currency Areas and Trade Blocs: Evidence from a Natural Experiment. *Kyklos*. 2011, roč. 64, č. 2, s. 291-312, ISSN 0023-5962.
- [200] WOLLDRIDGE, J. *Introduction Econometrics: A Modern Approach*. New Delhi: Akash, 2007. 890 s. ISBN 978-81-315-0322-5.
- [201] ZDRAŽIL, P. Jsou přímé zahraniční investice determinantou atraktivity českých regionů? In KLÍMOVÁ, V., ŽÍTEK, V. (ed.) *XVIII. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, 2015a, s. 108-114. ISBN 978-80-210-7861-1.
- [202] ZDRAŽIL, P. Komparace vývoje HDP regionů iniciativy Centrope a jejich bezprostředního okolí. In JEDLIČKA, P. (ed.) *Sborník recenzovaných příspěvků z mezinárodní konference Hradecké ekonomické dny 2014, díl III*. Hradec Králové: Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2014a, s. 448-455. ISBN 978-80-7435-368-0.
- [203] ZDRAŽIL, P. *Míra konvergence regionů států V4*. [Diplomová práce]. Pardubice, 2012. Univerzita Pardubice. Vedoucí práce Ivana Kraftová.

- [204] ZDRAŽIL, P. The impact of public R&D expenditure on private R&D expenditure: the evidence of regions of EU less developed countries. In *12th International Conference Liberec Economic Forum 2015*. [bude publikováno 09/2015] 2015b.
- [205] ZDRAŽIL, P. Účinek redistribučního mechanismu na vývoj regionálních disparit v ČR. In JEDLIČKA, P. (ed.) *Sborník recenzovaných příspěvků z mezinárodní konference Hradecké ekonomické dny 2015, díl III*. Hradec Králové: Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2015c, s. 365-371. ISBN 978-80-7435-548-6.
- [206] ZDRAŽIL, P. Using the EU funds between 2007 and 2013 from a development of disadvantaged regions perspective: the case of Polish regions. In NIJKAMP, P., et al. (ed.) *5th Central European Conference in Regional Science. International Conference Proceedings*. Košice: Technical University of Košice, 2015d, s. 1170-1179. ISBN 978-80-533-2015-1.
- [207] ZDRAŽIL, P. Vliv inovačního potenciálu na rozvoj životních podmínek obyvatelstva zemí střední a východní Evropy. In KLÍMOVÁ, V., ŽÍTEK, V. (ed.) *XVII. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, 2014b, s. 209-216. ISBN 978-80-210-6840-7.
- [208] ZDRAŽIL, P. Význam subintegračního seskupení OECS v kontextu vývoje HDP jeho členů. *Acta Oeconomica Pragensia*. 2014c, roč. 22, č. 3, s. 17-28, ISSN 0572-3043.

SEZNAM VLASTNÍCH PUBLIKACÍ SOUVISEJÍCÍCH S TÉMATEM

- [I] HÝBLOVÁ, A., ZDRAŽIL, P. Vliv přímých zahraničních investic na ekonomickou výkonnost regionů. In ŠILHÁNKOVÁ, V., MAŠTÁLKA, M. (ed.) *Obyvatelstvo, region a bezpečnost. Regionální rozvoj mezi teorií a praxí. Sborník příspěvků*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013, s. 129-137. ISBN 978-80-7395-724-7.
- [II] KRAFTOVÁ, I., MATĚJA, Z., ZDRAŽIL, P. Innovation Industry Drivers. In KOCOUREK, A. (ed.) *Proceedings of the 11th International Conference Liberec Economic Forum 2013*. Liberec: TUL, 2013, s. 334-342. ISBN 978-80-7372-953-0.
- [III] KRAFTOVÁ, I., ZDRAŽIL, P., MAŠTÁLKA, M. The Role of Social Enterprise in Regional Development: The Case of the Czech Republic. *Japan Social Innovation Journal*. 2015, r. 5, č. 1, s. 14-31, ISSN 2185-9493.
- [IV] ZDRAŽIL, P. Jsou přímé zahraniční investice determinantou atraktivity českých regionů? In KLÍMOVÁ, V., ŽÍTEK, V. (ed.) *XVIII. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 108-114. ISBN 978-80-210-7861-1.
- [V] ZDRAŽIL, P. Komparace dopadů hospodářské krize na trhy práce vybraných států EU z bývalého východního bloku, prostřednictvím Beveridgeovy křivky. In *Conference Proceedings The 13th Conference of Postgraduate Students and Young Scientists in Informatics, Management, Economics and Administration IMEA 2013*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013, s. 347-354. ISBN 978-80-7395-696-7.
- [VI] ZDRAŽIL, P. Komparace vývoje HDP iniciativy Centrope a jejich bezprostředního okolí. In JEDLIČKA, P. (ed.) *Sborník recenzovaných příspěvků z mezinárodní konference Hradecké ekonomické dny 2014, díl III*. Hradec Králové: Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2014, s. 448-455. ISBN 978-80-7435-368-0.
- [VII] ZDRAŽIL, P. Regionální odvětvová struktura z hlediska diverzity a její vliv na výkonnost hospodářství. In *Veřejná správa 2014. Sborník příspěvků z vědecké konference*. Pardubice: Univerzita Pardubice. 2014, s. 357-368. ISBN 978-80-7395-828-2.
- [VIII] ZDRAŽIL, P. The impact of public R&D expenditure on private R&D expenditure: the evidence of regions of EU less developed countries. In *12th International Conference Liberec Economic Forum 2015*. [bude publikováno 09/2015] 2015.

- [IX] ZDRAŽIL, P. Účinek redistribučního mechanismu na vývoj regionálních disparit v ČR. In JEDLIČKA, P. (ed.) *Sborník recenzovaných příspěvků z mezinárodní konference Hradecké ekonomické dny 2015, díl III.* Hradec Králové: Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2015, s. 365-371. ISBN 978-80-7435-548-6.
- [X] ZDRAŽIL, P. Using the EU funds between 2007 and 2013 from a development of disadvantaged regions perspective: the case of Polish regions. In NIJKAMP, P., et al. (ed.) *5th Central European Conference in Regional Science. International Conference Proceedings.* Košice: Technical University of Košice, 2015, s. 1170-1179. ISBN 978-80-533-2015-1.
- [XI] ZDRAŽIL, P. Vliv inovačního potenciálu na rozvoj životních podmínek obyvatelstva zemí střední a východní Evropy. In KLÍMOVÁ, V., ŽÍTEK, V. (ed.) *XVII. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků.* Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 209-216. ISBN 978-80-210-6840-7.
- [XII] ZDRAŽIL, P. Význam subintegračního seskupení OECS v kontextu vývoje HDP jeho členů. *Acta Oeconomica Pragensia.* 2014, roč. 22, č. 3, s. 17-28, ISSN 0572-3043.
- [XIII] ZDRAŽIL, P., HÝBLOVÁ, A. Komparace dopadu srovnatelných investičních akcí na rozvoj regionů. In KLÍMOVÁ, V., ŽÍTEK, V. (ed.) *XVI. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků.* Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 154-161. ISBN 978-80-210-6257-3.
- [XIV] ZDRAŽIL, P., KRAFTOVÁ, I. Konvergují regiony zemí V4?. In KLÍMOVÁ, V., ŽÍTEK, V. (ed.) *XV. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků.* Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 48-58. ISBN 978-80-210-5875-0.
- [XV] ZDRAŽIL, P., KRAFTOVÁ I. Regionální odvětvová struktura investic a její vliv na růst konkurenceschopnosti regionu. In *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Region v rozvoji společnosti 2014.* Brno: Mendelova univerzita v Brně. 2014, s. 1006-1015. ISBN 978-80-7509-139-0.
- [XVI] ZDRAŽIL, P., MATĚJA, Z. Index vědecko-výzkumného potenciálu a dynamika jeho vývoje v českých a slovenských regionech. In JEDLIČKA, P. (ed.) *Sborník recenzovaných příspěvků z mezinárodní konference Hradecké ekonomické dny 2013, Díl II.* Hradec Králové: Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2013, s. 353-360. ISBN 978-80-7435-250-8.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Územní kompaktnost posuzovaných seskupení

Příloha 1a: Územní kompaktnost zemí Unie Benelux

Příloha 1b: Územní kompaktnost zemí Visegrádské skupiny

Příloha 1c: Územní kompaktnost zemí Baltského shromáždění

Příloha 1d: Územní kompaktnost zemí Organizace východokaribských států

Příloha 2: Evaluace subintegračního seskupení Organizace východokaribských států

Příloha 2a: Výsledky testů normality (OECS)

Příloha 2b: Výsledky testů na přítomnost jednotkového kořenu (OECS)

Příloha 2c: Výsledky testů na existenci Grangerovy kauzality (OECS)

Příloha 3: Evaluace subintegračního seskupení Unie Benelux

Příloha 3a: Výsledky testů normality (Benelux)

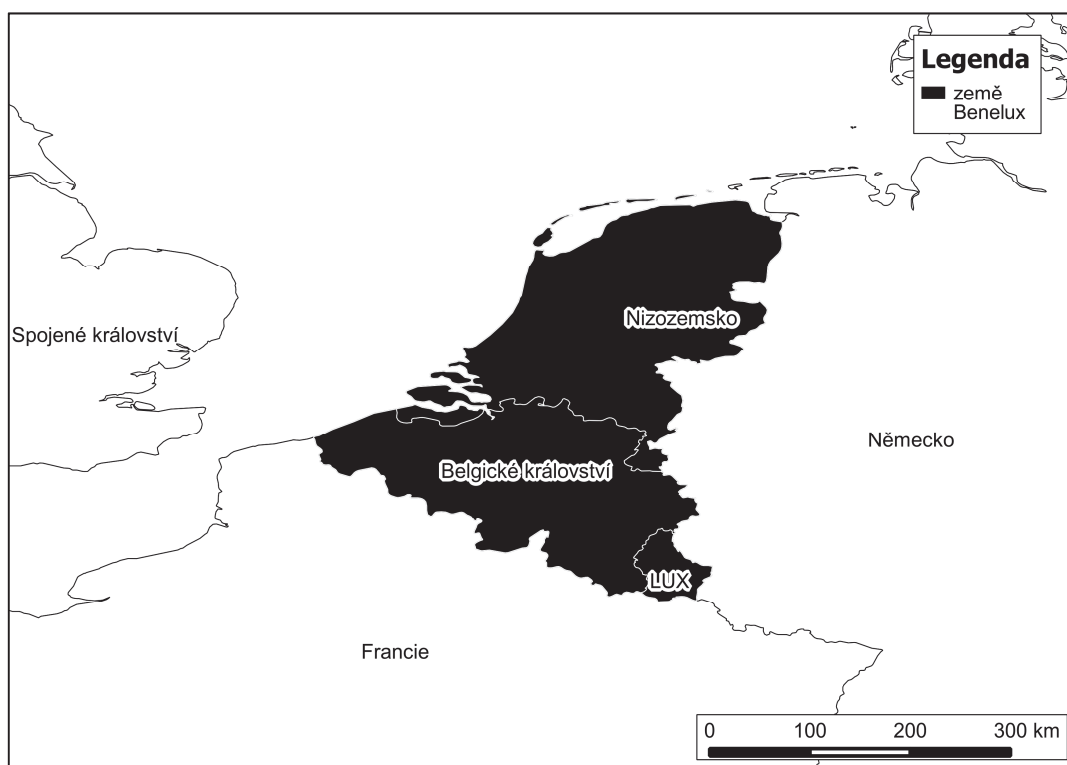
Příloha 3b: Výsledky testů na přítomnost jednotkového kořenu (Benelux)

Příloha 3c: Výsledky testů na existenci Grangerovy kauzality (Benelux)

Příloha 1: Územní kompaktnost posuzovaných seskupení

Příloha 1a: Územní kompaktnost zemí Unie Benelux

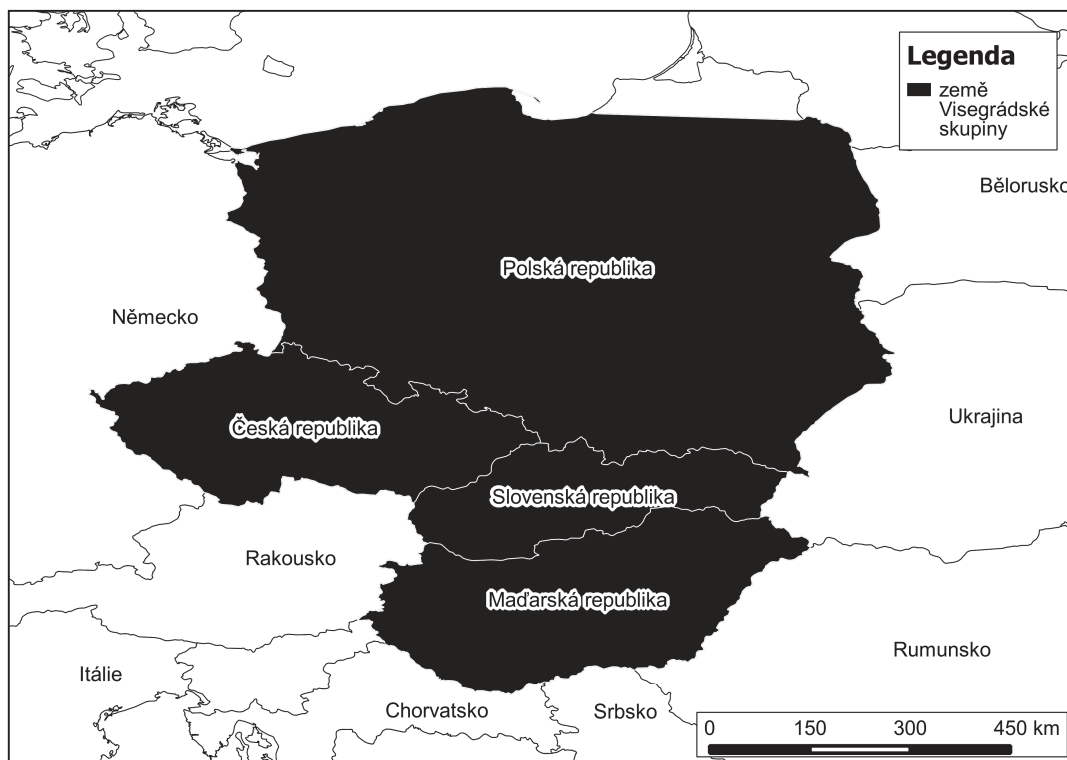

Poznámky: LUX – Velkovévodství lucemburské

Označení „Nizozemsko“ není chybou, součástí Beneluxu je totiž pouze jedna z částí Nizozemského království, a to právě Nizozemsko.

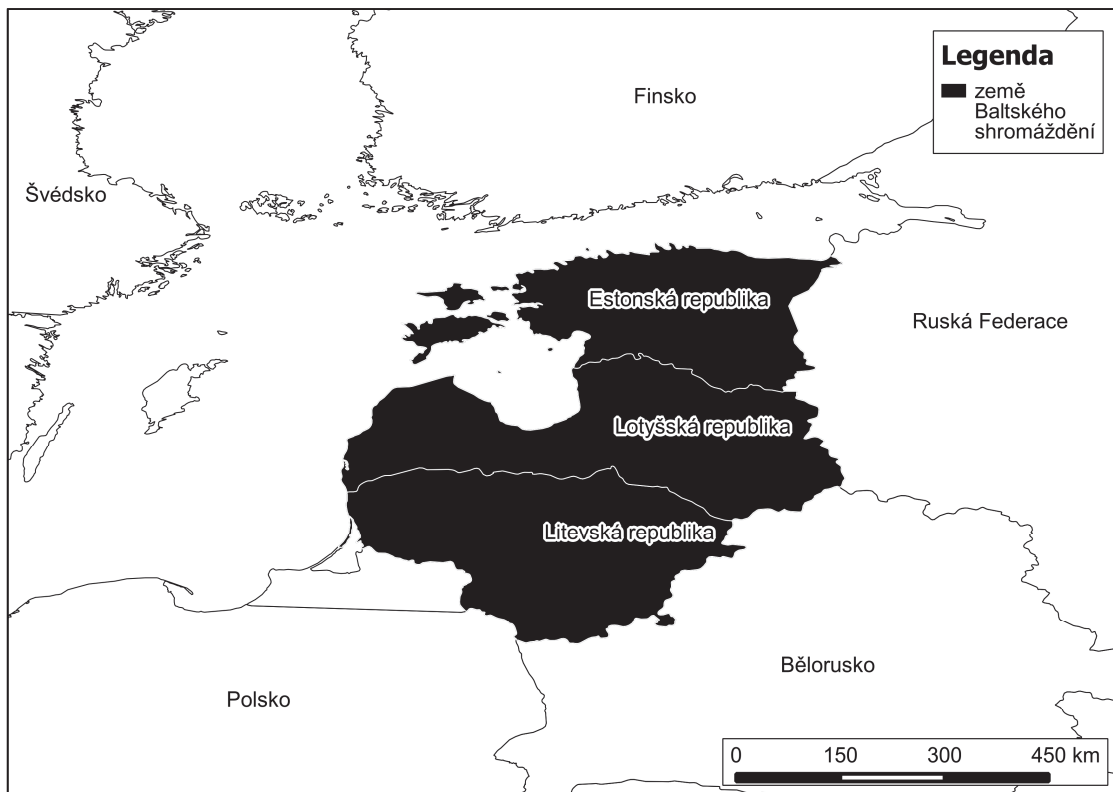
Zdroj: vlastní

Příloha 1b: Územní kompaktnost zemí Visegrádské skupiny

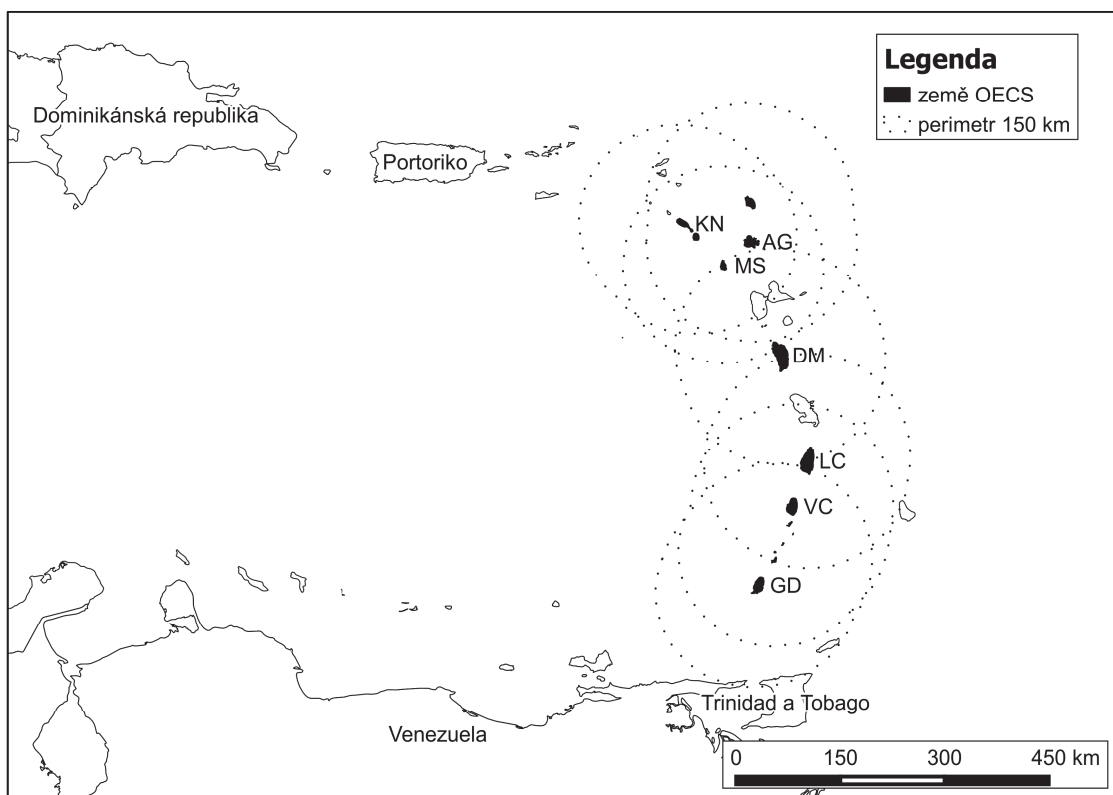
Zdroj: vlastní

Příloha 1c: Územní kompaktnost zemí Baltského shromáždění

Zdroj: vlastní

Příloha 1d: Územní kompaktnost zemí Organizace východokaribských států

Poznámky: AG – Antigua a Barbuda; DM – Společenství Dominika; GD – Grenada;
 KN – Federace Svatý Kryštof a Nevis; LC – Svatá Lucie; MS – Montserrat;
 VC – Svatý Vincenc a Grenadiny

Zdroj: vlastní

Příloha 2: Evaluace subintegračního seskupení Organizace východokaribských států

Příloha 2a: Výsledky testů normality (OECS)

Poznámky:

p-hod. (p-hodnota) vyjadřuje pravděpodobnost nulové hypotézy jednotlivých testů (H_0 : rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny je normální) a tedy tučné hodnoty zvýrazňují případy, v nichž je nutné nulovou hypotézu zamítnout, respektive znamenají nenormalitu;

Reg. znamená region; Př. ... počet případů; St. h. ... střední hodnotu; Sm. o. ... směrodatnou odchylku; S-W ... Shapiro-Wilkův test; K-S ... Smirnov-Kolmogorovův test;

A-D ... Anderson-Darlingův test.

Ukazatel: **HDP**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.
1971-1981						1982-1992					
AG	11	1,035	0,061	0,014	0,017	0,008	1,064	0,042	0,023	0,025	0,016
DM	11	1,051	0,089	0,002	0,022	0,004	1,048	0,031	0,674	0,200	0,680
GD	11	1,058	0,037	0,022	0,003	0,014	1,045	0,039	0,788	0,200	0,722
MS	11	1,038	0,042	0,325	0,200	0,320	1,032	0,100	0,143	0,200	0,232
KN	11	1,055	0,017	0,997	0,200	0,985	1,057	0,035	0,573	0,200	0,445
LC	11	1,036	0,059	0,192	0,200	0,104	1,052	0,047	0,181	0,051	0,147
VC	11	1,024	0,105	0,448	0,200	0,367	1,051	0,035	0,056	0,129	0,061
BS	11	1,002	0,125	0,849	0,200	0,812	1,011	0,051	0,575	0,200	0,552
BB	11	1,017	0,038	0,630	0,168	0,402	0,997	0,041	0,187	0,200	0,156
BZ	11	1,020	0,033	0,461	0,200	0,480	1,027	0,052	0,574	0,200	0,631
GY	11	1,011	0,041	0,113	0,111	0,099	0,988	0,059	0,901	0,200	0,848
JM	11	0,983	0,043	0,705	0,200	0,786	1,021	0,045	0,934	0,200	0,821
SR	11	1,038	0,033	0,172	0,200	0,288	0,966	0,042	0,614	0,200	0,633
TT	11	1,034	0,071	0,024	0,005	0,018	0,994	0,062	0,369	0,200	0,314
AI	11	1,036	0,043	0,957	0,200	0,969	1,061	0,118	0,275	0,189	0,218
AW	11	1,088	0,005	0,199	0,200	0,255	1,089	0,060	0,573	0,200	0,469
VG	11	1,028	0,067	0,672	0,200	0,749	1,009	0,089	0,744	0,200	0,625
KY	11	1,036	0,023	0,293	0,112	0,166	1,036	0,041	0,697	0,200	0,660
CU	11	1,046	0,063	0,432	0,200	0,384	0,993	0,068	0,512	0,200	0,596
DO	11	1,043	0,031	0,539	0,200	0,370	1,007	0,045	0,587	0,200	0,446
HT	11	1,021	0,036	0,260	0,186	0,216	0,969	0,044	0,001	0,001	0,001
NA	11	1,072	0,099	0,000	0,000	0,000	0,995	0,035	0,508	0,200	0,317
PR	11	1,015	0,038	0,077	0,073	0,073	1,035	0,023	0,912	0,200	0,823
TC	11	1,074	0,007	0,919	0,200	0,897	1,056	0,011	0,335	0,200	0,401
OECS	11	1,039	0,024	0,881	0,200	0,692	1,050	0,029	0,878	0,200	0,777
CRCM	11	1,012	0,026	0,695	0,200	0,627	1,002	0,018	0,522	0,200	0,330
KRBK	11	1,024	0,022	0,438	0,200	0,524	1,008	0,016	0,033	0,068	0,024

Ukazatel: **HND**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.
1971-1981						1982-1992					
AG	11	1,035	0,061	0,009	0,054	0,009	1,059	0,060	0,983	0,200	0,950
DM	11	1,050	0,097	0,029	0,146	0,073	1,048	0,031	0,155	0,200	0,212
GD	11	1,057	0,042	0,001	0,006	0,003	1,040	0,035	0,104	0,111	0,111
MS	11	1,038	0,043	0,368	0,200	0,349	1,032	0,102	0,072	0,164	0,136
KN	11	1,061	0,020	0,863	0,200	0,876	1,052	0,037	0,382	0,180	0,353
LC	11	1,038	0,058	0,213	0,200	0,113	1,044	0,054	0,975	0,200	0,832
VC	11	1,022	0,104	0,469	0,200	0,411	1,050	0,027	0,347	0,151	0,257
BS	11	1,003	0,123	0,795	0,200	0,571	1,018	0,050	0,908	0,200	0,871
BB	11	1,017	0,035	0,832	0,200	0,869	0,995	0,040	0,205	0,200	0,219
BZ	11	1,025	0,025	0,377	0,200	0,438	1,026	0,056	0,506	0,200	0,524
GY	11	1,010	0,047	0,120	0,200	0,199	0,968	0,102	0,008	0,076	0,022
JM	11	0,983	0,059	0,327	0,200	0,288	1,000	0,051	0,232	0,200	0,240
SR	11	1,045	0,058	0,881	0,200	0,897	0,960	0,052	0,820	0,200	0,642
TT	11	1,066	0,093	0,746	0,200	0,687	0,975	0,094	0,658	0,200	0,524
AI	11	1,036	0,043	0,959	0,200	0,971	1,060	0,115	0,200	0,200	0,201
AW	11	1,088	0,005	0,199	0,200	0,255	1,086	0,059	0,109	0,051	0,049
VG	11	1,028	0,067	0,679	0,200	0,758	1,008	0,088	0,673	0,200	0,524
KY	11	1,037	0,023	0,302	0,142	0,175	1,035	0,039	0,238	0,200	0,330
CU	11	1,046	0,063	0,435	0,200	0,385	0,993	0,067	0,564	0,200	0,694
DO	11	1,041	0,029	0,865	0,200	0,862	1,008	0,045	0,662	0,200	0,667
HT	11	1,021	0,037	0,338	0,200	0,302	0,970	0,041	0,003	0,003	0,003
NA	11	1,072	0,099	0,000	0,000	0,000	0,995	0,034	0,971	0,200	0,892
PR	11	0,996	0,033	0,190	0,157	0,247	1,025	0,020	0,962	0,200	0,872
TC	11	1,072	0,008	0,683	0,200	0,659	1,069	0,043	0,001	0,024	0,004
OECS	11	1,040	0,023	0,645	0,200	0,516	1,046	0,026	0,333	0,200	0,349
CRCM	11	1,014	0,030	0,225	0,050	0,064	0,993	0,022	0,963	0,200	0,942
KRBK	11	1,019	0,021	0,116	0,158	0,131	1,001	0,020	0,400	0,200	0,523

Ukazatel: **TFK**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.
1971-1981						1982-1992					
AG	11	1,131	0,339	0,000	0,001	0,000	1,076	0,270	0,657	0,200	0,699
DM	11	1,106	0,414	0,116	0,200	0,105	1,052	0,238	0,260	0,182	0,304
GD	11	1,265	0,641	0,000	0,006	0,001	1,026	0,158	0,070	0,200	0,086
MS	11	1,067	0,147	0,516	0,200	0,301	1,080	0,321	0,827	0,200	0,894
KN	11	1,061	0,176	0,577	0,200	0,357	1,107	0,282	0,019	0,008	0,025
LC	11	1,087	0,162	0,072	0,070	0,040	1,055	0,155	0,837	0,200	0,842
VC	11	1,026	0,144	0,090	0,120	0,108	1,041	0,118	0,249	0,200	0,379
BS	11	1,051	0,197	0,098	0,127	0,104	1,033	0,111	0,037	0,021	0,034
BB	11	1,052	0,155	0,810	0,200	0,849	0,937	0,169	0,220	0,200	0,377
BZ	11	1,009	0,074	0,029	0,035	0,057	1,064	0,197	0,690	0,200	0,656
GY	11	1,076	0,262	0,674	0,200	0,747	1,077	0,333	0,685	0,200	0,713
JM	11	0,918	0,156	0,539	0,200	0,639	1,072	0,157	0,356	0,200	0,368
SR	11	1,126	0,232	0,714	0,200	0,791	0,890	0,145	0,962	0,200	0,903
TT	11	1,082	0,180	0,790	0,200	0,763	0,954	0,149	0,948	0,200	0,854
AI	11	1,037	0,043	0,938	0,200	0,885	1,043	0,204	0,707	0,200	0,540
AW	11	1,088	0,005	0,201	0,200	0,257	1,088	0,063	0,743	0,200	0,505
VG	11	0,992	0,272	0,217	0,200	0,236	0,969	0,127	0,253	0,199	0,161

KY	11	1,036	0,024	0,236	0,140	0,109	1,042	0,127	0,844	0,200	0,725
CU	11	1,046	0,058	0,415	0,200	0,464	0,962	0,166	0,049	0,103	0,068
DO	11	1,069	0,119	0,654	0,200	0,577	1,011	0,154	0,535	0,200	0,465
HT	11	1,089	0,088	0,144	0,200	0,211	0,934	0,129	0,005	0,009	0,009
NA	11	1,064	0,104	0,004	0,010	0,006	1,039	0,146	0,369	0,200	0,368
PR	11	0,925	0,090	0,293	0,200	0,348	1,072	0,113	0,677	0,200	0,571
TC	11	1,074	0,007	0,864	0,200	0,823	1,051	0,029	0,009	0,001	0,007
OECS	11	1,083	0,145	0,002	0,050	0,008	1,044	0,127	0,420	0,200	0,406
CRCM	11	1,019	0,073	0,931	0,200	0,889	0,979	0,078	0,024	0,107	0,053
KRBK	11	1,001	0,041	0,879	0,200	0,790	0,992	0,057	0,765	0,200	0,743

Ukazatel: VKS

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	
						1971-1981						1982-1992
AG	11	1,064	0,259	0,011	0,003	0,011	1,039	0,128	0,495	0,200	0,540	
DM	11	1,060	0,076	0,282	0,174	0,253	1,022	0,066	0,673	0,200	0,755	
GD	11	1,066	0,036	0,039	0,200	0,096	1,028	0,047	0,890	0,200	0,864	
MS	11	1,031	0,063	0,580	0,200	0,505	1,007	0,101	0,566	0,200	0,346	
KN	11	1,077	0,064	0,735	0,200	0,448	1,025	0,094	0,119	0,200	0,170	
LC	11	1,042	0,060	0,023	0,001	0,017	1,027	0,061	0,426	0,200	0,522	
VC	11	1,019	0,119	0,463	0,200	0,566	1,038	0,103	0,609	0,200	0,739	
BS	11	1,004	0,122	0,757	0,200	0,659	1,031	0,125	0,003	0,002	0,004	
BB	11	0,970	0,087	0,426	0,200	0,485	0,998	0,061	0,840	0,200	0,832	
BZ	11	1,008	0,084	0,140	0,187	0,190	1,028	0,092	0,800	0,200	0,543	
GY	11	1,022	0,122	0,271	0,200	0,280	0,966	0,057	0,347	0,200	0,349	
JM	11	0,996	0,066	0,095	0,200	0,180	1,018	0,041	0,329	0,200	0,471	
SR	11	1,062	0,061	0,275	0,200	0,390	0,955	0,076	0,351	0,200	0,504	
TT	11	1,044	0,111	0,758	0,200	0,610	0,998	0,125	0,986	0,200	0,963	
AI	11	1,035	0,047	0,612	0,200	0,649	1,106	0,218	0,606	0,200	0,605	
AW	11	1,088	0,005	0,195	0,200	0,250	1,089	0,060	0,472	0,200	0,393	
VG	11	1,062	0,200	0,014	0,033	0,019	0,983	0,151	0,022	0,006	0,013	
KY	11	1,036	0,022	0,259	0,101	0,146	1,036	0,039	0,659	0,200	0,771	
CU	11	1,046	0,062	0,471	0,200	0,400	0,991	0,073	0,479	0,113	0,402	
DO	11	1,039	0,054	0,332	0,200	0,457	1,003	0,058	0,954	0,200	0,800	
HT	11	1,028	0,058	0,049	0,143	0,066	0,971	0,041	0,048	0,081	0,045	
NA	11	1,073	0,105	0,000	0,001	0,000	0,982	0,060	0,007	0,155	0,019	
PR	11	1,014	0,032	0,103	0,200	0,154	1,025	0,018	0,107	0,200	0,135	
TC	11	1,074	0,007	0,762	0,200	0,751	1,062	0,042	0,008	0,003	0,002	
OECS	11	1,044	0,041	0,873	0,200	0,889	1,025	0,049	0,501	0,200	0,605	
CRCM	11	1,018	0,030	0,839	0,166	0,543	0,995	0,025	0,440	0,200	0,512	
KRBK	11	1,026	0,020	0,023	0,027	0,022	1,000	0,024	0,394	0,120	0,237	

Ukazatel: EXP

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	
						1971-1981						1982-1992
AG	11	1,069	0,210	0,026	0,043	0,043	1,100	0,099	0,381	0,200	0,458	
DM	11	1,073	0,294	0,090	0,031	0,047	1,100	0,197	0,120	0,200	0,169	
GD	11	1,047	0,064	0,002	0,004	0,002	1,040	0,129	0,034	0,030	0,041	
MS	11	1,177	0,482	0,311	0,200	0,168	1,142	0,224	0,006	0,002	0,007	
KN	11	1,056	0,069	0,006	0,004	0,002	1,064	0,129	0,778	0,200	0,797	
LC	11	1,031	0,122	0,305	0,132	0,119	1,086	0,123	0,005	0,085	0,007	

VC	11	1,047	0,195	0,063	0,177	0,119	1,064	0,155	0,842	0,200	0,604
BS	11	0,987	0,104	0,825	0,200	0,859	0,990	0,111	0,009	0,064	0,024
BB	11	1,064	0,182	0,665	0,200	0,409	1,028	0,100	0,377	0,200	0,380
BZ	11	1,051	0,165	0,022	0,012	0,018	1,074	0,282	0,081	0,184	0,105
GY	11	1,034	0,157	0,011	0,009	0,013	1,088	0,344	0,360	0,200	0,423
JM	11	0,989	0,082	0,100	0,080	0,122	1,080	0,110	0,585	0,200	0,296
SR	11	1,005	0,094	0,833	0,200	0,787	1,016	0,070	0,186	0,200	0,243
TT	11	1,034	0,069	0,596	0,200	0,514	0,873	0,200	0,513	0,200	0,399
AI	11	1,037	0,043	0,941	0,200	0,907	1,085	0,197	0,589	0,200	0,641
AW	11	1,088	0,005	0,198	0,200	0,254	1,089	0,060	0,553	0,200	0,454
VG	11	1,095	0,094	0,009	0,009	0,015	1,035	0,105	0,578	0,079	0,361
KY	11	1,036	0,022	0,224	0,078	0,117	1,029	0,077	0,928	0,200	0,890
CU	11	1,046	0,063	0,403	0,200	0,364	0,998	0,051	0,543	0,200	0,639
DO	11	1,061	0,132	0,995	0,200	0,988	1,027	0,084	0,575	0,200	0,324
HT	11	1,075	0,167	0,022	0,200	0,061	0,951	0,195	0,269	0,170	0,286
NA	11	1,066	0,107	0,000	0,001	0,000	0,994	0,114	0,721	0,200	0,725
PR	11	1,033	0,131	0,219	0,138	0,104	1,042	0,062	0,087	0,200	0,095
TC	11	1,074	0,007	0,936	0,200	0,894	1,049	0,042	0,000	0,000	0,000
OECS	11	1,045	0,079	0,543	0,200	0,575	1,074	0,076	0,669	0,200	0,545
CRCM	11	1,005	0,052	0,156	0,200	0,124	1,032	0,059	0,351	0,200	0,311
KRBK	11	1,026	0,081	0,889	0,200	0,663	1,029	0,038	0,085	0,030	0,042

Ukazatel: **POP**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W	K-S	A-D	St. h.	Sm. o.	S-W	K-S	A-D
				p-hod.	p-hod.	p-hod.			p-hod.	p-hod.	p-hod.
1971-1981						1982-1992					
AG	11	1,006	0,007	0,526	0,200	0,534	0,991	0,011	0,006	0,057	0,007
DM	11	1,005	0,004	0,403	0,200	0,549	0,995	0,003	0,138	0,157	0,170
GD	11	0,996	0,009	0,073	0,029	0,103	1,007	0,016	0,265	0,200	0,371
MS	11	1,002	0,003	0,023	0,200	0,042	0,992	0,007	0,002	0,011	0,002
KN	11	0,996	0,003	0,626	0,200	0,496	0,997	0,005	0,009	0,003	0,009
LC	11	1,013	0,002	0,217	0,200	0,298	1,016	0,002	0,249	0,200	0,362
VC	11	1,010	0,001	0,208	0,200	0,263	1,006	0,002	0,173	0,200	0,166
BS	11	1,022	0,002	0,039	0,065	0,059	1,019	0,002	0,161	0,200	0,220
BB	11	1,004	0,002	0,275	0,200	0,370	1,004	0,001	0,626	0,200	0,796
BZ	11	1,017	0,003	0,275	0,200	0,316	1,026	0,004	0,040	0,055	0,045
GY	11	1,007	0,004	0,618	0,200	0,496	0,994	0,003	0,070	0,114	0,099
JM	11	1,013	0,002	0,539	0,200	0,544	1,010	0,006	0,140	0,123	0,102
SR	11	0,999	0,005	0,141	0,200	0,166	1,012	0,005	0,075	0,195	0,093
TT	11	1,014	0,001	0,176	0,096	0,139	1,011	0,004	0,089	0,200	0,135
AI	11	1,004	0,005	0,114	0,150	0,140	1,028	0,023	0,064	0,121	0,082
AW	11	1,002	0,005	0,201	0,200	0,257	1,011	0,021	0,241	0,200	0,298
VG	11	1,013	0,007	0,411	0,200	0,540	1,040	0,008	0,131	0,200	0,159
KY	11	1,057	0,009	0,088	0,197	0,099	1,046	0,009	0,224	0,200	0,305
CU	11	1,012	0,005	0,233	0,200	0,358	1,008	0,002	0,357	0,200	0,534
DO	11	1,025	0,002	0,354	0,200	0,474	1,022	0,001	0,700	0,200	0,846
HT	11	1,019	0,002	0,282	0,200	0,376	1,022	0,001	0,404	0,200	0,528
NA	11	1,007	0,006	0,346	0,200	0,455	1,009	0,002	0,337	0,200	0,449
PR	11	1,016	0,004	0,380	0,200	0,518	1,009	0,001	0,067	0,059	0,050
TC	11	1,031	0,007	0,909	0,200	0,894	1,047	0,009	0,703	0,200	0,797
OECS	11	1,009	0,002	0,994	0,200	0,992	1,005	0,001	0,011	0,159	0,014
CRCM	11	1,016	0,002	0,272	0,200	0,414	1,011	0,001	0,675	0,200	0,765
KRBK	11	1,020	0,002	0,082	0,146	0,115	1,016	0,002	0,016	0,075	0,023

Ukazatel: POP – dlouhodobé efekty

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.
				1961-1981			1982-2002				
AG	21	1,012	0,008	0,016	0,162	0,034	1,007	0,019	0,002	0,062	0,001
DM	21	1,011	0,007	0,140	0,176	0,236	0,996	0,004	0,122	0,187	0,187
GD	21	1,000	0,009	0,606	0,200	0,590	1,006	0,012	0,114	0,140	0,060
KN	21	0,992	0,007	0,042	0,015	0,044	1,004	0,009	0,001	0,001	0,000
LC	21	1,014	0,002	0,200	0,200	0,245	1,014	0,003	0,119	0,116	0,071
VC	21	1,011	0,001	0,010	0,080	0,015	1,003	0,003	0,007	0,071	0,006
BS	21	1,033	0,013	0,001	0,001	0,000	1,017	0,003	0,227	0,030	0,194
BB	21	1,004	0,001	0,148	0,200	0,229	1,004	0,001	0,043	0,200	0,085
BZ	21	1,023	0,006	0,009	0,023	0,009	1,026	0,004	0,008	0,017	0,005
GY	21	1,016	0,010	0,005	0,014	0,002	0,998	0,006	0,002	0,038	0,002
JM	21	1,014	0,002	0,588	0,200	0,678	1,009	0,004	0,016	0,020	0,006
SR	21	1,011	0,014	0,002	0,007	0,001	1,013	0,004	0,000	0,000	0,000
TT	21	1,013	0,004	0,187	0,029	0,069	1,007	0,005	0,028	0,200	0,047
AW	21	1,037	0,023	0,004	0,112	0,004	1,048	0,009	0,220	0,200	0,313
KY	21	1,016	0,006	0,027	0,025	0,026	1,006	0,003	0,017	0,100	0,025
CU	21	1,028	0,004	0,136	0,200	0,305	1,019	0,003	0,116	0,200	0,199
DO	21	1,020	0,001	0,273	0,155	0,130	1,020	0,002	0,589	0,200	0,852
HT	21	1,015	0,005	0,352	0,200	0,503	1,008	0,003	0,003	0,001	0,001
PR	21	1,005	0,006	0,008	0,020	0,003	1,022	0,022	0,462	0,199	0,513
TC	21	1,015	0,018	0,017	0,115	0,013	1,050	0,012	0,224	0,200	0,420
OECS	21	1,008	0,003	0,020	0,118	0,024	1,006	0,003	0,013	0,005	0,006
CRCM	21	1,013	0,003	0,006	0,068	0,006	1,008	0,002	0,016	0,012	0,005
KRBK	21	1,018	0,003	0,145	0,200	0,260	1,013	0,002	0,013	0,080	0,021

Ukazatel: ODD

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.
				1971-1981			1982-1992				
AG	11	1,005	0,000	0,870	0,200	0,945	1,004	0,000	0,832	0,200	0,917
GD	11	1,004	0,000	0,852	0,200	0,939	1,003	0,000	0,935	0,200	0,980
LC	11	1,009	0,001	0,025	0,166	0,037	1,003	0,002	0,064	0,084	0,049
VC	11	1,004	0,001	0,301	0,200	0,449	1,003	0,001	0,939	0,200	0,971
BS	11	1,004	0,000	0,766	0,200	0,892	1,003	0,000	0,165	0,200	0,199
BB	11	1,005	0,000	0,837	0,200	0,931	1,004	0,000	0,868	0,200	0,950
BZ	11	1,006	0,001	0,255	0,200	0,313	1,001	0,003	0,307	0,200	0,462
GY	11	1,002	0,000	0,555	0,200	0,694	1,002	0,000	0,074	0,200	0,098
JM	11	1,003	0,000	0,370	0,099	0,286	1,000	0,001	0,030	0,124	0,038
SR	11	1,004	0,000	0,742	0,200	0,809	1,002	0,001	0,042	0,105	0,043
TT	11	1,003	0,001	0,446	0,200	0,567	1,001	0,000	0,342	0,191	0,158
AW	11	1,004	0,001	0,965	0,200	0,976	1,001	0,001	0,029	0,110	0,034
CU	11	1,005	0,001	0,541	0,200	0,626	1,001	0,001	0,501	0,200	0,584
DO	11	1,007	0,001	0,078	0,184	0,100	1,007	0,001	0,435	0,200	0,526
HT	11	1,007	0,001	0,026	0,067	0,027	1,007	0,001	0,477	0,200	0,657
PR	11	1,003	0,001	0,210	0,200	0,333	1,000	0,002	0,043	0,178	0,063

Ukazatel: **ODD – dlouhodobé efekty**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	
						1961-1981						
						1982-2002						
AG	21	1,005	0,001	0,353	0,200	0,532	1,003	0,000	0,383	0,200	0,610	
GD	21	1,005	0,001	0,326	0,200	0,510	1,003	0,000	0,278	0,200	0,477	
LC	21	1,009	0,002	0,035	0,014	0,052	1,002	0,002	0,207	0,200	0,336	
VC	21	1,008	0,005	0,003	0,020	0,002	1,002	0,002	0,138	0,200	0,253	
BS	21	1,004	0,001	0,367	0,200	0,577	1,003	0,001	0,312	0,200	0,384	
BB	21	1,006	0,001	0,400	0,200	0,606	1,003	0,000	0,349	0,200	0,535	
BZ	21	1,007	0,002	0,006	0,127	0,007	1,001	0,003	0,051	0,200	0,101	
GY	21	1,002	0,000	0,125	0,200	0,243	1,002	0,000	0,457	0,200	0,471	
JM	21	1,005	0,002	0,003	0,050	0,002	1,000	0,001	0,069	0,200	0,141	
SR	21	1,005	0,001	0,004	0,029	0,003	1,001	0,001	0,036	0,106	0,062	
TT	21	1,003	0,002	0,001	0,000	0,001	1,001	0,000	0,010	0,014	0,006	
AW	21	1,005	0,001	0,617	0,125	0,290	1,001	0,001	0,000	0,002	0,000	
CU	21	1,007	0,002	0,104	0,200	0,228	1,002	0,001	0,102	0,200	0,199	
DO	21	1,010	0,003	0,059	0,200	0,114	1,005	0,002	0,003	0,057	0,002	
HT	21	1,009	0,003	0,003	0,002	0,001	1,006	0,001	0,254	0,200	0,519	
PR	21	1,003	0,001	0,057	0,200	0,137	1,003	0,004	0,000	0,014	0,002	

Ukazatel: **MZA**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	
						1971-1981						
						1982-1992						
AG	11	0,977	0,007	0,043	0,200	0,074	1,000	0,020	0,152	0,200	0,210	
GD	11	0,971	0,017	0,385	0,200	0,518	1,002	0,021	0,275	0,200	0,417	
LC	11	0,977	0,006	0,471	0,200	0,358	0,982	0,005	0,190	0,200	0,263	
VC	11	0,979	0,009	0,539	0,200	0,670	0,980	0,009	0,467	0,200	0,645	
BS	11	0,982	0,006	0,172	0,200	0,260	0,984	0,005	0,678	0,200	0,741	
BB	11	0,979	0,012	0,264	0,200	0,349	0,977	0,008	0,044	0,106	0,057	
BZ	11	0,997	0,010	0,160	0,200	0,238	0,989	0,006	0,115	0,200	0,156	
GY	11	0,977	0,004	0,356	0,200	0,315	0,976	0,010	0,019	0,031	0,023	
JM	11	0,977	0,013	0,051	0,200	0,069	0,984	0,004	0,878	0,200	0,939	
SR	11	0,968	0,028	0,076	0,200	0,117	0,980	0,010	0,970	0,200	0,948	
TT	11	0,977	0,008	0,026	0,200	0,043	0,997	0,008	0,492	0,200	0,618	
AW	11	0,967	0,004	0,425	0,200	0,570	0,994	0,011	0,562	0,200	0,711	
CU	11	0,982	0,025	0,036	0,200	0,060	0,973	0,012	0,071	0,151	0,074	
DO	11	0,981	0,002	0,265	0,200	0,323	0,988	0,003	0,939	0,200	0,978	
HT	11	0,999	0,003	0,007	0,035	0,008	1,007	0,004	0,039	0,105	0,046	
PR	11	0,986	0,012	0,098	0,200	0,135	0,989	0,001	0,002	0,106	0,005	

Ukazatel: **MZA – dlouhodobé efekty**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	
						1961-1981						
						1982-2002						
AG	21	0,983	0,009	0,007	0,004	0,003	0,996	0,015	0,602	0,200	0,586	
GD	21	0,986	0,021	0,051	0,177	0,066	0,989	0,022	0,213	0,200	0,275	
LC	21	0,999	0,025	0,003	0,002	0,001	0,980	0,007	0,386	0,200	0,543	
VC	21	0,991	0,015	0,202	0,200	0,416	0,978	0,007	0,269	0,022	0,137	
BS	21	0,989	0,011	0,259	0,157	0,309	0,986	0,006	0,300	0,200	0,498	

BB	21	0,990	0,016	0,800	0,200	0,943	0,986	0,012	0,015	0,200	0,027
BZ	21	1,002	0,010	0,542	0,200	0,815	0,986	0,008	0,174	0,200	0,288
GY	21	0,993	0,018	0,001	0,001	0,000	0,989	0,016	0,001	0,000	0,000
JM	21	1,001	0,027	0,006	0,022	0,005	0,987	0,005	0,009	0,049	0,010
SR	21	0,984	0,026	0,000	0,000	0,000	0,986	0,010	0,024	0,021	0,023
TT	21	0,987	0,013	0,034	0,200	0,071	0,982	0,018	0,044	0,200	0,086
AW	21	0,973	0,008	0,350	0,200	0,534	0,995	0,010	0,173	0,200	0,350
CU	21	0,998	0,025	0,001	0,000	0,000	0,985	0,015	0,005	0,023	0,003
DO	21	0,990	0,011	0,002	0,020	0,001	0,989	0,002	0,770	0,200	0,816
HT	21	1,003	0,006	0,014	0,133	0,021	0,996	0,012	0,004	0,165	0,005
PR	21	0,984	0,011	0,113	0,200	0,163	0,991	0,002	0,014	0,109	0,025

Ukazatel: **PRP**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.
1971-1981						1982-1992					
AG	11	1,055	0,273	0,152	0,096	0,071	1,023	0,080	0,134	0,140	0,073
DM	11	1,010	0,128	0,977	0,200	0,893	1,041	0,087	0,941	0,200	0,886
GD	11	1,003	0,064	0,741	0,200	0,841	0,979	0,078	0,681	0,200	0,719
MS	11	1,028	0,034	0,184	0,200	0,240	1,031	0,024	0,025	0,046	0,014
KN	11	1,017	0,135	0,013	0,085	0,036	0,996	0,139	0,895	0,200	0,667
LC	11	0,984	0,071	0,806	0,200	0,773	1,038	0,115	0,386	0,200	0,293
VC	11	1,010	0,069	0,591	0,200	0,666	1,045	0,157	0,980	0,200	0,971
BS	11	1,020	0,139	0,740	0,200	0,658	0,979	0,054	0,867	0,200	0,883
BB	11	0,996	0,080	0,151	0,166	0,167	0,980	0,061	0,924	0,200	0,877
BZ	11	1,034	0,089	0,554	0,200	0,736	1,021	0,093	0,337	0,200	0,329
GY	11	1,008	0,098	0,729	0,200	0,609	1,000	0,098	0,435	0,148	0,362
JM	11	0,994	0,050	0,380	0,119	0,291	1,011	0,064	0,150	0,200	0,263
SR	11	1,047	0,064	0,278	0,058	0,115	0,999	0,067	0,931	0,200	0,936
TT	11	0,964	0,064	0,588	0,200	0,511	0,991	0,059	0,211	0,068	0,100
VG	11	1,013	0,025	0,124	0,102	0,107	0,975	0,045	0,738	0,200	0,444
KY	11	0,952	0,027	0,367	0,200	0,384	0,939	0,230	0,920	0,200	0,885
CU	11	0,994	0,094	0,044	0,083	0,067	0,989	0,057	0,752	0,200	0,618
DO	11	0,996	0,034	0,905	0,200	0,649	0,993	0,029	0,338	0,200	0,411
HT	11	0,997	0,027	0,963	0,200	0,826	0,973	0,020	0,756	0,200	0,706
NA	11	1,019	0,085	0,357	0,200	0,498	0,960	0,107	0,003	0,001	0,002
PR	11	0,977	0,033	0,887	0,200	0,754	0,990	0,042	0,300	0,200	0,350
OECS	11	1,001	0,061	0,409	0,200	0,456	1,024	0,074	0,849	0,200	0,857
CRCM	11	0,998	0,034	0,771	0,200	0,806	1,003	0,039	0,729	0,200	0,837
KRBK	11	0,990	0,050	0,213	0,103	0,246	0,988	0,031	0,328	0,200	0,240

Ukazatel: **PRP – dlouhodobé efekty**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.
1961-1981						1982-2002					
AG	21	1,005	0,242	0,344	0,200	0,246	1,002	0,063	0,005	0,147	0,011
DM	21	1,009	0,106	0,944	0,200	0,800	1,014	0,088	0,246	0,132	0,242
GD	21	1,018	0,063	0,306	0,200	0,421	0,989	0,069	0,979	0,200	0,977
MS	21	1,027	0,044	0,226	0,200	0,299	1,065	0,062	0,001	0,000	0,000
KN	21	1,009	0,126	0,006	0,030	0,007	0,983	0,145	0,181	0,200	0,211
LC	21	0,989	0,071	0,652	0,200	0,327	0,986	0,127	0,121	0,121	0,086
VC	21	0,996	0,058	0,271	0,200	0,608	1,011	0,150	0,959	0,200	0,749
BS	21	1,006	0,102	0,021	0,039	0,015	1,002	0,117	0,051	0,073	0,017

BB	21	1,004	0,096	0,151	0,200	0,125	0,986	0,064	0,470	0,200	0,478
BZ	21	1,032	0,091	0,456	0,200	0,401	1,017	0,088	0,922	0,200	0,881
GY	21	0,999	0,090	0,542	0,200	0,610	1,015	0,088	0,805	0,200	0,826
JM	21	0,997	0,041	0,935	0,200	0,943	1,012	0,062	0,415	0,200	0,484
SR	21	1,046	0,062	0,453	0,200	0,299	0,973	0,077	0,785	0,200	0,897
TT	21	0,986	0,063	0,686	0,200	0,704	1,011	0,079	0,187	0,028	0,118
VG	21	0,984	0,133	0,006	0,000	0,000	0,978	0,036	0,108	0,002	0,017
KY	21	0,971	0,029	0,085	0,057	0,067	0,943	0,163	0,139	0,015	0,021
CU	21	1,012	0,138	0,312	0,200	0,379	0,998	0,098	0,112	0,200	0,101
DO	21	0,995	0,046	0,350	0,200	0,290	0,994	0,035	0,462	0,200	0,498
HT	21	1,000	0,020	0,086	0,028	0,030	0,980	0,027	0,709	0,200	0,619
NA	21	1,018	0,089	0,804	0,200	0,646	0,987	0,101	0,003	0,000	0,000
PR	21	0,977	0,036	0,885	0,200	0,925	0,980	0,053	0,081	0,060	0,029
OECS	21	1,000	0,047	0,486	0,200	0,538	0,994	0,073	0,936	0,200	0,820
CRCM	21	1,000	0,028	0,613	0,200	0,565	1,005	0,038	0,495	0,153	0,507
KRBK	21	1,002	0,073	0,014	0,200	0,059	0,991	0,049	0,585	0,200	0,571

Ukazatel: **ECO**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W	K-S	A-D	St. h.	Sm. o.	S-W	K-S	A-D
				p-hod.	p-hod.	p-hod.			p-hod.	p-hod.	p-hod.
				1971-1981			1982-1992				
AG	11	0,933	0,347	0,914	0,200	0,724	1,253	0,644	0,022	0,004	0,008
DM	11	1,032	0,106	0,022	0,001	0,005	1,051	0,057	0,019	0,004	0,015
GD	11	1,044	0,165	0,425	0,200	0,297	1,065	0,097	0,012	0,162	0,034
KN	11	1,085	0,150	0,398	0,200	0,443	1,037	0,125	0,257	0,097	0,164
LC	11	1,043	0,233	0,200	0,101	0,163	1,059	0,088	0,619	0,200	0,585
VC	11	1,019	0,144	0,181	0,091	0,118	1,087	0,200	0,006	0,030	0,011
BS	11	1,099	0,564	0,035	0,044	0,041	0,949	0,128	0,276	0,200	0,321
BB	11	1,042	0,077	0,365	0,200	0,429	1,033	0,092	0,046	0,200	0,073
BZ	11	1,025	0,092	0,446	0,200	0,486	1,038	0,078	0,818	0,200	0,669
GY	11	1,014	0,137	0,473	0,200	0,596	0,969	0,153	0,981	0,200	0,981
JM	11	1,031	0,141	0,512	0,200	0,642	1,014	0,200	0,182	0,154	0,242
SR	11	1,034	0,161	0,531	0,200	0,478	0,998	0,113	0,232	0,200	0,300
TT	11	1,060	0,201	0,000	0,012	0,000	1,014	0,120	0,774	0,200	0,625
KY	11	1,097	0,216	0,017	0,163	0,040	1,019	0,045	0,299	0,177	0,214
CU	11	1,041	0,049	0,035	0,148	0,058	0,990	0,064	0,036	0,075	0,054
DO	11	1,047	0,146	0,142	0,090	0,114	1,038	0,099	0,822	0,200	0,891
HT	11	1,049	0,114	0,000	0,009	0,001	0,996	0,071	0,564	0,200	0,524
OECS	11	0,972	0,223	0,401	0,200	0,215	1,092	0,231	0,103	0,035	0,034
CRCM	11	1,035	0,105	0,801	0,200	0,828	1,005	0,089	0,800	0,200	0,873
KRBK	11	1,035	0,063	0,960	0,200	0,920	0,996	0,035	0,334	0,200	0,390

Ukazatel: **ECO – dlouhodobé efekty**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W	K-S	A-D	St. h.	Sm. o.	S-W	K-S	A-D
				p-hod.	p-hod.	p-hod.			p-hod.	p-hod.	p-hod.
				1961-1981			1982-2002				
AG	21	1,159	0,521	0,522	0,200	0,526	1,132	0,474	0,000	0,000	0,000
DM	21	1,059	0,166	0,001	0,000	0,000	1,058	0,088	0,546	0,200	0,434
GD	21	1,072	0,225	0,867	0,200	0,748	1,058	0,078	0,003	0,200	0,026
KN	21	1,118	0,280	0,009	0,126	0,011	1,071	0,184	0,000	0,006	0,000
LC	21	1,098	0,220	0,091	0,108	0,056	1,049	0,087	0,387	0,200	0,561
VC	21	1,060	0,163	0,032	0,004	0,012	1,087	0,156	0,002	0,195	0,012

BS	21	1,135	0,434	0,012	0,189	0,043	0,963	0,114	0,015	0,001	0,010
BB	21	1,074	0,151	0,661	0,200	0,572	1,032	0,120	0,008	0,022	0,005
BZ	21	1,069	0,245	0,002	0,113	0,007	1,026	0,196	0,009	0,031	0,005
GY	21	1,045	0,172	0,006	0,070	0,028	1,003	0,129	0,428	0,200	0,256
JM	21	1,083	0,206	0,132	0,150	0,159	1,016	0,146	0,015	0,010	0,025
SR	21	1,074	0,145	0,693	0,200	0,449	0,996	0,081	0,002	0,003	0,002
TT	21	1,208	0,566	0,002	0,000	0,000	1,021	0,116	0,389	0,154	0,211
KY	21	1,128	0,306	0,001	0,000	0,000	1,006	0,042	0,735	0,200	0,590
CU	21	1,028	0,065	0,110	0,162	0,050	0,986	0,073	0,050	0,052	0,041
DO	21	1,070	0,167	0,117	0,040	0,123	1,044	0,086	0,104	0,045	0,068
HT	21	1,035	0,122	0,048	0,046	0,014	1,086	0,487	0,000	0,000	0,000
OECS	21	1,109	0,338	0,953	0,200	0,773	1,069	0,168	0,000	0,000	0,000
CRCM	21	1,099	0,249	0,100	0,071	0,038	1,011	0,077	0,505	0,200	0,554
KRBK	21	1,048	0,118	0,078	0,146	0,043	1,002	0,042	0,589	0,200	0,585

Ukazatel: **COS**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.
1971-1981						1982-1992					
AG	11	1,013	0,386	0,771	0,200	0,518	1,317	0,692	0,017	0,004	0,007
DM	11	1,120	0,126	0,113	0,021	0,044	1,101	0,065	0,056	0,009	0,044
GD	11	1,132	0,183	0,552	0,200	0,338	1,115	0,100	0,009	0,152	0,027
KN	11	1,178	0,172	0,208	0,185	0,234	1,087	0,134	0,503	0,113	0,293
LC	11	1,131	0,252	0,125	0,018	0,102	1,110	0,094	0,895	0,200	0,743
VC	11	1,105	0,151	0,650	0,200	0,512	1,139	0,212	0,007	0,034	0,015
BS	11	1,188	0,596	0,047	0,031	0,053	0,994	0,133	0,192	0,200	0,225
BB	11	1,130	0,090	0,857	0,200	0,910	1,082	0,096	0,023	0,200	0,055
BZ	11	1,111	0,095	0,407	0,200	0,448	1,087	0,078	0,635	0,200	0,606
GY	11	1,100	0,150	0,779	0,200	0,884	1,015	0,158	0,996	0,200	0,988
JM	11	1,118	0,144	0,596	0,200	0,716	1,062	0,210	0,157	0,183	0,213
SR	11	1,121	0,173	0,606	0,200	0,455	1,045	0,115	0,127	0,157	0,146
TT	11	1,149	0,212	0,000	0,003	0,001	1,062	0,129	0,967	0,200	0,925
KY	11	1,190	0,237	0,004	0,131	0,012	1,067	0,047	0,605	0,200	0,457
CU	11	1,130	0,060	0,004	0,028	0,011	1,037	0,068	0,304	0,183	0,280
DO	11	1,134	0,149	0,111	0,137	0,083	1,087	0,101	0,726	0,200	0,748
HT	11	1,138	0,119	0,001	0,001	0,001	1,044	0,080	0,467	0,200	0,503
OECS	11	1,056	0,250	0,341	0,176	0,205	1,144	0,251	0,086	0,031	0,028
CRCM	11	1,121	0,103	0,848	0,200	0,880	1,053	0,094	0,890	0,200	0,917
KRBK	11	1,122	0,060	0,827	0,200	0,818	1,044	0,038	0,286	0,200	0,316

Ukazatel: **MUB**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.
1971-1981						1982-1992					
AG	11	1,002	0,000	0,082	0,200	0,119	1,001	0,004	0,000	0,000	0,000
DM	11	1,019	0,001	0,444	0,200	0,594	1,028	0,010	0,002	0,028	0,005
GD	11	1,002	0,000	0,018	0,051	0,037	1,002	0,002	0,000	0,000	0,000
KN	11	1,004	0,003	0,000	0,000	0,000	0,996	0,001	0,000	0,000	0,000
LC	11	1,010	0,000	0,827	0,200	0,816	1,008	0,005	0,000	0,000	0,000
VC	11	1,016	0,000	0,842	0,200	0,910	1,014	0,002	0,000	0,001	0,000
BS	11	1,009	0,001	0,566	0,200	0,731	1,008	0,003	0,002	0,013	0,003
BB	11	1,003	0,007	0,000	0,000	0,000	0,985	0,009	0,000	0,000	0,000
BZ	11	0,997	0,000	0,000	0,000	0,000	0,997	0,001	0,000	0,000	0,000

GY	11	1,003	0,002	0,000	0,000	0,000	0,997	0,000	0,810	0,200	0,866
JM	11	1,012	0,000	0,867	0,200	0,942	1,005	0,002	0,000	0,000	0,000
SR	11	1,032	0,018	0,015	0,022	0,016	1,001	0,000	0,347	0,200	0,508
TT	11	0,990	0,005	0,000	0,000	0,000	0,985	0,020	0,000	0,000	0,000
AW	11	1,000	0,000	0,615	0,200	0,482	0,999	0,002	0,000	0,000	0,000
CU	11	1,012	0,001	0,920	0,200	0,937	1,006	0,002	0,002	0,000	0,001
DO	11	1,024	0,002	0,878	0,200	0,951	1,006	0,002	0,000	0,000	0,000
HT	11	1,004	0,007	0,000	0,000	0,000	1,037	0,012	0,000	0,000	0,000
PR	11	1,019	0,013	0,000	0,000	0,000	1,024	0,016	0,848	0,200	0,958
TC	11	1,011	0,009	0,000	0,000	0,000	1,027	0,007	0,618	0,200	0,769
OECS	11	1,010	0,000	0,023	0,015	0,020	1,009	0,003	0,000	0,000	0,000
CRCM	11	1,010	0,002	0,003	0,017	0,004	1,003	0,001	0,003	0,028	0,002
KRBK	11	1,014	0,002	0,892	0,200	0,921	1,010	0,002	0,077	0,200	0,093

Ukazatel: **MUB – dlouhodobé efekty**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W	K-S	A-D	St. h.	Sm. o.	S-W	K-S	A-D
				p-hod.	p-hod.	p-hod.			p-hod.	p-hod.	p-hod.
				1961-1981			1982-2002				
AG	21	0,994	0,009	0,000	0,000	0,000	0,995	0,007	0,000	0,000	0,000
DM	21	1,011	0,009	0,000	0,000	0,000	1,015	0,015	0,000	0,000	0,000
GD	21	1,004	0,002	0,000	0,000	0,000	1,004	0,003	0,000	0,000	0,000
KN	21	1,012	0,009	0,000	0,000	0,000	0,995	0,001	0,000	0,000	0,000
LC	21	1,011	0,000	0,462	0,200	0,596	0,999	0,013	0,000	0,006	0,000
VC	21	1,016	0,001	0,486	0,200	0,738	1,011	0,003	0,000	0,000	0,000
BS	21	1,010	0,001	0,400	0,200	0,712	1,005	0,003	0,001	0,000	0,000
BB	21	1,003	0,005	0,000	0,000	0,000	0,993	0,011	0,000	0,000	0,000
BZ	21	0,996	0,001	0,000	0,000	0,000	0,998	0,003	0,000	0,000	0,000
GY	21	1,002	0,002	0,000	0,001	0,000	0,997	0,000	0,960	0,200	0,974
JM	21	1,016	0,004	0,000	0,000	0,000	1,005	0,001	0,000	0,000	0,000
SR	21	1,016	0,022	0,000	0,000	0,000	1,001	0,000	0,579	0,200	0,746
TT	21	0,977	0,014	0,000	0,000	0,000	0,999	0,024	0,000	0,000	0,000
AW	21	1,000	0,000	0,663	0,200	0,609	0,996	0,004	0,000	0,000	0,000
CU	21	1,008	0,005	0,000	0,000	0,000	1,005	0,002	0,002	0,001	0,000
DO	21	1,027	0,003	0,400	0,200	0,651	1,009	0,004	0,000	0,000	0,000
HT	21	1,013	0,011	0,000	0,000	0,000	1,031	0,014	0,001	0,001	0,000
PR	21	1,023	0,010	0,000	0,040	0,003	1,013	0,016	0,000	0,000	0,000
TC	21	1,009	0,007	0,000	0,000	0,000	1,020	0,009	0,024	0,010	0,015
OECS	21	1,008	0,002	0,000	0,000	0,000	1,004	0,007	0,001	0,000	0,000
CRCM	21	1,009	0,002	0,087	0,008	0,030	1,004	0,002	0,002	0,001	0,000
KRBK	21	1,013	0,001	0,013	0,009	0,007	1,008	0,003	0,036	0,010	0,014

Zdroj: vlastní výpočty

Příloha 2b: Výsledky testů na přítomnost jednotkového kořenu (OECS)

Poznámky:

Ukazatel tempo růstu HDP na obyvatele (ve stálých cenách 2005, USD), sledované období 1982-2013;

přítomnost jednotkových kořenů je testována na základě ADF (rozšířeného Dickey-Fullerova) testu;

p-hodnota vyjadřuje pravděpodobnost nulové hypotézy (H_0 : časová řada má jednotkový kořen, respektive je nestacionární) a tedy tučné hodnoty zvýrazňují případy, v nichž nelze nulovou hypotézu zamítnout.

Region	Počet pozorování	p-hodnota
AI	31	0,0001
AG	31	0,0987
AW	31	0,1732
BS	31	0,0235
BB	31	0,0065
BZ	31	0,0380
VG	31	0,0783
KY	31	0,0011
CU	31	0,1684
DM	31	0,0039
DO	31	0,0034
GD	31	0,0008
GY	31	0,0044
HT	31	0,0005
JM	31	0,0066
MS	31	0,0009
NA	31	0,0396
PR	31	0,0198
KN	31	0,0148
LC	31	0,0010
VC	31	0,0008
SR	31	0,2426
TT	31	0,0001
TC	31	0,0055

Zdroj: vlastní výpočty

Příloha 2c: Výsledky testů na existenci Grangerovy kauzality (OECS)

Poznámky:

Ukazatel tempo růstu HDP na obyvatele (ve stálých cenách 2005, USD), sledované období 1982-2013; do výpočtu je zahrnuto jednoleté zpoždění účinnosti, počet pozorování je tedy 31; p-hod. (p-hodnota) znamená pravděpodobnost nulové hypotézy (H_0 : neexistuje kauzální vztah v Grangerově smyslu, ve směru od X k Y; v následující tabulce vyjádřeno symbolem $\neq$) a tedy tučné hodnoty značí případy, v nichž lze nulovou hypotézu zamítnout, respektive lze zamítnout neexistenci kauzálního vztahu; u vztahů, které se týkají pouze zemí OECS je existence vztahu navíc zvýrazněna ohrazením; F-stat. označuje F-statistiku testu.

H_0	F-stat.	p-hod.	H_0	F-stat.	p-hod.	H_0	F-stat.	p-hod.
AG $\neq$ AI	11,460	0,002	GD $\neq$ AI	2,597	0,118	KN $\neq$ AI	3,445	0,074
AG $\neq$ BS	0,005	0,943	GD $\neq$ AG	0,245	0,625	KN $\neq$ AG	0,704	0,408
AG $\neq$ BB	0,000	0,992	GD $\neq$ BS	1,290	0,266	KN $\neq$ BS	0,211	0,649
AG $\neq$ BZ	1,301	0,264	GD $\neq$ BB	0,096	0,759	KN $\neq$ BB	0,178	0,677
AG $\neq$ VG	0,137	0,714	GD $\neq$ BZ	3,871	0,059	KN $\neq$ BZ	0,250	0,621
AG $\neq$ KY	2,211	0,148	GD $\neq$ VG	0,477	0,496	KN $\neq$ VG	0,151	0,701
AG $\neq$ DM	12,756	0,001	GD $\neq$ KY	0,845	0,366	KN $\neq$ KY	4,978	0,034
AG $\neq$ DO	1,453	0,238	GD $\neq$ DM	6,178	0,019	KN $\neq$ DM	1,094	0,305
AG $\neq$ GD	5,344	0,028	GD $\neq$ DO	0,566	0,458	KN $\neq$ DO	0,633	0,433
AG $\neq$ GY	2,064	0,162	GD $\neq$ GY	0,645	0,429	KN $\neq$ GD	1,983	0,170
AG $\neq$ HT	0,094	0,762	GD $\neq$ HT	0,474	0,497	KN $\neq$ GY	0,881	0,356
AG $\neq$ JM	0,804	0,377	GD $\neq$ JM	1,740	0,198	KN $\neq$ HT	0,289	0,595
AG $\neq$ MS	2,995	0,095	GD $\neq$ MS	0,969	0,333	KN $\neq$ JM	0,498	0,486
AG $\neq$ NA	0,109	0,744	GD $\neq$ NA	0,008	0,928	KN $\neq$ MS	0,915	0,347
AG $\neq$ PR	0,067	0,797	GD $\neq$ PR	0,238	0,630	KN $\neq$ NA	1,476	0,235
AG $\neq$ KN	7,078	0,013	GD $\neq$ KN	1,676	0,206	KN $\neq$ PR	7,336	0,011
AG $\neq$ LC	5,991	0,021	GD $\neq$ LC	6,730	0,015	KN $\neq$ LC	2,946	0,097
AG $\neq$ VC	9,499	0,005	GD $\neq$ VC	11,044	0,003	KN $\neq$ VC	5,340	0,028
AG $\neq$ TT	0,005	0,944	GD $\neq$ TT	0,005	0,944	KN $\neq$ TT	0,044	0,835
AG $\neq$ TC	3,253	0,082	GD $\neq$ TC	2,989	0,095	KN $\neq$ TC	0,868	0,360
DM $\neq$ AI	0,079	0,781	MS $\neq$ AI	8,197	0,008	LC $\neq$ AI	1,966	0,172
DM $\neq$ AG	0,468	0,499	MS $\neq$ AG	0,060	0,809	LC $\neq$ AG	0,185	0,670
DM $\neq$ BS	0,012	0,913	MS $\neq$ BS	1,778	0,193	LC $\neq$ BS	0,565	0,459
DM $\neq$ BB	0,291	0,594	MS $\neq$ BB	0,014	0,908	LC $\neq$ BB	0,113	0,740
DM $\neq$ BZ	0,016	0,899	MS $\neq$ BZ	0,059	0,809	LC $\neq$ BZ	4,012	0,055
DM $\neq$ VG	1,583	0,219	MS $\neq$ VG	10,063	0,004	LC $\neq$ VG	1,519	0,228
DM $\neq$ KY	0,006	0,941	MS $\neq$ KY	1,222	0,278	LC $\neq$ KY	0,011	0,917
DM $\neq$ DO	0,028	0,868	MS $\neq$ DM	0,389	0,538	LC $\neq$ DM	0,709	0,407
DM $\neq$ GD	0,250	0,621	MS $\neq$ DO	10,551	0,003	LC $\neq$ DO	0,069	0,795
DM $\neq$ GY	0,275	0,604	MS $\neq$ GD	0,005	0,945	LC $\neq$ GD	6,847	0,014
DM $\neq$ HT	0,349	0,559	MS $\neq$ GY	0,944	0,340	LC $\neq$ GY	0,219	0,644
DM $\neq$ JM	0,087	0,771	MS $\neq$ HT	3,109	0,089	LC $\neq$ HT	0,022	0,883
DM $\neq$ MS	0,295	0,592	MS $\neq$ JM	1,703	0,203	LC $\neq$ JM	1,280	0,268
DM $\neq$ NA	1,104	0,302	MS $\neq$ NA	0,006	0,939	LC $\neq$ MS	1,275	0,268
DM $\neq$ PR	0,668	0,421	MS $\neq$ PR	0,018	0,895	LC $\neq$ NA	2,312	0,140
DM $\neq$ KN	1,080	0,308	MS $\neq$ KN	0,094	0,762	LC $\neq$ PR	0,750	0,394
DM $\neq$ LC	3,131	0,088	MS $\neq$ LC	0,181	0,673	LC $\neq$ KN	4,359	0,046
DM $\neq$ VC	0,112	0,740	MS $\neq$ VC	0,080	0,780	LC $\neq$ VC	0,602	0,444
DM $\neq$ TT	0,145	0,706	MS $\neq$ TT	0,086	0,771	LC $\neq$ TT	2,832	0,104
DM $\neq$ TC	0,218	0,644	MS $\neq$ TC	0,636	0,432	LC $\neq$ TC	0,517	0,478

H ₀	F-stat.	p-hod.	H ₀	F-stat.	p-hod.	H ₀	F-stat.	p-hod.
VC ≠ AI	1,088	0,306	BB ≠ HT	5,880	0,022	JM ≠ AI	0,553	0,463
VC ≠ AG	4,869	0,036	BB ≠ JM	0,037	0,848	JM ≠ AG	0,017	0,897
VC ≠ BS	0,272	0,606	BB ≠ MS	2,925	0,098	JM ≠ BS	0,339	0,565
VC ≠ BB	1,700	0,203	BB ≠ NA	0,068	0,797	JM ≠ BB	0,226	0,639
VC ≠ BZ	1,759	0,196	BB ≠ PR	0,360	0,554	JM ≠ BZ	0,031	0,862
VC ≠ VG	0,000	0,984	BB ≠ KN	0,700	0,410	JM ≠ VG	0,163	0,689
VC ≠ KY	0,300	0,589	BB ≠ LC	0,341	0,564	JM ≠ KY	0,220	0,643
VC ≠ DM	0,594	0,447	BB ≠ VC	2,573	0,120	JM ≠ DM	0,018	0,893
VC ≠ DO	0,052	0,821	BB ≠ TT	1,699	0,203	JM ≠ DO	2,602	0,118
VC ≠ GD	5,050	0,033	BB ≠ TC	0,552	0,464	JM ≠ GD	0,608	0,442
VC ≠ GY	0,551	0,464	BZ ≠ AI	0,009	0,925	JM ≠ GY	0,069	0,795
VC ≠ HT	0,015	0,902	BZ ≠ AG	0,914	0,347	JM ≠ HT	0,004	0,953
VC ≠ JM	0,486	0,491	BZ ≠ BS	2,793	0,106	JM ≠ MS	0,343	0,563
VC ≠ MS	0,016	0,901	BZ ≠ BB	3,185	0,085	JM ≠ NA	4,393	0,045
VC ≠ NA	5,241	0,030	BZ ≠ VG	0,384	0,541	JM ≠ PR	0,098	0,756
VC ≠ PR	1,321	0,260	BZ ≠ KY	0,006	0,938	JM ≠ KN	1,679	0,206
VC ≠ KN	2,354	0,136	BZ ≠ DM	0,287	0,596	JM ≠ LC	0,180	0,674
VC ≠ LC	3,972	0,056	BZ ≠ DO	5,022	0,033	JM ≠ VC	0,371	0,548
VC ≠ TT	0,156	0,696	BZ ≠ GD	0,006	0,940	JM ≠ TT	1,272	0,269
VC ≠ TC	1,641	0,211	BZ ≠ GY	0,015	0,904	JM ≠ TC	0,292	0,593
BS ≠ AI	1,784	0,192	BZ ≠ HT	0,113	0,739	TT ≠ AI	0,442	0,512
BS ≠ AG	1,882	0,181	BZ ≠ JM	1,077	0,308	TT ≠ AG	0,592	0,448
BS ≠ BB	0,325	0,574	BZ ≠ MS	0,981	0,331	TT ≠ BS	0,425	0,520
BS ≠ BZ	0,042	0,839	BZ ≠ NA	4,543	0,042	TT ≠ BB	0,028	0,868
BS ≠ VG	7,496	0,011	BZ ≠ PR	0,301	0,588	TT ≠ BZ	0,442	0,512
BS ≠ KY	3,690	0,065	BZ ≠ KN	0,058	0,811	TT ≠ VG	0,133	0,718
BS ≠ DM	1,455	0,238	BZ ≠ LC	0,734	0,399	TT ≠ KY	0,016	0,901
BS ≠ DO	4,373	0,046	BZ ≠ VC	0,002	0,968	TT ≠ DM	0,354	0,557
BS ≠ GD	6,352	0,018	BZ ≠ TT	0,034	0,855	TT ≠ DO	1,919	0,177
BS ≠ GY	1,007	0,324	BZ ≠ TC	0,013	0,911	TT ≠ GD	0,220	0,642
BS ≠ HT	4,744	0,038	GY ≠ AI	0,006	0,938	TT ≠ GY	1,675	0,206
BS ≠ JM	1,212	0,280	GY ≠ AG	2,873	0,101	TT ≠ HT	0,610	0,442
BS ≠ MS	1,813	0,189	GY ≠ BS	0,088	0,769	TT ≠ JM	1,247	0,274
BS ≠ NA	1,093	0,305	GY ≠ BB	0,366	0,550	TT ≠ MS	0,010	0,923
BS ≠ PR	5,017	0,033	GY ≠ BZ	0,077	0,784	TT ≠ NA	2,766	0,108
BS ≠ KN	0,176	0,678	GY ≠ VG	4,657	0,040	TT ≠ PR	7,984	0,009
BS ≠ LC	1,292	0,265	GY ≠ KY	0,140	0,711	TT ≠ KN	0,937	0,341
BS ≠ VC	4,258	0,048	GY ≠ DM	0,128	0,723	TT ≠ LC	0,087	0,770
BS ≠ TT	0,701	0,409	GY ≠ DO	4,197	0,050	TT ≠ VC	0,264	0,611
BS ≠ TC	1,364	0,253	GY ≠ GD	0,003	0,954	TT ≠ TC	0,325	0,573
BB ≠ AI	3,354	0,078	GY ≠ HT	0,069	0,795	AI ≠ AG	0,745	0,395
BB ≠ AG	0,254	0,618	GY ≠ JM	0,029	0,866	AI ≠ BS	0,001	0,977
BB ≠ BS	0,498	0,486	GY ≠ MS	0,230	0,636	AI ≠ BB	2,143	0,154
BB ≠ BZ	0,831	0,370	GY ≠ NA	0,145	0,706	AI ≠ BZ	0,038	0,846
BB ≠ VG	2,126	0,156	GY ≠ PR	1,003	0,325	AI ≠ VG	0,024	0,878
BB ≠ KY	1,269	0,270	GY ≠ KN	0,122	0,730	AI ≠ KY	0,784	0,383
BB ≠ DM	3,514	0,071	GY ≠ LC	0,854	0,364	AI ≠ DM	0,212	0,649
BB ≠ DO	0,357	0,555	GY ≠ VC	0,342	0,564	AI ≠ DO	0,115	0,737
BB ≠ GD	6,958	0,014	GY ≠ TT	0,038	0,848	AI ≠ GD	0,916	0,347
BB ≠ GY	0,984	0,330	GY ≠ TC	0,279	0,602	AI ≠ GY	0,038	0,846

H ₀	F-stat.	p-hod.	H ₀	F-stat.	p-hod.	H ₀	F-stat.	p-hod.
AI ≠ HT	4,064	0,054	DO ≠ AI	0,909	0,349	NA ≠ GY	0,524	0,475
AI ≠ JM	2,090	0,159	DO ≠ AG	0,028	0,867	NA ≠ HT	0,131	0,720
AI ≠ MS	0,102	0,752	DO ≠ BS	0,511	0,481	NA ≠ JM	0,247	0,623
AI ≠ NA	0,201	0,657	DO ≠ BB	0,962	0,335	NA ≠ MS	0,035	0,853
AI ≠ PR	0,000	0,990	DO ≠ BZ	0,358	0,554	NA ≠ PR	0,529	0,473
AI ≠ KN	2,095	0,159	DO ≠ VG	0,278	0,602	NA ≠ KN	0,138	0,713
AI ≠ LC	0,014	0,907	DO ≠ KY	0,307	0,584	NA ≠ LC	0,025	0,876
AI ≠ VC	0,010	0,923	DO ≠ DM	0,702	0,409	NA ≠ VC	0,671	0,420
AI ≠ TT	1,037	0,317	DO ≠ GD	0,651	0,427	NA ≠ TT	0,050	0,825
AI ≠ TC	2,012	0,167	DO ≠ GY	0,319	0,577	NA ≠ TC	0,067	0,797
VG ≠ AI	0,120	0,732	DO ≠ HT	3,063	0,091	PR ≠ AI	2,411	0,132
VG ≠ AG	0,107	0,746	DO ≠ JM	0,929	0,343	PR ≠ AG	0,000	0,992
VG ≠ BS	5,003	0,033	DO ≠ MS	5,052	0,033	PR ≠ BS	5,085	0,032
VG ≠ BB	7,499	0,011	DO ≠ NA	0,623	0,437	PR ≠ BB	0,425	0,520
VG ≠ BZ	0,166	0,687	DO ≠ PR	0,828	0,371	PR ≠ BZ	3,653	0,066
VG ≠ KY	0,725	0,402	DO ≠ KN	0,033	0,857	PR ≠ VG	2,429	0,130
VG ≠ DM	0,001	0,978	DO ≠ LC	0,437	0,514	PR ≠ KY	2,137	0,155
VG ≠ DO	0,007	0,936	DO ≠ VC	0,002	0,965	PR ≠ DM	2,226	0,147
VG ≠ GD	0,048	0,828	DO ≠ TT	0,195	0,663	PR ≠ DO	0,850	0,364
VG ≠ GY	0,061	0,807	DO ≠ TC	0,005	0,945	PR ≠ GD	1,350	0,255
VG ≠ HT	0,542	0,468	HT ≠ AI	0,094	0,762	PR ≠ GY	1,082	0,307
VG ≠ JM	0,874	0,358	HT ≠ AG	0,016	0,901	PR ≠ HT	1,728	0,199
VG ≠ MS	0,183	0,672	HT ≠ BS	0,006	0,939	PR ≠ JM	1,419	0,244
VG ≠ NA	2,204	0,149	HT ≠ BB	1,200	0,283	PR ≠ MS	1,700	0,203
VG ≠ PR	0,496	0,487	HT ≠ BZ	0,243	0,626	PR ≠ NA	0,503	0,484
VG ≠ KN	0,908	0,349	HT ≠ VG	6,660	0,015	PR ≠ KN	9,477	0,005
VG ≠ LC	0,010	0,922	HT ≠ KY	0,161	0,691	PR ≠ LC	3,461	0,073
VG ≠ VC	0,004	0,952	HT ≠ DM	0,271	0,607	PR ≠ VC	3,770	0,062
VG ≠ TT	0,857	0,363	HT ≠ DO	0,010	0,920	PR ≠ TT	2,800	0,105
VG ≠ TC	1,443	0,240	HT ≠ GD	0,225	0,639	PR ≠ TC	2,523	0,123
KY ≠ AI	0,099	0,755	HT ≠ GY	0,161	0,692	TC ≠ AI	5,193	0,031
KY ≠ AG	1,638	0,211	HT ≠ JM	0,021	0,886	TC ≠ AG	0,143	0,708
KY ≠ BS	0,215	0,646	HT ≠ MS	0,010	0,921	TC ≠ BS	0,021	0,885
KY ≠ BB	0,004	0,952	HT ≠ NA	0,065	0,801	TC ≠ BB	0,038	0,847
KY ≠ BZ	1,042	0,316	HT ≠ PR	0,068	0,796	TC ≠ BZ	0,011	0,919
KY ≠ VG	0,288	0,596	HT ≠ KN	0,172	0,682	TC ≠ VG	0,528	0,474
KY ≠ DM	0,416	0,524	HT ≠ LC	0,071	0,792	TC ≠ KY	1,139	0,295
KY ≠ DO	0,729	0,400	HT ≠ VC	0,203	0,656	TC ≠ DM	0,711	0,406
KY ≠ GD	1,322	0,260	HT ≠ TT	3,808	0,061	TC ≠ DO	0,026	0,874
KY ≠ GY	0,134	0,717	HT ≠ TC	0,459	0,504	TC ≠ GD	0,646	0,428
KY ≠ HT	0,997	0,327	NA ≠ AI	0,718	0,404	TC ≠ GY	0,000	0,986
KY ≠ JM	0,016	0,901	NA ≠ AG	2,658	0,114	TC ≠ HT	1,197	0,283
KY ≠ MS	0,184	0,672	NA ≠ BS	0,063	0,803	TC ≠ JM	0,099	0,756
KY ≠ NA	0,746	0,395	NA ≠ BB	0,222	0,641	TC ≠ MS	0,511	0,481
KY ≠ PR	0,614	0,440	NA ≠ BZ	0,026	0,874	TC ≠ NA	0,274	0,605
KY ≠ KN	1,696	0,203	NA ≠ VG	0,146	0,706	TC ≠ PR	0,641	0,430
KY ≠ LC	0,966	0,334	NA ≠ KY	0,946	0,339	TC ≠ KN	1,492	0,232
KY ≠ VC	1,561	0,222	NA ≠ DM	0,002	0,969	TC ≠ LC	1,596	0,217
KY ≠ TT	1,315	0,261	NA ≠ DO	1,993	0,169	TC ≠ VC	3,764	0,063
KY ≠ TC	1,575	0,220	NA ≠ GD	0,011	0,916	TC ≠ TT	1,093	0,305

Zdroj: vlastní výpočty

Příloha 3: Evaluace subintegračního seskupení Unie Benelux

Příloha 3a: Výsledky testů normality (Benelux)

Poznámky:

p-hod. (p-hodnota) vyjadřuje pravděpodobnost nulové hypotézy jednotlivých testů (H_0 : rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny je normální) a tedy tučné hodnoty zvýrazňují případy, v nichž je nutné nulovou hypotézu zamítnout, respektive znamenají nenormalitu;

Reg. znamená region; Př. ... počet případů; St. h. ... střední hodnotu; Sm. o. ... směrodatnou odchylku; S-W ... Shapiro-Wilkův test; K-S ... Smirnov-Kolmogorovův test;

A-D ... Anderson-Darlingův test.

Ukazatel: **HDP**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.
						1961-1968					
						1969-1976					
BE	8	1,039	0,012	0,740	0,200	0,779	1,045	0,030	0,023	0,058	0,032
LU	8	1,018	0,027	0,797	0,200	0,685	1,028	0,051	0,248	0,055	0,182
NL	8	1,039	0,028	0,583	0,200	0,598	1,041	0,037	0,109	0,117	0,070
DK	8	1,038	0,026	0,986	0,200	0,920	1,026	0,028	0,242	0,200	0,276
FR	8	1,042	0,006	0,071	0,200	0,092	1,039	0,025	0,037	0,033	0,056
IT	8	1,050	0,019	0,417	0,200	0,331	1,042	0,035	0,507	0,200	0,462
GB	8	1,023	0,013	0,832	0,200	0,646	1,030	0,040	0,830	0,200	0,744
AT	8	1,037	0,013	0,471	0,200	0,549	1,047	0,025	0,418	0,200	0,205
FI	8	1,033	0,019	0,083	0,055	0,078	1,046	0,035	0,489	0,200	0,397
GR	8	1,067	0,031	0,605	0,200	0,653	1,061	0,055	0,007	0,020	0,013
NO	8	1,036	0,015	0,538	0,200	0,609	1,039	0,013	0,298	0,200	0,305
PT	8	1,066	0,017	0,379	0,200	0,393	1,053	0,076	0,994	0,200	0,927
ES	8	1,065	0,027	0,631	0,200	0,520	1,046	0,028	0,663	0,200	0,717
SE	8	1,037	0,016	0,940	0,200	0,879	1,033	0,031	0,058	0,153	0,081
BNLX	8	1,039	0,018	0,757	0,200	0,724	1,042	0,032	0,408	0,132	0,191
EU 9	8	1,037	0,005	0,607	0,200	0,547	1,037	0,030	0,874	0,200	0,684
E 17	8	1,040	0,005	0,419	0,200	0,581	1,039	0,028	0,921	0,200	0,790

Ukazatel: **HND**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.
						1961-1968					
						1969-1976					
BE	8	1,038	0,011	0,765	0,200	0,787	1,045	0,030	0,061	0,106	0,060
LU	8	1,018	0,026	0,760	0,200	0,611	1,027	0,065	0,106	0,200	0,108
NL	8	1,041	0,035	0,956	0,200	0,903	1,042	0,042	0,163	0,167	0,192
FR	8	1,042	0,007	0,080	0,072	0,073	1,039	0,025	0,041	0,041	0,060
IT	8	1,050	0,018	0,448	0,200	0,344	1,042	0,035	0,751	0,200	0,656
AT	8	1,037	0,013	0,400	0,200	0,497	1,049	0,029	0,295	0,180	0,120
FI	8	1,033	0,019	0,096	0,050	0,085	1,048	0,038	0,352	0,200	0,394
GR	8	1,067	0,031	0,695	0,200	0,739	1,061	0,052	0,007	0,068	0,013
NO	8	1,036	0,015	0,500	0,200	0,572	1,039	0,012	0,194	0,200	0,199
PT	8	1,066	0,018	0,504	0,200	0,560	1,053	0,082	0,979	0,200	0,880
ES	8	1,065	0,027	0,513	0,200	0,400	1,046	0,030	0,347	0,200	0,406

SE	8	1,036	0,016	0,961	0,200	0,900	1,031	0,026	0,190	0,200	0,234
BNLX	8	1,040	0,021	0,506	0,200	0,629	1,043	0,034	0,797	0,200	0,656
EU 9	8	1,044	0,005	0,596	0,200	0,556	1,041	0,029	0,406	0,200	0,308
E 17	8	1,046	0,005	0,258	0,147	0,241	1,042	0,027	0,552	0,200	0,448

Ukazatel: **EXP**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.
1961-1968						1969-1976					
BE	8	1,077	0,025	0,992	0,200	0,953	1,051	0,100	0,129	0,200	0,157
LU	8	1,035	0,052	0,162	0,022	0,103	1,048	0,100	0,050	0,200	0,084
NL	8	1,059	0,034	0,601	0,200	0,399	1,082	0,065	0,562	0,123	0,410
DK	8	1,058	0,026	0,093	0,173	0,111	1,037	0,024	0,007	0,031	0,012
FR	8	1,057	0,030	0,812	0,200	0,585	1,093	0,058	0,028	0,056	0,036
IE	8	1,087	0,051	0,091	0,042	0,030	1,059	0,057	0,304	0,200	0,282
IT	8	1,110	0,043	0,642	0,200	0,597	1,067	0,035	0,803	0,200	0,840
GB	8	1,039	0,037	0,027	0,037	0,038	1,079	0,074	0,731	0,200	0,522
AT	8	1,062	0,010	0,411	0,200	0,437	1,080	0,056	0,901	0,200	0,719
FI	8	1,054	0,022	0,379	0,200	0,162	1,057	0,102	0,397	0,200	0,423
GR	8	1,098	0,109	0,126	0,198	0,154	1,121	0,119	0,932	0,200	0,888
NO	8	1,063	0,011	0,168	0,200	0,239	1,049	0,051	0,285	0,200	0,366
PT	8	1,107	0,146	0,176	0,200	0,251	0,995	0,128	0,698	0,200	0,631
ES	8	1,096	0,091	0,998	0,200	0,967	1,083	0,073	0,278	0,200	0,311
SE	8	1,062	0,025	0,140	0,200	0,172	1,050	0,068	0,110	0,021	0,083
BNLX	8	1,065	0,026	0,057	0,102	0,058	1,065	0,065	0,454	0,200	0,458
EU 9	8	1,063	0,025	0,238	0,200	0,286	1,072	0,047	0,032	0,046	0,044
E 17	8	1,065	0,021	0,620	0,200	0,566	1,069	0,047	0,047	0,183	0,059

Ukazatel: **POP**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.
1961-1968						1969-1976					
BE	8	1,006	0,002	0,394	0,200	0,502	1,003	0,001	0,605	0,200	0,399
LU	8	1,008	0,004	0,138	0,200	0,155	1,009	0,003	0,059	0,150	0,066
NL	8	1,013	0,001	0,096	0,020	0,063	1,010	0,002	0,160	0,200	0,215
DK	8	1,008	0,001	0,003	0,001	0,003	1,005	0,002	0,530	0,200	0,528
FR	8	1,012	0,003	0,174	0,200	0,217	1,008	0,001	0,515	0,200	0,568
DE	8	1,007	0,002	0,020	0,033	0,018	1,002	0,004	0,699	0,200	0,632
IE	8	1,004	0,002	0,002	0,002	0,003	1,013	0,004	0,061	0,045	0,068
IT	8	1,007	0,001	0,719	0,200	0,758	1,006	0,001	0,878	0,200	0,892
GB	8	1,007	0,001	0,750	0,200	0,716	1,002	0,002	0,081	0,200	0,120
AT	8	1,006	0,001	0,903	0,200	0,857	1,003	0,003	0,185	0,184	0,205
FI	8	1,005	0,001	0,303	0,200	0,412	1,003	0,003	0,245	0,200	0,300
GR	8	1,006	0,002	0,319	0,200	0,464	1,006	0,004	0,036	0,070	0,039
NO	8	1,008	0,000	0,421	0,200	0,526	1,007	0,001	0,710	0,200	0,607
PT	8	1,000	0,006	0,289	0,200	0,343	1,007	0,018	0,098	0,074	0,107
ES	8	1,011	0,002	0,350	0,200	0,365	1,010	0,001	0,256	0,200	0,314
SE	8	1,007	0,002	0,197	0,116	0,193	1,005	0,003	0,320	0,152	0,235
CH	8	1,016	0,006	0,316	0,148	0,309	1,005	0,005	0,196	0,052	0,118
BNLX	8	1,010	0,002	0,656	0,200	0,746	1,007	0,001	0,193	0,097	0,175
EU 9	8	1,008	0,001	0,106	0,200	0,111	1,004	0,002	0,384	0,200	0,332
E 17	8	1,008	0,001	0,206	0,117	0,204	1,005	0,001	0,792	0,200	0,756

Ukazatel: **ODD**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	
						1961-1968						
						1969-1976						
BE	8	1,002	0,006	0,178	0,200	0,227	1,003	0,002	0,687	0,200	0,766	
LU	8	1,003	0,001	0,655	0,200	0,784	1,002	0,001	0,608	0,200	0,732	
NL	8	1,000	0,003	0,563	0,200	0,533	1,002	0,003	0,239	0,200	0,354	
DK	8	1,002	0,003	0,512	0,200	0,482	1,001	0,003	0,045	0,112	0,051	
FR	8	1,003	0,001	0,036	0,039	0,034	1,003	0,001	0,008	0,004	0,009	
DE	8	1,002	0,001	0,845	0,200	0,915	1,002	0,001	0,463	0,200	0,565	
IE	8	1,002	0,001	0,891	0,200	0,923	1,002	0,000	0,181	0,200	0,228	
IT	8	1,003	0,008	0,743	0,200	0,579	1,004	0,004	0,297	0,200	0,361	
GB	8	1,001	0,006	0,253	0,073	0,179	1,002	0,002	0,265	0,036	0,192	
AT	8	1,003	0,006	0,412	0,200	0,474	1,003	0,004	0,964	0,200	0,938	
FI	8	1,001	0,004	0,593	0,200	0,729	1,004	0,005	0,084	0,187	0,109	
GR	8	1,004	0,001	0,216	0,186	0,234	1,004	0,001	0,320	0,200	0,426	
NO	8	1,001	0,004	0,982	0,200	0,905	1,002	0,003	0,515	0,200	0,393	
PT	8	1,007	0,000	0,707	0,200	0,821	1,005	0,010	0,391	0,135	0,169	
ES	8	1,004	0,003	0,481	0,200	0,427	1,004	0,008	0,430	0,200	0,432	
SE	8	1,002	0,003	0,607	0,200	0,515	1,002	0,003	0,005	0,013	0,009	
CH	8	1,002	0,005	0,645	0,200	0,419	1,004	0,002	0,614	0,200	0,509	

Ukazatel: **MZA**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	
						1961-1968						
						1969-1976						
BE	8	1,006	0,003	0,160	0,164	0,138	0,994	0,005	0,812	0,200	0,892	
LU	8	1,015	0,003	0,804	0,200	0,882	0,994	0,007	0,079	0,171	0,095	
NL	8	0,993	0,003	0,551	0,200	0,601	0,991	0,005	0,929	0,200	0,955	
DK	8	0,997	0,004	0,269	0,200	0,362	1,003	0,003	0,019	0,058	0,023	
FR	8	0,998	0,003	0,664	0,200	0,816	0,998	0,002	0,888	0,200	0,934	
DE	8	1,022	0,005	0,338	0,200	0,357	0,998	0,008	0,867	0,200	0,926	
IE	8	1,001	0,003	0,020	0,012	0,024	0,997	0,002	0,748	0,200	0,818	
IT	8	1,004	0,005	0,305	0,200	0,364	1,007	0,004	0,591	0,200	0,656	
GB	8	1,008	0,005	0,165	0,200	0,220	1,004	0,008	0,930	0,200	0,960	
AT	8	1,022	0,004	0,689	0,200	0,752	0,999	0,010	0,718	0,200	0,817	
FI	8	0,981	0,005	0,578	0,200	0,630	0,990	0,002	0,072	0,200	0,088	
GR	8	1,003	0,011	0,274	0,200	0,330	1,004	0,007	0,071	0,160	0,078	
NO	8	1,001	0,004	0,523	0,200	0,588	1,002	0,003	0,885	0,200	0,933	
PT	8	1,005	0,002	0,209	0,200	0,274	0,998	0,004	0,078	0,134	0,085	
ES	8	1,008	0,003	0,263	0,200	0,339	1,003	0,005	0,364	0,200	0,432	
SE	8	0,999	0,007	0,288	0,200	0,386	1,011	0,003	0,112	0,110	0,125	
CH	8	1,003	0,001	0,441	0,200	0,563	1,001	0,004	0,192	0,200	0,215	

Ukazatel: **PRP**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	
						1961-1968						
						1969-1976						
BE+LU	8	1,010	0,051	0,020	0,049	0,018	1,005	0,048	0,266	0,147	0,209	
NL	8	1,014	0,039	0,571	0,200	0,406	1,022	0,033	0,584	0,200	0,664	
DK	8	0,995	0,012	0,764	0,200	0,656	0,992	0,031	0,469	0,200	0,473	

FR	8	1,015	0,063	0,862	0,200	0,877	0,998	0,050	0,278	0,085	0,214
DE	8	1,021	0,047	0,760	0,200	0,797	0,996	0,029	0,724	0,200	0,828
IE	8	1,013	0,048	0,002	0,004	0,003	1,007	0,075	0,430	0,200	0,342
IT	8	1,012	0,032	0,299	0,179	0,282	1,001	0,043	0,772	0,200	0,634
GB	8	1,008	0,024	0,708	0,200	0,683	1,006	0,032	0,427	0,200	0,338
AT	8	1,015	0,071	0,154	0,200	0,157	0,998	0,024	0,288	0,200	0,255
FI	8	1,003	0,041	0,756	0,200	0,537	1,014	0,036	0,978	0,200	0,885
GR	8	1,012	0,063	0,142	0,137	0,167	1,031	0,052	0,632	0,200	0,531
NO	8	1,001	0,047	0,647	0,200	0,614	0,994	0,043	0,700	0,200	0,478
PT	8	1,020	0,107	0,872	0,200	0,821	0,990	0,083	0,552	0,200	0,604
ES	8	1,019	0,080	0,574	0,200	0,546	1,022	0,042	0,446	0,200	0,372
SE	8	0,996	0,036	0,432	0,200	0,216	1,002	0,075	0,829	0,200	0,728
CH	8	0,999	0,047	0,928	0,200	0,925	1,003	0,035	0,804	0,200	0,609
BNLX	8	1,013	0,043	0,154	0,049	0,108	1,016	0,036	0,639	0,200	0,788
EU 9	8	1,014	0,031	0,011	0,002	0,006	1,001	0,029	0,388	0,179	0,367
E 17	8	1,013	0,022	0,003	0,001	0,002	1,003	0,028	0,341	0,200	0,367

Ukazatel: ECO

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W	K-S	A-D	St. h.	Sm. o.	S-W	K-S	A-D
				p-hod.	p-hod.	p-hod.			p-hod.	p-hod.	p-hod.
				1961-1968			1969-1976				
BE	8	1,028	0,043	0,778	0,200	0,659	1,011	0,060	0,304	0,200	0,332
LU	8	1,000	0,046	0,084	0,070	0,046	0,990	0,080	0,047	0,076	0,053
NL	8	1,043	0,027	0,056	0,115	0,080	1,044	0,090	0,509	0,200	0,545
DK	8	1,069	0,058	0,996	0,200	0,971	1,012	0,068	0,743	0,200	0,761
FR	8	1,033	0,038	0,881	0,200	0,709	1,029	0,073	0,303	0,128	0,174
IE	8	1,057	0,047	0,273	0,200	0,283	1,017	0,063	0,458	0,200	0,363
IT	8	1,101	0,039	0,462	0,200	0,507	1,045	0,047	0,127	0,131	0,119
GB	8	0,998	0,021	0,090	0,114	0,110	0,997	0,033	0,573	0,200	0,633
AT	8	1,034	0,034	0,961	0,200	0,893	1,040	0,062	0,364	0,200	0,278
FI	8	1,101	0,082	0,029	0,092	0,032	1,055	0,071	0,476	0,200	0,436
GR	8	1,111	0,091	0,141	0,200	0,169	1,081	0,084	0,222	0,200	0,220
NO	8	1,055	0,063	0,405	0,200	0,411	1,039	0,104	0,384	0,180	0,313
PT	8	1,060	0,029	0,626	0,200	0,607	1,064	0,050	0,727	0,200	0,765
ES	8	1,079	0,045	0,000	0,000	0,001	1,084	0,060	0,933	0,200	0,787
SE	8	1,053	0,067	0,984	0,200	0,975	1,014	0,073	0,404	0,200	0,502
CH	8	1,065	0,075	0,704	0,200	0,564	1,012	0,061	0,036	0,057	0,028
BNLX	8	1,033	0,016	0,229	0,063	0,123	1,025	0,043	0,143	0,200	0,151
EU 9	8	1,026	0,017	0,301	0,200	0,325	1,018	0,046	0,093	0,200	0,106
E 17	8	1,033	0,016	0,246	0,074	0,129	1,024	0,044	0,137	0,200	0,141

Ukazatel: SEN

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W	K-S	A-D	St. h.	Sm. o.	S-W	K-S	A-D
				p-hod.	p-hod.	p-hod.			p-hod.	p-hod.	p-hod.
				1961-1968			1969-1976				
BE	8	1,046	0,051	0,834	0,200	0,851	1,034	0,057	0,146	0,082	0,118
LU	8	1,008	0,040	0,120	0,074	0,085	0,998	0,083	0,009	0,022	0,011
NL	8	1,066	0,030	0,402	0,200	0,462	1,059	0,067	0,369	0,200	0,417
DK	8	1,067	0,042	0,861	0,200	0,628	1,022	0,079	0,813	0,200	0,845
FR	8	1,042	0,024	0,117	0,099	0,138	1,043	0,070	0,646	0,200	0,470
DE	8	1,035	0,031	0,095	0,200	0,111	1,074	0,136	0,006	0,005	0,009
IE	8	1,046	0,032	0,719	0,200	0,783	1,016	0,055	0,681	0,200	0,372
IT	8	1,100	0,019	0,406	0,200	0,364	1,038	0,056	0,292	0,200	0,271

GB	8	1,015	0,018	0,466	0,200	0,657	1,008	0,035	0,176	0,200	0,184
AT	8	1,036	0,036	0,149	0,200	0,152	1,044	0,052	0,282	0,200	0,252
FI	8	1,054	0,023	0,451	0,200	0,542	1,038	0,051	0,253	0,118	0,204
GR	8	1,108	0,040	0,956	0,200	0,900	1,102	0,082	0,734	0,200	0,707
NO	8	1,061	0,024	0,707	0,200	0,521	1,033	0,033	0,703	0,200	0,756
PT	8	1,050	0,036	0,227	0,141	0,223	1,074	0,056	0,066	0,080	0,082
ES	8	1,082	0,036	0,495	0,200	0,484	1,071	0,038	0,743	0,200	0,546
SE	8	1,051	0,032	0,602	0,188	0,346	1,034	0,057	0,062	0,095	0,075
CH	8	1,058	0,064	0,281	0,148	0,208	1,035	0,059	0,390	0,200	0,408
BNLX	8	1,053	0,038	0,456	0,200	0,502	1,045	0,062	0,269	0,200	0,245
EU 9	8	1,039	0,020	0,129	0,091	0,104	1,042	0,070	0,650	0,200	0,574
E 17	8	1,042	0,019	0,063	0,091	0,065	1,043	0,064	0,701	0,200	0,630

Ukazatel: **MUB**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.
1961-1968						1969-1976					
BE	8	1,001	0,000	0,034	0,059	0,043	1,001	0,000	0,825	0,200	0,906
LU	8	1,007	0,001	0,023	0,066	0,035	1,007	0,001	0,416	0,200	0,425
NL	8	1,003	0,001	0,000	0,000	0,000	1,004	0,001	0,005	0,005	0,006
DK	8	1,008	0,001	0,649	0,200	0,617	1,006	0,000	0,877	0,200	0,926
FR	8	1,016	0,003	0,337	0,200	0,346	1,005	0,002	0,001	0,001	0,001
DE	8	1,001	0,001	0,000	0,000	0,000	1,001	0,000	0,001	0,007	0,001
IE	8	1,012	0,001	0,005	0,030	0,009	1,008	0,003	0,003	0,001	0,002
IT	8	1,008	0,000	0,443	0,200	0,573	1,005	0,002	0,005	0,040	0,007
GB	8	0,998	0,000	0,000	0,000	0,000	1,001	0,002	0,002	0,001	0,001
AT	8	1,001	0,000	0,000	0,000	0,000	1,000	0,000	0,001	0,001	0,001
FI	8	1,015	0,002	0,006	0,025	0,011	1,013	0,000	0,549	0,200	0,523
GR	8	1,014	0,002	0,004	0,012	0,007	1,009	0,003	0,006	0,003	0,006
NO	8	1,028	0,003	0,788	0,200	0,830	1,012	0,008	0,002	0,004	0,002
PT	8	1,011	0,000	0,103	0,200	0,150	1,010	0,000	0,658	0,200	0,727
ES	8	1,016	0,001	0,483	0,200	0,523	1,011	0,002	0,031	0,027	0,033
SE	8	1,012	0,001	0,834	0,200	0,871	1,005	0,003	0,337	0,107	0,267
CH	8	1,012	0,000	0,934	0,200	0,944	1,003	0,005	0,002	0,002	0,002
BNLX	8	1,002	0,000	0,210	0,122	0,190	1,002	0,001	0,024	0,007	0,022
EU 9	8	1,005	0,000	0,024	0,103	0,024	1,003	0,000	0,083	0,021	0,057
E 17	8	1,006	0,000	0,413	0,200	0,443	1,004	0,001	0,789	0,200	0,891

Ukazatel: **LEK**

Reg.	Př.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.	St. h.	Sm. o.	S-W p-hod.	K-S p-hod.	A-D p-hod.
1961-1968						1969-1976					
BE	8	1,027	0,037	0,001	0,001	0,001	1,023	0,043	0,064	0,065	0,070
LU	8	1,012	0,035	0,000	0,000	0,000	1,022	0,041	0,000	0,000	0,000
NL	8	1,011	0,032	0,000	0,000	0,000	1,045	0,038	0,011	0,030	0,012
GB	8	1,016	0,044	0,000	0,000	0,000	1,038	0,052	0,002	0,001	0,001
AT	8	1,021	0,059	0,000	0,000	0,000	1,009	0,025	0,000	0,000	0,000
GR	8	1,019	0,055	0,113	0,107	0,067	1,044	0,042	0,172	0,200	0,164
NO	8	1,021	0,059	0,226	0,200	0,162	1,032	0,035	0,005	0,014	0,005
PT	8	1,031	0,083	0,088	0,084	0,055	1,036	0,073	0,141	0,177	0,119
SE	8	1,024	0,044	0,000	0,000	0,000	1,052	0,033	0,013	0,012	0,012
CH	8	1,000	0,000	0,171	0,184	0,151	1,046	0,029	0,008	0,007	0,007
BNLX	8	1,018	0,029	0,003	0,003	0,004	1,034	0,031	0,494	0,200	0,506

EU 9	8	1,017	0,027	0,002	0,023	0,004	1,036	0,033	0,187	0,179	0,173
E 17	8	1,017	0,018	0,811	0,200	0,611	1,036	0,028	0,563	0,200	0,587

Zdroj: vlastní výpočty

Příloha 3b: Výsledky testů na přítomnost jednotkového kořenu (Benelux)

Poznámky:

Ukazatel tempo růstu HDP na obyvatele (ve stálých cenách 2005, USD), sledované období 1971-2013 (počátek sledovaného období se neshoduje s formálním vznikem subintegračního seskupení z důvodu chybějících údajů u některých regionů – DE, IE, CH vynechání prvních 2 let trvání seskupení se však při rozsahu časové osy nejeví jako případný zdroj zásadního zkreslení);

přítomnost jednotkových kořenů je testována na základě ADF (rozšířeného Dickey-Fullerova) testu;

p-hodnota vyjadřuje pravděpodobnost nulové hypotézy (H_0 : časová řada má jednotkový kořen, respektive je nestacionární); je však patrné, že žádná ze sledovaných řad není nestacionární.

Region	Počet pozorování	p-hod.
AT	42	0,0001
BE	42	0,0000
DK	42	0,0003
FI	42	0,0069
FR	42	0,0010
DE	42	0,0000
GR	42	0,0063
IE	42	0,0436
IT	42	0,0010
LU	42	0,0005
NL	42	0,0065
NO	42	0,0878
PT	42	0,0042
ES	42	0,0947
SE	42	0,0003
CH	42	0,0002
GB	42	0,0014

Zdroj: vlastní výpočty

Příloha 3c: Výsledky testů na existenci Grangerovy kauzality (Benelux)

Poznámky:

ukazatel tempo růstu HDP na obyvatele (ve stálých cenách 2005, USD), sledované období 1971-2013; do výpočtu je zahrnuto jednoleté zpoždění účinnosti, počet pozorování je tedy 42; p-hod. (p-hodnota) znamená pravděpodobnost nulové hypotézy (H_0 : neexistuje kauzální vztah v Grangerově smyslu, ve směru od X k Y; v následující tabulce vyjádřeno symbolem $\neq$) a tedy tučné hodnoty značí případy, v nichž lze nulovou hypotézu zamítnout, respektive lze zamítnout neexistenci kauzálního vztahu;

F-stat. označuje F-statistiku testu

H_0	F-stat.	p-hod.	H_0	F-stat.	p-hod.	H_0	F-stat.	p-hod.
BE $\neq$ AT	4,406	0,042	NL $\neq$ CH	0,052	0,820	DE $\neq$ DK	8,276	0,007
BE $\neq$ DE	0,038	0,846	NL $\neq$ IE	0,420	0,521	DE $\neq$ ES	2,799	0,102
BE $\neq$ DK	6,219	0,017	NL $\neq$ IT	0,064	0,802	DE $\neq$ FI	5,062	0,030
BE $\neq$ ES	1,707	0,199	NL $\neq$ LU	0,000	0,994	DE $\neq$ FR	0,874	0,356
BE $\neq$ FI	0,212	0,648	NL $\neq$ NO	0,400	0,531	DE $\neq$ GB	6,766	0,013
BE $\neq$ FR	0,315	0,578	NL $\neq$ PT	0,047	0,829	DE $\neq$ GR	1,554	0,220
BE $\neq$ GB	3,370	0,074	NL $\neq$ SE	2,207	0,146	DE $\neq$ CH	0,026	0,873
BE $\neq$ GR	0,047	0,830	DK $\neq$ AT	4,455	0,041	DE $\neq$ IE	0,281	0,599
BE $\neq$ CH	0,027	0,871	DK $\neq$ BE	1,716	0,198	DE $\neq$ IT	0,718	0,402
BE $\neq$ IE	0,969	0,331	DK $\neq$ DE	0,277	0,602	DE $\neq$ LU	0,532	0,470
BE $\neq$ IT	0,032	0,860	DK $\neq$ ES	1,978	0,168	DE $\neq$ NL	2,751	0,105
BE $\neq$ LU	0,356	0,554	DK $\neq$ FI	0,583	0,450	DE $\neq$ NO	1,327	0,256
BE $\neq$ NL	0,448	0,507	DK $\neq$ FR	0,245	0,623	DE $\neq$ PT	0,228	0,636
BE $\neq$ NO	1,212	0,278	DK $\neq$ GB	0,344	0,561	DE $\neq$ SE	13,228	0,001
BE $\neq$ PT	0,497	0,485	DK $\neq$ GR	0,069	0,795	IE $\neq$ AT	4,919	0,033
BE $\neq$ SE	1,315	0,259	DK $\neq$ CH	4,144	0,049	IE $\neq$ BE	4,945	0,032
LU $\neq$ AT	0,790	0,380	DK $\neq$ IE	1,579	0,216	IE $\neq$ DE	1,655	0,206
LU $\neq$ BE	0,446	0,508	DK $\neq$ IT	3,128	0,085	IE $\neq$ DK	2,369	0,132
LU $\neq$ DE	0,041	0,840	DK $\neq$ LU	1,091	0,303	IE $\neq$ ES	0,745	0,393
LU $\neq$ DK	1,776	0,190	DK $\neq$ NL	1,990	0,166	IE $\neq$ FI	0,590	0,447
LU $\neq$ ES	0,001	0,980	DK $\neq$ NO	0,288	0,595	IE $\neq$ FR	3,218	0,081
LU $\neq$ FI	0,011	0,917	DK $\neq$ PT	1,326	0,257	IE $\neq$ GB	1,167	0,287
LU $\neq$ FR	0,005	0,945	DK $\neq$ SE	0,023	0,880	IE $\neq$ GR	8,510	0,006
LU $\neq$ GB	0,731	0,398	FR $\neq$ AT	11,697	0,002	IE $\neq$ CH	0,125	0,725
LU $\neq$ GR	0,277	0,602	FR $\neq$ BE	3,236	0,080	IE $\neq$ IT	2,952	0,094
LU $\neq$ CH	0,520	0,475	FR $\neq$ DE	0,295	0,590	IE $\neq$ LU	3,872	0,056
LU $\neq$ IE	1,263	0,268	FR $\neq$ DK	3,823	0,058	IE $\neq$ NL	5,515	0,024
LU $\neq$ IT	0,060	0,808	FR $\neq$ ES	0,363	0,550	IE $\neq$ NO	0,498	0,485
LU $\neq$ NL	0,095	0,760	FR $\neq$ FI	0,031	0,861	IE $\neq$ PT	2,119	0,153
LU $\neq$ NO	0,324	0,572	FR $\neq$ GB	3,387	0,073	IE $\neq$ SE	0,377	0,543
LU $\neq$ PT	0,377	0,543	FR $\neq$ GR	0,005	0,943	IT $\neq$ AT	1,855	0,181
LU $\neq$ SE	0,010	0,920	FR $\neq$ CH	0,017	0,898	IT $\neq$ BE	0,577	0,452
NL $\neq$ AT	2,125	0,153	FR $\neq$ IE	0,956	0,334	IT $\neq$ DE	0,060	0,807
NL $\neq$ BE	0,916	0,344	FR $\neq$ IT	0,366	0,549	IT $\neq$ DK	4,485	0,041
NL $\neq$ DE	0,127	0,724	FR $\neq$ LU	0,002	0,962	IT $\neq$ ES	1,305	0,260
NL $\neq$ DK	2,752	0,105	FR $\neq$ NL	0,064	0,802	IT $\neq$ FI	0,051	0,823
NL $\neq$ ES	1,084	0,304	FR $\neq$ NO	0,001	0,982	IT $\neq$ FR	0,183	0,671
NL $\neq$ FI	1,153	0,290	FR $\neq$ PT	0,988	0,326	IT $\neq$ GB	4,922	0,032
NL $\neq$ FR	0,193	0,663	FR $\neq$ SE	0,612	0,439	IT $\neq$ GR	0,022	0,884
NL $\neq$ GB	5,897	0,020	DE $\neq$ AT	0,693	0,410	IT $\neq$ CH	0,019	0,890
NL $\neq$ GR	0,050	0,824	DE $\neq$ BE	0,000	0,997	IT $\neq$ IE	2,635	0,113

H ₀	F-stat.	p-hod.	H ₀	F-stat.	p-hod.	H ₀	F-stat.	p-hod.
IT ≠> LU	0,440	0,511	FI ≠> NO	0,372	0,545	PT ≠> SE	0,081	0,777
IT ≠> NL	1,044	0,313	FI ≠> PT	0,210	0,649	ES ≠> AT	4,094	0,050
IT ≠> NO	0,059	0,810	FI ≠> SE	0,209	0,650	ES ≠> BE	8,700	0,005
IT ≠> PT	1,066	0,308	GR ≠> AT	13,551	0,001	ES ≠> DE	0,426	0,518
IT ≠> SE	1,509	0,227	GR ≠> BE	20,330	0,000	ES ≠> DK	0,968	0,331
GB ≠> AT	8,451	0,006	GR ≠> DE	1,738	0,195	ES ≠> FI	0,011	0,917
GB ≠> BE	16,894	0,000	GR ≠> DK	1,584	0,216	ES ≠> FR	2,396	0,130
GB ≠> DE	1,419	0,241	GR ≠> ES	4,759	0,035	ES ≠> GB	0,094	0,761
GB ≠> DK	0,111	0,741	GR ≠> FI	2,310	0,137	ES ≠> GR	2,351	0,133
GB ≠> ES	5,681	0,022	GR ≠> FR	10,584	0,002	ES ≠> CH	0,089	0,767
GB ≠> FI	5,959	0,019	GR ≠> GB	0,154	0,697	ES ≠> IE	1,291	0,263
GB ≠> FR	7,730	0,008	GR ≠> CH	7,572	0,009	ES ≠> IT	1,986	0,167
GB ≠> GR	0,064	0,802	GR ≠> IE	0,001	0,973	ES ≠> LU	2,692	0,109
GB ≠> CH	13,389	0,001	GR ≠> IT	12,612	0,001	ES ≠> NL	3,244	0,079
GB ≠> IE	1,968	0,169	GR ≠> LU	5,595	0,023	ES ≠> NO	0,167	0,685
GB ≠> IT	9,597	0,004	GR ≠> NL	8,845	0,005	ES ≠> PT	0,162	0,689
GB ≠> LU	9,979	0,003	GR ≠> NO	0,002	0,964	ES ≠> SE	0,002	0,965
GB ≠> NL	7,548	0,009	GR ≠> PT	10,701	0,002	SE ≠> AT	3,111	0,086
GB ≠> NO	0,390	0,536	GR ≠> SE	0,443	0,510	SE ≠> BE	1,252	0,270
GB ≠> PT	2,765	0,104	NO ≠> AT	2,368	0,132	SE ≠> DE	0,101	0,752
GB ≠> SE	2,517	0,121	NO ≠> BE	3,931	0,055	SE ≠> DK	0,438	0,512
AT ≠> BE	1,906	0,175	NO ≠> DE	0,285	0,596	SE ≠> ES	0,014	0,908
AT ≠> DE	0,003	0,954	NO ≠> DK	4,019	0,052	SE ≠> FI	0,000	0,998
AT ≠> DK	5,341	0,026	NO ≠> ES	2,150	0,151	SE ≠> FR	0,000	0,996
AT ≠> ES	0,367	0,548	NO ≠> FI	1,399	0,244	SE ≠> GB	1,021	0,319
AT ≠> FI	1,877	0,179	NO ≠> FR	1,663	0,205	SE ≠> GR	0,002	0,966
AT ≠> FR	0,616	0,437	NO ≠> GB	1,266	0,267	SE ≠> CH	1,035	0,315
AT ≠> GB	4,259	0,046	NO ≠> GR	2,321	0,136	SE ≠> IE	0,003	0,954
AT ≠> GR	0,622	0,435	NO ≠> CH	0,479	0,493	SE ≠> IT	0,240	0,627
AT ≠> CH	0,036	0,851	NO ≠> IE	1,440	0,237	SE ≠> LU	0,115	0,737
AT ≠> IE	0,213	0,647	NO ≠> IT	5,276	0,027	SE ≠> NL	0,794	0,379
AT ≠> IT	0,095	0,759	NO ≠> LU	0,326	0,571	SE ≠> NO	0,092	0,764
AT ≠> LU	0,006	0,940	NO ≠> NL	1,068	0,308	SE ≠> PT	0,014	0,907
AT ≠> NL	0,069	0,795	NO ≠> PT	3,018	0,090	CH ≠> AT	0,564	0,457
AT ≠> NO	0,034	0,856	NO ≠> SE	0,094	0,761	CH ≠> BE	0,338	0,565
AT ≠> PT	1,039	0,314	PT ≠> AT	2,980	0,092	CH ≠> DE	0,514	0,478
AT ≠> SE	3,000	0,091	PT ≠> BE	5,944	0,019	CH ≠> DK	5,354	0,026
FI ≠> AT	2,861	0,099	PT ≠> DE	0,023	0,880	CH ≠> ES	0,728	0,399
FI ≠> BE	5,160	0,029	PT ≠> DK	4,242	0,046	CH ≠> FI	0,432	0,515
FI ≠> DE	0,061	0,807	PT ≠> ES	0,404	0,529	CH ≠> FR	2,008	0,164
FI ≠> DK	0,748	0,392	PT ≠> FI	0,161	0,691	CH ≠> GB	4,564	0,039
FI ≠> ES	0,283	0,598	PT ≠> FR	2,714	0,108	CH ≠> GR	0,030	0,864
FI ≠> FR	0,368	0,548	PT ≠> GB	2,148	0,151	CH ≠> IE	0,079	0,781
FI ≠> GB	2,695	0,109	PT ≠> GR	1,118	0,297	CH ≠> IT	3,753	0,060
FI ≠> GR	0,084	0,774	PT ≠> CH	0,787	0,381	CH ≠> LU	0,005	0,943
FI ≠> CH	1,652	0,206	PT ≠> IE	1,844	0,182	CH ≠> NL	3,012	0,091
FI ≠> IE	0,194	0,662	PT ≠> IT	0,830	0,368	CH ≠> NO	6,890	0,012
FI ≠> IT	1,029	0,317	PT ≠> LU	3,058	0,088	CH ≠> PT	1,004	0,323
FI ≠> LU	0,091	0,765	PT ≠> NL	0,252	0,619	CH ≠> SE	0,230	0,634
FI ≠> NL	0,679	0,415	PT ≠> NO	1,423	0,240			

Zdroj: vlastní výpočty